

A KÖNYVTÁROS

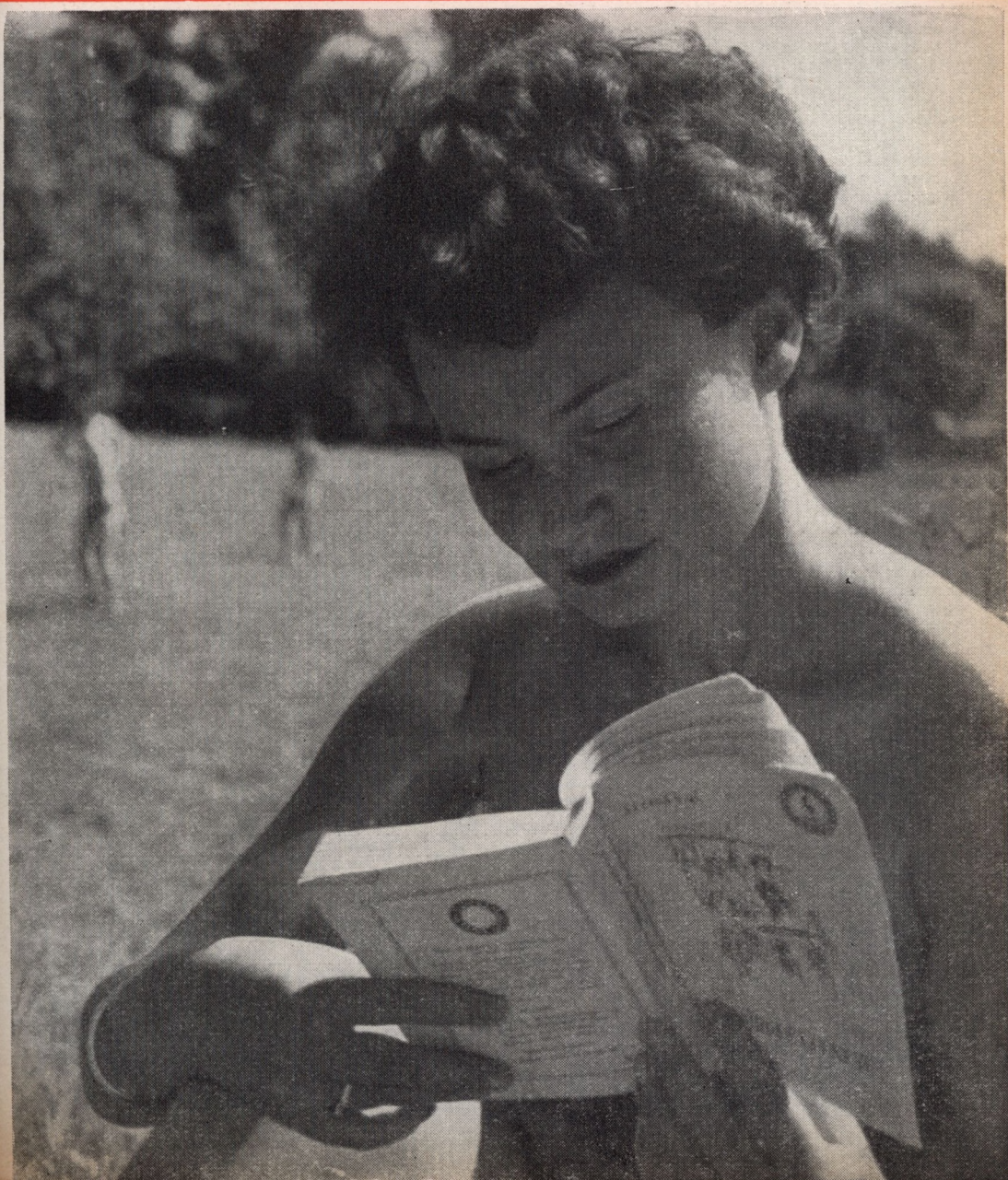
VI. ÉVFOLYAM

*

7. SZÁM

*

1956. JÚLIUS

TARTALOM

RÁCZ ARANKA : Több figyelmet a gyermekkönyvtárak ügyére	481
GOMBOCZ ISTVÁN : A nemzetközi kapcsolatok és az Országos Széchényi Könyvtár	484
ZOLNAY VILMOS : A szerkesztés problémái	487
SEBESTYÉN GÉZA : A hazai könyvtárak II. A városi könyvtáraktól a megyei könyvtárakig	489
Vita : LÉCES KÁROLY : Gondolatok az egyetemi könyvtárosképzésről	493
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok : BERECZKY LÁSZLÓ : Toldy Ferenc	495
DR. TÓTH BELA : Adatok az iskolán kívüli ifjúság irodalmi neveléséhez	498
Kérdezz — felelek (Takács József)	500
KERESZTESI MIHÁLY — ROZSNYAI KÁROLY : Műszaki könyvtári gondok — Szabó Ervin kerületi könyvtárosok szemével	501
SZABAD OLGA : Tájékoztatómunka Békéscsabán	503
Gondok és eredmények :	
Egy szovjet helyismereti bibliográfia (Péter László)	505
Hogyan kezelik a diafilmet a szombathelyi Megyei Könyvtárban (Kuntár Lajos)	506
Az úttörők üdülőinek könyvellátásáról (Czurda János)	507
A fiatalok neveléséről, a nyári könyvtári munkáról (Csényei József)	508
Foglalkozunk-e a népművelési szakosztályokkal? (Nagy Attiláné)	508
Új szakmai kiadványok (Gerő Gyula)	509
HAAS KÁROLY : A könyvkiadás jövő évi terveiről	511
PÓK LAJOS : Új novellisták	515
A könyv a nagyvilágban	518
ÓRKÉNYI ISTVÁN : Gyorsfényképek az olvasókról	520
Írói arcképek : KATONA JENŐ : G. Bernard Shaw (1856—1950)	521
Olvasás közben	523
Mosolygó világirodalom : BÉLLEY PÁL : Pegazus és társai II.	524
ZOLNAY VILMOS : Kis esztétika, Tartalom és forma	525
GYERGYAI ALBERT : Villon és az utókor	528
A könyv történetéből : KÉKI BELA : Gutenberg	530
DR. HARSÁNYI ISTVÁN : Olvasó gyermekek. Élménytárskeresés	534
RÉTI KÁROLY : Egy Mikszáth-dedikáció	538
Kérdeztek — feleltek	539
A szerkesztő üzeni	540
Hírek	542

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

RUDAS LÁSZLÓ : Dialektikus materializmus és kommunizmus (I. B.)	543
NATARADZSAN : Hirosimától Bandungig (Terényi István)	543
VERSEGI FERENC : Válogatott versek (L. S.)	544
TÉMÖRKÉNYI ISTVÁN : A tengeri város (R. P.)	544
HEMINGWAY : Az öreg halász és a tenger (L. O.)	545
BRÓDY SÁNDOR : Az ezüst kecske — A nap lovagja (Gál Péter)	546
ALESSANDRO MANZONI : A jegyesek (Katona Jenő)	546
ALEKSZEJ TOLSZTOJ : Elbeszélések I—II. (Viktor János)	546
LÁNYI SAROLTA : Őszi kert (Csanádi Ákos)	547
TERSÁNSZKY J. JENŐ : A szerelmes csóka és más regények (T. Polgár István)	547
IVAN GORAN KOVACSICS : Tüzek és rózsák (Vihar Béla)	548
JAROSLAV HASEK : Svejk. Egy derék katona kalandjai a világháborúban I—II. (P. L.)	549
RÓNAY GYÖRGY : A francia reneszánsz költészete (Gera György)	549
DORIS LESSING : Eldorádó (P. L.)	550
SOMFAI LÁSZLÓ : Viharban (Lóránd Lajos)	550
Zrinyi énekek (T. P. I.)	551
FÁBIÁN ZOLTÁN : Hegedűszó (Pallai István)	551
Tarka Madár (V. B.)	552
KŐSZEGI IMRE : A diákszázad becsülete (K. E.)	552
THOMAS MANN : Válogatott tanulmányok (Lékay Ottó)	553
KÁRPÁTI AURÉL : Főpróba után (Dalos László)	553
SZILÁGYI JÁNOS : Aquincum (Szilágyi János György)	554
CH. DARWIN : A fajok eredete (Nagy Tibor)	555
ARAGON : Művészekről, művészetről (Péter Imre)	555
BODNÁR ÉVA : Tornyai János (Czobor Ágnes)	556
Műanyagzsebkönyv (Á. L.)	556
MAKÁDI ANDRÁS : Marás (Á. L.)	557
Hogyan sakkozunk? (K. E.)	557
PÁLINKÁS GYULA : Szőlészeti és borászati zsebkönyv (K. E.)	557
A. V. CINGER : Szórakoztató növénytan (N. B.)	558
Eseménynaptár	558
Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke	559
A júliusban megjelenő könyvek jegyzéke	Borító 111.

Több figyelmet a gyermekkönyvtárak ügyére

1.

A gyermekkönyvtárak ügye a magyar könyvtárügy Hamupipókéje. Ez annál inkább különös, mert jelentőségüket minden illetékes fórum elismeri. Ki vonná kétségbe, hogy a gyermekek nevelésében igen lényeges szerepe van a könyvnek, az olvasásnak? Hangoztatjuk is, hogy a felnövekvő nemzedéknek minden lehetőséget meg kell adni arra, hogy sokoldalúan képzett ember legyen. Azt sem vitatja senki, hogy ehhez a gyermekkönyvtárak nem kismértékben járulhatnak hozzá. Mégis, ha összehasonlítjuk a gyermekkönyvtárak fejlődését a közművelődési könyvtárakéval, lehetetlen észre nem venni az elmaradást mind állományuk, mind elhelyezésük, berendezésük, felszerelésük tekintetében. Mintha velük szemben alacsonyabb igényeket támasztanánk! Fontosnak tartjuk pl., hogy a felnőtt olvasók megkapják a könyvtártól az egyéniségüknek, érdeklődésüknek leginkább megfelelő könyvet, elvárjuk az olvasószolgálatot végző könyvtárostól, hogy személyekhez szabja könyvajánlásait, azt azonban elnézzük, hogy sok esetben tájékozatlan könyvtárosok végezzék a gyermekek olvasószolgálatát, a gyermekek és a gyermekirodalom ismerete nélkül. Mintha ellentmondás lenne vallott elveink és a gyakorlat között! Az ellentmondás okát nem feltétlenül anyagi eszközeink korlátozottságában kell keresnünk. Sokkal inkább oka az az *igénytelenség*, amellyel a gyermekkönyvtárak ügyét intézzük. Ez az igénytelenség viszont oda vezethető vissza, hogy a gyermekkönyvtár gondolata nem vert még elég mélyen gyökeret a köztudatban.

A gyermekkönyvtárügy, a közművelődési könyvtárakhoz hasonlóan nem tudott kifejlődni nálunk a múltban. Mégis, bár közművelődési könyvtáraink jelentős része a felszabadulás után jött létre, ezeknek megvoltak a maguk előzményei a városi könyvtárakban, a különböző egyesületek, körök könyvtáraiban. A gyermekkönyvtáraknak ezzel szemben

alig van nálunk előzménye. A Fővárosi Könyvtár a húszas években létesítette a főváros és egyben az ország első, önálló gyermekkönyvtárát a Királyi Pál utcában. Ez a könyvtár, a főváros belsejében, szűk körben ugyan, de folyamatosan működött 1952-ig, amikor a Fővárosi Tanács rendelkezése értelmében általános közművelődési könyvtárrá alakult. Új helyiségek hiányában a gyermekkönyvtár mindössze egy kölcsönzópulttá és néhány polccá zsugorodott össze. Ezzel az országban létező egyetlen, nagyobb műltra viszszatekintő gyermekkönyvtár is megszűnt. Talán ma már nem vitás, hogy az egész magyar könyvtárügy szempontjából többet jelentett volna egy jól szervezett, önálló gyermekkönyvtár, amely mintául szolgálhatott volna a keletkező gyermekkönyvtárak számára, mint egy néhány ezer kötettel rendelkező kölcsönkönyvtár, olvasóterem nélkül, a belvárosban, a nagy könyvtárak közvetlen szomszédságában. De ez csupán részletkérdés. Mindenesetre ez a jelenség is arra utal, hogy a gyermekkönyvtár intézménye még nem hatolt bele elég mélyen a köztudatba.

A fővárosi kerületi és a nagyobb vidéki közművelődési könyvtárak mellett a természetes fejlődés kényszerítette ki a gyermekkönyvtárak kialakulását. A tekintélyes számú gyermekolvasó hovatovább akadályozta a felnőttekkel folytatott olvasószolgálati munkát, ezért a könyvtárak kénytelenek voltak a gyermekek és a felnőttek kölcsönzését lehetőleg helyileg is, de legalább időben különválasztani. Ma már minden megveit és igen sok fővárosi kerületi, városi és járási könyvtár biztosít külön helyiséget a gyermekkönyvtár számára.

2

Bár ez kétségtelenül igen jelentős eredmény, mégsem kielégítő, mert adott viszonyaink, anyagi lehetőségeink mellett is lehetne fejlettebb, gondozottabb ez a terület. Nézzük például a *gyermekkönyvtárak elhelyezését*. Egyes könyvtá-

rak megvalósították, hogy az egy helyiségben elhelyezett raktár és kölcsönző mellett olvasótermet is biztosítottak a gyermekeknek. Ez esetenként előadótér is, ahol mesélni, bábozni, filmet bemutatni is lehet. Kevés azonban az ilyen könyvtár. A legtöbb helyen a gyermekkönyvtár egyetlen helyiség, amely kedvező esetben elég világos és tágas. Tudjuk, hogy közművelődési könyvtáraink a legtöbb helyen helyproblémával küzdenek, még sem indokolt, hogy ezt a gyermekkönyvtár rovására próbálják megoldani, mint egyes megyei könyvtárakban. A megfelelő helyiség kiharcolását egy pillanattal sem tartom könnyű feladatnak. Azt is tudom, hogy a helyi közigazgatási szervekkel nem mindig lehet könnyen elfogadtatni, hogy kell helyiség a gyermekkönyvtárnak is, még pedig a célra alkalmas. Ennek ellenére fenntartom, hogy a kérdést nem igényeink leszállításával kell megoldani. Egyetlen komoly ellensége van a gyermekkönyvtárak ügyének: az igénytelen belenyugvás, a »jól van így is!« — fel fogás.

3

Nem mondhatunk sokkal jobbat a *berendezésről* vagy a *felszerelésről* sem. Van egy-két könyvtárunk: a miskolci, egyik-másik budapesti kerületi, amelyik igyekezett a berendezéssel, a díszítéssel is gyermekkönyvtárhoz illő légkört teremteni. A megoldások azonban sehol sem értek el olyan fokot, hogy bármelyiket is követendő példának állíthatnánk. A könyvtárak nagy részében pedig a berendezés rendkívül primitív, csupán a polcokból és a kölcsönzési pultból áll. A várakozó gyermekek nem tudnak leülni. Sokszor emiatt rendetlenkednek, tolkodnak, lökdösődnek a pult körül. Néhány asztallal és székekkel rendet lehetne teremteni...

A bútorok, az ajtók, ablakok sötét festése komorrá teszi a helyiséget, amely így inkább valamilyen elhanyagolt iskolára, mint a gyermekek kedvelt és látogatott szórakozási helyére emlékeztet. Ezen is lehetne sokszor olcsó helyi megoldásokkal: átalakításokkal, átfestéssel segíteni, ha a könyvtáros igényesebb lenne... Sokszor az alapvető tisztaságról is megfeledkeznek a gyermekkönyvtár gondozói. A piszkos, rendetlen könyvtár pedig alig nevel a könyvek szeretetére, megővésére.

A könyvtárakat díszítő képekkel, mese-illusztrációkkal is baj van. Szörnyűséges, édeskés giccseket, rossz rajzokat találunk a gyermekkönyvtárak falain. Semmiképpen se használjuk fel a könyvtárak díszítésére a gyermekek rajzait. Ezek

alig alkalmasak arra, hogy a művészi nevelés eszközei legyenek. Gyűjtsék össze őket a könyvtárosok albumokban, szülők, gyermekek szívesen fogják nézegetni őket, de ne tegyék ki őket a falra. A jó ízlés érvényesülése elsőrendűen fontos a gyermekkönyvtárban. Ha a felnőttek közművelődési könyvtáraiban törekszünk a szép környezetre, sokkal inkább kell erre törekednünk a gyermekkönyvtárakban, ahol ennek még nagyobb nevelő ereje van.

Ami a felszerelést illeti, korszerű gyermekkönyvtárat ma már alig lehet elképzelni rádió és vetítógép nélkül. De kitűnően fel lehet használni a magnetofont is. Legyünk azonban szerények! Hiszen a legtöbb gyermekkönyvtárnak sem rádiója, sem vetítógépe nincs. A közművelődési könyvtárak felnőtt részlegei általában rendelkeznek rádióval, amelyet azonban a legritkábban használnak fel az olvasószolgálatban — a dolgok természete szerint. A gyermekkönyvtár viszont szinte naponként használhatná a rádiót a gyermekek foglalkoztatásában.

A vetítógép sem elérhetetlen kívánság manapság. Olcsó diavetítők kaphatók és hozzá mesefilmek. Mennyivel színesebb lehetne a gyermekekkel való foglalkozás, ha ezeket felhasználnák!

4

A legszomorúbb kép azonban akkor fogadja az érdeklődőt, amikor a gyermekkönyvtárak *könyvvállományát* vizsgálja. A kérdés részletes boncolgatásába itt helyszűke miatt nem bocsátkozhatom, a kérdés azonban külön cikket érdemelne! *Általános érvénnyel kimondhatjuk azonban, hogy a könyv mindenütt kevés*, és az állomány összetétele sem kielégítő. A szorongató könyvhiányon egyes könyvtárak úgy igyekeztek segíteni, hogy engedtek az elvekből. Olyan könyvek is bekerültek a gyermekkönyvtár állományába, amelyek messze meghaladják a 6—14 éves olvasók értelmi fejlettségét. Ezek közül csak néhányat említek: *Gorkij: Életem, Móricz: Árvácska, Tamási: Hazai Tükör, Lenin—Sztálin: Az ifjúságról stb.*

A jó néhány évig tartó könyvhiányt az ifjúsági és gyermekirodalom terén a könyvkiadás már jórészt megszüntette. Míg régebben e könyvhiány miatt nem jutottak a gyermekkönyvtárak könyvekhez, most inkább az a helyzet, hogy a megjelenő új irodalmat nem tudják beszerzéseikkel követni pénzhiány miatt. A beszerzésre szánt összegek gondosabb, a gyermekkönyvtárak igényeit jobban szem előtt tartó felhasználásával kisebb eredményeket a költségvetési keretek fel-

emelése nélkül is el lehetne érni, lényeges javulás azonban csak akkor következik be, ha a gyermekkönyvtárak állományfejlesztésére szánt összegeket jelentős mértékben felemelik. Hogy erre sürögősen szükség van, mutatja a következő néhány adat: a budapesti Királyi Pál utcai gyermekrészelegben 1200 gyermekolvasóra kb. 4000 könyv jut. A havi forgalom februárban 3749, márciusban 3970, áprilisban 2463 kötet volt. A könyvek forgási sebessége tehát e könyvtárban átlagosan a három hónapban 0,83. Ez azt jelenti, hogy majdnem minden kötetre esik havonta egy kölcsönzés. A Sztálin úti könyvtárban a beiratkozott gyermekolvasók száma: 1396, a könyvállomány kb. 5500 kötet, a könyvek forgási sebessége ugyanebben a három hónapban átlagosan 0,76. Tehát itt sem sokkal jobb a helyzet. Ezek pedig országos viszonylatban is a legjobban ellátott gyermekkönyvtárak közé tartoznak. A megyei és a járási könyvtárak gyermekrészelegi általában ennél kevesebb könyvvel rendelkeznek és ennek megfelelően a jelentkező igényeket is kisebb mértékben tudják kielégíteni. A könyvek forgási sebességének mutatója viszont arra figyelmeztet, hogy ha nem tudjuk ezeket az állományokat a közeljövőben igen jelentős mértékben gyarapítani, rövidesen elpusztulnak. Ezt igazolják azok a tapasztalataink, amelyek szerint a gyermekkönyvtárak állománya általában agyonhasznált, salátára olvasott, piszkos és gondozatlan. Ilyen mértékű forgalom mellett a könyvek köttetése, javíttatása is fokozott gondot igényelne.

5

Néhány szót még röviden a gyermekek olvasószolgálatáról... A részletekbe itt sem bocsátkozhatom, hiszen erről is a cikkek sorozatát lehetne írni. Annyit azonban meg kell állapítanunk, hogy a gyermekekkel való foglalkozás az esetek nagy többségében a kölcsönzés mechanikus lebonyolítására szorítkozik. Az igényesebb könyvtárak mesedélutánokat, könyvankétokat is rendeznek, készítenek képes katalógusokat, formáiban tehát igyekeznek megközelíteni a színvonalas gyermekkönyvtári munkát. A gyermekekkel való foglalkozás lényegét a rendszeres és értelmes olvasásra, önképzésre való nevelés helyes és eredményes módszereit azonban eddig még igen kevés helyen alkalmazzák. Mindezek a módszerek akkor érvényesek csupán, ha mind tartalmukban, mind formájukban alkalmazkodnak a gyermekek fejlettségi fokához és kapcsolatban vannak iskolai tanulmányaikkal. Ehhez azonban alapo-

san ismerni kell a gyermekek lelkivilágát fejlődésük különböző szakaszaiban, ismerni és a gyermek szempontjából értékelni kell a rendelkezésre álló irodalmat.

Ezzel elérkeztünk a gyermekkönyvtárak másik fő problémájához: a *könyvtáros személyéhez*. Az előbbiekből felsorolt hiányosság nagy részét ugyanis a rátermett, szakképzett könyvtáros hamarosan legyőzi. A gyermekkönyvtárak dolgozói ma nagy lelkesedéssel és ügyszeretettel, sokszor ösztönös megérzéssel, de megalapozott pedagógiai és könyvtári szaktudás nélkül végzik feladatukat. Eredményeik is inkább helyes ösztöneiknek köszönhetőek. Az ösztönös munka azonban a hibák, sokszor helyrehozhatatlan hibák sorozatát idézheti elő. Az a feladatunk, hogy azt a lelkesedést és ügyszeretetet, ami a gyermekkönyvtárosokban mutatkozik, helyes irányba tereljük. Ennek érdekében először is a kiválasztás kérdését kell megvizsgálunk. Egyes könyvtárvezetők túl igénytelenek a gyermekkönyvtárosokkal szemben. Őv vélik, hogy a gyermekkönyvtár igényeit teljesen kielégítették, ha egy fiatal dolgozót bíznak meg ezzel a munkával. Hogy mennyire helytelen ez a felfogás, alig kell bizonyítanunk. Hogyan kívánhatjuk meg az alig 18—20 éves könyvtárostól, hogy rendelkezék azzal a pedagógiai tapasztalattal, könyvismerettel, műveltséggel, könyvtári szaktudással, amelvire ebben a munkában szüksége van. A gyermekkönyvtárak vagy részlegek vezetésével lehetőleg gyakorlottabb pedagógusokat kellene megbízni, akik a szükséges pedagógiai tudással is rendelkeznek.

Könyvtári vezető szerveink sürgős feladatát abban látom, hogy biztosítsák a gyermekkönyvtárosok speciális képzését. Ha a pedagógiai képzettséget előfeltételnek tekintjük a gyermekkönyvtári munkához, az ezt kiegészítő könyvtári szakképzettség megszerzését részben az egyetemen rendszeresített speciálkollégiummal, részben az érdekelt módszertani osztályok közösen szervezett tanfolyamaival, illetőleg szemináriumaival lehet megoldani. Ezzel párhuzamosan egyik gyermekkönyvtárunkat — lehetőleg Budapesten — *mintakönyvtárrá* kellene fejleszteni, amely egyben gyakorló könyvtárul is szolgálhatna a gyermekkönyvtárosok képzéséhez.

A gyermekek olvasásának irányításával kapcsolatos, számos megoldásra váró kérdés közül az állami könyvtárhálózat számára ezek a legsürgősebbek.

Rácz Aranka,

az Orsz. Széchényi Könyvtár Módszertani Osztályának helyettes vezetője.

A nemzetközi kapcsolatok és az Országos Széchényi Könyvtár

Az államok közötti békés együttélés elve kulturális téren hoz a leghamarabb gyümölcsöket és így érthető, hogy a nemzetközi politikai helyzetben bekövetkezett enyhülés kedvező hatást gyakorolt a magyar könyvtárak külföldi kapcsolataira is. Közismert dolog, hogy 1945 előtt az *Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ*, 1945 után pedig az *Országos Könyvtári Központ* látta el ezeket a központi feladatokat, amikor azonban ez az utóbbi intézmény megszűnt, az utódjaként kijelölt *Országos Széchényi Könyvtár* csak igen kismértékben foglalkozott ezeknek az általános érdekű külföldi könyvtári kapcsolatoknak az ápolásával.

1954 végén és 1955 elején indult meg erőteljesebben a nemzetközi kulturális vérkeringés. Megnövekedett a magyar könyvtárak érdeklődése a külföldi eredmények és munkamódszerek iránt és ugyanakkor a külföldi könyvtárak és különösen a nemzetközi könyvtári és dokumentációs szervezetek figyelme is fokozódó mértékben fordult Magyarországra felé. Az UNESCO munkájába való bekapcsolódás serkentőleg hatott az Országos Széchényi Könyvtárra is: a Párizsban működő titkárság felkérésére létrehoztuk a Magyar Nemzeti Csereközpontot, amely az újonnan felállított Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának munkájába illeszkedett bele.

Lassan kibontakozott a Széchényi Könyvtárnak, mint nemzeti könyvtárunknak a külfölddel kapcsolatos feladatköre: bizonyos nemzetközi könyvtári, vagy dokumentációs szervezetekben és ezekben a szervezeteknek a kongresszusain képviseli az egész magyar könyvtárügyet, csereközpontja által pedig arra törekszik, hogy összekötő kapocs legyen a külföldi és a magyar könyvtárak között.

A Nemzeti Csereközpont működése

1954 végéig az UNESCO párizsi titkársága világviszonylatban központosítottan intézte a szervezet tagállamaiban működő könyvtárak duplumainak és *főléspéldányainak nemzetközi cseréjét*. Ez a módszer azonban túlságosan bonyolult volt és ezért felkérték az egyes tagállamokat arra, hogy bízzák meg egy-egy nagyobb könyvtárukat *va*... intézményüket ennek a főléspéldánycserének a lebonyolításával. Az illetékes magyar minisztériumok választása a Széchényi Könyvtárra esett: így jött létre a *Centre hongrois des échanges internationaux*, angolul: *Hungarian Exchange Centre*. Az UNESCO központja részletes magyarázatokkal és utasításokkal könnyítette meg

ennek a teljesen újszerű és bonyolult munkának a megszervezését.

A főléspéldánycsere jelentősége kézenfekvő: rendszerint olyan régebbi kiadású könyvek és folyóiratok nemzetközi cseréjéről van szó, amelyek egyes könyvtárakban felesleges terhet jelentenek és sok raktári férőhelyet foglalnak el, más könyvtárakban viszont égetően hiányoznak. Sokfelé a háborús hiányok pótlását mozdítja elő a cserének ez a fajtája, de igen fontos forrást jelent a fejlődésükben elmaradt és nemzeti függetlenségüket csak nemrég elnyert ázsiai és afrikai országok újonnan keletkező könyvtárai számára is. Általában olyan könyvtári anyag cserél gazdát, amely könyvkereskedelmi forgalomban ma már nem szerezhető be. Ennél is fontosabb előnye, hogy — amennyiben bizonyos kiadványok mégis megvásárolhatók volnának —, a csere révén devizakiadás nélkül lehet ezekhez hozzájutni.

A főléspéldánycsere megszervezésénél és megindításánál felbecsülhetetlen jelentőségű volt az, hogy a Széchényi Könyvtár keretében működik a Könyvelosztó is, amely a Népkönyvtári Központ utódaként óriási mennyiségű nemzeti tulajdonba került könyv- és folyóirattömeget halmozott fel raktáraiban. Ebből elsősorban a belföldi igényeket elégítik ki, de azután, a magyar könyvtárak nevében, a nemzetközi főléspéldánycsere rendelkezésére bocsátják.

A magyar könyvek és folyóiratok kiküldését szakmailag csoportosított, majd sokszorosított jegyzékek külföldi körözése előzi meg. Ezekből a jegyzékekből a külföldi könyvtárak válogatnak és így csak azt küldjük ki, amire szükségük van. Ugyanez fordítva is érvényes: a külföldi csereközpontoktól kapott jegyzékeket válogatás céljaira belföldön körözzük, majd az igényléseket visszaküldjük. A beérkezett anyagot azután a Csereközpontban nyilvántartott igényeknek megfelelően osztjuk szét.

A főléspéldánycsere megindulása óta eltelt esztendőben sok száz kiadvány ment ki külföldre és még sokkal több érkezett be és jutott el a magyar könyvtárakhoz. Ma már földrajzilag is igen kiterjedtek ennek a cserének a szálai: Belgiumtól Dél-Afrikáig és Lengyelországtól Mexikóig gyűrűztek a kapcsolatok, jöttek-mentek a jegyzékek és nyomukban a kiadványok. Ki gondolt volna arra, hogy az évek óta raktáraink mélyén lappangó *Bádecker*-kötetekért, múlt századi számunkra értéktelen zenei, művészeti kiadványokért — hiányzó műszaki folyó-

iratokat és XVII. századi könyveket fogunk kapni?

A fölőspéldánycsere lebonyolításán kívül a Nemzeti Csereközpontnak más feladatai is vannak: gyakran ad külföldi könyvtárak, vagy nemzetközi kulturális szervezetek részére *felvilágosításokat* a magyarországi csere általános helyzetéről, a forgalom hozzávetőleges méreteiről stb. Az UNESCO megkeresése alapján összeállította a »Nemzetközi Csere Kézikönyve« c. kiadvány második kiadása részére a csereképes kiadványokkal rendelkező magyar intézmények kimutatását, az UNESCO könyvtári tájékoztatója számára pedig a magyar folyóiratokról adott nagyobb jegyzéket. A Csereközpont természetesen elsősorban a magyar könyvtárak rendelkezésére áll: felvilágosításokat ad a kiadványcsere lehetőségeiről, igyekszik szakmáknént csoportosított címanyagot adni a magyar kérőhöz hasonló külföldi intézményekről stb.

A *csomagközvetítés* szintén a Csereközpont munkájának része. Egyes külföldi csereközpontok ugyanis összegyűjtik az ottani könyvtárak és tudományos intézmények által összeállított és magyar címzeteknek szánt csomagokat és ezeket ládába zárva továbbítják a Széchényi Könyvtár címére. A ládák vármoltatása és kiváltása után az egyes csomagokat eljuttatja a könyvtár a belföldi címzetekhez.

Fordított irányban, azaz belföldről külföldre csak kismértékben működik ez a szolgálat, mert a gyűjtőküldemények összeállítására tudásosan meglassítaná a tudományos kiadványok utazási idejét. Ma már csak azoknak az intézményeknek a csomagjait közvetítjük a címzetthez, amelyek számára még nem szereztük meg a közvetlen postázási jogot.

A kulturális egyezmények kiadványcseréje

A népi demokratikus országokkal évről évre megújított kultúregyezmények 1956-os munkatervei új vonást tartalmaztak: bizonyos tudományos, irodalmi stb. kiadványok rendszeres cseréjére a Széchényi Könyvtár kapott megbízást. Ez a munka ugyancsak országos jellegű, mert a magyar könyveket és folyóiratokat a nemzeti könyvtár a többi magyar könyvtár nevében is küldi a kultúregyezményekben megjelölt népi demokratikus könyvtárnak és a tőlük kapott anyagot csak kisebb részben tartja meg magának, nagyobb részét a belföldi könyvtárak között osztja szét. A kiadványcserének ezt a fajtáját röviden »*kultúr-cserének*« nevezik. Ebbe a kategóriába soroljuk — írásba foglalt egyezmény nélkül

is — a *Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárával* folytatott igen nagymértékű cserekapcsolatot és ide tartoznak azok a szoros szálak is, amelyek a *Prágai Nemzeti Egyetemi*, a *Varsói Nemzeti és Pekingi Nemzeti Könyvtárhoz* fűznek bennünket. Ez utóbbiakkal ugyanis a kultúregyezmények kiadványcseréjének pontjai még nincsenek tisztázva, bár a kiadványforgalom igen nagyarányú. A kultúregyezmények megfelelő pontjainak részletezése útján viszont pontos megállapodások jöttek létre a berlini Állami Könyvtárral, a szófiai *Vaszil Kolarov Könyvtárral*, a bukaresti *Állami Központi Könyvtárral* és a tiranai *Nemzeti Könyvtárral*.

A baráti országok kölcsönösen megküldik egymásnak az ún. *nemzeti anyagot* (Magyarország megkapja a *hungarikákat* és küldi a *germanikákat*, *románikákat* stb.). A külföldről érkezett kiadványok szétosztása természetesen a gyűjtőköröknek megfelelően történik, ami megtakarításokat tesz lehetővé. Néhány adat: A Szovjetunió az év első öt hónapjában 2042 könyvet és 292 féle folyóiratot küldött, a Német Demokratikus Köztársaságtól átvett folyóiratok száma: 150. (Ezek előfizetési díja 500—1000 forint körül mozog.) Közél 100 magyar könyvtár és intézmény között osztjuk szét a kultúregyezmények alapján érkező anyagot.

Az Országos Széchényi Könyvtár saját kiadványcseréje

A Széchényi Könyvtár saját cseréje azért érdemel külön említést, mert a könyvtár keretein túlnyúlik. Egrészt ugyanis a cseretársak köre nem korlátozódik a külföldi nemzeti könyvtárakra, másrészt a kiküldött magyar anyag főleg a csere céljaira felszabaduló kötelezpéldányokból, illetőleg vásárolt anyagból áll és csak kisebb, bár egyre növekvő arányban szerepelnek a könyvtár saját kiadásában megjelent művek. Ami pedig a beérkezett külföldi anyagot illeti, erre is érvényes az, amit a kultúr-csere anyagára mondtunk: a Széchényi Könyvtár szétosztja a gyűjtőkörileg illetékes könyvtárak között.

A cserekapcsolatok igen szétágazóak: 40 ország mintegy 250 intézményével folynak. 1955-ben 13 000 könyv és broszúra, továbbá 400 féle magyar folyóirat ment ki külföldre. Ugyanabban az évben a beérkezett könyvek száma meghaladta a 9000-ot, a folyóiratoké pedig az 500-at. 1956 első felében mindkét irányban igen nagymértékben nőtt a forgalom és aránya is javult, amennyiben a kapott könyvek száma nagyjából eléri a kül-

döttekét. (Valamennyire mindig passzív fog maradni a merleg, mert sok könyvet küldünk például az erdélyi magyar könyvtáraknak, melyektől nem is várunk viszonzást.)

A legnagyobb forgalmat a Szovjet-unióknak és a népi demokratikus országoknak a kultúrserében nem említett könyvtáraival bonyolítjuk le. 1955 folyamán öt jugoszláv könyvtárral indult meg a csere. Európa majdnem mindegyik országának nemzeti, egyetemi, parlamenti, intézeti stb. könyvtárával többé-kevésbé rendszeres kapcsolatban állunk, de élénk a kapcsolatok például a washingtoni *Kongresszusi Könyvtárral* is, sőt kisebb mértékű csere megindult *Indiával, Japánnal, Ausztráliával, a dél-amerikai országokkal*, sőt még a *Fijiszigetekkel* is. A kiadványcserét legtöbbször levélváltás előzi meg, melyben a felek jegyzékek, vagy nemzeti bibliográfiák kölcsönös küldésében állapodnak meg, hogy legyen miből válogatniuk. Az OSZK több mint 100 helyre küldi a Magyar Nemzeti Bibliográfiát, melynek alapján számos kérés fut be és nyer ki-elégítést akár a kötelepéldányokból, akár az eléggé szűk költségvetési keret felhasználása útján.

Az OSZK természetesen arra törekszik, hogy ennek a cserefajtának a keretében elsősorban a saját gyűjtőkörébe tartozó műveket szerezzék be; vagyis a világ bármely részén megjelenő hungarikákat, az ezek feldolgozásához szükséges segédkönyveket, valamint a könyvtártudományi irodalmat. A külföldi könyvtártudományi szakirodalom beszerzése terén nagy lendületet adott a »Magyar Könyvszemle« új sorozatának a megindítása és külföldi terjesztése, mert ellenében sikerült 25, egyébként csak devizáért előfizethető folyóirat érkezését is biztosítani.

A könyvtárközi kölcsönzés

A könyvtárközi kölcsönzés forgalma 1953-tól 1955-ig megháromszorozódott. A világnak legtöbb jelentős könyvtárával létesült már kölcsönzési kapcsolat, beleértve a tengerentúli is. 1955-ben 5974 volt a kérések alapján megszerzett művek száma, ebből 3872 külföldről jött. Legsűrűbb a forgalom a *párizsi és bécsi* nemzeti könyvtárakkal és a *londoni* nemzeti központi könyvtárral. Az utóbbi időben egyre növekedett a külföldi érdeklődés a magyar könyvtári anyag iránt is (1955-ben 515 külföldi kérést teljesített a könyvtár.) Ezek a kérések főleg a fentemlített könyvtáraktól, továbbá a népi demokráciák nemzeti könyvtáraiból érkeztek.

Egyéb nemzetközi kapcsolatok

Meg kell még említeni azt a felvilágosítószolgálatot, amelyet a Széchényi Könyvtár az egész magyar könyvtárgy nevében időnként nyújtani szokott az UNESCO könyvtári osztályának. Legutóbb például a magyar bibliográfia ügyéről, helyzetéről, a központi címjegyzékekről és az *UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága albizottságaként* megalakulóban levő Bibliográfiai és Könyvtári albizottságáról ment ki tájékoztatás. Az OKK jogutódjaként az UNESCO Kiadványosztálya az OSZK-t jelölte ki összes kiadványai letétemenyeként. Az UNESCO Könyvtári Bulletinje több ízben közölt rövidebb cikkeket az OSZK-tól kapott tájékoztatások alapján.

Igen fontos feladat a magyar könyvtárgy képviseltetése a külföldi könyvtárgyi és dokumentációs kongresszusokon és összejöveteleken, valamint ezek eredményeinek a magyar könyvtárosok előtt történő megismertetése.

A Széchényi Könyvtár a *Fédération Internationale de Documentation (FID)* nemzeti tagja és a tagsági díj fejében kapott kiadványainak terjesztője belföldön. A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség körözüvényei, melyek főleg az ETO fejlesztésével és más dokumentációs kérdésekkel foglalkoznak, az OSZK-n keresztül jutnak el az érintett magyar könyvtárakhoz. Remélhetőleg sor fog kerülni a magyar osztályozási eredmények külföldi terjesztésére is. Ugyancsak a FID kért és kapott tájékoztatásokat a magyar helyzetről a kiadásában megjelenő kézikönyvei számára: *FID-Guide, Microcopying and Photocopying Services, Index Bibliographicus* stb.)

Az OSZK tagja még néhány külföldi könyvtári szervezetnek (*American Library Association, Association of Special Libraries and Information Bureaux, Library Association of Australia*) és legújában, a TTIT keretében megalakult *Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre* nevében felvette a kapcsolatot a *Könyvtárosegysületek Nemzetközi Szövetségével* (F. I. A. B., I. F. L. A.) is.

A nemzetközi kapcsolatoknak ez a tarka képe aránylag rövid idő alatt rajzolódott ki és még kétségtelenül kialakulóban és fejlődőben van. Az eddigi eredmények biztatóak, de még nem ki-elégítőek. A nemzetközi kulturális érintkezés területe napjainkban állandóan szélesedik és ez további elmélyített munkára ösztönzi nemcsak nemzeti könyvtárunkat, de valamennyi magyar könyvtárat is.

Gombocz István

az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa.

A SZERKESZTÉS PROBLÉMÁI

A könyvtárosok folyóirata ötévés lett. Megtett útját két tanulmány mérte fel, Kóshalmi Béláé (A könyvtáros, 1956. 6. sz.) és Bauer Józsefé (Magyar Könyvszemle, 1956. 2. sz.). Mindkét írás — a terjedelmük adta korlátok között — igen gondosan és mélyrehatóan elemezte a folyóirat fejlődését, s mutatott rá a szerkesztés hibáira és eredményeire. Talán elégséges is lenne részünkről, ha megköszönnénk az ezzel nyújtott igen komoly segítséget.

Mégis szeretnénk a két tanulmányhoz néhány gondolatot hozzáfűzni és kérdést is feltenni.

Mind a két írás megállapítja, hogy a szerkesztés állandó és igen hatásos segítséget kapott a folyóirat olvasóitól, levelezőitől. S ez így igaz. Az ő véleményük, bírálatuk és javaslataik nélkül nem érhetne volna el a lap mai — még mindig nem kielégítő — színvonalát. Ezért, hogy olvasóink aktív támogatását továbbra is biztosítsuk, írjuk ezt a pár sort, s mondjuk el röviden — csupán néhány kérdésre szorítkozva — a szerkesztőség véleményét.

1.

Bauer József a Könyvbarátok mozgalmat beharangozó cikkünkéből idézve megállapítja, hogy *A Könyvtáros* a *közművelődési* könyvtárosok szaklapja. Be kell ismernünk, hogy ez téves meghatározás. A folyóiratot a Népművelési Minisztérium adja ki, s tekintettel arra, hogy ez a minisztérium gyakorol szakfelügyeletet minden — közművelődési, tudományos, szak- és iskolai — könyvtár fölött, lapjának is az egységes könyvtárügy szaklapjának kell lennie. Más kérdés az, hogy *A Könyvtáros* betöltötte-e ezt a szerepet. Különböző okokból — köztük a szerkesztőbizottság és a szerkesztőség helytelen nézetei folytán — nem, illetve nem teljesen, nem eléggé. Az iskolai, szak- és tudományos könyvtárak dolgozóinak gyakorlati és könyvtártudományi problémáival alig, vagy szinte egyáltalában nem foglalkozott. Eredményeiket itt-ott közölte ugyan, de ezzel meg is elégedett, s nem elemezte eredményeik elérésének útját, nem mutatott rá hibáikra, kijavításuknak módjára. Ezekkel a könyvtárakkal szemben szinte csak arra szorítkozott, hogy a minisztérium irányítását közvetítse hozzájuk, s

azt is nagyon általánosan. Illetve e könyvtárak csupán közművelődési vonatkozásait és a közművelődési könyvtárakkal való kapcsolatát vizsgálta.

E tény azonban nemcsak helytelen nézetek születtek. Egy folyóirat arculatát sok minden határozza meg, de legnagyobb erővel talán olvasói. S *A Könyvtáros* olvasóinak túlon-túlnyomó részét — szükségszerűen — a közművelődési könyvtárosok teszik, s köztük is a falusi és üzemi könyvtárosok vannak többségben. Az elmúlt években és még ma is — többek közt 'elszigeteltségük folytán — ők szorulnak a legtöbb segítségre. Ezért fordult a folyóirat, és fordul ma is, *elsősorban* feléjük és foglalkozik a nagykönyvtárakban dolgozók szemében talán kicsinynek és sokszor primitívnek tűnő problémáikkal.

Az elmúlt években könyvtári területen egyszerre és *egy időben* három feladatot kellett megoldanunk. Meg kellett teremtenünk az ország minden zugára kiterjedő és kiható — üzemi és területi — könyvtárhálózatot, az ország lakosságának a lehető legnagyobb részét olvasó emberré kellett tennünk és a munka ellátására felnevelnünk, kiképeznünk a könyvtárosok hatalmas táborát. A könyvtárosok folyóiratának elsősorban ezt a hármas célt kellett szolgálnia. Eredjéből nem, vagy alig futotta többre, másra — a meglévő és általában jól dolgozó nagykönyvtárak támogatására, a könyvtártudomány elméleti problémáinak tisztázására.

A fejlődés azonban a növekvő és a közművelődési funkciók mellett a tudományos és szakkönyvtári funkciókat is ellátó könyvtárak irányába mutat. Például: a megyei könyvtárak néhány évvel ezelőtt lényegében még csupán szépirodalmi kölcsönkönyvtárak voltak; ma már — szükségszerűen is, mivel a legtöbb megyeszékhelyen nincs más könyvtár — tudományos és szakkönyvtári szerepet is betöltenek, s válnak megyékünkben kulturális és tudományos központokká. Szerepük és feladatkörük meggyékük területén némiképp hasonlatos ahhoz, ami a Széchenyi Könyvtáré országos viszonylatban. (Tájkönyvtári és általános gyűjtőkörükre, módszertani irányító funkciójukra gondolunk.) A korszerű könyvtárszervezet kiépítésével a járási könyvtárak is hallatlan mértékben

megnőttek, s nemcsak az olyan városokban, mint például Sopron és Baja, hanem általában — hisz a letéti könyvtárakat szerves részüknek kell tekintelnünk. Ugyanez a helyzet az üzemi könyvtáraknál is. Ha állományuk — különösen összetételében — nem is éri el még a nagykönyvtári színvonalat, forgalmuk gyakran fölülmúlja. Könyvtárosaik is nagyot fejlődtek. Ma már igen sok járási és központi üzemi könyvtáros rendelkezik a nagykönyvtárakban dolgozókéval azonos képesítéssel és képzettséggel.

Ugyanekkor nagykönyvtáraink is — amelyek a múltban kizárólag tudományos és szakkönyvtári funkciókat töltöttek be — egyre több közművelődési feladatot látnak el. Tény, hogy az Országgyűlési és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban többségben vannak az ún. közművelődési olvasók, s nem tudom, hogy a Széchényiben nem ugyanez-e a helyzet. (Ennek persze az is az oka, hogy Budapesten nincs olyan kimondottan közművelődési jellegű könyvtár, mely megfelelő olvasóteremmel rendelkezne.)

E kétirányú fejlődésből következőleg a közművelődési és a tudományos könyvtárak közös problémái egyre szaporodnak, s mind és mind magasabb színvonalúakká válnak. Úgy véljük, hogy a folyóirat említett hibáját úgy tudjuk kijavítani, ha ennek a fejlődésnek élére állunk, s ugyanakkor, mikor a tudományos könyvtárakat közművelődési feladataik ellátásában támogatjuk, segítséget nyújtunk a közművelődésieknek tudományos funkcióik kifejlesztéséhez és betöltéséhez. Természetesen nem hanyagolva el más feladatunkat sem.

Nem vállalkozhat — elsősorban olvasóinak összetétele folytán — a folyóirat arra, hogy a könyvtártudomány olyan elméleti és részletkérdéseit vitassa meg hasábjain, melyek tisztázása nagy terjedelmet kíván és, amelyek — legalábbis egyelőre — csak egy szűkebb kört érdekelnek. Terjedelme a megszűnt referáló lapok pótlását sem teszi lehetővé. De hiszen *A Könyvtáros* már nem áll magában az Akadémia könyvtártudományi főbizottságának folyóirata ellátja egy tudományos orgánus feladatait, s a külföld könyvtárugyét a Könyvtári Tájékoztató figyelemmel kíséri.

2.

Egy szerkesztési kérdést nem, vagy csak alig érintettek az említett tanulmányok írói. Bár ez számunkra és olvasóink számára — úgy véljük — rendkívül fontos. *A Könyvtáros* — eltérően a legtöbb

hasonló jellegű külföldi folyóirattól — nemcsak a szorosan vett könyvtártudományhoz tartozó problémákkal foglalkozott és foglalkozik. A szűken értelmezett szakmai cikkeken kívül általános ismeretterjesztő jellegű írásokat is közöl. S nemcsak azóta, hogy a szerkesztőség egy ikerlapot, az olvasók művelését célzó *KÖNYVBARÁT*-ot, is szerkeszt, hanem a folyóirat megszületésétől kezdve. Gondolunk a könyvismertetések tartalmazó *Irodalmi tájékoztató* rovatra, a különböző tárgyú esztétikai, irodalom- és műfajtörténeti, a könyvkiadás kérdéseivel foglalkozó cikkekre, az *Írói arcképekre*, *A könyv a nagyvilágban* rovatra, az újban megindított *Olvasás közben* rövid, lexikoncikkszerű írásaira, s a kisebb, humoros, vagy elgondolkasztó karcolatokra, irodalmi anekdotákra is.

A szerkesztőség, amikor ebbe az irányba is fejlesztette a folyóiratot, ugyancsak olvasói zömének szükségleteiből indult ki; azokéból, akiknek egy időben kellett és kell könyvtáros-zakmai és általános műveltségüket megszerezni és gyarapítani, s legalább a *közművelődési irodalomban való tájékozottságukat kellő szinten* tartani. Vitán felül áll ugyanis, hogy a modern könyvtáros számára nem elégséges, ha csak a szakma elvi és gyakorlati kérdéseiben jártas, a könyvek tartalmát illetően is tájékozottnak kell lennie. Csak hogy — vetheti valaki ellenünk — ezt a tájékozottságot a könyvtáros más folyóiratokból is megszerezheti — s már pusztán terjedelmi okokból is — sokkal bőségesebben. Ez igaz. S az is, hogy helytelen lenne, ha egy könyvtáros kizárólag szaklapját olvasná. A helyzet mégis az, hogy könyvtáraink zömébe — már anyagi okokból kifolyólag is — igen kevés folyóirat jár; s annak a könyvtárosnak sem jut az idejéből mindnek az áttanulmányozására, amelyik sokra tud előfizetni. Nem beszélve arról, hogy a közművelődési irodalom anyagával ilyen sűrített és népszerű formában, az olvasó és a könyvtáros szempontjából egyik sem foglalkozik, s *A Könyvtáros*on és ikerlapján, a *Könyvbaráton* kívül nincs más lapunk, mely fő feladatának a könyvvel, külsejével és tartalmával való foglalkozást tartaná. Ezért tartjuk szükségesnek, hogy ez a terület is helyet kapjon folyóiratunkban.

Mint levelező konferenciáinkon már több ízben, ismét megkérdézzük olvasóinkat, egyetértenek-e ezzel a szerkesztési gyakorlattal, kívánják-e, hogy módosítsunk rajta, s milyen irányban. A szerkesztőség várja az olvasók javaslatait.

Zolnay Vilmos
felelős szerkesztő.

A HAZAI KÖNYVTÁRAK

2. A városi könyvtáraktól a megyei könyvtárakig

A XIX. század folyamán döntően megváltoztak a lakosság művelődési igényei, s a változás folyamányaként jelent meg a színen egy új könyvtártípus: a *közművelődési könyvtár*. Az írásos műveltség most már nem egy szűk, beavatott réteg tulajdona, ellenkezőleg, egyre szélesebb körökben terjed. Rohamosan szaporodnak az iskolák, felszámolódik az analfabétizmus, de párhuzamosan szaporodnak a könyvtárak is. Iskola és könyvtár együtt fejezik ki az új helyzetet. Már Szabó Ervin érvként idézte az Egyesült Államok példáját: ha új városokat építenek, a községháza és az iskola mellett mindjárt kijelölik a *public library*-k telkét is. Hogy ez így van, annak természetes oka van.

Az ismeretek bővülésének, a tudomány fejlődésének az irama az utolsó száz év folyamán egyre gyorsabbá vált. Ma egy fél nemzedék több változást hoz, mint hajdan évszázadok. Ennek következménye, hogy az iskolában megszerzett tudás folytonos kiegészítésre szorul. Kötetlen formák között ugyan, de kénytelenek voltak napjág továbbtanulni a felnőttek is. A felnőttek iskolája pedig elsősorban a könyvtár.

A könyvtárügy így tömegszerepet kap, mindenekelőtt új igényeket kielégítő változata, a közművelődési könyvtár alakjában. Ez a könyvtárfaj már az egész társadalom intézménye, ami megmutatkozik gyors terjedésében is, de legmerészebb elképzeléseket felülmúló forgalmában is. Míg a XVIII. sz. díszes könyvtártermeiben rendszerint maga a könyvtáros hajlott könyvei fölé, az új könyvtárak népes olvasóterem, sőt az olvasótermek sorozata jellemzi (könyvolvasó, folyóiratolvasó, hírlapolvasó, majd szakolvasó). A pompa átadja helyét a kényelemnek, az előkelőség a közvetlenségnek. Idézhetjük itt is, amit *Lenin* írt a nyugati közművelődési könyvtárakról: *azt tekintik büszkeségüknek, »hogy milyen széles körökben forognak a könyvek a nép között, hány új olvasót tudnak bevonni, milyen gyorsan tudnak kielégíteni bármely könyvigénylést, hány könyvet adnak ki otthoni olvasásra...«* stb.

Természetesen korántsem holmi »nép-könyvtárakról« van szó. A nyugat-európai és észak-amerikai közművelődési könyvtárak hatalmas állománnyal rendelkeztek már az első világháború előtt, s alkalmasak voltak igen magas színvonalú tudományos tájékoztatás nyújtására. A Szabó Ervin által mintául vett chicagói Nyilvános Könyvtárnak pl. már 1909-ben

450 000 kötete, 193 alkalmazottja, s 260 000 dolláros költségvetése volt. (Ma az állománya 2 300 000 kötet.) Nyilvánvaló, hogy maguk a munkások is irtóznak a »kulturális népkönyha«-jellegű intézményektől. De a közművelődési könyvtárak jellege mégis más volt, mint a régi tudományos könyvtáraké. Ahogy Szabó Ervin kifejezte: *»A régi tudományos könyvtárakéval megegyezik abban, hogy tudományos irodalmat is gyűjt; de eltér abban, hogy nem a szaktudósok szükségleteire van tekintettel és ezért a régi és ritka, de inkább csak történeti értékű irodalom helyett főként a modern irodalomra helyezi a súlyt; és eltér abban is, hogy nagytömegű szép-irodalmat tart készletben. Ebben viszont egyezik a régi népkönyvtárral. De ettől is eltér a szépirodalom modernsége és általánossága, másrészt a tudományos irodalom célzatosság nélkül összeválogatott gazdag gyűjteménye által.«* (Szabó Ervin: *Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapestén. Bp. 1910. 16. lap.*)

Így volt a közművelődési könyvtár a szó minden értelmében *modern* könyvtár.

Városi, megyei könyvtáraink hasonló szerepet lettek volna hivatva betölteni a múltban is. Épp ebben az irányban agítált Szabó Ervin. Emlékirata ma is tanulságos olvasmány. (A Fővárosi Könyvtár az első világháború küszöbén létre is jött, a világháború alatt a nehézségek közt is egyre fejlődött, de a húszas években már megtorpant fejlődésében.) Társadalmi viszonyaink felemás volta azonban alig engedte meg modern könyvtárak szervezését, főleg vidéki viszonylatban. Felvetették ugyan többször is a »kulturális decentralizáció« szükségét, aminek nem utolsósorban életerős, fejlett könyvtárak lettek volna a feltételei, de a megvalósulást még csak meg sem közelítettük. Ha voltak is vidéken városi könyvtárak, többnyire alig tengették életüket. Legtöbbjük egyesületi alapítású, később, rendszerint az egyesület anyagi erejének elapadásakor kerültek a város kezelésébe. A városok viszont nemigen törődtek velük, sem elfogadható helyiségről, sem megfelelő költségvetésről nem gondoskodtak. S ami nem kevésbé fontos, e könyvtárak kapuiukat sem tárták szét a széles néprétegeknek. Jellemzősül legyen elég egyetlen példa. A győri Városi Könyvtárt 1904-ben újjászervezték. *»Ettől kezdve a könyvtár mindjobban fejlődésnek indult és könyvállománya a város, illetve az állam által nyújtott évi hoz-*

zárulás által egyre gyarapodott. Csak egy baj volt még, hogy t. i. a könyvtárat csak a városi tisztviselők használhatták, azok is csak polgármesteri engedéllyel. 1908-ban azután megtörtént ennek a korlátozásnak a megszüntetése is. A könyvtárat átadták a tényleges közhasználatnak és ezáltal végképpen nyilvános jellegét öltött. A használat és a kikölcsozés ingyenes volt, de csak 18 éven felüli és tisztességesen öltözött városi polgárok vehették igénybe.» (Lengyel Alfréd: Győr városi könyvtára. Győr, 1939. 9. lap.) Így festett egy hazai városi könyvtár nyilvánossága a XX. század elején. Sajnos, a két háború között nemhogy további fejlődés nem történt, hanem ugyanaz a stagnálás állt be, amely falusi könyvtárügyünket is jellemezte. Jellemző adat, hogy 1945 előtt a 44 megyei városból csak kettőnek volt olyan könyvtára, amelyet a közoktatásügyi minisztérium »közkönyvtárnak«, »közgyűjteménynek« tudott nyilvánítani. (Az elnevezés bizonyos színvonalat fejezett ki.)

A városi könyvtárak funkcióit a múltban sokban a *múzeumi* könyvtárak látták el. El kell ismernünk ezek hézagpótló szerepét, sokhelyütt egyáltalán nem is lehetett volna nélkülük könyvtához jutni. Különösen kiemelkedő, hogy nagyértékű helyismereti anyagot gyűjtöttek össze, a városra, megyére vonatkozó irodalom gazdag tárházai voltak. De magától értetődően a közművelődési könyvtárak szerepét a legkevésbé sem tudták betölteni. Ahhoz túl »muzeális« intézmények voltak.

Ilyen előzmények után kellett megteremtünk 1945 után azokat a városi és megyei könyvtárakat, amelyek még a polgári demokratizmusnál is továbbmennek.

1951-ben a közművelődési rész kivált a múzeumi könyvtárakból és önálló városi könyvtárrá alakult, általában minden városban megszervezték a városi könyvtárat. 1952-ben pedig nekiláttunk a megyei könyvtárak létrehozásához, ezek jelenleg a városi könyvtárak funkcióit is el látják. Megint nem térünk ki a fejlődés közismert részleteire, de jóleső érzéssel állapíthatjuk meg, hogy sikerült a jövő fejlődés alapjait leraknunk. Vannak megyei könyvtáraink, amelyek közel 20 főnyi személyzettel működnek, állományuk meghaladja a 60 000-et s egyre inkább valóságos kulturális központoknak számítanak.

Most lássuk, hogy mik a feltételei teljes kibontakozásuknak, annak, hogy legjelentősebb vidéki városaink s megyéjük könyvtári ellátását biztosíthassák. Elsősorban három felétele van ennek:

1. megfelelő állomány,

2. magasszínvonalú és szakszerű belső munka,

3. a tudományos feladatok vállalása.

Állomány

A Szovjetunió területi könyvtárainak, amelyek a magyar megyei könyvtáraknak mintaképei, a kötettszáma a 60 000-nél kezdődik, de átlagosan meghaladja a 300 000-t. Vannak milliós állománnyal rendelkező területi könyvtárak is. Ebből máris látható, hogy a feladatokat csakis nagykönyvtári szinten lehet megoldani. Miért?

A megyei könyvtár *általános* könyvtár. Tehát az irodalom egész területéről gyarapítja az állományát. Mint láttuk, szép-irodalmat építjük gyűjt, mint tudományos irodalmat, s az utóbbi területről közgazdasági műveket ugyanúgy, mint archeológiaiakat, földrajziakat ugyanúgy, mint filozófiaikat. Mégpedig kiterjedt és színvonalas anyagra kell szert tennie, hogy igényesebb olvasóit is kielégíthesse. Ez, az irodalom mai méretei mellett, csak nagy kötettség mellett lehetséges.

Vannak területek, ahol még az általános érdeken túlmenő részletezés is kötelező. A megye profiljával kapcsolatos ismeretanyag, természetesen, különös kötelezettségeket hárítanak a könyvtárra. (Pl. Miskolcon bányászat, kohászat.) S minden megyei könyvtár sajátos és fontos gyűjtőterülete a *helyismereti* irodalom. Itt a könyvtárnak egyenesen teljességre kell törekednie. Lehetőleg be kell szereznie megyei könyvtárainknak a megyében nyomtatott nyomdatermékeket is.

De vannak további kötelezettségek is.

Nem kis mértékben növeli az állományt, hogy eltérőleg a falusi és járási könyvtáráktól, a megyei könyvtár nem korlátozhatja tevékenységét az állandóan keresett anyagra, hanem gyűjti a *ritkán keresett*, csak a kutatómunkához szükséges irodalmat is. Ne feledkezzünk el arról, hogy a megyei könyvtáraknak fokozatosan fel kell készülniök a külföldi irodalom beszerzésére, ha feladataink meg akarnak felelni. Végül igen komolyan esik latba az a körülmény, hogy a megyei könyvtár nem korlátozódhatik gyűjtőtevékenységében a könyvekre és folyóiratokra. Ezeket kívül komoly szerepet kapnak itt a kották, térképek, aprónyomatványok, kéziratok, fényképek, mikrofilmek stb. A miskolci megyei könyvtárban máris megtalálja az olvasó az újjítások leírásait, a fordítások gyűjteményét. Természetesen az állomány ilyen irányú bővítése még nagyrészt a jövő feladata.

A szóban forgó könyvtárak alapítása óta eltelt rövid idő nem tette még lehetővé, hogy mindent összegegyjtsenek, amire szükségük van (és lesz). De az el-

térő funkciókhoz képest több irányban épül az állomány. Lássuk példaként a miskolci Megyei Könyvtár egyébként is igen tanulságos állományrészleget.

Belső raktár	5 441 kötet
Olvasóterem	1 100
Kölcsönzési kéziraktár	15 000
Ifjúsági részleg	6 000
Segédkönyvtár	150
Műszaki különgyűjtemény	4000
Feldolgozatlan anyag	40 000 „

A táblázat világosan mutatja, hogy csírájában már mennyi minden megvan. De azt is mutatja, hogy mennyire fejlődése kezdetén áll a könyvtár, ha az egyes csoportok kötetszámát nézzük, főleg ha eltekintünk a feldolgozatlan »pinceanyag« nagy tömegétől. A kölcsönzési részlegeket nem számítva, bármelyik állományrészleg legalább megtízszerezésre szorul. Az összeállítás azonban valami mást is megmutat, ami megyei könyvtáraink elemzésének egyik legáltalánosabb tanulsága. Az »elavult« könyvek tömege és a járási, községi könyvtárakéval azonos »forgalmi« anyag között, úgyszólván, alig van képviselve a *modern tudományos* anyag. Kissé úgy fest a dolog, mintha — Szabó Ervin terminológiájával élve — egy régi tudományos könyvtárat és egy népkönyvtárat olvasztottunk volna össze, s még hátra lenne a könyvtár tipikus anyagának kellő mértékben való kibontakoztatása.

Nyilvánvaló a fentiekből, hogy a megyei könyvtárak kifejlesztéséhez igen komoly — a jelenleginél lényegesen nagyobb — költségvetés szükséges. Fel kell vetni a megyei könyvtárak *köteles-példányainak* kérdését is. Több megyei könyvtárunk kezdeményezte, hogy a könyvtár kapjon a megye területén megjelent könyvekből egy-egy példányt. A megyei tanácsok pártolják a tervet, a Népművelési Minisztérium azonban még nem tartotta keresztülvihetőnek. Érdeemes megemlíteni, hogy a Szovjetunióban a területi könyvtárak, ún. fizetett kötelespéldányt kapnak, vagyis hozzájutnak minden szovjet nyomdatermék egy példányához.

Belső könyvtári munka

Megszervezésük első idejében gyakran hallottuk azt a kifogást, hogy a megyei könyvtárak tevékenységében aránytalanul nagy helyet foglal el a külső, agitációs munka. Ez magától értetődő következménye volt annak a ténynek, hogy általában társadalmunk a legaktívabb közreműködést várta éppen e könyvtáraktól. A helyzet azonban azóta lényegesen javult. Az Országos Széchényi Könyvtár brigádokat szervezett a feldolgozó munka megindítására, módszertani útmutatót

adott közre a raktározásról, betűrendes katalógusról és szakkatalógusról, a megyei könyvtárak dolgozói pedig gyakorlatra mentek a legjobb nagykönyvtárakba. Mindeme tények következtében a belső munka színvonala komolyan emelkedett. Technikailag komoly korszerűsítést jelentett, hogy stenciles sokszorosító-géphez jutottak könyvtáraink.

Fentebb közöltük a miskolci megyei Könyvtár állományrészleget. De az állománynak nemcsak raktári szervezésében érvényesül a tervszerűség, hanem annak feltárásában is. Álljanak itt ugyanannak a könyvtárnak főbb katalógusai.

Olvasói katalógusok	Betűrendes	Szak
Felnőtt kölcsönző		
Gyermek részleg		„
Központi raktár	„	„
<hr/>		
Szolgálati katalógus		
<hr/>		
(A könyvtár egész anyagát tartalmazza, beleértve a zárt letétet is)		

Tervbe van véve a tájkatalógus, a helyi kiadványok katalógusa, folyóiratkatalógus, stb.

Egy leendő nagykönyvtárhoz méltó, igényes katalógusrendszer kifejlesztésével állunk itt szemben.

A tudományos feladatok vállalása

A tudományos igényesség szempontjából van szükség a *tájékoztató* szolgálat megszervezésére. A szovjet területi könyvtárak igen kiterjedt mértékben nyújtanak tájékoztatást, nemcsak magán-személyeknek, de hatóságoknak, párt-szerveknek, üzemeknek, általában intézményeknek is. Nyilvánvaló, hogy a járási könyvtárak, sőt a megye egyéb könyvtárai sem rendelkezhetnek a szükséges bibliográfiai apparátussal, továbbmenően a megfelelő kézikönyvekkel, lexikonokkal, táblázatokkal, stb. A legképzettebb könyvtárosok ugyancsak a megyei könyvtárban állnak rendelkezésre. A megyei könyvtár hivatása, hogy a többi könyvtár hézagait kiegészítve, megyei viszonylatban mintegy *bibliográfiai központként* működjenek. (Beleértjük ebbe bibliográfiai szerkesztését is.)

Tudományos színvonalon kell végezni a propagandát is. Megyei könyvtáraink itt járnak legelől. Szép számmal sorolhatnánk fel olyan előadásorozatokat, mint: *Nagy elődők, A világirodalom örök értékei, A felvilágosodástól a kritikai realizmusig*, stb. Van város, ahol ezeken, előadásról előadásra száznál több hallgató vesz részt.

Kimondottan tudományos feladat a *helyismereti munka*. Már említettük, hogy a megyei könyvtár rendszeresen gyűjti a megye területére vonatkozó irodalmat. Ezt a helyismereti anyagot azonban a könyvtár nemcsak gyűjti, hanem fel is dolgozza. A múltban, ha folyt is gyűjtés, épp a feldolgozás, feltárás volt az, amit nem tudtak megszervezni. Másrészt az érdeklődés legnagyobbbrészt történelmi, irodalmi, művészeti, néprajzi jellegű, szóval »humán« irányú volt. Ma a feladat egészen új megvilágításban került előtérbe. Az ipari, mezőgazdasági, geológiai, természetrajzi, stb. kérdések egyre növekvő szerepet kapnak megyei könyvtáraink szemléletében. A veszprémi megyei könyvtár tervei közt pl. már ilyenek szerepelnek: megyei bányászati-, vegyipari bibliográfia, a megye növényföldrajzának bibliográfiája. Ugyanebben a könyvtárban helyes kezdeményezés, hogy katalógus készül a megye történelmi nevezetességű személyeiről: írókról, tudósokról, művészekről stb.; a kartoték az életrajzi adatokat, a működés ismertetését tartalmazza. Hasonlóan fontos a megyei időszaki sajtó bibliográfiájának — ezen belül egyes területeken cikkbibliográfiáknak — elkészítése is. Magától értetődő, hogy az önálló bibliográfiai tevékenységre e téren kínálkozik elsősorban alkalom. Általában a helyismereti munka az, ahol a gyűjtemény teljessége alapján is, a feldolgozás igényessége alapján is, szinte a tudományos intézet szerepét tölti be a megyei könyvtár.

A tudományos munka másik főterülete, a *könyvtártudomány* kell hogy legyen. A megyei könyvtár tudományos képzettségű dolgozóinak alkalmasnak kell lenniük arra is, hogy a könyvtártudomány egyes kérdéseit önállóan feldolgozzák. Számos kérdés van, amelyik egyenesen

reájuk vár. Ilyenek elsősorban a megyei, járási, falusi könyvtárak olvasómunkájának kérdései, a könyvtári munka szervezete ezekben a könyvtárakban, az állomány feldolgozása, elsősorban az ajánló-katalógus, ajánlóbibliográfia kérdése. A megyei könyvtárak ez irányú munkáját az könnyíti meg, hogy ők állnak legközelebb a megvizsgálandó anyaghoz, a könyvtárak munkájához.

Hálózat

A fenti feladatokat akkor is fennállnának, ha csak a megyeszékhely lakóiról lenne szó. A megyei könyvtár azonban nemcsak Pécs, Miskolc vagy Veszprém stb. könyvtára, hanem az egész megyéé. Ez azt jelenti, hogy egész munkáját a hálózati elv alapján kell megszerveznie. Mindaz tehát, amit a járási könyvtár hálózati jellegéről mondottunk előző cikkünkben — magasabb szinten — a megyei könyvtárra is érvényes. Ha tehát a járási könyvtár valamilyen vonatkozásban elégtelennek bizonyul, rendelkezésre áll a megyei könyvtár *könyvanyaga is, és könyvtári tapasztalata is*. Az első segítség a könyvtárközi kölcsönzés, postai kölcsönzés, letétek, stb., a második a módszertani munka formájában valósul meg. Hálózati jellegű — természetesen — a könyvtár egész tudományos tevékenysége is. A részletekre itt már nem térünk ki. Azonban nyilvánvaló, hogy igazi szerepét, jelentőségét a megyei könyvtár a megyei hálózat keretében kapja meg. Itt fonódik legjobban össze a művelődési forradalom ügyével, itt tudja leginkább szolgálni a műveltségileg egységes magyar társadalom ügyét.

Sebestyén Géza

a Műszaki Egyetem Könyvtárának
osztályvezetője.

KITÜNTETÉSEK

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa *Zolnay Vilmosnak*, „A Könyvtáros” felelős szerkesztőjének a Munka Erdemérem kitüntetését adományozta.

A népművelési miniszter „A Szocialista Kultúráért!” jelvényrel tüntette ki *Sárdi Béla* könyvtárvezetőt (Nyíregyháza, Megyei Könyvtár).

Miniszteri dicséret oklevelet kapott *Bán Gézané*, „A Könyvtáros” című lap szerkesztőségi titkára; *Lombert János* gondnok, (Főv. Szabó Ervin Könyvtár); *Simon Lászlóné* könyvtárvezető (XVI. ker. Szabó Ervin Könyvtár); és *Szász Eta* könyvtáros (VI. ker. Szabó Ervin Könyvtár).

RÁDIÓLOKÁCIÓ

a neve a rádiótechnika ama felhasználásának, amellyel különböző tárgyakat észlelni lehet s távolságukat meghatározni a róluk visszaverődő rádióhullámok segítségével. A Katonai Kiadó ennek az új lehetőségnek egyik legjelentősebb formájával, a repülőgépbe épített térképező rádiólokátorral foglalkozó füzetet adott ki. A könyvecske ismerteti az eljárás elvét, a gép szerkezetét, hatótávolságát és alkalmazásának egyéb lehetőségeit. Ára 3.50 forint.

Gondolatok az egyetemi könyvtárosképzésről

Könyvtári körökben az utóbbi hetek alatt egyre több szó esik az egyetemi könyvtárosképzésről. Nem vitatkozni akarok az elhangzott véleményekkel, csupán néhány újabb szemponttal szeretnék hozzájárulni a nézetek tisztázásához.

1.

A képzés az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Karán folyik. Ez a tény alapvetően meghatározza a könyvtárosképzés *humán* jellegét, de ugyanakkor jellemzők rá azok a hibák, melyek az egyetemi oktatásban, különösen az irodalomoktatásban az utóbbi években jelentkeztek. (Lásd: *Waldapfel József* cikkét a *Szabad Nép* 1956. június 12. számában és még előbb a *Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1954. márciusi határozatát a közoktatás helyzetéről és feladatairól. Oktatásügyi Közlöny, 1954. 6. sz. március 18.)*

A tanszék egyik legnagyobb problémája, hogy az adott kereteket kiszélesítse és a bölcsészettudományi szakokon kívül természettudományi, műszaki, orvosi, mezőgazdasági stb. tudományos képzésben is részt vevő hallgatói is legyenek. — (Ha ez pillanatnyilag vágyálomnak is látszik, nem megoldhatatlan. Hisz ugyanezen a karon képezik a pszichológusokat is, akik az itt hallgatott lélektani kollégiumok mellett az orvostudományi egyetemen számukra elengedhetetlen kollégiumokat is hallgatják, s rendszeresen vizsgáznak is belőle. Úgy gondolom, hogy ennek a lehetőségnek tüzetes megvizsgálása nem lenne eredménytelen.)

2.

Az egyetemi *könyvtárosképzés célja*, hogy tudományosan képzett, a könyvtári munka minden területének elvi kérdéseit és gyakorlatának alapjait ismerő, vezetésre alkalmas szakembereket adjon a könyvtáraknak. — Ez, a mai körülmények között, nem teszi lehetővé, hogy az egyes különleges könyvtári szakterületekre megfelelően képzett könyvtárosokat neveljen. Így hiányzik a szakkönyvtárak számára szükséges természettudományi, műszaki stb. ismeretekkel rendelkező tudományos munkatársak képzése; az általános gyűjtőkörű könyvtárak pedig nem kapnak bibliográfusokat, dokumentalistákat, gyermekkönyvtárosokat stb. — Megoldandó a következő tanévtől a szakkollégiumok (speciálkollégiumok) olyan rendszere, mely legalább a könyvtártudományon belüli szakosodást lehetővé teszi.

3.

Szólnunk kell a képzés »keretéről«, a tantervekről is. Ezek lassú kialakulását s minduntalan változását két tényező idézte elő. Az egyik a magyar felsőoktatás átszervezése, a másik egy újonnan megalakult, hagyományokkal nem rendelkező szak kialakulásával járó nehézségek. A felsőoktatás zavarai megmutatták, hogy a kétszakos képzés eredményesebb oktatási forma, mint az egyszakos; próbálkozásaink pedig azt bizonyították be, hogy nem szabad a könyvtártannal kezdeni az oktatást. Végül is kialakult a tanterv, mely a képzés végleges tervének tekintendő. A történeti ismeretekkel elkezdve az oktatást, s bibliográfiai tudnivalókkal időközben felszerelve érkeznek el a hallgatók a legmodernebb elméleti és technikai kérdések tárgyalásáig, a könyvtártanhoz, mely az előbbi tárgyak ismeretanyagán alapul, s hatékonyságát az előadáshoz kapcsolódó termelési gyakorlatok erősítik. Ennek a keretnek dialektikus felépítése lehet csak a színvonala-sabb oktató-nevelőmunkának a biztosítéka.

4.

A *képzés színvonala* kétségtelenül nem áll olyan magas fokon, mint ahol ennyi év tapasztalatai után állhatna. Ennek oka elsősorban a tanszék vezetésének megoldatlansága, és a külső oktatók helyzetéből adódó nehézségek.

A színvonal emelése érdekében a legfontosabb tennivaló a tanszékvezetés végleges megoldása. Ezzel párhuzamosan a Könyvtártudományi Intézetnek a könyvtártudományi kutatás egyik gócpontjává kell válnia, és a külső előadóknak az elmélyültebb munka lehetőségét vezető szerveinknek biztosítaniuk kell.

Minthogy a végleges tanterv elkészült, folytatnunk kell az egyes kollégiumok tematikájának kidolgozását, illetve megvitatását. Ugyanis ezek az egészséges viták a tanszékvezetés megoldatlansága miatt abbamaradtak.

Nem választhatjuk el a színvonal emelésének ügyét a hallgatók gyakorlati képzésétől. Egyik legnagyobb gondunk, hogy hallgatóink, akik könyvtári munkában még nem vettek részt, hogyan ismerhetnék meg egy *jól működő* könyvtár belső életét. A termelési gyakorlatok a felső évfolyamokban vannak, s rövidségük miatt csak néhány munkafolyamatba engednek betekintést. Az oktatást megelőző gyakorlatról, a szervezeti keretek miatt, nem

lehet szó. Szerintem a megoldás az, hogy a létrehozandó kari központi könyvtár egyben gyakorlókönyvtár legyen, ahol minden hallgató az oktatás ideje alatt, hetenként legalább fél napon át, rendszeres szakmai vezetés mellett, a könyvtári munka minden csínját-bínját elsajátíthatja. Ez lehetővé tenné, hogy a hallgatók minden gyakorlatukat (katalogizálást, osztályozást is) könyvtárban végeznék, megismernék a könyvtári munka egészét és mindez hivatástudatukat is elmélyítené és erkölcsileg magasabbrendű, hasznos munkát végeznének, biztosan nagy kedvvel. Csak így oldható meg az egyes kollégiumok összárszámának teljes kihasználása. Ez a megoldás ugyanakkor lehetővé teszi az egyes munkafolyamatok »elmesélésének« mellőzését, s ez az elvi kérdések elmélyültebb tárgyalására vezet. Így lesznek az eddig unalmas előadásokból, oktatóknak és hallgatóknak egyaránt érdekes kollégiумok. Ez nemcsak a könyvtártani, hanem részben a bibliográfiai és történeti előadásokra is vonatkozik.

Az enciklopedikus módszerről való letérés helyes, azonban egész tárgykört egyvégtében tárgyaló előadásra mindig szükség lesz. Ezt még a tankönyvek sem pótolhatják, az évről évre felmerülő újabb eredmények miatt. — A speciális ismeretek közlését a kiegészítő szakkollégiумok biztosítják. Ezek egyben a szakosítás kérdését is megoldják a jövő évtől kezdve.

Itt kell megemlíteni a tankönyvkérdést is. Nem ez a »kulcskérdés«. Egy egyetemi tankönyv létrejötte igen nagy előmunkákat igényel. Még a magyar könyvtártudomány bibliográfia sem készült el, ami a legfontosabb előfeltétel lenne. Vagy hol van a könyvtártudomány »Kosáryja«, a monográfiai és szintézisek sora? Csak ezek elkészülte után vállalkozhatunk egyegy tankönyv megírására. Talán mellőzük a magyar anyagot? — Még évszázados múlttal rendelkező szakok sem tudták létrehozni egyetemi tankönyv-apparátusukat, mi pedig messze vagyunk tőlük anyagfeltárás szempontjából is. Jó oktató-nevelőmunka elképzelhető tankönyvek nélkül is. Egyelőre a jegyzetek kiegészítése és segédkönyvek kiadása nyújthatna segítséget.

5.

Az előbbieket után nem nehéz válaszolni azokra a kérdésekre, amelyek hiányolják a *hallgatók hivatástudatát*. — A szak oktatómunkája nem kiforrott. A kollégiумok, mivel el kell mondaniuk minden apró-cseprő munkafázist, unalmasakká válnak. Sokszor azokat a hallgatókat is elidegenítik, akiknek szívük és kedvük lenne a könyvtári munkához. A feladat világos: állandó, élő könyvtári környeze-

tet kell biztosítanunk hallgatóink számára az intézményen belül, ez emelné az oktatás színvonalát, és egyben lehetőséget adna a jó nevelőmunkára. Addig nem lehet érdemlegesen hivatástudatra nevelni, míg az oktatás nem elég mély.

A hivatástudat kialakításának egyik igen fontos kérdése, hogy a hallgatók példaképeket lássanak maguk előtt. Az oktatók nem eléggé használták ki az ebben rejlő nevelési lehetőséget, *Goethéról*, *Lessingről*, *Szabó Ervinről*, *Szinyeyi Józsefről* s a többiről, aki tenni tudott a haladásért és könyvtárakért, alig emlékeztek meg. Pedig ez érdeklí a hallgatókat és a sokszor száraz előadásokat feltétlenül érdekessé, vonzóvá tenné.

Nem szabadhatunk el úgy a hivatástudat kérdése mellett, hogy a hallgatók nagy részének véleményét, mely ilyen vonatkozásban nagyon lényeges, elhallgatnánk. Gyakran hivatkoznak olyan könyvtárosokra, akik hivatalnak tekintik könyvtárukat, munkájukat robotnak. Nem lelkesedés és szív, hanem csak a havi fizetés és a norma viszi előre tevékenységüket. Sőt — *horribile dictu* — még könyvtárvezetők között is találunk ilyeneket, akik cinikus, meggondolatlan kijelentéseikkel többet ártanak a képzésnek, mint szeretnének. A hallgatókat nem tartjuk távol a könyvtáraktól, de az ilyen könyvtárosokat jó lenne.

6.

A *beiskolázásról* szólnék végül. Ennek a kérdésnek anarchiájáról sok szó esett. 1953 óta minden évben 20 hallgatót vettek fel a szakra. Ez a tervszámok ismeretében helyesnek mondható. 1953 óta csak olyan hallgatók van, aki könyvtárosnak jelentkezett. Az átirányítások 1952-vel megszűntek.

*

Még sok olyan elmondásra váró kérdés van, melyek talán érdekesekek lennének, de úgy érzem, a fontosabbakról beszámoltam. Szó lehetne még az elhelyezésekről, de ezt nem a tanszék intézi, csak előkészíti. — Szó lehetne még arról, hogy végzett hallgatóink hogyan állják meg helyüket a könyvtárakban, de e kérdés eldöntésére a könyvtárak hivatottak.

A jelenlegi helyzetről és az aktuális problémákról számoltam be. Nem a múlt hibáit vizsgáltam, mert nem a képzés történetét akartam elmondani. — Úgy vélem, hogy a tanszékvezetés megoldása után, a képzés eddigi hiányosságának nagy részét kiküszöböli, s mind tervében, mind tartalmában olyan munkát tud felmutatni, mely az eddigi eredményeket is messze felülmúlja.

Léces Károly

a Könyvtártudományi Intézet tanársegéde.

TOLDY FERENC

(1805—1875)

1.

Toldyra emlékezve, legelőször is sokirányú munkássága ötlik a szemünkbe: a »magyar irodalomtörténet atyja«, író, műfordító, a Kisfaludy Társaság megalapítója és igazgatója, az Akadémia titkára, több folyóirat szerkesztője, politikus, szemész-professzor, könyvtáros. És a felsorolás még korántsem teljes. S ha az egyes területeken kifejtett hatalmas tevékenységét vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy Toldy mindenütt becsülettel, egész emberként végezte a vállalt munkát.

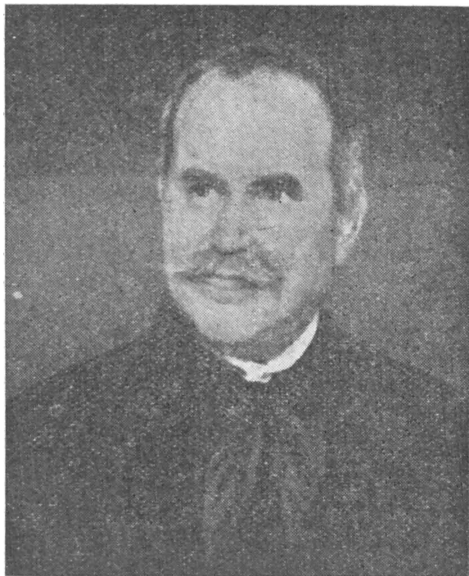
Mi adott erőt Toldynak a hatalmas életmű megalkotásához, amely sokoldalúságát és hatalmas méretét tekintve, a polihisztor óriásokhoz teszi őt hasonlónak? Egyedül a cél nagyszerűsége és az, hogy ezt a célt már kora fiatalságában felismerte: használni az embereknek, a társadalomnak és nemzetnek. A »lelkessült szeretetnek« magasztos lángja lobogott benne az emberiség, a kultúra és haladás iránt. A magyarságnak óriásokat szülő reformkor gyermeke volt, méltó társa a küzdelemben Bajzának, Vörösmartynak, Széchenyinek.

Már tizenhét éves korában tisztán állt előtte a cél: a magyar irodalmi műveltség minden irányú kiépítése és a kor színvonalára emelése. E célt szolgálja minden munkája: a múlt értékeinek felkutatása, az irodalom és tudomány szervezése, a könyvtároság. Ez a cél fogta össze, lendítette egyetlen céltudatos irányba minden munkálkodását: az irodalomtörténetírást, az orvosi szókönyvet éppenúgy, mint a könyvtárrendezést. Toldynak irodalom, tudomány és könyvtár nem öncél, hanem eszköze egy tevékeny, előrelendítő műveltségnek.

Ennyit kellett előrebocsátanunk Toldyról, az emberről, hogy mikor a könyvtárosról beszélünk, sohse tévesszük szem elől a hatalmas programot, amelynek egyik részét alkotta a könyvtárral való foglalkozás.

2.

1805-ben született, eredeti neve *Schedel*. Apja szepesi származású szász, budai postahivatalnok, igen alapos műveltségű, magát világpolgárnak valló ember. Elméletileg voltaireánus, de a forradalmakat elítélte. Gondolkodását teljes egészében örökölte fia.

A fiatal Schedel kora gyermekségében nem tud magyarul. Apja vitte el először magyar szót hallani a Rondella-színházba, s ahogy a majd hatvanéves Toldy visszaemlékezik, így mutatott rá egy szép öregúrra, magyar íróra: »Látod, ez páter Dugonics, egy híres magyar.« 1813-ban egy évre Ceglédre kerül az »első deákba«, magyarul tanulni. Itt csakugyan nem hall mást, csak magyar szót, meg is tanul szépen magyarul. 1814-től a pesti nemzeti iskolában, majd a kassai premontrieknél tanul, ez időben szereti meg a magyar irodalmat. 1819-ben a filozófiai osztályokra Pesten iratkozik be, itt ismerkedik meg Bajzával s szinte rajongásig megszeretik egymást. Mindketten már ekkor örökre elkötelezik magukat a magyar irodalomnak s a közös nagy cél — mennyi nagy példa van rá — náluk is egy életre szóló barátságot íhietett. Toldy eleinte költő akar lenni, Bajzával versengve írja a verseket, de fordításokkal, elbeszélésekkel és drámával is próbálkozik. Kazinczy dicséri műveit, de ő csakhamar észreveszi, hogy nincs igazi tehetsége a szépirodalomhoz, csak másodrendűt alkothat. Ábrándjaival való keserű leszámolás után, már ekkor, 17 éves korában élete céljául tűzte ki: irodalmunk kincseit összegyűjteni, a kö-

zönség elé tární és megírni a magyar irodalom történetét. »E feladás — írja a negyvenes évek elején — ... több mint húsz év óta nem szűnt meg nappalaim egyik kedves foglalkozása, éjjeleim édes gondja lenni...« Mi hozzátehetjük, hogy haláláig kitartott mellette. Hatalmas cél volt ez, másutt nemzedékek dolgoztak eléréseért, s Toldy sem tudta nálunk egyedül elvégezni, de biztos alapot vetett neki. Elsősorban anyaggyűjtő volt. Azon nyersen, vagy félig megmunkáltan halmozta fel a matériát, amelyből az építők felhúzhatták az épületet.

S itt a magyar irodalom kincseinek felkutatása, összegyűjtése és a közönség elé tárása terén kapcsolódik szorosan Toldy munkássága a könyvtárhoz. Könyvtár nélkül hozzá sem kezdhetett volna a munkához. Könyvtárakban, kéziratárakban talált rá a kincsekre s megtisztítva őket a sok százados feledés porától, újrakiadás és a könyvtár révén tette őket a magyar kultúra elevenen ható tényezőivé. »Mint könyvtárnok, a magyar könyvet édes gyermekének tekinté s ha egy általa még nem ismert példány akadt a kezébe, szívéhez szorította azt és ragyogó szemmel mutogatta mindenkinek.« — írja róla tanítványa, id. Szinnyi József. De fontosnak tartotta a könyvtárat az általános művelődés szempontjából is. Tudta, hogy csak könyvek és jól felszerelt könyvtárak segítségével emelkedhet fel az ország a kor műveltségi színvonálára, csak így tudja behozni a fejlettebb országoktól való nagy lemaradást.

Könyvtárosi munkája hasonló irodalomtörténeti munkásságához, itt is az anyaggyűjtést, a legfárasztóbb alapozó munkát végezte el, jóformán egyedül tette hasznavehetővé második és harmadik legnagyobb könyvtárunkat, az Akadémiai, illetve az Egyetemi könyvtárat. »Toldy igazi könyvtárnok volt — írja Szinnyi. — Nem volt oly száraz munka, melyet ő kecsgetett színben ne tudott volna feltüntetni. Minden beérkezett könyvet bibliographiai pontossággal magáért be a könyvtár naplókönyvébe; ha az álnév alatt rejlő író igazi nevét tudta, azonnal odajegyezte a könyv címlapjára.«

3.

Könyvtárosi pályáját 1839-ben kezdte meg, mikor az Akadémia a Batthyány testvérek által felajánlott, kb. 33 ezer darabból álló könyvtár átvételét »saját ajánlkozására« rábízta. Jó másfél hónap megfeszített munkájával átvette a rothonci és kisbéri könyvtárat, Pestre szállításukat megkezdte. 1839 derekán egy írnok segítségével nekifogott a válogatás, rendezés és »lajstromozás« munkájának.

»Nem maradozok azon hihetetlen akadályok elbeszélésénél, mikkel a zavar, s a hely szűke, mert akkor még csak két szoba volt bútorozva, béketűrésemet próbálgatták.« — írja később, a könyvtár megnyitásakor. A munkát úgy intézte, hogy a legfontosabb könyveket már abban az évben lehessen használni. 1842-ben a Teleki család 21 ezer kötetnyi könyvtárát vette át és dolgozta fel Toldy. 1844. dec. 23-án nyitották meg ünnepélyesen a könyvtárat. »Az összeírás befejezve, minden darab a társaság bélyegével megjegyezve, s e mellett a könyvtár folyton használatva.« — mondja Toldy büszkén megnyitó beszédében. Büszkesége teljesen jogos, hiszen 55—56 ezer kötetet rendezett és dolgozott fel egyetlen írnok segítségével. A könyvtár »címajstroma« 9 vasos, fólio kötetre rúgott.

1843-tól igazgatója lesz az Egyetemi Könyvtárnak. Az új munka újabb nagy felelősséget ró rá. Félkézzel, félszívvel ő nem tud semmit se csinálni, most is komolyan tanulmányozza a külföldi könyvtári szakirodalmat; minden korabeli, komoly könyvtári elméletet ismer, ami kiderül széleskörű hivatkozásából. Kritikátlanul semmit sem vesz át, az elméleteket összeveti eddigi tapasztalataival s a hazai, sajátos viszonyokhoz igyekszik alkalmazni. 1843-ban az Athenaeumban megjelenteti egy könyvtártani kézikönyv vázlatát. Ebben az első magyar könyvtár-elméleti próbálkozásban a leghaladóbb könyvtári elvekre épít. Így határozza meg a könyvtár fogalmát: »Könyvhalmazbármely tetemes legyen is, még azért nem könyvtár. Csak oly gyűjtemény érdemli e nevet, melly bizonyos célra, határozott rendszerrel, a teljesség bizonyos fokáig gyűjtve, s úgy van felállítva, hogy minden benne található munka hamar és könnyen feltalálható legyen.« Ez már a modern könyvtár fogalma: Még érdekesebb és ma is megszívlelendő, amit a könyvtárosról mond: »... a könyvtárnok az, aki a könyvtárnak vagy megőző betűje, vagy verőszíve, ő képes a leggazdagabb gyűjteményt holttetemmé leketleníteni, mint képes azt, ha magát nem ragyogó, de annál melegebb hivatásának egész lélekkel és szívvvel oda adja, élő hatalommá emelni. Példa mindkettőre van... Közép itt nincs.« A továbbiakban vázlatosan végigveszi a könyvtári munka területeit, a könyv és a könyvtárak történetét. Kár, hogy a kézikönyv nem készült el, legalábbis kiadásra soha nem került, mint ahogy félbeszakadt a fiatal Szabó Károlyval közösen tervezett Magyar Tudósok Tára, amelyben minden magyar író és műve bennfoglaltatott volna.

Toldy sohasem érezte elégnek a tanulást, 1847-ben Münchenbe utazott, tanulmányozni az ottani híres könyvtárat. Tapasztalatait az Akadémiai és az Egyetemi Könyvtár számára elkészített könyvtári utasításban hasznosítja. Ez az utasítás nemcsak egyszerű rendtartás, hanem tartalmazza a könyvek felállításának, a könyvfeldolgozásnak és használatnak szabályait is, lényegében egy szabályokba sűrített gyakorlati könyvtártani kézikönyv. Ezek a könyvtárelméleti munkák és Toldy személyes biztatása nyert meg a »nem ragyogó, de annál melegebb hivatásnak« olyan, később nagyhírű könyvtárosokat, mint *id. Szinyeyi József, Szilágyi Sándor, Szabó Károly*, hogy csak a legismertebbeket említsük.

A haladó könyvtártani elveket, melyeket elméleti munkáiban hirdetett, az Egyetemi könyvtár gyakorlatában valóította meg, amennyire a csekély lehetőségek megengedték. Betűrendes- és szak-katalogusok készítését szorgalmazta, s nagyon fontosnak tartotta ezeket a »könyvtár valóságos állapotával összhangban tartani«. Beszerelteti a gázvilágítást, meghosszabbítja az olvasó nyitvatartási idejét, bevezeti a panasz- és kívánságkönyvet. Az olvasók száma hatalmasan meg is duzzadt: míg a negyvenes években négy-négy és félezer az évi olvasók száma, 1866-ban már 27 502-en használták a könyvtárat és 39 471 művet olvastak, egy évre rá 36 000 az olvasók száma.

Hatalmas szám ez, ha a könyvtár rossz elhelyezési körülményeit tekintjük. A könyvtárépületet, az eltörölt ferences rend zárdájának egyik szárnyát, II. József ajándékozta az egyetemnek. Az épület már 1823-ban összedőléssel fenyegetett, két oszlopsorral támogatták meg a nagyterem mennyezetét. Mikor Toldy 1843-ban átvette a könyvtárat, újabb gyámfasort kellett beállítani. Toldy nyomban a szokott buzgalommal fogott hozzá az agilációhoz, egy új könyvtárépület ügyében. Ekkor kezdődött harminc évig tartó küzdelem az állami hatóságok, a városi tanács, a katolikus és protestáns egyházak kicsinyes rosszindulata, szűklátókö-

rúsége ellen. 1846-ban megígéri a kormány az új épületet, de közbejött a szabadságharc, az 50-es években a katolikus klérus »ármányszövedéke« gátolja meg az építést, 1866-ban Rottenbiller Lipót főpolgármester, 1868-ban a 48-as ellenzék protestáns képviselői nem szavazzák meg az építés költségvetését, mert felekezeti intézetnek tartják az egyetemet. Toldy keményen hádayozik, két röpiratot is nyomat, az egyiket a protestáns, »48-as« képviselők, a másikat a zsigori franciskánusok ellen. Minden kímélet nélkül szemükbe vágja a kultúra- és haladásellenesség vádját s velük szemben a nemzet egészéhez fellebbez. Végül is győztesen kerül ki a küzdelemből, 1873 májusában hozzákezdnek az Egyetemi Könyvtár mai épületének felépítéséhez. Ezzel az utolsó nagyszerű tettével tetőzte be Toldy 34 éves könyvtári pályafutását. A tervező munkát meg segíti sok tapasztalatával, az építkezést naponta ellenőrzi s mikor az a befejezéshez közeledik, 1874 januárjában lemond a könyvtár igazgatásáról. A következő évben irásztala mellől ragadja el a halál.

4.

Végigkísértünk egy, több mint három évtizedes könyvtárosi pályát. Olyan emberét, aki nem elsősorban könyvtáros volt, akinek a könyvtárosi munka, sokirányú munkásságának csak egyik részét képezte. Mégis két, újszellemű nagykönyvtárunk megeremtésének és a könyvtári szakirodalom megindításának érdeme az ő nevéhez fűződik. Olyan volt Toldynak a könyvtár, mint Antheusz-nak a föld, új meg új erőt merített belőle nagy céljának eléréséhez, s mivel tudta jól a könyvtár erőt adó hatalmát, lehető szélesre tárva kapuit, az egyetemes művelődés szolgálatába állította. Csak így, ilyen könyvtárosként lehetett igazán »irodalmunk kincstárnoka«, »a századok tolmácsa«. Méltán megilletik mint könyvtárost is Arany János talán róla írt sorai:

*Nem végzett nála senki sem.
méltóbb napi munkát*

Bereczky László,
az Orsz. Széchényi Könyvtár munkatársa.

A PEST MEGYEI TANÁCSOK A KÖNYVTÁRAKÉRT

A sári községi tanács a köz-
ségfejlesztési járulékból ebben
az évben 3000 forintot ad a
népkönyvtár fejlesztésére.
Ugyanígyan összeget kap a

kakucsi és újhartyáni könyv-
tár. Az ócsai községi tanács a
könyvtáros javaslatára 24, kor-
szerű mezőgazdasági szak-
könyvet vásárolt a Vörös Csill-
lag tsz részére, míg a kemen-
cei tanács 200 forintért vett
könyvet a népkönyvtárnak.
A dabasi községi könyvtár

az ünnepi könyvhét alkalmá-
val könyvbált rendezett,
amelynek jövedelméből köny-
vet vettek. Ugyancsak köny-
vet vásárolt a Kanyik József
könyvtáros lelkes munkája
nyomán rendezett könyvből
bevételeiből a táborfalvi nép-
könyvtár is. (Markovits J.)

Adatok az iskolán kívüli ifjúság irodalmi neveléséhez

Az elmúlt hónapokban számos megyei, járási és községi könyvtárat, ipari tanulóotthont kerestem fel. Látogatásomnak az volt a célja, hogy a személyes élmények és közvetlen tapasztalatok hatására az eddignél tisztább kép formálódhassék ki bennem *ifjúságunk irodalmi érdeklődéséről*, a könyvtárak nevelőmunkájáról s általában az olvasási kultúra fejlesztéséről az ember életének ebben a forrongással teli időszakában. Ez az anyaggyűjtés még nem fejeződött be. De már az eddig szerzett tapasztalatokból is olyan tanulságok szűrhetők le, amelyekre figyelemmel kell lennünk, amikor az ifjúság iskolán kívüli kulturális neveléséről van szó.

Sztálinváros

Venezs elvtárssal, a járási könyvtár vezetőjével együtt kerestem fel a 26/1. Építőipari tröszt tanulóotthonát. Elhanyagolt, rendetlen szobák, ízléstelen bútorok fogadnak bennünket, amikor belépünk ennek a 31 tanulónak az »otthon«-ába. A fiúk jó része hazautazott. Elképzeltem, hogy milyen örömmel hagyták itt »szabad szombat«-jukon ezt az otthonnak csak gúnyból nevezhető tömegszállást.

11 fiú telepedett körénk. Olvasmányaikról, szabad idejükről beszélgettünk. Ezek a 14—18 éves ifjak a két szabadnap jó részét teljesen magukra hagyva töltötték el. Ping-pong a végkimerülésig, egymás »bunyózása«, néhánynál egy kis olvasás és a legtöbbször a nap céltalan áthenyélése az ágyak tetején — ezt tapasztaltam a kétszeri látogatásom idején. Látni kellett volna, hogyan csillant fel a szemük, amikor arról kezdtünk beszélgetni, hogy egy letéti könyvtárat kapnak. Egy részük most is szívesen olvasna, ha volna mit. *Dohi Andris* az egyetlen könyvtárgazdát közülök. Ő azonban nem tud ennyit fiút olvasmánnyal el látni. Pedig »a fiúk úgy oda vannak a könyvekért« — újságolja. »Meséskönyvet szeretnének olvasni. Mindig kergetnek a könyvekért.« Egyik-másik fiúnak még e beszélgetés közben is könyv van a kezében. Nézzük csak, miféle olvasmányok ezek. Nem lepődöm meg. Az 1919-es *Kincses Kalendárium* egy szétronnyolódott, megsárgult, ragacsos példányát nyújtja felém ez az értelmes arcú, bozontos hajú ifjú. Éppen Rózsa Sándor rövidre fogott betyárromantikás történeténél van kinyitva a könyv. Megtudom, hogy a Kalendáriumot már mindenki olvasta. A másik olvasmány, amely a ke-

zembe kerül, már újabb keletű: az Estlapok *Hármas Könyvének* 1935-ös évkönyve. Ennek is ismerik már minden sorát, minden képét.

Vegyük most egyenként vizsgálat alá néhány ifjúnak az irodalomhoz fűződő kapcsolatát. A tanulságok levonása nélkül is sok érdekességgel szolgálhatnak.

P. T. 16 ÉVES (Nagyorosi lakos). — Szeret olvasni. Dohi kölcsönzi neki a könyveket. Olvasmányai közül egyedül a *Csüli-Csüli-Csalavér* címre emlékszik. Általános iskolás korában még rendszeresen olvasott, könyvtárba is járt. Most csak alkalmilag jut hozzá egy-egy könyvhöz. A történeti témákat kedveli. »*Harcosak legyének, nekem csak az tetszik!*« Otthon saját könyvei is vannak (*Rejtelmes sziget*, *Robinson*).

Szabad idejét ping-pongozással, sakkozással töltötte el. A mai újságot is végigböngészte.

G. K. 16 ÉVES (Kápolnásnyék). — »*Eddig nem sokat olvastam. Amit olvastam sem ért semmit, nem gyarapítottam vele a tudásom*« — jelenti ki szinte durcás hangon. Később kiderül, hogy lesújtó véleménye *Pervencev: Tűzes föld, Fagyjejev: Ifjú gárda* műveire vonatkozik. Annál nagyobb elismeréssel nyilatkozik a *Gyilkos gyöngysorról* és az *Est* könyveiről.

A komoly irodalomból is megkapták már a figyelmét egyes művek. Így például nagyon tetszett neki Mikszáth *Külföldi házassága*. S hogy nem ezen az úton fejlődik tovább, ennek okát ő maga fogalmazza meg: »*Itt senki sem foglalkozik velem*.« Szívesen olvasna a magyar történelemtől és kalandos témákról. De a mesék is lekötnek, ha hozzájuthatna.

Szabad szombatját a következőképpen töltötte el: reggel szobatakarítás, utána három órán át ping-pongozás. Sőt ebéd után is folytatta a játékot, majd egymással birkóztak. Ezen a napon könyv, újság nem volt a kezében!

S. I. 15. ÉVES (Kondorfa). — Nem olvas mást a tankönyvön kívül. Az a véleménye, hogy a szakmát kell jól megtanulnia és semmi ilyesmivel (értsd: olvasás) nem szabad eltölteni az időt. Általános iskolás korában pedig szeretett olvasni. Sztálinvárosi életének 8 hónapja alatt azonban nem volt irodalom a kezében.

A szombatját tétlenül töltötte el. Egy kis takarításra és focizásra futotta csak belőle, s amint egyik társa mellette megjegyzte: »*egész nap mocorgott, tett-vett, mint a vénasszonyok*«.

Nincs itt hely arra, ahogy mind a 11

épitőipari tanuló irodalmi érdeklődését jellemezzem. Ezek az adatok ugyanarra a jelenségre hívják fel a figyelmet, amellyel más községekben, városokban is már annyiszor találkozhatunk. Munkás- és parasztifjúságunk egy nagyon széles rétege kívül esik a könyvtárak hatósugarán. Ezeknek az ifjaknak jó része zárt csoportokban él az ország száz és ezer helyén — termelőszövetkezetekben, nagy építkezések szinterein (pl. a Keleti főcsatorna földmunkáinál), tanulóotthonokban, munkásszállásokon, üzemekben. Kultúrszomjuk, könyv iránti érdeklődésük olykor meglepően erőteljes. Nem egészen rajtuk múlik, ha irodalmi igényeiket, esztétikai ízlésüket a leghívatványabb sajtótermékek útján elégtik ki. Céltudatos kulturális nevelésben általános iskolai tanulmányaik befejezése óta alig volt részük. Meglepő-e, ha nem fejlődhetett ízlésük, meglazult az irodalomhoz fűződő kapcsolatok, melynek kialakításán az iskola annak idején munkálkodott?

G y ö n g y ő s

Május egyik délutánján a gyöngyösi járási könyvtárba látogattam el. Találkozó volt kitzúve az ifjúsági olvasókkal. A könyvtár vezetője névreszóló meghívót küldött szét a 40 ifjúkorú olvasójának, azoknak, akik már nem járnak iskolába. A találkozóra mindössze *öt leány* jött el. Velük beszélgettünk tehát. Ők mondták el véleményüket, kifogásaikat és kívánságaikat a könyvtárról és olvasmányaikkal kapcsolatban. A felszegen és dőcögve induló ankét hamarosan feloldódott. Élénk, helyenként szenvedélyes hangú — de aminek legjobban örültem —, őszinte beszélgetéssé alakult át. Rövid időn belül nyilvánvalóvá vált, hogy e lányoknak személyes ügye az irodalom s hozzátartozik mindennapi életükhöz. Szeretnek olvasni. S ha nincs minden rendben náluk a könyvhöz fűződő kapcsolatok terén, ezért elsősorban nem ők maguk a felelősök. Valljuk meg őszintén, *alig ismerjük* kulturális problémáikat.

Lássuk csak, mit tudtunk meg tőlük, amit majd figyelembe kell vennünk nemcsak a velük való foglalkozás közben, hanem minden, velük egy kategóriába sorolható leány irodalmi nevelésénél.

A 18 ÉVES K. I., a göngyölegellátó vállalat szegező munkása. Öt éve könyvtári olvasó. A régi városi könyvtár után vágyakozik. Szerinte onnan érdekesebb könyveket lehetett kapni. Izgalmas cowboyos, meg lányokról szóló könyvek is jobban akadtak. Az egyik ilyen könyvben egy lányról olvasott, »aki képes volt szüleit is *meggyilkolni* (!) a fiúért. Betörtte a mamája száját vattával, hogy azt higy-

gyék, a férje fojtotta meg a feleségét. Öt évvel ezelőtt olvastam, de jól emlékszem minden sorára.« Másik dicsért olvasmánya »*A két elágazó út*« c. regény. Ez is érdekesítő szerelmi történetet dolgoz fel, amely úgy oldódik meg, hogy a leány az *öngyilkosságba* menekül. Most egy árvalányról szóló regényt olvas (*A hűség próbája*). Az eddig olvasott részek alapján ezt is nagyon jónak tartja.

A vele egykorú T. Z. háztartásban dolgozik. Ő is az egyik ponyvára emlékszik vissza legszívesebben. Címe: *A sangháji csapda*. Már a címe is sokat ígérő. Egy férfiről szól, aki megmenti a leányt az elrablástól. A »*klassz*«-nak becézett olvasmány tartalmát őszinte átéléssel, részletekig menően beszéli el. Gyorsan pergő szavaiból csak a jellemzők ragadnak meg emlékezetemben: kém — útlevel — lövöldözés — utazás — gyilkosság — árulás — törbecsalás — üldözés — menekülés. A végén természetesen itt is az »*igazság győz*«. Az már persze mellékes neki, hogy milyen áron és milyen eszközökkel. A lényeg a fontos: a hős eléri célját, a két szerelmes minden korlátot áttörve egymás karjaiba omlik.

Ez a leány is nagyon szeret olvasni. »*A fő, hogy izgalmas legyen*« — jegyzi meg. Ha jó könyv akad a kezébe, azt egy ültő helyében olvassa el. Ő is a szerelmes témákat részesíti előnyben. Mikszáth *Szent Péter esernyője* is éppen e szerelmi bonyodalom miatt tetszett neki. Ilyenhez azonban ritkán jut a könyvtárban. »*Már nem is kérem ezeket a könyveket*« — mondja szemrehányóan. — »*Kénytelen vagyok kisiskolás könyveket, meg meséket olvasni. Ki is akarok iratkozni innen*« — fűzi hozzá határozott hangon.

A 22 ÉVES B. O. erdőtelepítő munkás a Mátrában. Iskolás korában nem olvasott. Most azonban rákapott a mesére. Nyolc testvére és édesanyjuk vele együtt *Grimm, Andersen, Benedek* meséiben gyönyörködik esténként. Másfajta könyvek unatják s egy-kettőre abba hagyja olvasásukat.

A 18 ÉVES L. B. szintén az erdőn dolgozik. Egy éve tagja a könyvtárnak. Amint mondja, barátnője »csalta« ide. Ő nem válogatos. Egyaránt olvas ponyvát és szépirodalmat. A *Bögöly, Noszthy fiú esete* és az *Aranymember* szépen megfér nála *A légio foglya, A sárga pokol* és sok más hasonló fércművel. Az *Érdekes Könyvek* sorozatát is ismeri és számos kötetét elolvasta már (pl. *Vérbosszú*). A Szép fiú-hoz hasonló műveket szeretne olvasni. Olvasási kedvét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy olykor, ha ideje engedi, hetenként 3—4 könyvet is hazavisz a könyvtárból. Olvasás közben

csak a hős sorsa érdekli. Azokat a részeket, ahol az író másról beszél, egyszerűen átlapozza. A szép kifejezések, a stílus, vagy a gondolatok gazdagsága nem érdeklik.

Az öt lány közül a 16 ÉVES F. M. a legszívesebb egyéniség. Őt is az erdőgazdaság foglalkoztatja 26 társával együtt, akik mind 15—22 éves lányok. Naponta 4 órakor ébred, hogy idejében elérje a hajnalban induló erdei vonatot. A végállomástól még 5—6 km-es gyalogutat kell megtennie az erdőtelepítés helyéig. Délután 4 órakor ér véget a munka, de bizony este 7 óra is van már, mire hazaérkezik. Benne és társaiban is e szokatlanul nagy fizikai megterhelés ellenére erőteljes művelődés utáni vágy él. Amint F. M. elbeszéli, társai is mind olvasnának, ha megfelelő könyveket kapnának. *Jókait* és *Vernét* keresik főként, újabban pedig az *Olcsó Könyvtár* kötetit cserélgetik egymás között. A vonaton és munka közben szokták elbeszélni egymásnak érdekesebb olvasmányaik tartalmát. Így tájékozódnak a jó könyvekről, így ébresztenek kedvet egymásban azok elolvasása iránt. »*Nemzeti hősökrol, Dózsa mintájára megírt történelmi alakokról*« — no meg szerelmes témákról olvas a legszívesebben.

Ez a leány is azért panaszkodik a könyvtárra, mert ritkán kap kedve szerint való könyveket. Négy társa is ezért maradt ki onnan. Őt bizták meg azzal, figyelje, mikor érkeznek jó könyvek s akkor szóljon nekik is.

Mindezt két okból írtam le:

1. Szeretném nyomtatékosan *felhívni* a könyvtárosok és ifjúsági vezetők *figyelmét* ifjúságunknak kulturális téren ezen a senki földjén élő tömegeire. Felfedezésük, aktivizálásuk különösen a József Attila olvasómozgalom számára jelentené komoly feladatot.

2. *Vitát* szeretnénk *elindítani* azzal kapcsolatban, hogyan, milyen eszközökkel és módszerekkel lehetne ifjúságunknak ezt a rétegét az egészséges kulturális vérkeringésbe bekapcsolni s az irodalom hatalmas emberformáló hatásait rájuk kiterjeszteni. Sok szétszórt tapasztalat van már ezzel a kérdéssel kapcsolatban. Ezek összegyűjtése, megbeszélése a kérdés tisztázásához vezethetne.

3. Végül meg kellene azt is vizsgálni, hogy a könyvkiadásnak és könyvtáraink állományának mennyi a része ezekben bajokban, mit tehetnének kiadóink az ifjúság ügyéért.

Dr. Tóth Béla
tanítóképzőintézeti tanár.

KÉRDEZZ — FELELEK

Benárd János sztlínvárosi járási könyvtáros leveléből: »A KÖNYVTÁROS 1956. év januári számában Szőlóssy Tibor elvtárs (29. old.) írt ismertetőt »A könyvtári tartozások behajtása« címen. A cikkben van egy rész, mely így szól: A végrehajtó költségeit a bíróság előlegezi, mivel a végrehajtást kérő könyvtár a rendelet 26. §-a 2. bekezdése értelmében állami intézmény... A cikkből nem tűnik ki, hogy ez vonatkozik-e az illetékmentességre (10 forintos okmánybélyeg) is. A közjegyző szerint ez csak az egyéb költségekre vonatkozik és az egyénenként járó illetéket meg kell előre fizetni.«

VÁLASZ: A bírósági végrehajtásról szóló 1955. évi 21. sz. tvr. 26. §-ának első bekezdése azt a rendelkezést tartalmazza, hogy a végrehajtási eljárásban a felek az illetékekről szóló jogszabályokban megállapított illetéket kötelesek leróni. A következő bekezdés tényleg csak azt

mondja ki, hogy ha állami szerv kéri a végrehajtást, akkor a végrehajtó költségeit a bíróság előlegezi. A közjegyző — nyilvánvalóan — ezt a két rendelkezést vetve össze, jutott arra az álláspontra, hogy az illetéket a könyvtárnak kell megfizetnie, álláspontja azonban téves, mert az illetékekre vonatkozóan általános szabályok vannak, amikre ez a törvényerejű rendelet csak utal. Az illetékekről szóló 6470—52/1950. (XII. 31.) P. M. sz. rendelet 97. §-a általánosságban mondja ki, hogy az állami szervek »személyes illetékmentességet« élveznek. Az illetéket ezért nem is kell megelőlegezni. A könyvtárnak, mint állami intézménynek beadványai illetékmentesek s ez az elv érvényesül a bírósági végrehajtásról szóló törvényerejű rendelet alkalmazása során is. Ezt kell összevetni a törvényerejű rendelet 26. §-ának első bekezdésével.

Takács József
az Orsz. Széchényi Könyvtár
igazgatási osztályának vezetője

Gazdasági életünket illetően az irányelvek a műszaki fejlesztésre teszik a hangsúlyt. Ezzel kapcsolatban máris folynak a viták arról, hogy ebben a nagy nemzeti ügyben a könyvtáraknak és könyvtárosoknak milyen konkrét szerepet kell vállalniuk.

Meggyőződésünk szerint, minél nagyobb mértékben tesszük anyagilag érdekeltté a dolgozókat a technika korszerűsítésében, s minél erősebben sikerül kiépítenünk az üzemi demokratizmust, annál bizonyosabban tudjuk majd a műszaki fejlesztés ügyét diadalra vinni. E két alapvető körülmény mellett egyenrangú tényező a dolgozók műszaki kultúrájának fejlesztése, ami közvetlenül speciális könyvtári feladat, annál inkább az, mivel a dolgozók anyagi érdekelttsége és a fejlődő üzemi demokratizmus minden bizonnyal tömegmértetű, spontán érdeklődést vált majd ki a modern technikai irodalom iránt.

Mint kerületi közművelődési könyvtárosok, nem vagyunk a kérdés hivatott szakértői, mégis mindennapos gyakorlatunk és a helyi tapasztalatok arra készítetnek bennünket, hogy a műszaki irodalom könyvtári problémáihoz hozzászóljunk főleg azért, mert ezzel az életbevágóan fontos kérdéssel szaksajtónk is csak szórványosan foglalkozik.

A tények azt bizonyítják, hogy néhány kivételes esettől eltekintve az üzemi műszaki könyvtárak — helyi viszonylatban a technikai kultúra legfontosabb bázisai — jelenleg semmilyen tekintetben nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amelyekkel a műszaki fejlesztés ügyét maximális hatásfokkal szolgálni tudnák.

Ime néhány példa:

A XIV. kerületben, a Telefongyár tekintélyes műszaki könyvtára, amely mintegy 12 000 kötettel rendelkezik, munkájában szinte leküzdhetetlen nehézségekkel birkózik. Az állomány feldolgozása, a legutóbbi időkig a modern szakozási és sokszorosítási eszközök hiányában, valamint személyzeti akadályok miatt korszerű követelményeknek megfelelően nem történhetett meg. Az Országos Műszaki Könyvtár ezideig sok ezer figyelőszolgálati kartotékot juttatott az üzemi műszaki könyvtárnak, ahol egyébként körülbelül 100 000 karton vár rendezésre, de ez a felbecsülhetetlen értékű dokumentációs anyag kihasználatlan, mert nincs szakszerűen tárolva és rendezve.

Hogy a szerzeményezés területén milyen zűrzavaros állapotok uralkodnak, jellemző példa a Lardolin vegyi üzem, ahol a könyvtár kezelésével megbízott mérnök, saját szavai szerint, ha pénzhez jut, végigjárja a könyvesboltokat és megvásárolja azt, amit éppen kap vagy talál, amelyről úgy véli, hogy valamiképp az üzem profiljába illik, közte drága valutáért importált külföldi kiadványt. Csoda-e, ha ezzel a módszerrel arra a keserű felismerésre jutott, hogy a gyár legfontosabb terméke, a gépzsír gyártásának technológiájához nincs sem magyar, sem külföldi számottevő szakirodalom. Holott van!

Anélkül, hogy a további, ezekhez hasonló példákat felsorakoztatnánk, felvetődik az a kérdés, hogy a néhány jól szervezett nagy üzemi műszaki könyvtár kivételével, az üzemek többségének műszaki könyvtárai a jelenlegi körülmények között képesek-e a könyvtár rendeltetésének hármas funkcióját, a tervszerű szerzeményezést, a szakszerű feldolgozást és a színvonalas olvasószolgálatot a technikai fejlesztés követelményeinek megfelelően ellátni? Márpedig az üzem belső szükségletét kielégítő jó műszaki könyvtár nélkül sem a gyártástechnika modernizálásáról, sem a dolgozók műszaki kultúrájának fejlesztéséről aligha lehet érdemben beszélni.

A nehézségeket növeli az a körülmény, hogy a természettudományi és műszaki publikációk száma világviszonylatban hihetetlenül megnövekedett. A vegyészeti területén például csak 1954-ben mintegy 400 000 mű látott napvilágot. Számolnunk kell azzal, hogy ezek mennyisége hazánkban éppúgy, mint külföldön, a jövőben még rohamosabban fog nőni. Ebből következik, hogy az üzemi műszaki könyvtárak szerzeményezési, feltárási és olvasószolgálati problémái egyre bonyolultabbakká lesznek.

Ez a helyzet teszi szükségessé a műszaki könyvtári hálózat alaposan átgondolt, sürgős kiépítését, ami természetesen nem kis anyagi áldozatot igényel.

Az adott lehetőségeket figyelembe véve, milyen ésszerű megoldás kínálkozik e cél elérésére?

Az üzemek műszaki könyvtárainak centrális segítésére és ellenőrzésére már történtek lépések. Ezt szolgálja az a kiépülőben levő országos hálózat, mely iparáganként csoportosítva, mintegy 300 üzemet és kutatóintézetet kapcsolna össze. Ennek a megoldásnak számos előnye

mellett az a nagy hátránya, hogy területileg igen szétszórt könyvtárakat kell oszszefognia, ennél fogva működése nagyon nehézkes. Továbbá ez aligha lesz képes megvalósítani a dolgozók széles rétegeinek műszaki nevelését, amely feladatnak jelenleg nincs szakavatott gazdája könyvtári vonatkozásban. Nem jelent különösebb javulást például a figyelőszolgálati anyag felhasználási lehetőségét illetően sem, mivel az üzem ezentúl is vagy saját maga kénytelen azt beszerezni és rendezni, vagy marad minden a régiben.

Műszaki fejlődésünk követelősen sürgeti egy-egy terület összes üzemét összefogó műszaki könyvtárhálózat kiépítését, természetesen az üzemek autonómiájának fenntartásával, az Országos Műszaki Könyvtár és szakmai hálózata mellett, az OMK módszertani osztályának irányításával.

Amíg erre sor kerülhet, nem volna-e célszerű a meglévő állami közművelődési hálózatot — apparátusának kibővítésével — erre a célra, átmenetileg felhasználni? A budapesti kerületi könyvtárak egyikében-másikában számottevő műszaki anyag van felhalmozva, amely pillanatnyilag csak szórványosan jelentkező spontán igényeket elégít ki. Felmerül az a gondolat, hogy nem volna-e hasznos Budapesten, azokban a kerületekben, ahol sok üzem dolgozik, az egyik helyi Szabó Ervin könyvtárat egy önálló műszaki részleggel kibővíteni? Ez a műszaki részleg természetesen könyvtárilag és műszakilag képzett kádereivel, helyi viszonylatban, az üzemekkel együttműködve, a következő főbb funkciókat tölthetné be:

1. A rendelkezésére álló bibliográfiák és egyéb segédeszközök segítségével útmutatást tud adni egy-egy üzem speciális megrendeléseire, a hazai és külföldi szakirodalomban egyaránt. Az eddigi spontán szerzeményezést tervszerűbbé tudja tenni. Be kellene vezetni, hogy a területi üzemek megrendeléseiket ezen a műszaki részlegen keresztül eszközölgék, ami lehetővé tenné az új szerzemények itteni nyilvántartását. Így az esetleges fölösleges párhuzamosságot meg lehetne szüntetni. Erre a szerepre különösen alkalmasná teszi az OMK-val és országos szakmai központokkal kiépített szoros kapcsolata.

2. Mivel a megrendelés ezen a műszaki részlegen keresztül történne, a könyvek könyvtári felszereléssel és kész katalógus katonokkal jutnának el az üzem könyvtárba és ezzel a katalógus-szerkesztés szakszerűvé válna.

Ezzel kapcsolatban felvetődik annak szükségessége, hogy az importált, idegen nyelvű anyagot lehetőleg kollektor útján, részletesen szakozott, a példányszámtól függően nyomtatott vagy sokszorosított katonokkal lássák el. A feldolgozás fázisában, amely legkevésbé megoldható kérdés az üzemben belül, a leltárba-vételen és a katalóguslapok beosztásán kívül, a könyvtárak kezelőit minden más munkától megkímélnék.

3. Ezen elgondolás igazi előnyei az olvasószolgálat különböző területein mutatkoznának meg leginkább. Néhány ezek közül: Kapcsolatai és felszerelése, valamint katalógusai révén ez a műszaki részleg könnyen hozzáférhető közelségbe viszi még a legkisebb üzemek számára is az országban fellelhető egész műszaki anyagot. Lehetőséget nyújt arra, hogy a felmerülő igényeket a lehetőség határain belül, akár saját, akár könyvtárközi kölcsönzéssel, esetleg foto-eljárással, nehézkes utánjárás és bürokratikus halogatások mellözésével kielégítsük.

Az üzemek többségébe a felbecsülhetetlen értékű figyelőszolgálati katonok el sem jutnak, és ott, ahol megvannak, a fennálló nehézségek miatt aligha kihasználhatók. A helyes megoldás az lenne, ha a kerületi könyvtár műszaki részlege a területén levő üzemek profiljai szerint gyűjtené és rendezné ezt a dokumentációs anyagot, amely szakszerű rendben ily módon valamennyi üzem rendelkezésére állna.

Az eddigiek alapján később arra is mód nyílna, hogy — megismerve az üzemek technikai problémáit — a tájékoztatással az igények elébe menjünk. A speciális, konkrét legszélesebb közül azokat, amelyeket ez a kerületi műszaki részleg saját lehetőségeivel nem tud megoldani, az illetékes szakkönyvtárakhoz irányítja.

A műszaki kultúra ilyen kerületi centruma alkalmas lenne arra is, hogy aktív propagandát fejtsen ki nemcsak az üzemek műszaki kádereinek szűk körében, hanem a lakosság legszélesebb rétegeiben is. Ennek a fontos feladatnak jelenleg a kerületekben nincsen szakavatott gazdája.

Úgy gondoljuk, hogy ezzel a megoldással javítani tudnánk azon a fonák helyzeten, hogy — bár iparunk az utóbbi tíz évben hatalmasat fejlődött — a közvetlen termelés könyvtári segítségének munkáját az ország egyetlen műszaki könyvtárának kell ellátni.

Keresztesi Mihály,

a XIV. ker. Szabó Ervin Könyvtár vezetője.

Rozsnyai Károly,

a XIV. ker. Szabó Ervin Könyvtár munkatársa.

TÁJÉKOZTATÓMUNKA BÉKÉSCSABÁN

A békéscsabai megyei könyvtár munkájának kezdetén, az 1952-es években is gyakran fordultak az olvasók a könyvtárosokhoz kérdésekkel, ezekben a kérdésekben azonban inkább csak útbaigazításokat kértek a könyvtár igénybevételére, a katalógusok használatára stb. vonatkozóan. Az ilyen technikai jellegű felvilágosító munka során számos eszközt igénybevevünk: szemléltető táblákat, a szóbeli magyarázatot, röplapokat, útmutatókat stb. El is értük, hogy olvasóink nagy része jól ismeri a könyvtár belső életét, tudja, mit várhat tőlünk, milyen folyóiratokat talál meg nálunk, mely gyűjtemények anyagát nem lehet kölcsönözni (csak helyben olvasni) valamilyen okból. E kapcsolat megteremtése kiindulópontja lett tulajdonképpeni tájékoztató munkánknak. Tapasztalataink szerint elsősorban legjobb olvasóinknak van leginkább szükségük a tájékoztató szolgálatra, ők is veszik legtöbbször igénybe. De a szolgálat kiterjesztése egyre szélesebb körben történik, s ebben ma már a könyvtárosoknak is igen nagy szerepük van. Értékes eredménye például a József Attila mozgalomnak, hogy egyre sűrűbben fordulnak a fiatal, eddig bátortalan olvasóink a könyvtárosokhoz felvilágosítástért, olvasótervekért.

1956-ban 47 esetben nyújtottunk komolyabb tájékoztatást, mindegyik esetben bibliográfiával egészítettük ki az olvasónak adott választ. A kérdése az élet minden területére vonatkoztak, fordultak hozzánk társadalmi, politikai, jogi, irodalmi kérdésekkel egyaránt. Néhány példa: *Réka István*, a megyei tanács egyik előadója, az MDP alapszervi vezetőségének az újraválasztására kért a párttól szóló versekről jegyzéket, *Bielik Károly*, az MDP agit. prop. osztályának munkatársa a szocialista realizmus hazai problémáiról kívánt tájékozódni, *Rancsó András* gimnáziumi tanuló nagy emberek regényes életrajzai iránt érdeklődött, *Fekete Pál* tanár, a TTIT történelmi szakosztálya állandó előadója Dózsa Györgyről tartandó előadásához keresett forrásokat, *Galisz Aranka* DISZ-propagandista állandóan segítségünkre támaszkodik előadásainak összeállításánál.

Munkánk nem egyszer pusztán adat-szolgáltatás jellegű, ez természetes is, pl. ilyen kérdések esetében, hogy: »Mikor született Kálmán Imre?«, vagy: »Mennyi a pud magyar súlyértéke?«, de még ilyenkor is közöljük a kérdezővel, s feltüntetjük feljegyzéseinkben a forrást, melynek segítségével a feleletet megadjuk, mint pl. a jelzett esetekben a *Hun-*

gária Zenei-, illetve a *Révai-lexikon* alapján adtunk választ.

Vannak olvasók, akik önmaguktól nem kérdeznek, nekik mintegy elébük viszzük a bibliográfiát, az olvasótervet. Őket külön is nyilvántartja a figyelőszolgálatunk, mivel már tudjuk, hogy olvasmányaikat milyen állandó témakörből merítik. Ez esetben csakúgy, mint a könyvtári munka minden területén, a legnagyobb körültekintésre, tapintatra van szükség. Mert vannak olyan olvasóink, akik biztosan tájékozódnak az általuk tanulmányozott ismeretágra, pusztán a rendelkezésre álló irodalmi termés feltárására van szükségük, egyesek viszont csak tapogatózva indulnak meg egy ismeretágra meghódítására. Jó példa erre H. F. és J. O. olvasóink esete. Mindketten körülbelül azonos általános műveltségi színvonalon állanak, de előbbi csak most kezd foglalkozni filozófiával, erkölcstannal, az utóbbi már hosszú évek óta tanulmányoz ilyen kérdéseket. A filozófiai iskolázottság különbsége miatt két egészen különböző jegyzéket kellett ugyanaból a témakörből részükre összeállítanunk, míg pl. H. F. elvtársnak *Politzer: A filozófia alapelemei, Zisz: Kommunista erkölcs, Blatyin: Barátságáról, elvtársiasságról*, azaz könnyű, s rövid tanulmányok kerültek felsorolásra, J. O. elvtárs jegyzékén: *Lukács György: Az ész trónfosztása, Pikler Gyula: A lélektan alapelemei, Tyeplov: Pszichológia* c. műve is szerepelt, s ez esetben már megengedhetőnek tartottuk idealista munkák, mint pl. *Wundt*, illetve *Liebert* »*Ethik*« című könyveit is megemlíteni.

Vannak esetek, mikor az általunk összeállított jegyzék számos olvasó igényével találkozik. A könyvtár eddigi tapasztalata alapján egy-egy aktuális évfordulón előre elkészített könyvjegyzék várja az érdeklődőket. Így fogadtuk az idei április 4-et, május 1-et, sőt, március 15-öt is, mivel tudomásunk volt róla, hogy ezeken az évfordulókon emlékdolgozatok készülnek a gimnáziumokban. A várakozás jogos volt, mivel a jegyzéken szereplő csaknem 20, március 15-tel foglalkozó történelmi, illetve életrajzjellegű tanulmány számos kölcsönző kezén fordult meg ez időszakban. A jegyzékbe fektetett munka tehát gazdagon meghozta gyümölcsét.

Előfordulhat azonban az is, hogy valamely nem várt esemény váltja ki a tájékoztató szolgálathoz intézett kérdést, ilyen volt pl. a lezajlott földrengés, melynek nyomán pánikhangulat lett úrrá a lakosság egy részén. Könyvtárunk geológiai szakmunkákból azonnal röplap-bibliográ-

fiát állított össze, ennek alapján szintén számos ismertetésként kölcsonöztek. Itt kell megemlítenünk még egy jól bevált módszert. A TTIT-tel karöltve rendezett irodalmi előadásokon mindig készítettünk könyvkiállítást is, s a legjelentősebb kiállított könyveket lehetőleg díszes, izléses kiviteltű röplap-bibliográfiákon népszerűsítjük a hallgatók között.

Egész olvasórétegeink vannak, amelyek nem olvasnak ismeretterjesztő műveket, az ő tervszerű olvasásra való szoktatásuk még sok év munkája lesz. Rájuk gondolva bocsátottuk ki pl. a házi-asszonyoknak címzett olvasási tanácsadóinkat, melyekben szakácskönyveket, baromfinevelésről, gyermekápolásról, női egészségvédelemről szóló könyveket soroltunk fel, s kölcsönzési statisztikánk szerint ez a lépés is megérte a fáradságot. S így, rétegenként kell kiválógatnunk a továbbiakban is a megfelelő közönséghez szóló megfelelő könyveket.

A békéscsabai megyei könyvtárban biztosítottuk már a tájékoztató szolgálat személyi feltételeit, s évek hosszú munkája révén megteremtette a könyvtár a tárgyi feltételeket is. A tájékoztató könyvtáros tekintélyes segédkönyvtárra támaszkodhat nálunk. A legfontosabb bibliográfiák: *Szabó Károly*, s kiegészítője *Sztripszky Hiador*, *Petrik* munkái és a Szinyei kötetek, a számos általános és szakbibliográfia (történeti, társadalomtudományi, szovjet irodalom) rendelkezésé-

re áll. Birtokunkban vannak a *Magyar Könyvszemle*, a *Magyar Könyvészet* több évtizedes évfolyamai, általános és szaklexikonok, szótárak, tájszótárak, térképek, közmondás-gyűjtemények stb. Sohasem feledkezünk meg arról, hogy Magyarországon ma már nincs elérhetetlen könyv, a könyvtárközi kölcsönzésen kívül előfordult az is, hogy bibliográfiai segítséget kapunk az Országos Mezőgazdasági Könyvtártól, valamint több ízben az Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Osztályától is. Ez utóbbi annál érdekesebb, mivel az innen küldött jegyzékek nem is Békéscsabán, hanem Moszkvában kerültek felhasználásra, ugyanis szovjet ösztöndíjas olvasóink kérték azokat. Abban az esetben viszont, ha »gyors segílyre« van szükség, akkor elsősorban saját katalógusainkra, s a mihamar elérhető raktár anyagára támaszkodunk, mivel a hozzáférhető könyv a legfontosabb az olvasónak.

Az elmondottak címe az is lehetett volna: amíg egy könyvtár eljut odáig... Igen, hisz a tájékoztató szolgálat csirái megvoltak nálunk már a hajdani *Irodalmi Fejtörő*, meg az *Illik tudni, Erdemes megjegyezni* (>A KÖNYVTÁROS< lapjain ismertetett kiállító tárlók) apró könyvjegyzékeiben is, azonban ezeken a formákon már túljutottunk. Jelenlegi munkánk már nem esetleges, s játszi ötletek terméke, hanem megalapozott és állandó könyvtári ténykedés.

Szabad Olga

a békéscsabai Megyei Könyvtár munkatársa

AZ ORSZÁGGYÜLÉS KÖNYVTÁR MUNKÁJÁBÓL

Az elmúlt évben a könyvtárnak 76 746 olvasója volt, 12 731-gyel több, mint 1954-ben. A gyarapodás az év folyamán 10 118 mű volt.

Az 1958 első negyedének eredményei a múlt évihez viszonyítva tovább növekedtek. A könyvtárat 28 677 olvasó kereste fel, az olvasott művek száma pedig 48 323 kötet. A könyvtárat látogató tudományos kutatók száma 248 főről 320-ra emelkedett. A könyvtár tájékoztató csoportja több ízben készített kiállítást az új szerzeményekből és az első negyedév folyamán 31 esetben nyújtott átfogó, bibliográfiai jellegű tájékoztatást a legkülönbözőbb ismeretágakban. Többször keresték fel a könyvtárat külföldi látogatók is, a budapesti diplomáciai testület, egy csehszlovák diákküldöttség, valamint francia és román vendégek. (Kiss F.)

A BÁTMONOSTORI TANÁCS — Zvara Pál népkönyvtáros javaslatára — 500 forintot adott a József Attila olvasómozgalom kötelező olvasmányainak beszerzésére. A mozgalom során azokat a könyveket, amelyeket többen elolvastak már, közösen megbeszélték, amiből csak egy példány volt, a könyvtáros ismertette. Az ismertetés során felhasználták a járási kultúrhatól kapott filmet és igénybe vették a kultúrház diavetítőjét is.

□

KÖZLEKEDÉSTUDOMÁNYI FOLYÓIRATOK CÍMJEGYZÉKE. Az Országos Műszaki Könyvtárban elkészült a külföldi közlekedéstudományi folyóiratok címjegyzéke. A mintegy 200 folyóiratcím tartalmazó jegyzék a közeljövőben jelenik meg és tartalmazni fogja az 1945—1956-ig terjedő időszakban megjelent és az OMK-ban megtalálható közlekedéstudományi folyóiratokat. (OMK)

SZAKKÖNYVTÁRI KÖZPONTI CÍMJEGYZÉK

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár Módszertani Csoportja összeállította az állami gazdaságok, gépállomások, állami erdőgazdaságok, kísérleti intézetek és kísérleti gazdaságok könyvtárainak központi címjegyzékét. Külön térképet is készítettek, ami a részletes tájékozódást nagyban elősegíti. A jegyzék meggyenként és ágak szerinti csoportosítással gyorsan áttekinthető, és a szakkönyvtári hálózaton kívül állók is nagy gyakorlati hasznát vehetik. (OMGK)

□

KISFALUDY KÁROLYRÓL neveztek el a Győr-Sopron Megyei Könyvtárat. A könyvtár most ünnepelte alapításának 60. évfordulóját. A régi könyvtár jubileumi ünnepség alkalmával hivatásához méltó otthonot kapott: a rábapart festői környezetben épült Ktoszka költöztették. (N. F.)

GONDOK és eredmények

EGY SZOVJET HELYISMERETI BIBLIOGRÁFIA

Az elmúlt években nálunk is föllendült a helyismereti kutatás, s ezen belül, ennek fontos segédeszközeként a helyismereti bibliográfiai munka. E hasábokon is, a *Magyar Könyvszemlé*ben is jelentek meg elvi, módszertani cikkek, melyek a helyismereti gyűjtemény és a helyismereti bibliográfia sürgetővé vált problémáival foglalkoztak; néhány helyismereti bibliográfia is jelent meg (pl. Csongrád megye válogatott és Csongrád város teljességre törekvő bibliográfiája); tudunk arról, hogy készül a főváros és néhány más város (Szeged, Makó, Szentes, Karcag stb.), megye (»Somogyi Bibliográfia«), sőt tájegység (»Tiszántúli Bibliográfia«) helyismereti könyvszemléje is. A múlt év őszén országos tanácskozást is tartottak a kérdéssel behatóbban foglalkozó könyvtárak képviselői, s ha egyes túlzott föladatok vállalását ma még nem is tartották időszerűnek, a teendők szükségességét, időszerűségét általában mindenki elismerte.

Úgy véljük — s véleményünket e lap hasábjain megjelent több írás is alátámasztja —, hogy a megyei könyvtárak dolgozói a bibliográfiai munkásság terén az egyetemes nemzeti ügyhöz, a kulturális forradalom és a tudományos kutatás ügyéhez leginkább a helyismereti bibliográfiák megalapozásával és elkészítésével járulhatnak hozzá. Annak a munkának elvégzésével, melyet velük párhuzamosan egészen biztosan nem végez el senki, s helyettük sem tud olyan jól megoldani semmilyen más könyvtár vagy intézmény. Helyesen írja Sebestyén Géza e hasábokon a helyismereti gyűjteményről szólva, hogy e téren megyei könyvtáraink is elérhetik azt a teljességet, ami a szakkönyvtárakat jellemzi, s ezzel a tudományos kutatóintézetek rangjára emelkedhetnek.

Természetesen túlzás lenne máris nagy követelményeket, tudományos bibliográfiákat várni megyei könyvtárainktól, s ezzel elvonni erejüket elsődleges föladataiktól. De néhány kezdeményezés már történt s ezért tanulságképpen érdemes szemügyre vennünk egy olyan szovjet helyismereti bibliográfiát, amely számos vonatkozásban mintául szolgálhatna a mi megszületendő megyei

bibliográfiáink számára. A múlt év végén jelent meg, hozzánk most jutott el egy 40 lapos izléses külsejű kis füzet, »A kirovi terület múltja és jelene« című helyismereti bibliográfia, melyet a kirovi területi Herzen-könyvtár és az ottani pedagógusok adtak ki. »Rövid irodalmi jegyzék« az alcíme, tehát ajánló bibliográfia. Bevezetője szerint főként az utolsó öt esztendő anyagát tartalmazza, mivel ez a legidőszerűbb és leghozzáférhetőbb, a régi anyagból csak elvéve, igen értékes és elterjedt műveket vettek be összeállítói.

Először a kirovi terület *természeti viszonyaira, természeti kincseire*, majd a régi kormányzóság és az új közigazgatási terület történetére vonatkozó anyagot tárja föl a bibliográfia, beleértve a területről készült térképeket is. Jelentős fejezet szól a terület pártszervezeteinek életéről és szerepéről a szocialista építészeti élen. Ugyanígy a *Komszomolról*, a terület fiataljairól. Utána egyes városok, majd az *ipar, a mezőgazdaság* irodalma következik. Ez utóbbi alfejezetekre oszlik: tükrözi a magas terméshozamért, a közösségi állattenyésztés fellendítéséért, a mezőgazdaság gépesítéséért és a villamosításáért vívott harcok eredményeit feladatait, ismerteti a gépállomásokról, szovhozokról, s járásonként az élenjáró kolhozokról írott könyveket, újságcikkeket. Külön fejezet szól, nyolc tétellel, a kirovi területnek az 1954. évi össz-szövetési mezőgazdasági kiállításon való szerepléséről.

Jelentős részt foglal el a bibliográfiában a terület *kulturális élete* is. Megismerhetjük belőle a helyi írószövetségi csoport és a helyi írók munkásságát, egyes műveit (az ezekről szóló fontosabb ismertetésekkel együtt), külön pontban az ifjúsági és gyermekirodalmat. Egy újabb fejezet a *terület nagy egyéniségeiről, történelmi személyiségeiről* szóló irodalmat tartalmazza, köztük például a Konyev marsallról szóló cikket. A kirovi terület *tudósai, képzőművészei, neves mérnökei és technikusai, muzsikusai, írói* is bőséges anyagból ismerhetők meg. (Az íróktól való művekről volt előbb szó, itt az írókról szóló könyvek, tanulmányok, cikkek találhatóak.)

A kis füzetet számos *mutató* egészíti ki, így szerzői (akiktől származó cikkek szerepelnek a bibliográfiában), utána külön

a bibliográfiában előforduló nevek mutatója (akikről írtak), sőt ezek közül külön mutató emeli ki a tizenöt neves helyi íróról szóló irodalmat.

A bibliográfia, melyet G. F. Csudova állított össze, majdnem 3000 példányban jelent meg, bevezetője szerint elsősorban tanítók, úttörő vezetők, tájkatató körök vezetői, könyvtárosok, pártmunkások részére. A *Szovjetunióban régóta szervezeten folyó táj- és népkutató munka fontos segédeszközt kap ezzel a kezébe*, könnyebbé válik — mint a bevezető írója reméli — az iskolai és iskolán kívüli tájkatató munka, kirándulások, kiállítások, »tájkatató esték« rendezése; segíti a könyvtárost a könyvajánlásban, a pártmunkást a terület problémáinak megismerésében.

Ha a bibliográfia fölépítését nem is tartjuk teljesen logikusnak és áttekinthetőnek, arányait és anyaggyűjtési elveit megokoltnak, s ha úgy véljük, hogy a területen belül az egyes városok, faluk anyagát mélyebben és bővebben is érdemes lett volna föltárni, a bibliográfiát mégis követendő példaként ajánljuk a magyar megyei könyvtárak számára. Azt hisszük, hogy tanulságaival könnyebben foghatnak hozzá megyéjük bibliográfiai föltáráshoz, s serkentő, ösztönző példája nyomán hamarosan helyes irányban indulhat meg a közművelődési könyvtárak még kialakítatlan, kísérleti stádiumban lévő bibliográfiai tevékenysége. Reméljük, nemsokára megindul egy *bibliográfiai kiadványsorozat* (talán a *Művelt Nép* kiadó vállalja is gondozását, kiadását!), amely a Csongrád megyei és a kirovi területi kezdeményezés tanulságai alapján rendre közzéteszi megyénként — később talán majd városonként is — hazánk gazdag helyismereti irodalmát, s ezzel segíti a tudományt, az oktatást, a népművelést, föllendíti a szülőföldismereti munkát, amely a szocialista hazafiság egyik legbővebben buzgó forrása.

Péter László

a Szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa.

HOGYAN KEZELIK A DIAFILMEKET A SZOMBATHELYI MEGYEI KÖNYVTÁRBAN

A diafilmek jól felhasználhatók az ismeretterjesztő, irodalmi előadásokhoz és a mesedélutánok rendezéséhez. A szombathelyi népművelési szerveknek az évek során elég sok diafilm gyűlt össze, melyeket a tanácsoknál már nem lehetett megfelelően kezelni.

A könyvtárak rendezvényein sokszor van szükség diafilmre, a gyakorlat megköveteli, hogy a filmek és a könyvek egy helyről, azonos módon kerüljenek

felhasználási helyükre. Felvetődött az a gondolat, hogy a megyei, illetve járási könyvtárak vegyék át a diafilmek kezelését a járási népművelési csoportoktól. Az átvétel Vas megyében már meg is történt és a filmeket hónapok óta a könyvtárak kezelik.

A Megyei Könyvtár módszertani csoportja a szombathelyi járás készletét vette át, 348 különböző filmből 1767 darabot. Az átvétel kétségtelenül elég sok munkával járt, de a kezelési rendszer kidolgozása és a szükséges nyilvántartások elkészítése után forgatásuk már nem jelent nagyobb megterhelést. A filmanyagot a következőképpen dolgoztuk fel: minden film sorszámot kapott, a számot ráírtuk a dobozra. A sorszám alapján jegyzéket készítettünk, feltüntetve, hogy a filmből hány darab van. A filmeket növekvő sorszám szerint a hálózat könyvvállványaink tetején raktározzuk. Ez szakségmeggoldás, de ha megfelelő szekrény mincs, ez a raktározási mód is jó.

A nyilvántartásnak feleletet kell adnia arra, hogy melyik film hol van, milyen a forgása és hatása. Ennek érdekében egyedi nyilvántartást készítettünk. A következő adatokat tartjuk nyilván egy-egy közönséges könyvkartyán, melyet erre a célra megvonaltunk: a film sorszáma, címe, darabszáma, hová és mikor kölcsönöztük, mikor hozták vissza, hányan tekintették meg. A filmvédelem érdekében a kölcsönzést az átvévo aláírásával ismeri el egy külön e célra szolgáló füzetben, amelybe a filmeknek a sorszámát írjuk csak be. Ugyancsak ebben a füzetben igazoljuk a visszavévelt is.

A nyilvántartás és a filmek raktározásának tökéletesítése érdekében, amint arra időnk lesz, áttérünk a szakozásra, így a kívánt film kikeresése még gyorsabb lesz és a szakszemponit is jobban érvényesül.

A filmeket először csak az előadói munkaközösségek vezetői vitték ki. Egy-egy ilyen munkaközösséghez 5—6 falu is tartozik. Mivel a tapasztalat szerint néhány helyre így nem jut el időben a film, ma már minden igénylőnek közvetlenül adjuk a filmeket. A kereslet elég nagy, a szombathelyi középiskolák, az Úttörőház, több intézmény, néhány üzem már rendszeresen viszi előadásaihoz filmjeinket.

Kétségtelenül bebizonyosodott, hogy a filmek igazi helye a könyvtár. Szükséges, hogy a beszerzésnél is érvényesüljön a könyvtárosok véleménye, mert az illetékes szervek gyakran a megkérdezésük nélkül küldik a filmeket, figyelmen kívül hagyva az igényeket és tájfellegget.

Kuntár Lajos

megyei könyvtáros, Szombathely

AZ ÚTTÖRŐK ÜDÜLŐINEK KÖNYVELLÁTÁSARÓL

Évről évre komoly gondot jelent az úttörő üdülők könyvtárainak az összeállítás, különösen a könyvek beszerzése, az elég magas könyvárak miatt. A SZOT ad ugyan pénzt erre a célra, de vajon jó megoldás-e az, hogy egy-egy úttörőüdülőben 2—300 könyvet a nyári üdültetés alatt, tehát két hónapig olvasnak, az év nagyobb részében pedig, vagyis 10 hónapig, kihasználatlanul hevernek a könyvek? Ebből a meggondolásból kiindulva, az északbalatoni területen megkértük az egyes iskolák igazgatóit, hogy a nyári időben a gyermekek iskolai szünidejére, anyagi felelősség mellett engedjék át a könyveiket az úttörők üdülőinek.

Egyes iskolák igazgatói azonnal készségesen rendelkezésünkre álltak és már folyamatban van a könyvtárak összeállítása. Szeretnénk, ha más iskolák is felajánlanának könyvanyagot a közelükben üdülő gyermekeknek. Ez úton kérjük a megyei népművelési osztályok oktatási csoportjait is, hogy a könyvkölcsönzéshez járuljanak hozzá, illetve az iskolák részére szükséges engedélyt adják meg.

Czurda János,

a SZOT Északbalatoni Igazgatóságának
előadója.

A FIATALOK NEVELÉSÉRŐL, A NYÁRI KÖNYVTÁRI MUNKÁRÓL

Egvik legnagyobb gondunk még mindig az: hogyan tudjuk a parasztfiatalokat bevonni az olvasásba. Persze, nagy segítség most a József Attila olvasómozgalom, de ezzel még nem lett minden fiatal könyvtári olvasó. Azt mutatja a tapasztalat, hogy nagy volt ugyan az érdeklődés a mozgalom iránt, de aztán alábbhagyott a kezdeti lendület. Megunták volna az olvasók? Dehogy! Csak éppen nem tudtunk részükre rendszeresen olyan szervezett rendezvényeket tartani, amelyeken tovább fokozhattuk volna érdeklődésüket.

Kezdetben mi is beleestünk abba a hibába, hogy mindenáron »nevelni« akartuk a fiatalokat. Nagy hiba volt, de hát tőlünk is ilyen tevékenységről vártak beszámolót. Megváltozott a helyzet egyszerre, amikor inkább a szórakoztatást tekintettük olyan közvetítőnek, amely a fiatal fizikai dolgozókat összehozta a felsőbb iskolásokkal. Az ipari tanulók új környezetbe kerültek, más lett a viselkedésük, finomodott a modoruk. Még az öl-

tözködésük is változott — gyakran mindkét fél részére — előnyösen.

Mi is történt? Semmi más, csak az, hogy az ipari tanulók kihívták baráti versengés keretében a technikumi tanulókat egy sakkmérkőzésre. Az már természetes, hogy nemcsak a versenyzők »találkoztak« — hanem társaik is ott szurkoltak mindkét tábor részéről az asztalok mellett. Ezt követte egy újabb kihívás, amikor asztalitenisz mérkőzés volt a két tábor között. Itt még jobban össze-melegedtek, a röplabda és a futball már csak a folytatása volt a kezdeményezésnek.

Úgy gondolom, rátértünk a »nevelésre«, hiszen mindez a József Attila olvasómozgalom keretében történt. Ezután már segítettünk olvasmányaik kiegészítésében. Az olvasóteremben minden szerdán este egy-egy könyvismertetés vagy megbeszélés volt az olvasott művel kapcsolatban. Ugyanígy meg lehetett most már tartani ezeket a rendezvényeket az ipari tanulók számára is.

A legtöbb helyen eljutottunk a próbázásokig, sajnos, jelvényhiány miatt nem tudtunk olyan külsőségek között adózni József Attila emlékének, mint ahogy szeretttük volna. Ugyanis több középiskolában az »Ünnepi Könyvhét« alatt kerültek volna kiosztásra a jelvények, de sajnos a kiosztás, amelyre színvonalas műsorral készültek, a jelvényhiány miatt elmaradt.

Olvasótermünkben tartják orvosaink minden hónapban vitaestjüket, ahol rendszeresen megbeszéljük az abban az időben megjelenő orvostudományi munkákat. Pedagógusaink és a helyi TTIT szintén itt tartják irodalmi témájú megbeszéléseiket.

Az előző évben tapasztaltak szerint újból megnyitjuk a strandkönyvtárunkat, amelynek nagyon örülnek fürdőzőink. Bár ide kisebb elbeszéléseket, novellás köteteket, periodikákat viszünk ki elsősorban, mégis előfordul, hogy állandó olvasókhöz jutunk. Segíti a strandkönyvtár eredményes működését, hogy hangosbeszélőtől a zenegépig mindent rendelkezésünkre bocsát a város.

Szintén nagy szerepük van ebben az időben a fiókkönyvtáraknak is. Két különösen jól működő fiókkönyvtárunk van: az MSZT-ben, valamint a MÁVAUT-nál, ahol havonta 7—800 kötet könyvet forgalmaznak. Köteteknek számát tekintve nem marad el mögöttük Fenékpusztá, de a helyi múzeum sem. Még nincsen végleges eredmény a hévízi SZOT-nál levő fiók munkájáról, de az eddigiek itt is jó eredményt ígérnek.

Csényei József,
a Keszthelyi Járási Könyvtár vezetője.

FOGLALKOZZUNK-E A NÉPMŰVELÉSI SZAKOSZTÁLYOKKAL ?

A tanítóképző intézetekben a Népművelési és az Oktatásügyi Minisztérium az 1955—56. tanévben egy új szakosztályt hívott életre, melynek célja, hogy előkészítse a leendő pedagógusokat a vidéken végzendő népművelési munkára.

Szerintem ez az intézkedés helyes volt és ha kissé későn is (1945-től 10 év telt el), de intézményesen gondoskodnak az illetékesek a népművelési munkát végző leendő pedagógusokról. Elegendő-e azonban csak az ezzel megbízott szakosztályvezető munkája? Nyilván nem, mert a Népművelési Minisztérium igen helyesen, minden főfoglalkozású népművelési dolgozót felkért e munka támogatására.

Ez természetesen többletmunkát jelent. Feltehető a kérdés, felelős vagyok-e, mint könyvtáros ezért a munkáért? Nincs-e már éppen elég nem könyvtári feladatunk? Az alábbiak adják meg erre a választ:

A tanítóképzősök szakosztály vezetőjét felkerestem és megbeszéltük, milyen segítséget adhat a könyvtár munkájához.

A József Attila olvasómozgalom főcélja, hogy alapos, elmélyült olvasásra nevelje a fiatalokat. Egyik eszköze a jól vezetett olvasmánynapló. Képünk Balogh Márta nagy gonddal készített füzetét mutatja

Akkor, az első beszélgetés alkalmával még nem gondoltunk arra, hogy ilyen széles alapokon nyugvó lesz a tanítóképző és a könyvtár kapcsolata. A szakosztály szombaton délutánonként foglalkozott a népművelési munka különböző területeivel, ilyen alkalmakkor tárgyaltuk meg a könyvtári munka kérdéseit, elméletben és gyakorlatban.

Az első foglalkozás itt, Sátoraljaújhegyen volt. Megtekintették a könyvtár-épületet, minden helyiségét, majd az olvasóteremben a szakosztály által előre kidolgozott kérdésekre adtuk meg a választ. Ezek a kérdések a könyvtári munka minden területét felölelték. A tanulók nagy érdeklődéssel hallgatták a válaszokat, egy-egy kérdésnél heves vita alakult ki. Ez alkalommal vettek részt a tanulók a Művelt Nép Könyvkiadó ankétján, melynek anyagát jó előre kiküldtük a szakosztály-tagoknak tanulmányozásra. A résztvevők bátran hozzászóltak a Művelt Nép 1956-os tervéhez, egyesek igen jó ötleteket is adtak.

A következő foglalkozás a tanítóképzőben volt, Kéki Béla jegyzetei alapján a könyvek és a könyvtárak történetét ismertettük nagy vonalakban. Közben természetesen a tanulók saját könyvtárukban és itt, Sátoraljaújhegyen is folytattak gyakorlati munkát, kiállításokat rendeztek, előadásokra készültek fel.

Megtekintettek falusi könyvtárakat is, ahol megismerkedtek a letéti könyvtárak vezetésével, a kezelési tennivalókkal, természetesen a falusi könyvtárosok problémáival is. Igyekeztünk a könyvtári munka pozitív és negatív oldalait is bemutatni, mert hiszen a falusi könyvtáros sokszor találja szembe magát nemtörődomséggel és nehézségekkel és ha ezeket a leendő könyvtáros tanulóitársával, a népművelés hivatásos dolgozóival előre megbeszéli, könnyebb lesz a munka végzése. Gondunk volt arra is, hogy tsz könyvtárakat és üzemi könyvtárakat is lássanak a fiatalok, számukra különösen a tsz-ekben végzendő könyvtári munka volt érdekes.

Az ifjúsággal való foglalkozás és a József Attila mozgalom szintén megbeszélés tárgyát képezte, majd a sárospataki községségi könyvtárban volt gyakorlati munka.

A foglalkozások mindig a szakosztályvezető felügyeletével és irányításával történtek és mindig baráti beszélgetés formájában. A tanulók észrevételeiket megtehették, kérdéseket intéztek a foglalkozást vezetőhöz, elmondták addigi ismereteiket az adott kérdéssel kapcsolatban.

Nagy Attiláné,

a sátoraljaújhegyi Járási Könyvtár vezetője.

ÚJ SZAKMAI KIADVÁNYOK

A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ 1956. évi 5. száma főleg szovjet és népi demokratikus cikkfordításokat közöl. A szovjet anyag két jubileumról emlékezik meg: az Össz-szövetségi Könyvkamara és Idegennyelvű Irodalom Könyvtára egyaránt most ünnepli fennállásának 35. évfordulóját. A harmadik nagyobb szovjet cikk az új moszkvai Lomonosov egyetem Gorkij könyvtárának katalógushálózatáról szól, nemcsak a könyvtár 71 katalógusának rendszerét ismerteti, hanem részletkérdésekkel is foglalkozik. A népi demokratikus országok között a lengyel cikkírók vannak többségben: írásaikban a könyvtáros élet kérdéseivel foglalkoznak (továbbképzés, a közművelődési könyvtárosok kutatómunkája), valamint vitát indítanak a közművelődési olvasók könyvhöz való viszonyának tanulmányozásáról. A népi demokratikus Albánia könyvtárügyéről alig tudunk valamit. Ezért olvastuk figyelemmel még azt a keveset is, amit egy szovjet folyóirat cikkének a fordításából megtudhattunk. A nyugati könyvtárügyről egy svéd és egy francia fordítás tájékoztat: az első az egyetemi központi és intézeti könyvtárak viszonyával, a francia az UNESCO kiadványcsere akciójával foglalkozik.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ez évi 2. (ápr.—jún.) számának vezető cikke nagyobb áttekintés a magyar műszaki dokumentáció történetéről, helyzetéről és feladatairól. Szerzője, *Jánszky Lajos*, az Országos Műszaki Könyvtár osztályvezetője. Az Egyetemi Könyvtár történetét feldolgozó munka előrehaladottságát mutatja, hogy a Könyvszemle egy év alatt már a második nagy részlettanulmányt közli a könyvtárról: *Bruckner János A Jozefinista kultúrpolitika és az Egyetemi Könyvtár* címmel a könyvtár 1780—1784-es történetét tárgyalja. Érdekes adatokat tudunk meg belőle arról, hogy a II. József által eltörölt szerzetesrendek könyveit milyen szempontok szerint próbálták szétosztani. A kisebb cikkek között a történeti írásokon kívül több gyakorlati kérdést is tárgyal a lap: katalogizálási, osztályozási, bibliográfiai témákat (köztük első ízben részletesebb feldolgozást a Jugoszláv bibliográfia-ügy helyzetéről). A könyvismertetések végén a folyóirat megemlékezik »A Könyvtáros« öt évéről is; értékelésével lapunk más helyén foglalkozunk.

A könyvtáros híradók a könyvhét és a nyári könyvtárcsi feladatok jegyében készültek. A SOMOGYI KÖNYVTÁRAK májusi száma új formában és új cím-

lappal jelent meg. A szerencsés külső változás mellett megmaradt tartalmának eddigi változatossága. Új rovata »Irodalmunk somogyi helyi hagyományai« címen a megye helységeihez fűződő személyi vonatkozásokat sorolja fel. A PESTMEGYEI KÖNYVTÁROS 3. számát *Hegedűs Géznak* a könyvtárosokhoz intézett levele vezeti be: »A ti léteitek alapja és lételeme a könyv, amelyet három nagy évezred nagyszerű örökségét folytatva, mi, mai írók csinálunk. Ti sem lehettek el minélkülünk, amiként a mi könyveink sikere és hatékonysága nagymértékben tőletek függ. Lehet-e ennél nagyobb barátság?« A pécsiek kiadványa, az »IFJŰ OLVASÓ« májusi száma az előzőkhöz hasonlóan sokszorosított formában készült. Ennek ellenére mind formában, mind tartalomban jelentős javulást látunk: többet foglalkozik a könyvvel, könyvtörténettel, irodalmi hagyományokkal stb. A JÓZSEF ATTILA OLVASÓMOZGALOM SZEGEDI HÍRADÓJÁ-nak 3. száma helyesen keresi a kibontakozást abban az irányban, hogy a mozgalmon kívül egyre több teret adjon a szegedi irodalmi hagyományoknak és könyvtártörténetnek. Ezt a kiadványt azonban az olvasók érdekében sokkal levegősebb kellene tenni még a terjedelem csökkentése árán is. A sűrűn gépelt, stenciles oldalakat nehéz áttekinteni, kevesebb — több lenne belőle.

Az összes könyvtáros híradóból általában hiányzik a területükön működő más hálózatok könyvtárainak a munkája. A könyvtáros híradók tevékenysége sajtómunka, s ha valahol, a könyvtári területen nagy szükség van a »kollektív szerző« szerep kibontakoztatására.

A megjelent bibliográfiák között a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára* két nagyobb összeállítással szerepel: A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MŰKÖDÉSE 1955. 308 stenciles oldalon közli az Akadémiára és az egyes osztályok, akadémiai intézmények elmúlt évi tevékenységére vonatkozó anyagát, melyet mintegy 200 periodika feldolgozásával állítottak össze. A bibliográfiát névmutató egészíti ki. Hasonló elvek alapján készült a TÁJÉKOZTATÓ A KÜLFÖLDI TUDOMÁNYOS AKADÉMIAK MŰKÖDÉSÉRŐL 5. száma is, mely az 1956—58-as nemzetközi kongresszusi naptárt is közli. Az MTA Könyvtára új szerzeményi jegyzéket is adott ki: az ÚJABB KÜLFÖLDI BESZERZÉSEK SOROZAT-ban a 32. füzet (17. természetudományos szám) jelent meg.

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár folytatja nagyszerű rölap-bibliográfiáinak a kiadását: *A nagy termésért* sorozat 21. számaként 12 000 példányban jelent meg a MIT OLVASSUNK A GÉPI TALAJMUNKÁRÓL című ajánló bibliográfiája, melyben a talajjelőkészítés, a gépi vetés, gépi növényápolás kérdéseire ajánl könyveket, melyeket párosos ismertetésekkel jellemez. A tudományos könyvtárakon kívül nagyobb közművelődési könyvtárainkat is érdeklí a 350 példányban megjelent MAGYAR NÉPRAJZTUDOMÁNY 1945—1955. c. válogatott bibliográfia (*Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára* 8.). A 68 oldalas füzetet a Tankönyvkiadó adta ki kéziratként, rotaprinten sokszorosítva, összeállítója Sándor István, a Néprajzi Múzeum könyvtárának vezetője. A bibliográfia a magyar parasztság életére és kultúrájára vonatkozó újabb szakirodalom anyagát

kb. 50 csoportban tárja föl, az egyes címekhez nem fűz tartalmi utalást, névmutatója sincs. Mindennek valószínűleg az az oka, hogy készülöben van egy összefoglaló néprajzi bibliográfia is.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár folyóiratcikk bibliográfiái közül megjelent a NEMZETKÖZI FIGYELŐ (*A legújabb kor társadalmi-politikai kérdéseinek és eseményeinek folyóiratcikk-bibliográfiája*) és az ÉLETRAJZOK, ÉLETMŰVEK 1956. februári száma, valamint az *Időszerű kérdések irodalma* sorozat 6. számaként A SZOVJETUNIO KOMMUNISTA PÁRTJÁNAK XX. KONGRESSZUSA című füzet. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára folytatja TÁJÉKOZTATÓ A KÜLFÖLDI KÖZGAZDASÁGI IRODALOMRÓL a tanszéki dolgozók számára készített referáló folyóiratát, melynek 1956. évi 4. és 5. száma jelent meg.

Gerő Gyula

ERDÉLYI LEVELEINKBŐL

HOGYAN KÉSZÍTSÜK ELŐ A KÖNYVANKÉTOT?

A KÖNYVTÁROS már régen írt a könyvankétok módszertanáról. Ennek az a fő oka, hogy könyvtárosaink újabban igen ritkán szánják rá magukat az ilyen, nagy gonddal és gyakran sikertelenséggel járó vállalkozásokra. Ezért érdemes foglalkoznunk a kolozsvári Herbák János cipőgyár üzemi könyvtárosának, VIRÁG ILONÁNAK a tapasztalataival. Hozzánk intézett leveléből idézünk néhány tanulságos mozzanatot, amellyel a nemzetközi nőnapon rendezett könyvvita sikerét biztosította:

A mi szokásainktól eltérően, nemcsak előadót kértek fel a vita vezetésére, hanem mindjárt gondoskodtak a helyetteséről is, nehogy az előadó akadályoztatása esetén az összegyűlt olvasóknak csalódottan kelljen távoznunk. A pártszervezettel, az új-vel és az Ifjúmunkás Szövetséggel is beszéltek, elsősorban azért, hogy a vita napjára ne tűzzenek ki valamilyen más gyűlést, vagy műsort. A könyvből a meglévő példányokhoz még vásároltak, illetve más könyvtáraktól is kölcsönkértek az ankét céljára. Külön nyilatvántartást készítettek azokról, akik a könyvet már olvasták, az új jelentkezőket pedig előjegyezték. Az üzem több pontján plakátokat helyeztek el a könyvből vett érdekes kérdésekkel, pl. „Mért van válás a házastársak között?” — erre ad feleletet Koptyajeva: Ivan Ivanovics című könyve.” Hasonló kérdéseket, szövegeket 50—60 kis kártonlapra nyomtatva elhelyeztek az étkező asztalán is, majd a megafon egy héten keresztül részleteket olvasott fel a könyvből. Az író arcképének felhasználásával,

megfelelő könyvekből kiállítást is rendeztek. A vitát megelőző héten felkerestek más územeket is, a helyi sajtót és a Bolyai Egyetem irodalom szakát. Az előkészítés eredményeként százan jegyezték elő a könyvet, s a szűfőliség megtelt klub közönségéből 14-en mondták el véleményüket a könyvről és a feltett kérdésről.

A másik levelet LAMOS ALAJOSTól, ugyancsak a Herbák János üzem dolgozójától, a könyvtár egyik lelkes barátjától kaptuk, aki arról számol be, hogy milyen érdeklődéssel figyeli a nálunk kibontakozó József Attila mozgalmat, amely rokon a Romániában folyó „PRIETEN AL CARTII” (A könyv barátja) jelvényt szerző olvasómozgalommal. Beszámol arról is, hogy állandóan olvassa lapunk irodalmi cikkeit és különös érdeklődéssel várja mindig az irodalmi tájékoztatónkat. Sajnos az új magyar könyveket még a könyvtárunk is alig tudja beszerezni a könyvek kis példányszáma miatt, nem hogy a könyvbarát olvasók. „... az olvasók országos ünnepén, a könyvnapokon nem tudunk olyan korán kelni, hogy a könyvsátrákban a „sajnos, már elfogyott”-nál többet tudjunk vásárolni.”

Lamos Alajos azzal fejezi be levelét, hogy szeretne olvasni azokról az ötletekről A KÖNYVTÁROSban, hogyan lehetne visszacserezni a könyvet az olyan „könyvbaráttól”, aki a kölcsönvett könyvtől nem tud megválni. Ehhez csak annyit fűzünk hozzá, hogy mi is szívesen olvasnánk erről a kérdésről könyvtárosaink leveleit.

A könyvkiadás jövő évi terveiről

Nem lehet tagadni, hogy könyvkiadásunk javult az utóbbi években, nemcsak mennyiségben növekedett, de sokkal inkább figyelemmel volt az olvasók érdeklődésére, kívánságaira, sokkal kevésbé érvényesültek azok a helytelen elképzelések, amelyek az irodalmat, a könyvkiadást a napi politikai agitáció közvetlen eszközének tekintették. A tavalyi és az idei könyvkiadási terveket már alkalmuk volt a szakembereknek és az olvasók széles tömegeinek idejében megtárgyalni, az elhangzott véleményeket a könyvkiadás illetékes szervei figyelembe vették és igyekeztek a jogos igényeket kielégíteni.

A jövő évi tervek a közeljövőben kerülnek megvitatásra. Összeállításukban érvényesülnek a XX. kongresszus irányelvei és az idei könyvhét tapasztalataiból levonható következtetések.

Ezek a tervek nem véglegesek, hiszen éppen azért kerülnek nyilvánosságra, hogy az olvasók, könyvtárosok, könyvterjesztők széleskörű vitájának eredményei nyomán módosíthatók legyenek.

Új kiadási politika

Végleg szakítani kell azzal a kiadási politikával, amely az irodalmat pusztán tematikai kérdésnek tekintette, a nevelőfunkciót pedig úgy értelmezte, hogy az aktuális kérdések — mint: munkaverseny, békeharc stb. témái — politikai tekintetben nevelő hatásúak, minden egyéb téma öncélú. Ez a felfogás tagadta, hogy a szocialista nevelés célja a gazdag és széles látókör, s figyelmen kívül hagyta a közönség differenciáltabb igényeit, mintha ez nem volna a szocialista művelődés eleme. »Eszi vagy nem eszi — nem kap mást«, ez volt a jelszó. Eredménye: a volt Párizsi Nagyáruház épülete tele van eladatlan könyvekkel.

Az idei könyvhét bizonyossága annak, hogy ez a kiadási politika *javarészt* a múlté: írónk közül néhányan már bátran hozzá mertek nyúlani mai életünk egyes kérdéseire, s kiadóink a külföld irodalmának legjavából is ízelítőt adtak a közönségnek.

De hogy kiadásunk még nem mentes a múlt hibáitól, azzal járt, hogy bizonyos arányok merev betartása következtében a könyvhéten egyes könyvek pillanatok alatt elfogytak, mások iránt viszont egészen lanyha volt az érdeklődés. Előrelátható volt, hogy pl. Hemingway könyvéből sokkal nagyobb példányszám szükséges, de más könyvek indokolatlanul magas példányszáma miatt ez a szükséglet — a rendelkezésre állott papírmennyiség korlátozottsága folytán — kielégítetlen maradt. Ezért az elfogyott művek rövidesen újra megjelennek, a közönség kívánságának megfelelően.

Többen szóvátették azt is, hogy a kiadott magyar művek színvonala igen egyenlőtlen, közülük nem egy kidolgozatlan, még nem kiadásra érett munka. S nagyon kevés közülük a valóban szórakoztató, üdítő, humoros olvasmány. Ne értsük félre: nem bestseller-irodalmat kíván a közönség, nem ponyvát (bár sokan azt is kívánják, de most *irodalomról* beszélünk), hanem olyan színvonalas irodalmat, amely egyben a szó nemes értelmében vett szórakozást jelent. A Vidám Könyvtár, egyes humoros tárgyú könyvek, vagy Tersánszky J. Jenő írásainak sikere mutatja, milyen nagy az ilyen irányú igény. Egybefogva: tudomásul kell vennünk, hogy amikor az olvasó szépirodalmi könyvet vesz a kezébe, nem tanulni akar; ha ezt akarná, ismeretterjesztő vagy szakirodalmat olvasna — szórakozni kíván.

A magyar klasszikusok iránt talán soha nem volt ilyen nagy az érdeklődés, mint az utóbbi években. Ez az önmagában örvendetes jelenség azonban azt mutatja, hogy mai irodalmunk nem tudja kellő mértékben kielégíteni az olvasás vágyát, nem tudja ugyanazt a művészi élményt nyújtani az olvasóknak, mint klasszikusaink. Könyvkiadásunk ezen a téren jelentős eredményeket ért el, mégsem tudja az igényeket kielégíteni. Elsősorban Jókai, Mikszáth, Móricz műveire gondolunk, különösen az olvasásba most bekapcsolódó falusi lakosság kívánja ezeket. Mégis kevés jelenik meg belőlük, nem is beszélve arról, hogy ugyanazokat a műveket adják ki újra meg újra. Ugyanígy áll a helyzet más klasszikusainkkal is, pl. Gárdonyival és Mórával. A XX. század eleji magyar irodalom képviselői pedig határozottan méltánytalan elbírálásban részesültek — hogy csak Babits és Kosztolányi nevét említsük. Juhász Gyulától, Tóth

Árpádtól megjelent egy-egy válogatás, de a könyvhéten derült ki, mennyire kevés ez.

Többet és merészebben válogatni klasszikusainkból, több teret biztosítani a külföld haladó irodalmának, és több szabadságot, de szigorúbb mércét az új magyar irodalom megjelentetésében — ezt várjuk a jövő évi könyvkiadástól.

Mai magyar irodalom

A Szépirodalmi Könyvkiadó és a Magvető 1957. évi kiadási terve 185 mai magyar művet ígér. A közelmúltban gyakran szerepelt írók mellett Kodolányi és Kassák is szerepel egy-egy új regénnyel. Kiadásra kerül néhány megkezdett ciklusnak a folytatása, pl. Tatayé, és egy olyan régóta készülő regény, mint Örkény Istváné, *A Bónis család*. Szerepel több régebben kiadott mű utánnomása, köztük Déry Tibor: *A befejezetlen mondat* és Sarkadi Imre sokat vitatott regénye, a *Rozi* is; mindkettő új, átdolgozott kiadásban. Feltűnő, hogy Déry és Veres Péter új jelentős művel nem lépnek a nyilvánosság elé.

Az új könyvekhez nem lehet hozzászólni, hiszen nagy részük még csak az író elképzelésében él. De azt megállapíthatjuk, hogy tárgykörük bővülést, gazdagodást jelent a múlthoz viszonyítva; közülük több foglalkozik a szerelmi és családi élet kérdéseivel.

A tervek csaknem valamennyi írónk nevét tartalmazzák. Ez pozitívum, mert azt mutatja, hogy írónk dolgoznak. Reméljük, a mennyiség nem lesz kárára a minőségnek. Helyes volna azt az elvet érvényesíteni, hogy a művek első kiadásban kevés példányszámban jelenjenek meg, de ha a mű jó, az olvasók keresik, szakítsunk a hagyományokkal: azonnal bocsássunk ki új kiadást. Természetesen azt biztosítani kell, hogy az írókat ne érje anyagi károsodás. A példányszámokkal való ilyen gazdálkodás lehetővé tenné, hogy a jó könyvek előbb-utóbb mindenkihez eljussanak, a Könyvterjesztő Vállalat raktárait pedig ne töltse meg eladhatatlan könyvek. Lehet, hogy egyes írók sérelmesnek találnák, hogy művük kisebb példányszámban jelenik meg. De úgy gondoljuk, a döntést az olvasókra kell bízni és a közérdeknek meg kell előznie egyesek egyéni érdekeit. Különösen meg kell ezt szívelni a versek kiadásában. Most már nem vitás, hogy a közönség érdeklődik a versek iránt, de vers és vers között különbség van.

Megállapítható a tervekből, hogy a nagyobb írói szabadság nem az írók elfordulását eredményezte a mai témáktól, sőt sokkal inkább foglalkoznak mai életünk mindnyájunkat érdeklő kérdéseivel, azokkal a kérdésekkel, amelyek néhány évvel ezelőtt kiszorultak az irodalomból.

Magyar klasszikusok

A jövő évi tervek a választék bővülését ígérik. A Magyar Klasszikusok sorozatban megjelentek Arany László, Babits Mihály, Erdélyi János, Jósika Miklós, Rákóczi Ferenc válogatott művei, egy kötet a magyar reneszánsz és egy másik a magyar krónikák irodalmából. A közkezdelt bibliapapiros sorozatban kerülnek kiadásra Juhász Gyula versei, Katona József, Kölcsey Ferenc, Tóth Árpád összes művei; sorozaton kívül Balázs Béla, Bródy Sándor, Dzsida Jenő, Eötvös Károly, Ignó Hugó, Justh Zsigmond, Kosztolányi, Krudy, Török Gyula és másokéi.

A nagy prózaírók munkáiból, elsősorban a Móricz, Mikszáth, Jókai sorozatban, aránylag kevés szerepel a Szépirodalmi Könyvkiadó tervében: mindössze kettő-kettő. Az utánnomások közt pedig a Móricz-sorozatban az *Erdély-trilógia* és *A boldog ember*, a Jókai-sorozatban az *Es mégis mozog a föld*, valamint a *Fekete gyémántok*. Igaz, hogy az Olcsó Könyvtárban Jókainak egy, Mikszáthnak kettő, Móricznak három műve szerepel, mégis, legnagyobb klasszikusainkból ez a választék nagyon kevés. (Itt is hivatkozunk a falusi közönség igényeire.)

A Magvető tervében is szerepel néhány klasszikus kiadvány: válogatások Fáy András, Heltai Gáspár, Vajda Péter, Halász Gábor, Arany László, Virág Benedek, Herman Ottó írásaiból, s néhány gyűjtemény a régi magyar irodalomból.

A terveknek ez a része tehát eléggé változatos és bő, mégis úgy érezzük — még mindig kevés.

Külföldi irodalom

Talán a legtöbb jogos elégedetlenség ezzel kapcsolatos. Az egyoldalú válogatás és a korlátozott lehetőségek következtében alig ismerjük a mai nyugati irodalmat, de a szovjet irodalom kiadásában is sok hibát követtünk el. Nem kell bizonyítani, hogy sokoldalúan művelt ember és főleg író nem képzelhető el a világirodalom legújabb alkotásainak ismerete nélkül.

Az utóbbi évben történt ezen a téren némi javulás. A jövő évi tervek egy lépéssel tovább mennek. A XX. kongresszus hatása mutatkozik meg abban, hogy pl. az Új Magyar Könyvkiadó tervében szerepel Ilf—Petrov. *Tizenkét széke* és ugyancsak tőlük *A szovjetmilliomos* is (esetleg az eredeti *Aranyborjú* címmel), de a Magvető is felvett tervébe egy Ilf—Petrov művet. — Fégyin, Furmanov, Szerafimovics, Gorbátov, Gladkov művein kívül megjelenik új kiadásban az eddig csak külön kötetekben kiadott Panfjorov-regény, a *Bruszki*, és Sztyepanov *Port Arturja* is. Jól megfér a tervben Majakovszkij és a szimbolista költő: Blok, mindketten válogatott verseikkel. — Az a benyomásunk, hogy sok értékes mű szerepel a tervben, de amikor annyi adósságunk van a világirodalommal szemben, talán nincs szükségünk olyan sok népmesére, amennyit kiadóink terveznek, vagy olyan művek újrakiadására, amelyek első kiadásban sem arattak feltűnő sikert.

Az Orosz Remekírók sorozatban néhány régen várt mű jelenik meg. Például Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*, Tolsztoj: *Karenina Anna*, Gogol kisregényei és elbeszélései, az Olcsó Könyvtárban pedig Korolenko, Turgenyev, Csehov, Tolsztoj művei. A klasszikus orosz költészetet Lermontov költeményei képviselik, a klasszikus orosz drámát Gribojedov: *Az ész bajjal jár* c. vígjátéka.

Rendkívül gazdag a német irodalom terve. Mutatóba néhány név és cím: Thomas Mann-tól a *Lotte Weimarban*, *A kiválasztott* (az író utolsó nagy regénye) és az Olcsó Könyvtárban a *Királyi fenség*. Továbbá Werfel: *Musa Dagh negyven napja*, Heinrich Mann: *Kisváros* és *Ronda tanár úr*, Stefan Zweig válogatott novellái, Fallada: *Mi lesz veled emberke?* c. regénye, ezeken kívül Feuchtwanger, Brecht, Becher és mások művei. A német klasszikusok képviselői: Goethe a *Wilhelm Meisterrel*, a *Wertherrel* és az *Iphigéniával*, Kleist két vígjátékkal, valamint Fontane.

A jugoszláv irodalomból Andrics: *Híd a Drinán* c. regénye és Kaleb, Csozics és Petrovics művei kerülnek kiadásra.

Különösen bő lesz a választék a nyugati irodalom alkotásaiban. Martin du Gard a *Thibault családdal* és a *Vén Európával* szerepel, Sinclair Lewis *Babbit* c. regényével, Steinbeck az *Erik a gyümölcs-csel*; megjelenik Wilder: *Szent Lajos király hídja*, Dreiser: *A pénz királya* c. regénye. Még néhány név: Chabrol, az olasz Moravia, az amerikai Maltz, a svájci Ramuz, aztán Huxley, Laxness, Sillanpää, az angol Graham Green, Caldwell, Eric Knight, Erskine, Woodhouse — a klasszikusok közül: Zola, De Coster, Dumas a *Monte Christo*val, A. France, Sterne, Mark Twain, R. Tagore, Balzac, Wilde, Dickens, Nievo, Stendhal *A páрмаi kolostorral*, Flaubert a *Bovarynéval*. A versirodalmat Rimbaud, Béranger és Garcia Lorca kötetei képviselik, a drámairodalmat Plautus, Aiszchylosz és Ibsen válogatott művei.

Szép program, de talán amikor évek mulasztását kell pótolnunk, a magyarul már megjelent és antikvár forgalomban még kapható művek egy része helyett többet adhatnánk a mai haladó nyugati irodalomból, olyan íróktól, akiket jó volna megismernünk. Emellett a példányszámok előirányzata sem látszik kielégítőnek; mindenesetre biztosítani kell, hogy a sikeres művek elfogyásuk után új kiadásban jelenjenek meg.

Ifjúsági irodalom

Az Ifjúsági Könyvkiadó feladatköre a legtöbbretű valamennyi irodalmi kiadónk közt. Kereken 300 művet készül kiadni összesen mintegy 6 millió példányban.

Ennek a könyvtömegnek szépirodalmi részében igen sok az új magyar mű. Örvendetes a fantasztikus regények számának gyarapodása; ebben eddig nagy volt a hiány, amelyen a Kiadói Főigazgatóság pályázata segített. Gál György Sándor Erkel Ferenc életregényét írta meg az ifjúság számára. Szabó Pál egy diákregegytel szerepel a tervben, Szilvási Lajos regénye mai középiskolás lányokról szól, de ezeken kívül

több könyv foglalkozik a mai ifjúság életével és az ifjúsági mozgalom történetével. Tamási Ábel trilógiája egy kötetben jelenik meg.

A magyar klasszikusok közül Jókai, Mikszáth, Móra kerül kiadásra és egy rég-várt könyv, Gárdonyitól *A láthatatlan ember*.

A humort Jókai anekdotáinak gyűjteménye és egy vidám antológia képviseli.

A külföld irodalmából bátran merített a kiadó. Angol, svájci és finn munkák mellett, többek között megjelenik Kästner: *Emil és a detektívek* című műve. A külföld klasszikusai közül megemlítjük Coopertól *Az utolsó mohikánt* és *Az útmutatót*, Brett—Hart: *Az aranyásó*, Bürger: *Münchhausen báró*, Mayne—Reed: *A hajósinas* című könyveket; Daudet, Korolenko, Scott is szerepelnek a tervben, valamint Verne több regénye.

A két nagyszerű sorozat: A Magyar Irodalom Gyöngyszemei és A Világirodalom Gyöngyszemei a jövő évben is biztosítják eddigi magas színvonalukat a *Buda halála* kiadásával, Babits, Balassi, Kosztolányi, Kölcsey — illetve Carducci, Jeszenyin, Musset, Nyekraszov, Shelley verseinek gyűjteményével, továbbá francia és ókori görög költők válogatott műveivel.

Az ismeretterjesztő ifjúsági művek közül megemlítjük a kiadni tervezett gyermeklexikont, egy filmtörténeti munkát és Darwin életrajzát.

A legfiatalabbak számára sok mesés és verseskötet készül. Reméljük, a tervbe-vett tíz leporelló nem marad ígéret. A népszerű Pöttös Panni sorozat harmadik kö-tete is jövőre várható.

A klasszikus meseirodalom Andersen legszebb meséivel, a *Népek meséinek* harmadik kötetével, Boccaccio *Saladdin szultánjával* és *A világirodalom legszebb tanító-meséivel* szerepel.

Nagyon hasznosnak ígérkezik egy kis illemtankönyv a fiatalok számára, Hegedűs Géza könyve a kulturált beszédről és a szerelem és házasság kérdésének egy új-szerű feldolgozása.

Ismeretterjesztő irodalom

A Művelt Nép Könyvkiadó gazdag anyagából éppen gazdagsága miatt nem lehet áttekintést adni. Csak néhány megjegyzést fűzünk a tervhez: például rendkívül szűk-nek találjuk a technikai ismeretterjesztő anyagot — mindössze három ilyen tárgyú kiadványról olvasunk a tervben!

Az Auróra sorozat könyveiből kiemeljük a *Thomas Mann, a humanista* címűt, *Az Auróra kör levelezését*, Shawtól a *Levelek és beszélgetéseket* és *Casanova emlékiratait*.

Több zenei ismeretterjesztő könyv közül egyik legfontosabb egy zenei kalauz. Régen hiányolt magyar irodalmi kézikönyv a Bóka László: *A régi magyar irodalom története* és a Juhász Géza: *A magyar irodalom története* című összeállítás. Szeret-nénk, ha ez a két könyv hosszú évek után valóban megjelenne, mert *mint tervek* már régi ismerőseink.

Nagyon jó kezdeményezése a Művelt Népeknek *A magyar nép életéből* című sorozat, amelynek kiadványai egy-egy néprajzi tájegységet ismertetnek, bőven illusztrálva.

A kiadói tervek ilyen szűk keretek közt nem ismertethetők, inkább csak vázolni igyekeztünk őket, és néhány gondolatot szerettünk volna adni a meginduló vitához. A részletes tervek sokszorosítva kerülnek majd a könyvtárosok, olvasók, könyvtér-jesztők kezébe, hogy a teljes jegyzék ismeretében mondhassák el véleményüket. Reméljük, a terveknek ez a széleskörű megvitatása nagy segítséget nyújt kiadóinknak a tervekben még mutatkozó hibák kijavításához.

Haas Károly

TEXTILVEGYÉSZETI SZAK-TANÁCSADÁS AZ OMK-BAN. Az Országos Műszaki Könyvtár eddigi szaktanácsadó szolgáltatást textilvegyészeti szaktanácsadással egészítette ki. A textilvegyészeti szaktanácsadó minden hét keddjén 17 órától 19 óráig áll az olvasók rendelkezésére. (OMK)

Az „Ital-Press” olasz könyvkiadó „A szlávok életének körképe” címmel könyvsorozatot indított, melynek célja, hogy az olasz olvasóközönség megismerkedjék a szláv népek irodalmával és kulturális életével. A sorozatban orosz és lengyel szerzők művei jelennek meg először. (Das Antiquariat)

A DÜSSELDORFI Heine-könyvtár megvásárolta az utóbbi időben felfedezett Heine-kéziratokat és nyomdai korrektúrákat, amelyeket a költő sajátkezűleg javított. A könyvtár az újonnan felfedezett kéziratok alapján elkészítette a Heine-művek új, kritikai kiadását. (N. F.)

ÚJ NOVELLISTÁK

Aligha lehet csodálkozni azon, hogy az irodalmi életünkben fel-fellobbanó viták idején nagyobb tér és figyelem jut sajtónkban az írói munka, az irodalompolitika problémáiról vitázó cikkeknek. Az utóbbi időben azonban a szokásosnál is kevesebb hely marad az új alkotások szemügyrevételére — és ez éppen nem egészséges tünet.

Irodalmunktól elsősorban új alkotásokat várunk és az új művek sokoldalú megvitatását. Kevés szó esik például sajtónkban az utóbbi idők magyar irodalmának egyik biztató jelenségéről, amelyre most szeretném felhívni olvasóközönségünk figyelmét: megjelent jó néhány — társadalmi és esztétikai tekintetben egyaránt sokat ígérő — szép, új novella. Annál nagyobb örömmel beszélhetünk ezekről a novellákról, mert íróik többnyire irodalmunk most jelentkező legfiatalabbjai közül kerülnek ki. A fiatal írók tavaly kiadott *Emberavatás* c. gyűjteményes novellás kötete, néhány fiatal író (*Szántó Tibor, Sánta Ferenc, Fábian Zoltán, Fekete Gyula, Molnár Géza*) önálló kötete, az Új Hangban, a Dunántúlban és a hetilapokban megjelent új novellák sora jogot ad arra, hogy a novella műfajának növekvő szerepéről, nemsokára talán felvirágzásáról beszéljünk.

Nem korai még ez a remény? Ki tudja, bírja-e majd szusszal a most fellépő új prózaírói nemzedék? Lehet, hogy akad majd közöttük, akinek a tehetségében később csalódunk. De úgy hiszem, már most megérdemli néhány fiatal novellista, hogy olvasóközönségünk megjegezze nevüket és figyelje művészi fejlődésüket.

Népszerűtlen műfaj ?

Először néhány szót a novella műfajának becsülete érdekében. Gyakran hallani ugyanis, hogy a novella, főképp a novellás kötet, ma nem népszerű olvasmány (hasonlóan minden rövidebb elbeszélő műfajhoz, a humoreszket kivéve); csak azok szeretnek novellákat olvasni, akik irodalmi ízlésben és kultúrában már elérték egy bizonyos színvonalat.

A novella műfajának korszerűtlenné válásáról kellene beszélünk? Azt hiszem, ez neveléses dolog lenne. Figyelmet érdemel azonban az a tény, hogy új irodalmunk gyermekbetegségeinek tüneteit novellairodalmunk példázhatná legjobban: főképp a napisajtóban és a rádióban hosszú ideig szinte egyeduralkodó volt az igényesebb tárcanovellát kiszorító *riportnovella*. Valóságábrázolás helyett itt lett leginkább szokássá prog-

ramszerű követelmények, célok illusztrálása, itt kezdték sokan, mint fölösleges és káros tehetést mellőzni a lélektani mozzanatok feltárását. Gondoljunk a régi népszínművek humorával és lírájával hígított parasztdillekre és a szokványpátosz csillogásában hamissá váló üzemi életképekre...

A novella műfaja az ábrázolt élet tömör igazságát, zárt, célratörő szerkesztést, művészi aprómunkát követel. A szemiatizmus szemléleti zavarai, művészi felületességei érthető módon kedvetleníték el az olvasókat, ha az előbb említett novellákat olvasták. Irodalmunk derék-hadából, amely majdnem egy évtizede a legjelentősebb szerepet tölti be, egyébként is kevés a jó novellaíró: Örkény István (az ő igazi pályakezdését is a fel-szabadulás utáni évektől számíthatjuk) és Sarkadi Imre valóságos konfliktusokat s a mai magyar élet atmoszféráját megjelenítő jó novellái mellett alig lehetne utalni más művekre. Igen sok novella, amelyből az oly sokszor helytelenül értelmezett politikai igények babáskodása kimosta a valóság eleven szemléletét, hihetetlen gyorsasággal avult olvashatatlanná. (Gyorsabban és feltűnőbben — éppen a műfaj sajátos igényei miatt — mint a tematikus versek, drámák, regények.)

Nyilvánvaló, hogy az olvasók közönye vagy érdeklődése ennél a műfajnál is elsősorban az alkotás igazságától és művészi értékétől függ.

Problémák és szándékok

Azok a kezdő fiatal írók, főképp Sánta Ferenc, Szántó Tibor, Szabó István, Mojdova György, Csurka István (a felsorolás távolról sem lehet teljes), akiknek a novellái a műfaj újjászületésével biztatnak, meglepő művészi biztonsággal teszik új élmények kifejezőjévé a novella klaszszikus formáit. Egy darab igazi életet villantanak meg, a gyorsodrású folyamatnak azt a darabját, amelyben sorsfordulat, egy társadalmi helyzet vagy jellem lényege izzik. Jó ösztönnel találják meg a közelmúlt évtizedek magyar novellairodalmában a képességeiket legjobban elmélyítő mestert. Különösen Gelléri és Kodolányi hatása jelentős, Krúdy, Móricz és Kosztolányi közvetlenül kevésbé hat; az eléggé magában álló Sánta Ferenc tragikus látásmódja, nyelvének zeneisége Peteleit juttatja az ember eszébe. De már első írásaikban szembe-tűnő az egyéni problematika, az egyéni hang és a biztonságérzet, amellyel megtalálják a maguk helyét a műfaj adta

lehetőségek között; a jellemre, a cselekményre vagy az atmoszféra érzékeltetésére koncentráció ábrázolásban.

A műfajnak szinte klasszikus hagyománya (erre utal az elnevezés is, az olasz *novella* és a francia *nouvelle* szó), hogy többnyire a jelen életből veszi a tárgyát. A fiatal novellisták gyűjteményes kötetét tavaly bírálták a múltbafordulás miatt, bár ez a kiemelkedőbb tehetségek közül csak Sánta Ferencre jellemző és legutóbbi novelláiban nála is mai témák tűnnek fel. Általában a témakör bővülését, a mai témák finomabb hangszerezését lehet megfigyelni a fiataloknál. A leggyakoribb témák: az osztályellenesség leleplezése, főképp gyermekkori emlékek idézésével; a munka és az osztályharc tettei; a régi és az új harca az átalakuló társadalomban, az újjáformálódó emberben. Szükségszerű ez a témavilág: ezek korunk legizgalmasabb tényei. Régebben, a sematizmus aszáltyos éveiben a valóságértelen, művészietlen írások nagy száma az olvasókat megdöbbenítő mértékben taszította el a mai témájú irodalomtól. De akkor is rövid idő alatt népszerűvé váltak azok a művek, amelyek igaz művészettel, erkölcsi és lélektani konfliktusok kibomlásában ábrázolták múlt, jelen és jövő egymást keresztező tendenciáit. Helytelen volt annak idején reakciós félreállást, a jelen elől búvó magatartást látni abban, hogy az olvasók egy része elfordult új irodalmunk sok alkotásától. Igazuk volt: az egyénien, jótanulós, nem éppen meggyőző világnézeti állásfoglalás szürkesége a helyzetek, jellemek komponálásában is gyávává, unalmassá tette az írókat.

A témaválasztás bátorságában, stílusban és művészi eszközökben nyilvánvaló ellenhatást mutatnak fiatal íróink novellái. A fiataloknál alig találkozik a deklaratív és elsősorban taktikai célokra figyelő állásfoglalással; kerülnek az ünnepi alkalmak harsogó színeit, a »hétköznapi« témák uralkodnak novelláikban, az adott tények és társadalomformáló eszmék bonyolult találkozásai. A patétikus, teatralis beállításokat sem szeretik, a lelki folyamatok rajzát döntő jelentőségűnek tartják.

Írók és témák

Nem lehet céloim e szűkre szabott jegyzetek keretében egyes írók és művek elemzése, azonban néhány novella megemlítése — témáik és írói módszereik tipikus vonásai miatt — ide kívánczokik.

A fiatalok közül Sánta Ferenc egyéni látásmódja és hangja keltette eddig a legnagyobb érdeklődést. Az Irodalmi Újságban megjelent *Sokan voltunk* c. első novellája a székely népballadák tragikus hevületével, az egyszerű, de megdöbbenítő

cselekmény végletekig fokozott drámaiságával, nyelvének tömör lírájával nyűgözte le az olvasókat.

Van olyan nézet, amely szerint minden prózai műfaj verses előzményekből fejlődött. Sánta novelláiban nem nehéz meglátni a ballada, olykor a románc hangulati elemeit, szerkezeti hagyományait. Eddig még csak gyermekkori emlékeiből nőtt ki jelentős írása, és csak egy témát variált: a szegény ember szörnyű helyzetét az embertelen gazdagok között. Nálunk talán senki sem írt megrázóbban és költőibben például arról, hogy a szegény ember öröme, tehetősége, mindene — a pénz, a hatalom birtokosaié, mint Sánta a *Kicsi madárban*. Kérdéses azonban, hogy szűkkörű élményvilága, ezekkel az élményekkel összeforrottnak látszó művészi eszközei lehetővé teszik-e igazi írói kibontakozását.

Szántó Tibor novelláit (*Triciklin*) művészi érettség, sokoldalú ábrázolókézség, széles témakör jellemzi. Nagy szerepe van írásaiban szinte lehetetlen lírai-stiláris elemeknek. A *régi rét* azzal a mondatokkal kezdődik: »Új nap, vagy inkább más nap.« Ezzel intonálja egy munkáskáder, Solymár János bemutatását. Solymárnak meggyűlik a baja hivatalának gátlástalan karrieristáival; félreáll, vidékre kerül. Kiábrándító szürkeségben döcögnek a napjai és életének előbbi forradalmi ritmusa már inkább csak szesz pillanatokban jóleső emlék. Kár, hogy az író nem csupán azt a pillanatot rajzolja meg, amikor Solymár megpróbál kilépni a szürke, reménytelen légkörből. Így végeredményben egy regényt zsugorít a szűk keretekbe, mert szerkesztő invenciója nem talál más módot Solymár egyéniségének ábrázolására, a konfliktus felvázolására. Szántónak jelentős értéke, hatásának fő forrása egyes helyzeteket szuggesztív jelképpé emelő művésze, amelyet talán Papp Károlytól tanult. Így lesz ebben a novellában a régi rét, Solymár első szerelmi boldogságának színhelye, az ifjúság jövőbe szálló reményének a fiatal kommunista harcos lobogásával egybezsugó szimbólumává.

A fiatal írókat mindig jellemezte a szélsőséges konfliktusok iránti érzék. Ennek egyik dokumentuma Szabó István *Vacsora* c. novellája, amelyben a kisebbik fiánál, földéhes, kapzsi menyénél élő öreg Szente nem tud választani eddigi életét pokollá tevő környezete és a tsz-ben dolgozó másik fia között — mert akkor földjét a tsz-nek kellene adni. Ettől remeg a menyje is, ezért tesz mérget az öreg vacsora levesébe. Szente tudja, hogy a halálát eszi, de nem lát kiutat; nemcsak gyilkosságról van itt szó, hanem

öngyilkosságról is. A fiatal Kodolányi novelláiban sem találunk megrázóbb tragédiát.

A társadalmi hatniakarás indulata az ifjúság önabrázolásának szándékával párosul Csurka István és Moldova György novelláiban. Heves viták voltak Csurka *Nász és pofonyjáról*, de azt hisszük, hogy az ifjúságunk egy részénél elharapózó cinizmus (érdekes, hogy erről Szántó Tibornak és Fábíán Zoltánnak is van mondanivalója) jó célpontja volt Csurka sz. n. védélyes novellájának. Moldova György a külvárosoknak a felszabadulást túlélő lumpenproletár világában keresi az ifjúság problémáit, például az *Ördögh Feri és a tizenkét házak* c. novellájában (Csillag, 1955 október). A visszahúzó, az osztályhűséggel zsaroló lumpenproletár környezet és az érvényesülni akaró tehetség szembefeszülése valóságos probléma, és Moldova tehetségesen, hitelen ábrázolja. Szerkesztőkészsége sokszor még kezdetleges, de ez eléggé általános fogyatékoság kezdő íróinknál. Itt mutatkozik meg az a régi igazság, hogy a kompozíció sikerének feltétele a társadalmi-lelki összefüggések mély ismerete.

Új novellistáink és irodalmunk mai helyzete

Irodalmi életünk helyzete nem teszi könnyűvé fiatal íróink útkeresését. Szemmel láthatóan és érthetően sokat küszködnek az írói magatartás és az írásművészet alapkérdéseivel. Az irodalom elvi harcainak ugyanis nemcsak tisztító, világító lángja, hanem torkot maró, szemet homályosító füstje is volt. De írásaik általában azt mutatják, hogy nem visszafelé, az impresszionizmus és szürrealizmus felé tekintenek; őszinte és erős bennük az újat akarás, a mai emberségünkől felszárzó művészet vágya. Természetesnek tartják az irodalom fejlődésének Lenin által hangsúlyozott feltételét, az egyéni kezdeményezést, az individuális hajlamok, a gondolat és fantázia, a forma és tartalom szabadságát, ha nem is tudnak még eléggé élni a bővülő lehetőségekkel.

Mi okozta az írói alkotómunka válságát az elmúlt években? Többek között

az is, hogy a néphez hű, a párt céljaital egyetértő írók ellentmondásokat láttak az elmélet és az élet gyakorlata, a szocialista realizmus dogmatikus értelmezése és az igényesebb írói munka között.

A szocialista realizmus zsdanovi megfogalmazása ugyanis azt kívánta, hogy »a művészi alkotások valóságosságának és történelmi konkrétságának összhangban kell lennie a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével«. Később a pártosság és a tipikus fogalmának azonosítása még nehezebbé tette az író dolgát. Az az esztétika ugyanis, amely elsősorban nem a valóság szemléletére, hanem pedagógiai igények érvényesítésére utalta az írókat, csak lakkozó, a való világot rózsaszín fátyolban festő műveket illethetett mind a szovjet, mind a magyar irodalomban. Ma már világosan látjuk ezeknek a politikai-esztétikai igényeknek szubjektív idealista, antirealista jellegét.

Irodalmunk újjászületésének alapja csak az a Lenin filozófiai írásaiban is többször hangsúlyozott igazság lehet, hogy a helyes út a politikai gyakorlat-hoz, az absztrakt gondolkodáshoz és a művészi tükrözéshez egyaránt az eleven szemléletből indulhat. Az élet teljességét, a valóság eleven szemléletét kívánjuk az íróktól — és ezt akarják ők maguk is —, nem az élet tényeit önkényesen válogató módszert, nem dogmákhoz vagy taktikai szempontokhoz igazodást. De a szocialista realizmus igényével fellépő új irodalmunktól természetesen többet is várunk ennél. Azt, hogy finom költői érzékenységgel lássa és ábrázolja a tapasztalati valóság és a benne ható tendencia, a jelen és jövő tendenciái között meglevő különbségeket is. Lukács György beszélt erről a német írók kongresszusán.

Abban a munkában, amely ma irodalmunk előtt áll, hogy méltóbb, meggyőzőbb művészettel formálja népünk tudatát, fiatal novellistáinkra is szép feladatok várnak. A novella műfaja sok lehetőséget ad arra, hogy széles hatással (sajtónk is lehetőséget adhatna a rövidebb tárcanovella kifejlődésére) és gyorsan visszhangozzanak életünk problémáira.

Pók Lajos

A világhírű Teleki Tékában tanulmányozza a londoni egyetem archeológiai intézetének professzora, Gordon Child Hodgesnek, a londoni festészeti akadémia tagjának rész-karc-gyűjteményét. A Marosvásárhelyen levő könyvtár a magyar irodalom régi értékeit, ritkaságait és számos XVI. és XVII. században nyomtatott ritka külföldi könyvet őriz.

KINAI NYELVEN is megjelentik még ebben az évben Marx és Engels válogatott írásainak első fordítása. Lenin Műveinek 28., 29. és 30. kötete ugyancsak még ebben az évben lát napvilágot. A kínai következő öt éves teruban kiadják Leninnek mind a 35 kötetét. Eddig 225 marxista-leninista könyv jelent meg Kínában, 235 millió példányban. (N. F.)

A DEBRECENI NAGYERDŐBEN, a városi fürdőben a megyei könyvtár megnyitotta strand-könyvtárát. Az elmúlt évben a debreceni strand-könyvtár nagy forgalmat bonyolított le, több ezer könyvet kölcsönöztek. A könyvtár ez évben naponta öt órát van nyitva és zálog ellenében adják kölcsön a javarészt szépirodalmi könyveket.

A KÖNYV A NAGYVILÁGBAN

A HEGYEK URA a címe William Golding angol pedagógus nemrég megjelent regényének. Egy lezuhant repülőgép megmenekült fiúutasai megkísérik egy lakatlan szigeten az örök gyermekálmom, a felnőttek nélküli élet valóráváltását. Ezek a fiúk azonban más eredményre jutnak, mint Verne Két évi vakáció című regényének hősei. Ezek közt a rossz ösztönök diadalmaskodnak, játékukból véres háborúság, kegyetlenkedés lesz, még gyilkosság is történik, s talán mind elpusztítanák egymást, ha a felnőttek világa egy angol hajó képében meg nem jelenik, hogy véget vessen a lidércnyomásnak... (*Weltwoche*)

MÁGIÁVAL foglalkozó 20 000 írást adományoztak különböző magánzemélyek az amerikai Kongresszusi Könyvtárnak. Az írások felölelik a mágia egész történetét és mintegy 4000 kötetet, 2000 pamfletet és 1000 egyéb írást tesznek ki. A gyűjtemény legrégibb darabját két dominikánus írta és 1484-ben jelent meg Németországban. (*The New York Times*)

STRINDBERG — A BÉKEHARCOS. Ez a címe Per Olof Zennström regényének, amely most jelent meg Stockholmban. Az író, aki a Béke-Világtanács tagja, e könyvében összegyűjtötte Strindberg műveinek ama részeit, amelyekben Strindberg a béke fenntartására intett. (*Boknytt*)

GYERMEKKÖNYV kiállítás nyílt a pekingi gyermekpalotában. Kerekén 2400 különböző mű került bemutatásra. Ebben az évben összesen 3000 művet adnak ki 100 000 000 példányban. Ez a mennyiség az utolsó öt év gyermek-és ifjúsági könyvek teljes termelésének felel meg. (*Börsenblatt*)

OLASZORSZÁGBAN a könyvek ritkán lépik túl a 2—3000-es példányszámot. Annál nagyobb példányszámban jelennek meg a képes folyóiratok. Az élen a »Domenica del Corriere« halad 900 000 példánnyal, a következő az Oggi 760 000, majd az Epoca 500 000 példánnyal. (*Börsenblatt*)

MODERN ANGOL íróknak 34 művét adja ki a szovjet idegennyelvű irodalmi kiadó ebben az évben, köztük tudományos műveket is. Megjelenik oroszul Hyghtler: A sugárzás kvantumelmélete, Brown: Az egyiptomi gyapot, Childe: Ujabb adatok az ókori keletről, Florence: Az angol és az amerikai ipar logikája és más művek. (*Szovjetszkaja Kultúra*)

TÖBB KÖNYV FALURA — ez a jel-szava a pekingi Hsinhua könyvterjesztő vállalatnak. A vállalat 818 millió könyvet akar falun elhelyezni piacszervezők, falusi könyvesboltok és postaállomások segítségével. (*Börsenblatt*)

A NAGYVÁROSI NÉGER címen Gun-nar Helander Dél-Afrikában játszódó regényt írt. A nagysikerű munka Stockholmban már második kiadását érte meg. A történet Dél-Afrikában játszódik és a négerkérdést tárgyalja. (*Boknytt*)

OROSZ KÖNYVÜZLETET is tart fenn Londonban a Collets cég. Az üzletben rendszeresen tartanak könyvkiállításokat, mert az utóbbi évek során megnövekedett az érdeklődés Angliában a szovjet irodalom iránt. Az angol kiadóvállalatok még ebben az évben megjelentetik az ismert-névű lett írónak, V. Lacisznak Uj partok felé, Fagyjevnek Az ifjú gárda, Kavérinnek Két kapitány és Solohovnak Uj barázdát szánt az eke című regényét. (*Szovjetszkaja Kultúra*)

A LEGNAGYOBB SZLOVÉN ÍRÓ, Ivan Cankar művei jelennek meg Ljubljánban. A Borba című lap közlése szerint Cankar műveinek első nyolc kötete már megjelent. (*Inosztannaja Literatura*)

ARABUL JELENT MEG nemrégiben Dosztojevskijnek Bűn és bűnhődés, a Karamazov testvérek és a Feljegyzések a halottak házából című regénye. (*Inosztannaja Literatura*)

»**EGY NYUGODT AMERIKAI**« a címe *Graham Green* új, a Laffont kiadónál megjelent regényének. A történet hőse a negyven év körüli Fowler ujságíró, egy londoni lap saigoni tudósítója. Fowler beleszeret egy fiatal indokínai lányba, azonban boldogsága csak addig zavartalan, míg Pyle, a fiatal amerikai középük nem áll. A két férfi között küzdelem indul a leányért, de ez a küzdelem nemcsak a két szerelmes, hanem az öregedő és kiábrándult férfi harca is a fiatal és magabiztos férfivel, az angol kultúráé az amerikai civilizációval. (*Le Figaro Littéraire*)

TALLEYRAND utolsó szerelme: De Dino hercegnő a címe Françoise de Bernardy (Hachette kiadó) regényének, melyben az írónő részletesen tárgyalja a híres államférfi és a fiatal hercegnő szerelmét. (*Le Figaro Littéraire*)

»**EGY FRANCIA CSAVARGÁSA KÍNÁBAN**« a címe Vercors francia író útirajzának. Ebben beszámol a nemrég Kínában tett látogatásának élményeiről. (*Literaturen Front*)

NEHRU: INDIA FELFEDEZÉSE című művét nemrég adták ki Bulgáriában. A könyvet a bolgár olvasóközönség nagy érdeklődéssel fogadta. (*Csitaliste*)

A **LEGTÖBB FRANCIA KÖNYVET** az elmúlt évben — az UNESCO közleménye szerint — Japánban (319), Spanyolországban (318), Olaszországban (261), Nyugat-Németországban (216), Angliában (169), az Egyesült Államokban (165), Braziliában (109) és Jugoszláviában (100) fordították le és adták ki. (*Les Lettres Françaises*)

A **NÉGER IRODALOM** antológiájának szerkesztésére kérte fel *Dr. Petar Guberin* horvát egyetemi tanárt a Négerek Nemzetközi Szövetsége. Az antológia még ebben az évben megjelenik francia nyelven. *Dr. Petar Guberin* hosszú idő óta foglalkozik a néger irodalommal és annak egyik legjobb ismerője Európában. (*Litteraturen Front*)

A **LEGRÉGIBB SZERB** könyvkiadó most ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. Ebből az alkalomból gyűlést tartottak, melyen megbeszélést a vállalat eddigi munkáját és foglalkoztatását a megvalósításra kerülő tervekkel. (*Borba*)

»AZ IFJÚ KULTÚRA« c. jugoszláv irodalmi lap pályázatot hirdetett. A három legjobb, hazai, új és klasszikus irodalommal foglalkozó esszé 25 000, 15 000 és 10 000 dinárral jutalmazza. A zsűri által ezenkívül legjobbnak ítélt írásokat a lap közölni fogja. (*Borba*)

BELGRÁD Városi Múzeuma kiadta évkönyvének második, idei számát, mely 600 nagyformátumú oldalon 300 fényképet és rajtot tartalmaz. (*Borba*)

MINDENKI SZEREPEL a jövőben a szovjet könyveken, aki létrehozatalukban résztvett. Így nemcsak a szerzőt, a művészi és műszaki szerkesztőt nevezik meg, hanem — a korrektort is. Ettől az intézkedéstől várják többek között azt is, hogy a sajtóhibák száma csökkenni fog. (*Das Antiquariat*)

NYOMTALANUL ELTÜNT az osztrák nemzeti könyvtárból Arisztotelész művei XVI. századbéli fordításának egyetlen ismeretes példánya. Az értékes unikumot a könyvtár igazgatója szerint az épület átalakítási munkálatai alkalmával lophatták el. (*N. F.*)

KÜLÖN KÖNYVKIADÓ céget létesítettek Egyiptomban az orosz és kínai könyvek és folyóiratok arabnyelvű lefordítására és kiadására. (*N. F.*)

ARAB TÖRTÉNELMI LEXIKONT állít össze *Dr. Jawad Ali*, az iraki Arab Akadémia írókból és tudósokból alakult munkaközössége segítségével. A tízkötetes mű az arab világ kulturális, társadalmi és politikai történetét ismerteti. (*N. F.*)

A **NORVÉG KIRÁLYI LEVÉLTÁR** visszakapja a Szovjetuniótól VII. Haakon király levéltárát és személyi titkárságának iratanyagát. Az értékes anyagot a Szovjetunióba szállított német levéltár iratai között fedezték fel. (*N. F.*)

LENGYEL KÖNYVKIÁLLÍTÁST nyitottak meg Berlinben a Lengyel Kultúra Házában. A kiállításon egyebek között több magyar író könyvének lengyel nyelvű kiadását is bemutatták. (*N. F.*)

MEGREFORMÁLJÁK az arab írást is: *Dr. Taha Husszein* egyiptomi vak író és tudós ennek a mozgalomnak a vezetője. A jelenlegi írásmód helyett fonetikus írás bevezetését és a nyelvtani szabályok egyszerűsítését javasolta az arab nyelv ősi jellegzetességeinek megőrzése mellett, hogy könnyebben felszámolhassák a nagyméretű írástudatlanságot. (*N. F.*)

A **SZOVJETUNIÓBAN** a hatodik öt-éves terv keretében jelentős mértékben emelik a kiadott könyvek példányszámát. Ebben az évben majdnem 26 000 művet adnak ki, 779 000 000 példányban. (*N. F.*)

MAGYAR—KÍNAI SZÓTÁR készült Pekingben. Ez az első ilyen szótár. A 18 ezer címszót tartalmazó művet Magyarországon tanult kínai ösztöndíjasok állították össze. (*N. F.*)

SZÍNESFILMET készítenek *Thomas Mann*: *Egy szélhámos vallomása* című regényéből. A forgatókönyvet a világhírű író leánya, *Erika Mann* írta. (*N. F.*)

MICHAIÁS PRÓFÉTA korából származó irattekercset találtak a Holt tenger partjának egyik sziklaüregében. Az írás felmérhetetlen értékű arany és ezüst kincs rejtékelyét határozza meg. A kincset ugyan nem találták meg, de a népi, ó-heber nyelven írt szöveg jelentősen segíti és fejleszti a nyelvészeti kutatók munkáját. (*N. F.*)

NÉGYEZER főfoglalkozású színpadi szerző van jelenleg a Német Szövetségi Köztársaságban. Közülük igen sokan átlag havi száz márkánál kevesebbet keresnek. Mindössze két színpadi szerző van, aki szellemi munkájával szerzett jövedelméből fenn tudja tartani magát. (*Das Antiquariat*)

GYORSFÉNYKÉPEK AZ OLVASÓKRÓL

Az írók valamikor így szólították meg az olvasót: O, NYÁJAS OLVASÓ... Ma nem divat ez a megszólítás. Miért? Nem nyájas immár az olvasó? Sajnos, nem az. A legutolsó nyájas olvasó az volt, aki így lépett be a könyvesboltba (vagy a hetivásáron, a könyvekkel teledobált ponyva elé): — Kérek valamiféle könyvet... Erre ma nincs többé példa. Minden olvasó tudja, mit akar; az olvasó nagyon sokféle lett, és pontosan megmondja, hogy milyen a szíve szerinti irodalom.

Íme, csak úgy kapásból, csokorba szedve, hogy hányféle olvasót ismerek.

A MÉLTÓSÁGTELJES: Ha nem tudná, az irodalom csupa kitalálás. Ha nem tudná, én sokkal jobbat tudnék kitalálni, mint az írók. Én a szabadidőmet nem vagyok hajlandó ilyen marhaságokkal eltölteni...

(Megjegyzés: Szabadidejében egy olyan totórendszerrel ábrándozik, melyen csak nyerni lehet. Ha ezt se bírja kitalálni, megszámlolja, hogy egy óra alatt hány legyet tud agyonnyomni az ablaküvegen.)

A HARCIAS: Szerelem? Fúj, micsoda nyáladék. Nézze barátom, én csak háborús regényeket olvasok. Nekem olyat irjanak az írók, hogy egy ágyúgolyó elviszi a fejét valakinek, de a kezében még elsül a puská és megfutamtítja az ellenséget... Bum! Bum!

(Megjegyzés: Három éve nem megy fogorvoshoz, mert idegesíti a fúró zümmögése.)

A SZAKSZERŰ: Az a baj, hogy az írók szemében a bányász nem ember... Hogyhogy nem igaz? Hány könyvet írtak eddig a Donbasszkombájnról meg a millszekundumos robbantásról? Pedig mi, egyszerű dolgozók, a mi mindennapos problémáinkról akarunk ám olvasni, író urak!

(Megjegyzés: De amikor megnézte a »Millszekundumos szerelem« c. Kossuth-díjas filmalkotást, azt mondta: Nem elég

nekünk egész nap? Még a moziban is ezzel tömik a fejünket?)

A HÉTFÁJDALMAS AGGSZŰZ: Hogy én miért nem olvasok? Olvasnék én! Ha valaki megírná az én életemet, látja, azt elolvasnám... Amikor egy Samassai Sándor úgy térdelt itt előttem, ahogy mostan kegyed áll, és én azt mondtam, hogy NEM! Az regény kérem, nem ezek a mostaniak.

ANYA ÉS LEÁNYA: Az én lányom, kérem, nem is tudja már, hogy mi a jó irodalom. Neki csak az kell, hogy a fiatalok megszeressék egymást, de a fiú szülei nem mennek bele a rangon aluli házasságba. Akkor a leány kitünteti magát és ripsz-ropsz, megvan az esküvő. Tetszik látni, az ilyesmit szépnek tartják a mai fiatalok...

— A mama? Ó még a régi világban él, tudja, hogy van az... Jön a nagy szerelem, de az apa kitagadja a fiát, erre a lány megmutatja, hogy ő is ér annyit, mint a fiú és mennek a templomba... Arra vagyok kíváncsi, hogy mit eszik ezeken a regényeken a mama?

(Megjegyzés: Nem vitás, hogy ugyanabból a kölcsönkönyvtárból veszik ugyanazokat a könyveket.)

AZ ÍRÓ MINT OLVASÓ: Hát nem tudod, hogy mennyi a dolgom? Majd a sírban, öregem, ott lesz időm elolvasni mások írásait is.

(Megjegyzés: De még a végrendeletében is benne van, hogy csak a saját könyveit tegyék mellé a koporsójába.)

ÉS VÉGŰL AZ IGAZI OLVASÓ.

Mert olyan is van, aki bújja a könyvet, de nem hivalkodik vele, szereti a szépet, és nem kérdezi miért, s nem akar írób lenni az írónál. A jó isten adjon neki erőt, egészséget és tegye, hogy gyarapodjanak, szaporodjanak és sokasodjanak, ámen.

ÖRKÉNY ISTVÁN

Kaján rajzol

ÍRÓI ARCKÉPEK

G. BERNARD SHAW

(1856–1950)

A századforduló idején az egész szellemi élet úgy tűnt föl, mint Nietzsche és Tolsztoj szelleme közötti párbeszéd. A Háború és béke Napóleon alakján keresztül, a Raszkolnyikov, a Gabriel Borkmann mindmegannyi leszámolás a jön és rosszon túli Übermensch tanával, a nietzscheánus macchiavellizmussal. Ebbe a párviadalba állt bele éles fegyverekkel, ha nem is a fontiekhez hasonló teremtő erővel, G. B. Shaw, akiről Lenin azt mondotta: *Jó ember, aki a fabiánusok közé keveredett.*

George Bernard Shaw született 1856-ban, Dublinben. Eleinte kishivatalnok, 1876-ban Londonba költözik. Mielőtt író lesz, gyakran szónokol a fabiánusok, a Sydney Webb szellemi vezetése alatt álló polgári szocialisták gyűléstermeiben és a Hyde Parkban. Írói pályáját, mint színházi és zenekritikus kezdte, sikra szállt eszményei, Wagner és Ibsen mellett, akiket szocialisztikus irányban értelmezett és akik közül az utóbbi mély hatással volt drámaírói fejlődésére.

Shaw volt marxista és antimarxista, forradalmár és reformista, fabiánus és antifabiánus, kommunista és a nagyjövedelműek többletadója elleni hadjárat vitéze egyszemélyben. Csak ostoba ember vállalkozhatik arra, hogy egységes, elvont rendszert gyártson abból az ezernyi ellentmondó álláspontból és áramlatból, amely sűrűn keveredik és átalakul agya, képzelete kohójában — írta róla az angol munkáspárt balszárnyának folyóirata, a Labour Monthly. Mi, ha egy szóval kellene jellemeznünk, kritikai realitásnak mondanók, aki a polgárság kritikájában addig ment el, mint pompás intimitású történelmi tablójának, a Caesar és Cleopatrának Britannus nevű alakjában. És Britanmust az angol burzsoá-

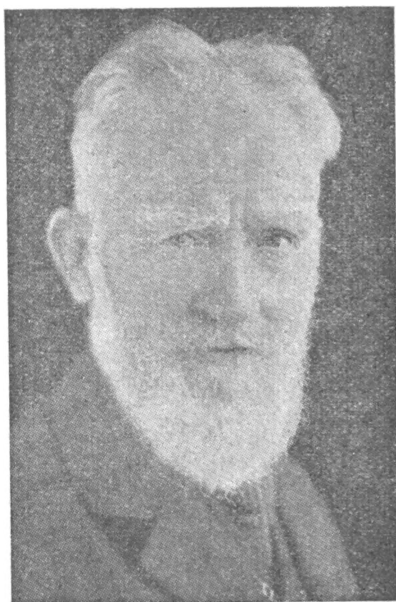
zia ósének kijáró csufondáros fölényével eleveníti meg...

Bernard Shaw állásfoglalásában nem a személyes sérelem volt a döntő. Néhány híres szocialista író a személyes sérelem vitt a tömeg körébe, ahelyett, hogy a tömeg sérelme vált volna az elv közvetítő közegén át az ő személyes ügyükké. Ennek a szolidaritás helyett sérelemből sarjadó állásfoglalásnak az a veszélye is megvolt, hogy idővel személyes ügyeik megjavultak és ők megkötötték a maguk különbékéjét, sőt renegátokká lettek.

Shaw útja nem vezetett vissza a polgársághoz, hanem mindig előre a szocializmushoz. Világosan fölismerte az osztályállam lényegét. »Londonban nincs több, mint ötven valódi, hivatásos gonosztevő. De milliószámra van szegényember, nincstelen nyomorult, piszkos, rosszul táplált, kopott, rongyos ember. És ezek megmérgeznek bennünket testileg is, lelkileg is: kiirtják a boldogságot az em-

beri társadalomból, rákényszerítenek bennünket, hogy adjuk fel saját szabadságunkat is és szervezzük meg a természetellenes komiszságokat, kegyetlenségeket, attól való félelmünkben, nehogy fellázadjanak ellenünk és minket is magukkal rántsanak az örvénybe. Csak a bolondok félnek a büntől, de valamenynyien félünk a szegénységtől.« (Barbara őrnagy.)

Shaw sohasem tette magáévá az úgynevezett életerő-elméletet, amely szerint a szabadversenyben mindenki eljut az őt megillető helyre. Kora angol társadalmának ezt a hazug evangéliumát, melyet a szociális darwinizmus is erősített, mindig elutasította. S ha a Biblia teremtéstörténetét Darwin tanításaival cserélte is föl, Darwin létért való harca és a környezethez való alkalmazkodás elve

helyébe a teremtő fejlődés híve lett. A Vissza Matuzsálemhez című ún. meta-biológiai pentateuchja arról beszél, hogy idővel az emberek addig fognak élni, amíg akarnak, teljesen tőlük fog függeni, hogy milyenek legyenek és ebben a messze jövőben már csak a gondolat lesz életük tartalma, kisgyermek korukban megszabadulnak az érzelmek és vágyak minden illúziójától. Shaw éles kritikája és maró szellemessége itt a romantikus, szentimentális, érzelmes színezetű gondolkodás ellen támad. Ő maga törhetetlenül hitt a haladásban, az emberiség jobb jövőjében, abban, hogy az emberiség azt ki fogja magának küzdeni.

Ez a hite testesült meg remekművében, a *Szent Johannában*, amely Voltaire Pucelle-je és Schiller: Orleánsi Szűze között foglal helyet a világirodalomban. Johanna az igazságokat intuitív módon, »hangok«, hallucinációk és víziók formájában kapja, csak utólag talál ki a hitetlen emberek számára logikus magyarázatokat. Realista szent, nem misztikus elragadtatott, hanem okos parasztlány, aki a bolond lovagok közt egymaga van annak tudatában, hogy a harcot és győzelmet semmi sem pótolja. Shaw a protestantizmus és a központosító nacionalizmus első hőstét látja benne.

*

Shaw ifjúságában hamarosan megszabadult a pokol félelmétől, a bűn-megigazulás-jutalom vagy büntetés háromcsavaros kínzópadjától. Később sem nyomorítja meg a természetet, az életszeretetet rideg, puritán kötelességmorállal. Egyszerűen azt teszi, amit a természet sugall neki. Nemes, naturalista morál ez, de nem a moralista morálja. Shawnak az a nézete, hogy mindig a moralista az, aki kötelességének ismeri a gyilkolást, akár a vérpadon, akár azonkívül. Ahogy öregedett, egyre reménytelenebbnek látta a vágyai és a valóság között tántogó úrt. A szocializmus megvalósulását nem a munkásosztály forradalmi harcától, hanem a polgárság lassú átalakulásától várta. Ez lényegében a fabiánus tanítás.

Gyakran azonban a művész túlmutat a gondolkodón és darabjai inkább már azt tanítják, hogy a polgárság többé sem önmagát, sem a társadalmat nem képes megváltani. A *Szerelmi házasságban* azt példázza, hogy a burzsoá burzsoá marad, bármily álszent »erkölcsi igazság« álarcába bújjik is. Shaw nemcsak azt tudta, hogy Grey vagy Churchill, mint osztályemberek semmiben sem különböznek a porosz junkerektől, hanem, mint a Webb házaspár könyvéhez: Mi az igazság a Szovjetunióról? Írt előszava elárulja, azt is, hogy túl az ő világán, valami új készül...

*

A színpad — Shaw szerint — éppen úgy kereskedelmi portéka lett, mint minden más az árutermelő világban, s a színigazgatóknak, színházi menedzsereknek és általában, mindenkinek, aki a szórakoztató üzemekhez szükséges tőkét kezében tartotta vagy kezelte, az volt a célja, hogy silány tömegárut adjon a lehető legmagasabb haszonért. Shaw azt vallotta, hogy őszintén tanító célzatú színpadra van szükségünk. Shaw nagy drámatörténeti újítása, hogy ráeszmélt arra a közönség-igényre, amely a darab főszereplőinek fontos kérdésekről szóló megnyilatkozásait óhajtja és élvezi vitájkukat. Sokoldalú, paradoxonokat kedvelő, aforizmákat, szentenciákat csillogtató darabjaiban igen lapos részletek és lángeszű fölvilanások találhatók egymás mellett. Ambrus Zoltán nagy magyar színikritikus annakidején ízekre szedte *Nem lehessen tudni* című darabját...

Shaw gyakran alkalmazza az ún. romantikus iróniát. *Szent Johannájában* például az utójátékban Warwick grófia odamegy Johannához és azt mondja: »Madame, fogadja szerencsekívánataimat a rehabilitációja alkalmából. Úgy érzem, elnézést kell kérnem Öntől a történetek miatt.« Majd így folytatja: »Engedje meg, hogy kimagyarázkodjam. Az a máglya dolog kizárólag politikai ügy volt. Semmi személyes ellenszenv nem játszott benne szerepet. De úgy áll a helyzet ezekkel a politikai szükségességekkel, hogy sokszor végzetes politikai baklövésékké válnak.« Shaw olykor elneveti magát és beismeri, hogy csak játék volt az egész darab. Chesterton, aki könyvet írt róla, azt mondotta: Shaw olyan, mint a feketekávé, felizgat és gondolkodásra ingerel, de nem részegít meg.

*

Shaw szociális hatása, például a *Warrenné mesterségében*, kétségbevonhatatlan. A darab egyik alakja Crofts, a pénzes angol arisztokrata típusa így beszél az anya mestersége ellen fellázadó Viviehez: »Felveszem az osztlékot a tőkém után, mint bárki más: remélem nem gondolja, hogy magam mocskolom be a kezemet munkával. Ugyan, ugyan! Azt hiszem nem utasítaná vissza anyám unokatestvérének, Belgravia hercegének az ismeretségét csak azért, mert a jövedelmének egyrésze kétes forrásokból ered. A canterbury-i érsekkel is szóbaállnak gondolom, habár az egyház bérlői között sok bűnös is akad. Emlékszik Cambridgeben a Crofts-féle ösztöndíjra? Hát azt az én bátyám alapította, a parlamenti képviselő. Ugyanez a bátyám huszonnégy százalékos hasznot vág zsebre egy gyárból, amelyben 600 lány dolgozik és egy se keres annyit közülük, hogy megéljen be-

lőle. Mit gondol, miért nem hálnak éhen, amikor pedig családjuk sincs, amely segítene rajtuk? Kérdezze csak meg az anyját. És éntőlem azt várja, hogy rúgjam fel azt a harmincöt százalékot, amikor mindenki annyit harácsol, amennyit tud normális ember módjára? Olyan hülye nem vagyok! Ha azt vette a fejébe, hogy erkölcsi elvek alapján válogatja meg barátait, akkor inkább vándoroljon ki ebből az országból, vagy mondjon le minden tisztességes társaságról.» Shaw úgy tudta a dráma eszközeivel leleplezni és elítélni a kapitalizmus egyes jelenségeit, a kizsákmányolás *mikéntjét*, mint senki más az ő korában. A kapitalizmus egészének leleplezéséig a kizsákmányolás *ténye* elutasításáig azonban ő sem jutott el.

Feltűnési viszketeg, öndicséret, politikai nyegleség, mindent jobban tudás — hangzott Shaw felé elutasítóinak és vád-

loinak szava. De még legkomolyabb ismerői közül is többen hajlandók voltak szerepét az angol polgárság körén belül az egykori feudális udvarok bohócaéhoz hasonlítani. Ahogy ez bátran kimondhatót az uralkodó jelenlétében olyan igazságot, aminek kimondásáért mások fejükkal játszottak volna, mert hiszen szavuk úgysem hatolt túl az udvar termein, akként mondhatót el sok mindent a polgárság körében Shaw, hiszen szava akkoriban alig juthatott el a proletariátushoz. Mégis legyen szabad emlékeztetnünk az olvasót arra, az eseményre, amikor a német trónörökös tüntetően otthagytta az *Androkles és az orosz-lán* előadását. A zsarnok Claudius nem tudja elviselni Hamlet színészeinek játékát, hiszen az ostorozott bűnben a magáéra ismer. Ez a múltbeli jelenet Shaw »veszélytelenségének« egyik legékeesebb cáfolata volt.

Katona Jenő

OLVASÁS KÖZBEN

KRITIKAI KIADÁS. A könyvesboltban már látható a Mikszáth-művek piros-arany kötetes kritikai kiadásának első két kötete (Magyarországon most jelenik meg először a nagy prózaíró összes műveinek kritikai kiadása), és olvasóink kérdezik: mi a kritikai kiadás, milyen módszerekkel készül, milyen célt szolgál?

A kritikai kiadásnak három lényeges követelménye van: az író összes művét kell összegyűjtenie; a művek *hiteles* szövegét kell közölnie sokoldalú kutató és összehasonlító munka eredményeképpen; tartalmaznia kell mindazokat a *filológiai adatokat* (a mű keletkezésére, a szövegváltozatokra, továbbá a mű sorsára vonatkozóan), amelyek fontosak lehetnek az irodalomtudománynak. A kritikai kiadás időrendben is, de műfajok szerinti csoportosításban is közölheti az író műveit. Nálunk a Magyar Tudományos Akadémia szövegkiadási szabályzata értelmében az utóbbi eljárás szokásos (pl. Arany János műveinek kritikai kiadásában; így jelenik meg a kritikai Mikszáth-sorozat is).

A kritikai kiadás sajtó alá rendezését széleskörű bibliográfiai kutató munka előzi meg, hogy az író minden, tehát pl. a napilapokban megjelent kevésbé jelentős alkotása is előkerüljön. Ezután a szerkesztőnek a mű kéziratát — ha megvan — össze kell hasonlítani a megjelent kiadások szövegével; általában az író életében megjelent, az író által korrigált utolsó kiadás szövegét lehet hitelesnek tekinteni.

A kritikai kiadásnak elsősorban tudományos célja van: ez ad biztos alapot, megfelelő értékelési lehetőséget az irodalomtörténetírónak. De az egyszerű olvasók számára is van jelentősége: a művek szövegében ugyanis az új és új kiadások során nyomdai és egyéb okok miatt zavaró, a mű eredeti szövegét elrontó hibák csúszhatnak be, amelyeket a kritikai kiadást megelőző gondos előkészítő munka kiküszöböl.

A felszabadulás óta a Magyar Tudományos Akadémia nagy arányokban indította meg és készíti elő a magyar irodalom nagyjainak tikai kiadását.

A KATONAI KIADÓ TERVEIBŐL

A Katonai Kiadó az év második felében értékesnél értékesebb műveket ad ki. Megjelenik *Győry Dezso*: Aranybetűs napok, *Illés Béla*: Eg a Tisza, *Hunyady József*: Hollós vitéz, Hunyadi-énekek (műfordítások), *Szűlvázi Lajos*: Csillaghullás, *Kárpáthy Gyula*: Hősök,

Magyar Katonadalok (szerk. *Ortutay Gyula*), *Rideg Sándor*: Hősi énekek, *Nyíri Tibor*: Tiltott gyümölcs, *Sós György—Ábel Péter*: Humoros katonatörténetek, *Barát Endre*: Tallzámán, *Zsolt Róbert*: A Sárga-tengertől a Gyöngy folyóig, *Fiatal katonatörök antológiája*, *Ábel Péter—Prunker Pál*: Vadászpilótk és *Dragomir Aszenov*: A mi szakaszunk című munkája.

MOSOLYGÓ VILÁGIRODALOM

PEGAZUS ÉS TÁRSAI II.

Gerincesek. Emlősök

Azt kell mondanunk, hogy Pegazus legnagyobb sikerű utóda az irodalomban a macska. A minap már megemlékeztünk Kisfaludy Károly macskájáról.

Az olasz írók közül Dante, Petrarca, Boccaccio, a franciák közül Chateaubriand, Hugo Victor, Renan, Baudelaire, az angol literatúrában pedig Burns, Kipling és Eliot a nagy macskabarád. Az alábbi két anekdota csak kis csepp az irodalmi cicatörténetek tengeréből.

Feleki Sándor Emlékeim c. kötetében olvassuk:

A nagy író és még nagyobb elbeszélő Dumas »Antoni«-jának fogamzási történetét, a boldogult nagy író ilyenformán beszélt el egyszer egy vig társaságban:

»Tele voltam adóssággal, csak úgy csurgott ki belőlem; otthon nem ülhettem, mert hitelezőim egész nap húzták a csengettyűmön a vészharangot — az utcán nem járhattam, mert minden lépten-nyomon belém botlott egy-egy hitelezőm; én kerültem őket, de ők mindig belém ütözköztek, s nagy okom volt sejteni, hogy nem éppen véletlenül.

Gondolkozni kezdtem, hogyan csinálhatnék magamból Mohamed koporsóját. Az é s a föld között biztos lehettem volna...

Egy délelőtt hitelezőim kicsengettek — kénytelen voltam gazdátlan kutya módjára kovályogni az utcán; ha nem is voltam kóborló kutya, bolygó zsidó, de mindenképpen üldözött a sors.

Véletlenül a »Porte St.-Martin« színház igazgatójával találkoztam — ennek nem tartoztam egyébbel, mint udvariasággal. Hogy miért, azt most sem tudom. — Eppen önhöz indultam — mondá nyájasan.

— Miért?

— Engedjen előbb egyetlen kérdést.

— Tessék.

— Van-e sok pénze?

— Üres vagyok.

— Így beszélhetünk. Egy drámára volna szükségem.

— Versben-e, vagy prózában?

— Prózában.

— Hány felvonásos legyen?

— Ad libitum.

— Mikorra kell?

— Mentől előbb.

— Meglesz!

Erre elváltunk. Neki indultam a »Fau-

burg St.-Antoin«-nak, tárgyat keresve magamban a drámához; de egyik gondolatom rosszabb volt a másiknál. Beestelédett. Amint a járdán ballagok, két vén banya félrészenen tántorgott előttem; macskájokról beszélgettek. Azt mondja a részegebbik: Rámugrott s megkarmolt, — dühbe jöttem és agyonütöttem. — Miért? — kérdi a másik. — Megöltem őt, mert ellentállott!

»Megöltem őt, mert ellentállott!«

...a dráma megszületett a fejemben; Antoni — utolsó felvonása utolsó jelenetek végszava:

Antoni: Megöltem őt, mert ellentállott!

Ismerek olyan kutyakedvelőt, aki célul tűzte ki, hogy könyvtárba összegyűjti a világirodalom valamennyi kutyaregényét, elbeszélését és versét. A vállalkozás majdnem reménytelen, mert az anyag szinte beláthatatlan. Az igazi könyv- és kutya-barát viszont nem ismer akadályokat. Mai utolsó anekdotánk szerény adalék a hatalmas gyűjteményhez. Az alábbi irodalmi kutyahistóriát Gárdonyi Géza jegyezte fel ekképpen:

Egy téli vacsora alkalmával mi ketten Feszty Árpáddal előre felmentünk az emeletre.

Az öreg Jókai ott áll a kék bársony-otthonkában a szoba közepén. A kezében esti hírlapot tart.

— No, halljátok — mondja —, ma olyasmit láttam, amit még sohase. Azt sokszor láttam, hogy a kutya kinyitja az ajtót, de hogy be is csukja, azt még nem hallottam. Ahogy itt ülök és olvasom a lapot, egyszer csak nyílik az ajtó. Odapillantok, hát látom, hogy a Kunó megyen ki. Fölkelek, hogy becsukjam utána, hát már akkor az ajtó szép csendesen visszahajlik, becsukódik. Hát mondjátok: láttatok már valaha ilyet? A kutya értelméről már sokat hallottam, olvastam, de még ezt nem.

Ekkor lép be Jókai Róza. Hallja az utolsó szavakat és mosolyogva kérdi:

— Mi az?

Az öregür neki is elmondja.

— Sajnálom — feleli Róza asszony —, hogy elrontok egy regénytemát, de az ajtót az imént nem a kutya csukta be külről, hanem én.

Béllay Pál

Kis esztétika

Tartalom és forma

Úgy tűnik,

hogy egy költemény könnyűszerrel választható szét tartalomra és formára. Vegyük például Catullus nászdalának egy részletét:

Itt van az este, fiúk, induljatok, esteli csillag
Régvárt Bénye ragyog fel már az olymposi
csúcson.

Itt az idő elhagyni a terhelt asztalokat már;
Már ideindul a szűz és máris hangzik a
nászdal.

Hymen, ó Hymenaios, Hymen, jöjj, ó
Hymenaios!

(Devecseri Gábor fordítása)

Kétségtelen, hogy ennek a versnek a »tartalmát«
prózában is el lehetne mondani, s »formája«
— ritmusa, dallama — szavak nélkül is eldúdolható. Sőt jelekkel felvázolható. Az első soré így:

|| _ _ | _ _ | _ _ | _ _ | _ _ | _ _ |

Ez a hexaméter. Tudjuk, az Iliász és az Odysseia is ebben a mértékben fródot, és sok más vers is. Felmerülhet bennünk az a gondolat is, hogy egy költeménynek a tartalma esetleg más formába is átültethető. S valóban: erre is találunk példát. Horatius egy költeménye (csak az első szakaszt idézzük) így hangzik:

Ulla si Iuris tibi pelerati
Poena, Barine, nocuisset unquam,
Dente si nigro fieres vel uno
Turpior ungui,

Ezt az időmértékes formában írt verser Arany János hangsúlyos, rimes formába ültette át:

Megszegett sok esküvésd
Egyszer ártott volna csak;
Egy fogad lett volna barnább,
Egy kleujjod körme vak;

Tudott dolog az, hogy (többek közt) Balassa Bálint sok költeményét más, ismert versek »nótájára«, dallamára írta, azzal a kifejezett céllal, hogy arra énekeljék. A népdalok szövegváltozatai is ismeretesek.

Mindebből úgy tetszhet, hogy a vers tartalma a lényeges, az hordozza az értelmet, a gondolatot; az fejez ki — a nyelv jelkép-rendszerének a segítségével — valamit a valóságból. S a forma csupán köntös féle, amit a tartalom — alkalomszerűen — magára ölt; változtható, üres váz vagy burok. Közönséges hasonlattal élve: valami bőrdőn féle, amibe ezt is, azt is csomagolhatunk.

Igaz-e, hogy kizárólag a »tartalom«
fejez ki valamit a valóságból, csupán az tükrözi, kettőzi meg a világot? Egy versnek tartalomra és formára bontása — hangsúlyozom, hogy látszólag — könnyen sikerült. De kísérreljük meg ugyanezt egy hangszeres zeneműnél. Bizonyos, hogy ebbe az operációba beletörük a bicskánk, annak ellenére, hogy itt is beszélünk formáról. Például azt mondjuk, hogy ez és ez a zongoradarab szonáta-formában fródot, vagy egy hegedűre szerzett mű dal-formában, és így tovább, még részletesebben is elemezhetjük a zenei formákat. De kísérreljük csak meg egy zenemű tartalmát a formája nélkül előadni, vagy pláne a fogalmi jelképrendszerre, beszédre lefordítani. Szánalmas dadogás lesz a dologból. Szavakkal szinte semmit sem tudunk kifejezni abból, amit Mozart, Bach, Beethoven zenével mondtak el. Vagy feltehető lenne, hogy a zeneművek tartalom nélküli formák lennének csupán? Jelképek, melyek nem jelképeznek semmit, amelyek önmagukon kívül semmit sem jelentenek, s nem a valóságot tükrözik? Ez persze képtelenség.

A festészetnél

hogy áll a tartalom és forma kapcsolata? Egy képnek a tartalmát, legalábbis az esetek többségében — úgy tűnik — könnyű elmondani. Például: Madonna a gyermekkel, V. Károly és családja, Sira-lomházban stb. De hiszen ez csak a festmény címe! Igaz, ennél jóval többet is elmondhatunk egy képről. Részletesen beszélhetünk az ábrázolt alakokról és tárgyokról, leírhatjuk testtartásukat, arc-kifejezésüket; elhelyezkedésüket stb. Sőt azokat a gondolatokat és érzéseket, melyeket a festmény látása kelt bennünk. De ez, és csak ez lenne a tartalma egy képnek?! A fényről és árnyékról, a színekről, egymáshoz való viszonyukról, hatásukról, a vonalakról is beszélhetünk, a kompozícióról szintén. Vagy ez utóbbiak már a formához tartoznak? Nos, gondoljunk csak meg, mi maradna egy festményből, ha mindettől megfosztanánk! És a szobrok. Hol végződik a tartalom és hol kezdődik a forma egy szobornál?

A kereszténység évszázadaiban megszámlálhatatlan Madonna-képet alkottak a festők. Feltehetően szemlélve úgy tetszhet — tartalma mindnek ugyanaz: a boldogságos Anya a gyermek Isten-

Andrea Mantegna (1431—1506)
Madonnája

nel. De valóban csak ennyi volna ezeknek a műveknek az eszmei mondani-
valója, a tartalma? Ugyanazt az érzést
tükrözi-e (kortárs festőket említek!) Ve-
rocchio és Mantegna Madonnája? Elég
egy pillantást vetni a két képre, hogy
lássuk: nem. Ennek is, annak is más és
más a mondani-
valója, tartalma.

Vagy vessünk össze három különböző
korban keletkezett Vénuszt. Azonkívül,
hogy mindhárom meztelen fiatal nőt áb-
rázol, kevés tartalmi azonosságot fedez-
hetünk fel bennük. Mindhárom mást és
mást fejez ki. És ez a más éppen abban
rejlik, amit formának nevezünk.

Egy zeneművet

ritmusra és dallamra mégcsak fel lehet
bontani, talán egy festményt is színekre
és vonalakra. De egy műalkotás tartal-
mát a formájától különválasztani képte-
lenség. Egyszerűen azért, mert a dallam
és ritmus, a *s/ín* és vonal stb. — vagyis
a forma elemei — alkotják azokat a jel-
képrendszereket, amelyek révén a valósá-
g tükrözhető, kifejezhető.

Felmerülhet a kérdés, hogy ha a költé-
szet, a festészet és a zene egyugyanazon
valóságot tükrözi, miért nem fordítható
le egy kép zenére, vagy versre? Egysze-
rűen azért nem, mert mindegyik művé-
szet a maga sajátos jelképrendszerével
más és más nézőpontból adja vissza az
egyetlen és összefüggő valóságot. A tel-

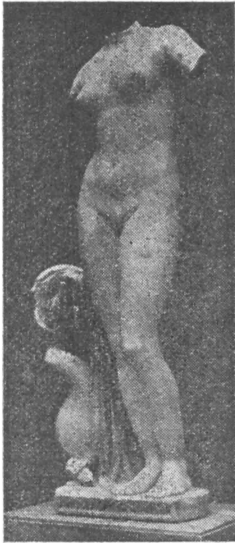
jességet egyik sem képes tükrözni. Mint
ahogy a fizika, a kémia, a biológia, sőt
a társadalomtudomány, a lélektan stb.
egyugyanazon valósággal foglalkozik, de
más más részét és más más szempontból
vizsgálja, ugyanúgy a különböző művé-
szetek is különböző aspektusait, vonat-
kozásait, összefüggéseit tárják fel egy-
ugyanazon világnak.

A költészethez,

kiindulási pontunkhoz kell végülis visz-
zatérnünk. Úgy tűnt, hogy itt szét lehe-
tett választani a tartalmat a formától.
Nos, leplezzük le önmagunkat. Ravasz
módon úgy tüntettük fel, mintha Catul-
lus nászadalának csupán a hexaméter lett
volna a formája — vagy általában az idő-
mértékes verselés. Ugyanígy jártunk el
Horatius egy ódájánál és annak Arany
János-i átköltésénél is. Dehát igaz-e,
hogy csupán az időmérték vagy a hang-
súlyosság egy versnél a forma. Nem igaz.
Ez még a formának is csak a váza. A
forma ennél több és más is. Forma a szó-
rend is, a szavak hangzása is, sőt maguk
a szavak is.

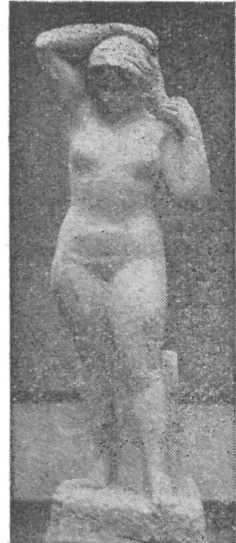
Andrea del Verrocchio (1436—1488)
Madonnája

A cyrenei Venus

Cranach:
Venus és Amor

Medgyessy Ferenc
»debreceni« Vénusza

Más a dallama ennek a sornak latinul:

»Vesper adest, iuvenes, consurgite: Vesper
Olympo«

mint magyar fordításának:

»Itt van az este, fiúk, induljatok, esteli csillag«

A két sornak csak az üteme azonos, de még ezt az ütemazonosságát is gyakran más eszközzel oldja meg a fordító. Például az első sor hetedik szótagjában. Itt is, ott is hosszú ez a szótag, de az eredetiben azért, mert a *iuvenes* szó után egy mássalhangzóval kezdődő következik, a magyarban pedig a *fiúk* szóban az *ü* önmagában is hosszú, függetlenül a rákövetkező szótól. De az ilyen eltérések — rendkívül szorgos munkával — talán még kiküszöbölhetők lennének. De semmiféle műfordító nem tudhatja eltüntetni a két nyelv hangzásbeli különbségét. A *fiúk* szónak más a dallama, mint a *iuvenes*-nek. S így elkerülhetetlenül — legalább is bizonyos mértékig — más hangulatot kelt. Kétségtelen, hogy az egyes szavak hangzásának, a magánhangzók magasságának vagy mélységének, a mássalhangzók hangszínének, zöngés vagy zöngétlen voltának stb. igenis komoly kifejező ereje van. Csak egy példát.

Tört ülők az elillant évek
Szőlőhegyén s vidáman buggyan
Torkomon a szüreti ének.

Onos, csapó esőben ízom
S vörös-kék szőlőlevelekkel
hajló fejem megkoronázom.

(*Ady: Elillant évek szőlőhegyén*)

Mennyi o, ö, u, ü hang! Nem tudom pontosan mennyi a magyar nyelvben ezeknek a hangoknak a viszonylagos gyakorisága, de hogy előfordulásuk ebben a versben az átlagosnál jóval nagyobb, az biztos. S az is, hogy a sok o és ö kelti borongós hangulatát. S ezzel a vers zenéjének még csak egy alkatrészéről beszéltünk. Megnézhetnénk, mennyire befolyásolja a vers hangulati tartalmát az ó és ö hangok váltakozása, s a mély jellegű i hangok. A mássalhangzókat, azok hangzásbeli tartalmát nem is vettük még figyelembe. Pedig ez még mind forma. Forma? Nem ébred fel bennünk a gyanú, hogy itt is, mint ahogy a zene ritmusánál és dallamánál láttuk, jelkép-rendszerrel van dolgunk, még hozzá nagyon is hasonlóval a zeneihez, amely önmagában is képes a valóság bizonyos — jobbára érzelmi — vonatkozásainak, aspektusának a kifejezésére.

Hallgassunk meg egy versrészletet, egy olyat, amelyben a szavaknak, mondatoknak nincs értelmük, vagy legalábbis nincs fogalmi tartalmuk.

Panyigai panyigai panyigai
ü panyigai ü
panyigai panyigai panyigai
ü panyigai ü

kudora panyigai panyigai
kudora ü
panyigai kudora kudora
panyigai ü

(*Weöres Sándor*)

A címet szándékosan nem árultam el előre. Ha valaki a vers diktálta egyre

gyorsuló tempóban hangosan elmondja, maga is rá fog jönni, hogy Táncdal. S ha a nyelv jelkép-rendszerével kifejezhető értelmi-fogalmi tartalma nincs is, zenéje érzelmi tartalmat hordoz, legalább annyit, mint bármely tánc.

Mindezt nem az effajta költemények védelmében mondtuk el. A költészetnek éppen az a sajátága, hogy két vagy több jelképrendszer fonódik össze benne, ezért alkalmas egyszerre értelmi-fogalmi és érzelmi-hangulati gondolatok kifejezésére.

Hogyan tudna másképp a költő néhány szóba annyi, de annyi mindent tömöríteni. Egy tizennégy soros szonettben oly sokat elmondani önmagáról és a világról!

Megállapíthatjuk, hogy nincs különválasztható tartalom és különválasztható forma, csak különböző — és esetleg egymással összefonódó — jelképrendszerek vannak, amelyek segítségével az ember tudatossá teszi és kifejezi a tudatától függetlenül létező valóságot.

Zolnay Vilmos

Villon és az utókor

Ha végignézzük azoknak az idegen költőknek a során, akik az utolsó évtizedekben bizonyos népszerűsége, vagy legalábbis olvasottságra tettek szert a magyar verskedvelők között, túlnyomólag — különös módra — nem a világirodalom legnagyobb és leghitelesebb neveivel találkozunk. Így van ez más nemzetek irodalmi életében is: nemrég a francia rádió több ezer hallgatója felelt arra a társasjátékszerű körkérdésre, hogy mindegyiknek melyik a kedves verse és ki a kedvelt költője — s a válaszok nagy többsége nem *Victor Hugora*, vagy *Aragonra* esett, hanem *Ronsardra*, *La Fontaine-re*, *Baudelaire-re* és *Villonra*, s éppen ilyen meglepő, vagyis a közérteléstől elütő volt, ugyancsak a közelmúltban, egy nagy német folyóirat hasonló körkérdésének az eredménye, mivel *Goethe* vagy *Schiller* helyett *Rilke*, *Hoffmansthal* és *Georg Trakl* kerültek ki győztesekként.

Mindez persze nem jelenti sem azt, hogy az ilyen szavazások valóban az igazi közvéleményt tükrözik, sem pedig azt, hogy a többségnek, legalábbis az irodalomban, pláne a költők pillanatnyi és helyhez kötött értékelésében, mindenkor és feltétlenül igaza van. Annyit azonban mégis jelent, hogy komoly megfontolásra késztesen, hogy ráirányítsa a figyelmet a közönség ily kegyeltjeire s hogy mélyebben vizsgáljuk az ily kedveltség okait, a nagy többség ízlését és annak az ízlésnek társadalmi, hangulati s persze nem utolsó sorban szorosabb irodalmi gyökereit.

Ha körkérdést intéznénk a mi versolvasó fiataljainkhoz (és nemcsak a fiatalokhoz), azt tapasztalnánk, hogy az idegen költők közül legtöbben »a szegény Villont«, ezt a régi, XV. századi, inkább közép-, mint újkori francia költőt dédel-

getik: sokkal jobban vonzza őket, mint Hugo, mint Goethe, mint Dante, holott nyugodtan elismerik emezeknek felsőbbrendűségét, de hát — így mondják — Villon, a magyarra fordított Villon közvetlenebbül hat rájuk, közelebb van hozzájuk, egyszóval jobban megfelel a költőről és a költészetéről való elképzeléseiknek!

Pedig Villon még hazájában sem ismert állandó, szakadatlan elismertetést. Nem tudjuk, legfeljebb sejtethetjük, hogy mennyire szerették XV. századi kortársai, csak annyi biztos, hogy hamarosan legenda alakká válik a párizsi diáknegyedben, költeményekben ünneplik különböző csínjeit és kalandjait s a legújabb időkig néki, Villonnak tulajdonítottak akárhány, az ő modorában költött és névtelen balladát. A legenda mindinkább színesedik és telítődik s *Rabelais*, a XVI. században már több anekdotát is tud a korhely, tréfás, szabadszájú és szabad erkölcsű poétáról, akit egyébként *Marot*, a nálunk sem egészen ismeretlen zsoldárfordító, s egy ideig I. Ferenc király kedvelt udvari költője, egyedül tart érdemesnek az egész középkori irodalomból arra, hogy a király felszólítására újranyomassa, kellő méltatással, az akkor már réginek tartott »párizsi költő« verseit. De ezzel aztán meg is szakadt, mégpedig majdnem két századon át, Villon ismerete és hírneve: a »klasszikus« századok, a XVII. és XVIII., teljesen elfordulnak a középkortól s alig vesznek tudomást erről a mind erkölcsében, mind pedig nyelvezetében egyre avultabbnak látszó poétáról.

A romantikának kellett eljőnnie s a sokoldalú, kíváncsi és ősoket kutató *Théophile Gautier*-nek, hogy Villon mintegy visszakерүүлjön a francia költészet vérkeringésébe, amelynek ezentúl ő lesz

egyik legmaradandóbb költőtipusa. A nagyváros féktelen kedvű, anarchista lázadó, a bohémnyák gondtalan és nyughatalatlan tréfamesterei egy kissé mind benne, Villonban látják mesterüket és mintaképüket, s *Nervalon*, *Rimbaud*-n és *Voltaire-en* át kialakul az az inkább személyi, mint esztétikai hagyomány: a villoni hagyomány, amelyet épp úgy megtalálunk Victor Hugo Gringoire-jában, mint Anatole France Choulette-jében (illetve a *Notre-Dameban* és a *Vörös Liliomban*), s amely ma is vígan él a francia és nemcsak a francia költészetben. S így történt, hogy ezelőtt körülbelül egy negyedszázaddal, a Villon születési évének vélt 1431-es év ötszázadik évfordulója táján, ez a villoni hagyomány egyszerre újból felendült s Franciaországon túlradva egész Európában elterjedt: a harmincas évek Berlinjében s hamarosan Budapesten is.

A magyar Villon-kultuszt sokan (mert nyugodtan beszélhetünk magyar Villon-kultusról), talán túlzott egyszerűsítéssel, főképp »átköltéseinek« tulajdonítják s ezen a címen próbálják elítélni, sőt elisvetni, talán nem kell mondanunk, mennyire túlzón és igazságtalanul. Villont már Faludy előtt is ismerték nálunk, s *Mészöly Dezső*, e kiváló műfordítónk, ezelőtt vagy tizenöt évvel komoly tanulmányt írt »Villon Magyarországon« címmel, amelynek egy új kiadását ma már tetemes függelékkal tudná kiegészíteni. Ez a tanulmány nem csupán a magyar Villon-fordításokat elemzi, hanem sorjában végigveszi azokat a Villon-ról szóló kisebb-nagyobb esszéket is, amelyek újabb francia és német kutatások alapján a *Testamentum* költőjének életével és műveivel foglalkoznak, *Szász Károly*-tól, aki még csak *Nisard* múlt századi irodalomtörténetét tolmácsolta (a Villon-ról szóló fejezetben a Villon-idézeteket is átültetve), egészen *Vas István* és *Szabó Lőrinc* alapos és terjedelmes tanulmányaiig, amelyek a Villon-filológia legfrissebb eredményeit már önálló szemlélettel közvetítik.

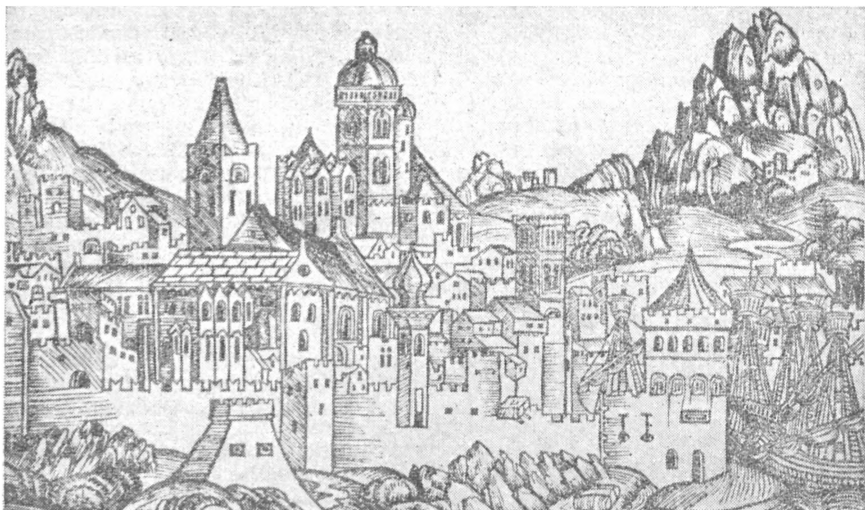
A Villon-lázt, amely Budapesten a harmincas évek végén tört ki, persze *Mészöly* is elítéli, de talán elsősorban azért, mert inkább a fordítások, mint hirtelen divatjuk érdeklik s ennek is inkább csak tüneteit jelzi, mintsem mélyebb okait kutatja. Mindenesetre felmerül a kérdés: hogyan történt, hogy a harmincas években, majd főképp a háború esztendeiben, de még a felszabadulás óta is annyi Villon-fordítás jelenhetett meg magyarul (*Mészöly* egyes Villon-balladáknak 9–10 különböző fordításáról is tud), kezdve a Nyugat költőinek már előzetes kísérletein

(*Tóth Árpádéin* és *Kosztolányiéin*), s folytatva *József Attila*, *Szabó Lőrinc*, *Vas István*, *Faludy György* hívebb vagy hűlenebb, sikerültebb vagy sikerületlenebb tolmácsolásaival? Hogyan történt, hogy ezek a fordítások azonnal olyan visszhangra leltek, hogy Szabó Lőrinc és Vas István *Testamentum*-fordításai több kiadást is elérhettek, nem szólva Faludy kötetének legalább tíz kiadásáról, 1937 és 1946 között? S végül, hogy ez a Villon-láz nemcsak külső divatjelenségekben, szavalatokban, dalokban, utánzásokban jelentkezett, s nemcsak egész csatározást idézett fel a két Villon-tábor, a »hű« és a »kegyeletlen«, vagy pláne »hamisító« fordítók között — hanem, hogy maga a közönség, a költők iránt közömbös, a verseket ritkán olvasó, józannak és cinikusnak szidott nagyvárosi közönség éppen Villonban találta meg azt a serkentőt, azt a költőtípust, aki egyszerre bevezette a költészet addig ismeretlen s még csak nem is áhított világába?

Persze vannak külső magyarázatok: Villon félezredes évfordulója, *Francis Carco* Villon-regénye, az amerikaiak Villon-filmje s még inkább a németeknek, *Bert Brechtnek*, *Klabundnak*, *Erich Kästnernek* inkább hűtlen, mint hű Villon-balladá, amelyeket egy német nyelvű *Chapiro*-regény is támogatott, Villon szigorúan korhű, vagy legalábbis annak ígért feltámasztásával. Mindez valóban hozzájárulhatott akár a magyar Villon-divatlázh, akár magának Faludy Györgynek olyannyira sajátos és annyit támadott Villon-átéléséhez — de a közönség Villon-szomját inkább csak körülírják, mint magyarázzák.

Itt egy mulékony divat mögött, sokkal jelentősebb dolgok, lényegesebb problémák rejtőznek. Arról van szó — és épp ma ez senkinek sem lehet közömbös —, hogy a költészetet nemcsak a finnyások, az írástudók, a műértők és a szakmabeliek áhítják és követelhetik, hanem az olvasók egyre nagyobb, egyre jobban művelődő tömegei is; hogy kutatni kell e tömegek költészetkezelésének hátterét, a körülmények hatását, a költői ízlés keletkezését; s hogy mindezek alapján keresni kell annak a módját (mint ahogy zenei nevelőink teszik), mint kelthetnénk fel fiataljainkban a mind igazabb, mind autentikusabb költészet megismerésének s megértésének a vágyát — s bárhogyan vélekedünk is a Villon-lázzal, vagy Faludy költeményeiről, annyit el kell ismerünk, hogy Villon ismerete és szeretete ennek a megismerésnek sem a legveszedelmesebb, sem a legmegvetendőbb módja...

Gyergyai Albert

Mainz képe az 1493-ban megjelent Schedel-féle világtérképben

A KÖNYV TÖRTÉNETÉBŐL

Gutenberg

Gutenberg, akit az egész világ az európai könyvnyomtatás feltalálójának tart, sajnálatos módon egyetlen nyomtatványán sem jelölte meg a kiadás helyét és idejét, egyetlen kiadványa sem árulja el nyomdászának kilétét. Ez a rejtőzködés lehetőséget nyitott arra, hogy különböző nemzetek jogot formáljanak a könyvnyomtatás feltalálásának dicsőségére. Hol Pamfilo Castaldi, hol Prokop Waldfoghel alakja került előtérbe, s a haarlemi Coster szerepét úgyszólván évszázadokon át vitatták.

A legnaivabb változat az olasz. Egy Piave menti városkában, Feltrében kétszáz évvel a könyvnyomtatás feltalálása után egy jámbor ferences barát, Antonio Cambuzzi a város történetét írva, olyan állításokat kockáztatott meg, hogy a könyvnyomtatást Pamfilo Castaldi feltréi orvos találta fel 1456-ban. Jellemző az elfogult lokálpatriótákra, hogy hitelt adtak e légből kapott, felelőtlen állításnak, és 1868-ban szobrot emeltek a Feltrében — és csak Feltrében! — a nyomdászat feltalálójaként tisztelt Castaldinak.

Több figyelmet érdemelnek azok az okmányok, amelyek 1890-ben kerültek napvilágra az avignoni levéltárban. Ezekben az 1444—46-ból keltezett iratokban Prokop Waldfoghel prágai születésű aranyművestől olvassuk, aki több avi-

gnoni polgárt beavatott a »mesterséges írás művészetébe«. Acélba metszett betűkről, ón-mintákról is szó esik ezekben az írásokban. Talán Gutenberggel egy időben ez a prágai származású aranyműves is fölfedezte volna a betűöntés titkát? A kérdésre ez idő szerint nincs felelet. Annyi bizonyos, hogy a nyomdászat nem Avignonból, hanem Mainzból terjedt el világszerte.

A lehevesebb viták azonban a haarlemi Coster körül folytak. Egy németalföldi humanista, Hadrianus Junius 1588-ban megjelent, Batavia című művében azt állította, hogy a nyomdászat feltalálása Laurens Janszoon Coster haarlemi sekrestyés nevéhez fűződik. Állítása sokáig makacsul tartotta magát; különösen 1870 táján és az 1920-as években gyűrűztek körülötte szenvedélyes viták. Utoljára Gottfried Zedler terelte rá a figyelmet a húszas években, midőn holland ősnymtatványok vizsgálata alapján valószínűsíteni igyekezett Coster feltaláló voltát. A német nyomdásztörténészek kórusban cáfolták Zedler téziseit, s nagy elégtételt jelentett számukra, hogy a legkiválóbb holland ősnymtatvány-szakértő, Kruitwagen is a mesék birodalmába utalta a Coster-legendát.

A viták elég sokára ugyan, de lassan mégis csak elcsöndesedtek. Egyrészt

összeomlottak a különböző, alaptalan föl-
tevések, másrészt a német nyomdász-
történészek a legeldugottabb levéltári
forrásokat is felkutatva, meggyőző bizo-
nyítékokat produkáltak Gutenberg mel-
lett. Olyanokat, mint a Drietzehn-pör
aktái, a Helmasperger-féle jegyzőkönyv,
a Kölni krónika, vagy VII. Károly fran-
cia király rendelete, amellyel 1458-ban
Mainzba küldi Nicolas Jensen párizsi
vésnököt, hogy »Jehan Guthemberg«
műhelyében sajátítsa el a könyvnyom-
tatás mesterségét. Aloys Ruppel, a Guten-
berg-múzeum igazgatója, 1939-ben meg-
jelent kitűnő Gutenberg-életrajzában a
levéltári okmányok tömegét idézi a nagy
feltaláló életére és működésére vonatko-
zólag. Közülük több perdöntő jelentőségű;
ezek kétségtelenné, vitán felül állóvá te-
szik a mainzi mester elsődleges szerepét
a könyvnyomtatás feltalálásában.

1400—1468

Gutenberg (teljes nevén: Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg) 1400 táján, Mainzban született, patricius családból. Ifjú éveiben valószínűleg kitanulta az aranyművészetet. Mainz életét ez idő tájt nagyon nyugtalanná tette a városvezetést monopolizáló patriciusok és a jogaikért harcoló céhek többszöri összeütközése. Ez a harc 1428-ban kiújult, és akkor a patriciusok — kitérve a Nicolaus von Wörrstadt vezetése alatt álló polgárság fegyverei elől — távoztak a városból. Gutenberg is elhagyta Mainzot és Strassburgban, a város falain kívül telepedett meg, St. Arbogast külvárosában. Mivel Zsigmond császár úgy rendelkezett, hogy a városokban a távollévők vagyona adózzék, az addig adómentességet élvező patriciusok nagy része hamarosan visszatért önkéntes száműzetéséből. Gutenberg ekkor Strassburgban maradt, és biztos nyomai vannak annak, hogy már 1438-ban könyvnyomtatással foglalkozott. A Drietzehn-testvérekkel folytatott pörének iratai szolgálnak erre bizonyítékokat. 1444-ben — háborús veszély közeledtével — elhagyja Strassburgot. Újtán nem tudjuk követni, de 1450-ben újból Mainzban találjuk. Itt nagyobb kölcsönt vesz fel Johannes Fust ügyvédől, és hozzálát a hatalmas nyomdászati teljesítményt jelentő 42-soros Biblia kinyomtatásához. A kétkötetes, nagyfólió-alakú művel 1455-ben készült el. Amde mielőtt a mű forgalomba hozatalára sor került volna, Fusttal is pörbe keveredik. A mainzi ferences kolostor refektóriumában megtartott tárgyaláson — erről szól a Helmasperger-féle jegyzőkönyv — 33 tanú vonult fel. Jó részük, köztük Peter Schöf-

Gutenberg arcképe Thevet 1584-ben kiadott »Vies et portraits des hommes illustres« című munkájából

fer, Gutenberg legtehetségesebb tanítványa is Fust mellett foglalt állást.

1462-ben ismét politikai események szöttek bele az életébe. A pápa ugyanis Adolf von Nassau személyében új érseket nevezett ki Mainzba, de a régi érsek, Diether von Isenburg nem volt hajlandó átadni a várost. Erre az új érsek zsoldosai rohammal vették be Mainzot, a lakosság egy részét kardélre hányták, és a csata éjjele után életben maradt férfiakosokat (a mészárosok és pékek kivételével) a »kegyes fópap« számúzta a városból. Ekkor már a második officina, a Fust—Schöffer-nyomda is működött Mainzban. A nyomdászlegényeknek mind távoznuk kellett a városból. Kényszerű kirajzásuk sokban hozzájárult a nyomdászat elterjedéséhez. Valószínű, hogy Gutenberg is a kiutasítottak közt volt, és őt is sújtotta a vagyonelkobzás. Néhány év múltán azonban Adolf von Nassau udvari emberévé fogadta, és kamarássá nevezte ki. A hatvanadik életévén túljáró Gutenberg kamarássága névleges volt, arra szolgált, hogy életjáradékot biztosítson számára. 1468-ban halt meg, s a mainzi ferencesek templomában talált örök pihenőre.

A 42-soros Biblia

Gutenberg találmánya technikailag igen magas színvonalú volt, tökéletesen kidolgozta a nyomdászat technológiájának minden részletét. Ennek mintegy

próbája az a tény, hogy a nyomdászok utána három és fél századon át nem tudtak változtatni az eszközökön és műveleteken, amelyekkel Gutenberg a betűöntést, szedést és nyomtatást végezte.

Egész találmányából egyébként a betűöntés a leglényegesebb. Öntőműszere, patricái, matricái kitűnően beváltak, Gutenberg percenként öt-hat betűt tudott megönteneni. Ölömbetűit sokrekeszes, rézsütösen felállított betűszekrényekben helyezte el. Ha nyomdász-műhelyt ábrázoló régi metszeteket nézegetünk, szembeötlik a betűszekrények hatalmas mérete. Azért volt erre szükség, mert Gutenberg és az ősnomdászok sokkal több betűöntvényt dolgoztak, mint mai utódaik. Ők híven utánozták a kódexeket, s így a kódexekben sűrűn előforduló különféle rövidítéseket is kimetszették, továbbá a szorosan egymáshoz kapcsolt, ikresített betűpárokat, az úgynevezett ligatúrákat is. Gutenberg két betűtípust készített: őstípusa 147 betűjelből állott, a 42-soros Bibliához azonban a rövidítéseken és ligatúrákon kívül egyes betűkből — más-más betűvel való társítás céljából — külön változatokat (csatlakozó formákat) is öntött, így e nagy nyomdászati alkotásához összesen 290-féle betűjelet, számjelet, és írásjelet használt. Kétszázal többet, mint a mai nyomdászok.

Őstípusát, amely a korabeli misszálék gót betűje, nem tudta olyan tökéletesen megönteneni, hogy a belőle szedett sorok bázisa egyenes legyen, betűi föl-alá táncolnak a sorban. Legelső munkáiban még a hasábok szélén a sorok nem végződnek egyvonalban. Viszont a 42-soros Bibliához készített új típusa rendkívüli fejlődésről tanúskodik. Ez a betű az őstípusnál 8 tizedmilliméterrel alacsonyabb, valamivel karcsúbb és szögletesebb, betűbázisa kiegyenesedett, sorkizárása is tökéletesebb.

Őstípusából szedte a Donatus-féle latin nyelvtankönyv több kiadását, a jóslatokat tartalmazó Sibyllenbuch-ot és kalendáriumait is. »Eyn manung der cristenheit widdir die durken« című úgynevezett »török kalendáriuma« magyar vonatkozású nyomtatvány, szó esik benne a magyaroknak 1454-ben a török ellen elért sikereiről is. (Egy példánya a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában is látható.) Egyházi megrendelésre ugyancsak őstípusával nyomtatta Gutenberg a búcsúlevelek ezreit és III. Calixtus pápa török-bulláját.

Legnagyobb alkotása azonban a 42-soros Biblia. Már pusztán terjedelmét tekintve is nagyméretű, tekintélyes mű: 1282 lapból áll. Szedése kéthasábos, te-

hát 2564 hasábos, illetve több mint 100 000 sort kellett Gutenbergnek és társainak kiszedniük. 42 sor van egy-egy hasábjában (innen az elnevezés), de mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy az 1—9. és 129—132. lapjai csak negyvensorosak. Ez egyrészt arról tanúskodik, hogy Gutenberg a munka megkezdése után felemelte az egy lapra kerülő sorok számát, másrészt kiderül belőle, hogy két szedő kezdte el a szedést, megosztották a kéziraton. Hogy összesen hányan dolgoztak Gutenberg műhelyében, arról nem beszélnek az egykorú források, de éles szemű nyomdászattörténészek ezt is megfejtették. Az egy-egy szövegrészben következősen előforduló sajtóhibák (eciam — etiam, nichil — nihil), a vízjegyek megfigyelése arra a megállapításra vezetett, hogy a 42-soros Bibliát hat szedő szedte. Három sajtóprés állt Gutenberg műhelyében, s nyomdászai felváltva egyik nap szedtek, a másikon nyomtattak.

A legelső lapokon a vörössel kiemelt sorokat is nyomtatták, de Gutenberg bizonyára hamar ráébredt, hogy jobban jár, ha ezeket kézzel íratja be. A kihagyott sorok szövegét külön kinyomatta; két ilyen Tabula rubricarum is fennmaradt. A rubrikátorok azután vörössel pótolták a hiányzó sorokat, ellátták rubrumjellel a mondatok kezdőbetűit, azonkívül szép iniciálékat, sőt helyel-közzel virágmintás, folyondáros lapszéli díszeket is rajzoltak a kötetekbe.

Heinrich Kremer, aki a párizsi Bibliothèque Nationale-ban őrzött példányt rubrikálta, a kötetek végére bejegyezte, hogy 1456 augusztusában készült el munkájával. Kereken ötszáz esztendeje tehát, hogy a 42-soros Biblia teljesen elkészült. Negyvennégy maradt fenn belőle: 12 pergamenre és 32 papírra nyomtatott példány.

Problemátikus, hogy mit nyomtatott Gutenberg 1456 után: a 36-soros Bibliát, a Catholicont? Ezek körül még folyik a vita. De ha véglegesen tisztázódnék is Gutenberg szerepe ezek készülésében, akkor sem homályosodna el a 42-soros Biblia jelentősége, mert ezek nem érik el művészi színvonalát, grafikai szépségét. A 42-soros Biblia Gutenberg legnagyobb, reprezentatív alkotása, amely mindenkor tiszteletet ébreszt a mainzi mester és munkatársai iránt.

Képei, szobrai

Gutenberg szülőháza elpusztult, a templom sem áll már, ahová eltemették. Emlékét kiadványai őrzik leghathatósabbán, azonkívül képek, szobrok és a mainzi Gutenberg-múzeum.

Egykru ábrázolás nem maradt fenn róla. Ellenben 1584-ben megjelent Thevet: »Vies et portraits des hommes illustres« című munkája, s ebben a kor híres embereinek portréi között Gutenberg arcképe is találkozik. Ez a legrégibb, ismert Gutenberg-ábrázolás, s ez is több, mint száz évvel Gutenberg halála után készült. Szakállas, bajszos arcot mutat, jöllehet a német városok patriciusai a XV. században borotvált arcúak voltak. Ruháján a magas, szörmével díszített gallér csak 1580—90 táján vált divattossá Németországban, a kép tehát oly módon mutatja be a nyomdászat feltalálóját, mintha nem az 1400-as évek derekán, hanem másfélszázaddal később élt volna.

Minden későbbi képe és szobra erre a Thevet-féle rézmetszetre vezethető vissza. Tehát mindenik képzeletszülte és hamis. De lehet-e más, ha egykorú, hiteles arckép nem maradt ránk? A Thevet-féle képből alakult ki a konvencionális Gutenberg-arc. Ezt tekintették mintájuknak a szobrászok is, akik emlékműveit mintázták. Két igen szép szobra áll: a strassburgit egy kiváló francia szobrász, David d'Angers készítette, a másikat szülővárosában állították fel, ez a nagy dán szobrász, Thorwaldsen műve. Frankfurt am Mainban is van szobra, de ez nem egyedül őt ábrázolja. A vilmosi Németország izléstelensége kellett hozzá, hogy ádáz ellenfeleivel, Fusttal és Schöfferral állítsák egy talapzatra. Talán halálig tartó gyűlölködésüket jelképezi, hogy a háromszögű talapzatot hátat fordítanak egymásnak.

K é k i B é l a

A CSEHSZLOVÁKIAI
MAGYAR KÖNYVKIADÁS RÓL

A csehszlovákiai magyar könyvkiadó, amely ez év januárja óta a Szlovákiai Széptudalmi Könyvkiadó keretében működik, az elmúlt évek alatt egyebek között 30 kötet csehszlovákiai magyar, 39 cseh és 25 szlovák szerző munkáját adta ki.

Míg 1950-ben 2, a következő évben 1, majd 1952-ben ismét 2, 1953-ban már 6, 1954-ben 7, 1955-ben pedig 12 magyar író művét jelentette meg. Ebben az évben ismét több mű jelent meg csehszlovákiai magyar íróktól. Fábry Zoltán, Egrl Viktor, Szabó Béla, L. Kis Ibolya, Petrőczy Bálint, Bábí Tibor, Nagy Irén, Ozsváld Árpád, Csontos Vilmos munkáit adja ki

A 42-soros Biblia egy lapja.
(Eredetije 41×30 cm nagyságú)

a kiadó, azonkívül Ordoy Katalin, Zobor Eszter és Rylné-Jánoska Flóra meséskönyvet is megjelentet. A kiadó ez évi munkatervében szereplő könyvek közül több a Magyarországal kötött közös könyvkiadói egyezmény keretében jelentik meg, így Egrl Viktor Túrj álló című regénye is. Egrl könyvét tehát nemcsak a csehszlovákiai magyar, hanem a magyarországi dolgozók is olvashatják. A kiadó ebben az évben több könyvet megjelentet a magyarországi írók műveiből is. A csehszlovákiai magyar olvasók főként Veres Péter Három nemzedék című regénytrilógiájának harmadik kötetét várják. A Szolgátság és a Szegények szerelme az elmúlt években jelent meg.

HONAI BÉLA
Pozsony.

OLVASÓ GYERMEKEK

ÉLMÉNYTÁRSKERESÉS

Már a 2—3 éves gyerekek is szeretik megmutatni játékaikat, újonnan kapott holmijukat másoknak, főleg a velük sokat foglalkozó felnőtteknek. Minden gyerekekkel foglalkozó felnőtt ismeri a gyerekek azt a törekvését is, hogy szeretet közönséget szervezni magának, amikor »produkálja magát«. Mindkét esetben a rajta, az ő személyén kívüleső világ meghódításának, birtokbavételének élményét éli át a gyerek. Ehhez az élményhez pedig társat keres.

Az iskolára érettség, vagyis a 7—8. életév szakaszában lényeges gazdagodás mutatkozik a gyerekek társas kapcsolataiban, a többi emberhez való viszonyai-
ban. Míg addig társaikkal való beszéd-
beli kapcsolataik főleg a *kérésre, pa-
rancsra* (rendelkezésre), *fenyegetésre*
korlátozódtak, most már egymás közt is
kérddezgetnek, várják a választ, maguk
is válaszolnak, ha kérdezik őket. Egyszó-
val *társalognak*.

Ennek az életszakasznak a közölni-
valói is lényegesen megszorodnak,
mert hiszen élményeik is sokkal széle-
sebbkörűek, mint eddig. Ennek megfe-
lelően sokkal erősebb, sokrétűbb lesz a
gyerekek az a törekvése, hogy beszám-
oljon élményeiről, közölje szüleivel,
társaival örömét, baját — egyszóval *meg-
ossza élményeit másokkal*. Ezt a törek-
vést nevezzük e cikkben *élménytárske-
resésnek*, amely erős társadalmi szük-
ségletnek tekintendő és a nevelés mint
szilárd alapra számíthat rá.

AZ ÚJ ÉLMÉNY: AZ OLVASÁS

Lényeges többletet, új szerzeményt je-
lent a gyerek életében a frissen megta-
nult olvasás. Ez különösen akkor jut je-
lentős szerephez, amikor már önállóan,
magában tud olvasni a gyerek, főleg pe-
dig akkor, amikor rendszeres olvasóvá
válík.

Az olvasás útján szerzett új élmény-
anyag erősen foglalkoztatja, s mint min-
den élményről, olvasási élményéről is
szívesen beszámol másoknak. A gyer-
mek rendszeres olvasóvá nevelésének
egyik legbiztosabb pillére ezért az él-
ménytárskeresés szükséglete. Különösen
jó eredménnyel lehet építeni rá a 8—12

éves korban, vagyis akkor, amikor a gyer-
mek féllábbal még a *szubjektív* érdeklő-
dés szakaszában, az *énközpontú* szakasz-
ban van, de amikor érdeklődése már
intenzíven ráirányul az *objektív tárgyi*
világra is, amikor mohón gyarapítja tudá-
sát, ismereteit. Az ilyen korú gyerekek
kíváncsiak és közlékenyek, kérdeznek és
mesélnek, csak legyen kitél és kinek.

A FELNŐTTEK SZEREPE

Mindenki tapasztalhatja, hogy gyer-
meke, aki csak nemrég tanult meg olvas-
ni, s önállóan olvasott el egy mesét vagy
valami rövid történetet, ragyogó szem-
mel, kipirult arccal fut hozzá és mondja:
*»anyu, ezt elmondom, apu, ezt elolvasom
neked!«* Meg akarja mutatni új tudomá-
nyát, közölni akarja legfrissebb, meglepő
élményét: egy írott szöveg megértését.

Ez a pillanat a gyermeknevelés egyik
fontos mozzanata, amelyet meg kell ra-
gadjunk. Ha többször próbálkozik a
gyerek, ha érdektelen arcot, süket fület
talál, bizony hamarosan bezárkózik és
nem kísérletezik tovább. Ha azonban
látja a felnőtt, a szülő érdeklődését, ha
megérzi, hogy az szívesen kapcsolódik
bele az ő élményeibe, sőt tetszik neki az,
amit a lelkesedő gyerektől hall, vagyis
ha megérzi a gyermek, hogy szülei jelen-
tőséget tulajdonítanak élményének és
szívesen kapcsolatba lépnek vele, akkor
máskor is, gyakran igyekszik megosztani
olvasási élményét a tisztelt, szeretett fel-
nőttekkel.

A tanulás egyik legeredményesebb
módszere éppen a fejlettebbekkel, a nála
többet tudókkal való érintkezés, eszme-
csere. Jó, ha a beszéd-társ, akivel a gyer-
mek megosztja élményét, vele közel egy-
korú, értelmileg hozzá hasonlóan fejlett;
— de, éppen a gyerek szellemi fejlődése
szempontjából, még többet jelent, ha a
társ fejlettebb személy, aki egy lépéssel
előbbre segíti a gyereket megjegyzésel-
vel, kommentárjaival. Valaminek egy-
szerű hangsúlyozása, bizonyos megvilágítá-
sba helyezése, néhány szempont futó-
lagos felvetése — amire a helyes légkör-
ben folyó beszélgetés közben könnyen
sor kerül — mind-mind továbbfejlesztő
mozzanatként épül bele a gyerek tudá-
sába, személyiségébe.

Hét éve figyelem gyermekeimen az olvasás iránti érdeklődésük menetét. Megfigyeléseimet rendszeresen fel is jegyeztem. Ezek a feljegyzések igen sok olyan adatot tartalmaznak, amelyek igazolják, hogy a gyermek, ha az olvasásnak nagy jelentőséget tulajdonító felnőttel van dolga, szívesen beavattja őket olvasási élményeibe. Az már aztán a felnőtt dolga, milyen mértékben enged utat ezeknek a megnyilatkozásoknak, s milyen mértékben használja fel az olvasmányokról folytatott megbeszéléseket a gyermek ismereteinek, világnézetének, erkölcsi és esztétikai ítélőképességének fejlesztésére.

Az alábbiakban néhány példán szeretném bemutatni, milyen jellegű kapcsolatok, beszélgetések alakultak ki ezen a téren gyermekeim és közöttünk, szüleik közt.

AZ ELSŐ NYILATKOZATOK

Az első idevágó feljegyzés fiam hét és fél éves korára vonatkozik. Ekkor a második osztály tanulója volt, félév táján. Egy vasárnap reggel, hóna alatt a *Larry: Ezer kaland erdőn, mezőn* c. könyvvvel, megjelent anyja ágya mellett, azzal a kéréssel, hadd olvashasson fel neki a könyvből. Ám az olvasással nem elégedett meg, közben kommentárt fűzött a történethez, amelyet gyerekszokás szerint természetesen nem az elején kezdett felolvasni: élénken magyarázta, hogy az a béka, amelyikről éppen szó van, rendes nagyságú béka, csak a szereplő gyerekek, Kari és Vali olyan kicsinyek, mint egy-egy hangya. Úgy látszik a közönséggel sem volt elégedett, keveselte nyilván, mert olvasás közben nekem is átszólt kétszer a szomszéd szobába: *»már megtörtént a találkozás!«* (tudniillik a csodaszertől megkisebbedt gyerekek és a csodaszert készítője, Germogén találkozás), majd: *»már együtt vannak!«* — Annyira élvezte a kommentáló felolvasását, hogy a reggelizés kedvéért is csak vonakodva hagyta abba.

Néhány nap múlva, ahogy hazamentem, szónokolva felolvasta a *Pál utcai fiúk*-ből a Kiáltvány-t. Később közölte anyjával: úgy átérezte Nemecek szenvedését, hogy az ő feje is éppen úgy fáj, mint Nemeceké.

Ettől fogva szinte naponként megismétlődtek ezek a beszámolók. Minden olvasmányáról tudtunk, minden jó könyvről szívesen beszélt velünk. Sokszor végig kellett néznünk vele a könyvek illusztrációit, amelyekről részletesen elmondta, mit ábrázolnak. Az egyik képkommentálás eképpen folyt le:

Csaplina: A mi állatkertünk című könyvét olvasta el. Most mutatja a könyvet egy helyen kinyitva: *»Eddig mindig Kinuliról van szó.«* Tovább lapozva mutogatja a képeket és magyarázza őket sorban. Minden képről mond valamit. Élményszerűen, szinte előadja, megjótssza a mondottakat: *»Itt kezdődnek az állatok. Elefánt... Sangó, egy nagy elefánt. Volt annyi szórakozása, hogy szétszedte a vagont. Sír az elefánt, mert meghalt egyik barátja... Kurtafarkú! Képzeld el, milyen érdekes róka volt ez! Nem is lehetett elhinni, hogy róka volt. Nagyon-nagyon ügyes róka volt. Három medvével is kibánott (!). Még evett is előlük. Kellő pillanatban egy jó libacombot kivett.«* ... *»Ez közönséges macska. Ezt elmesélem! Jó egérfogó macska. Jaj, ez egy semmiséget történt... (A gyűlölt ápoló) ...Nézd meg, benne van.«* S elmondja pontosan, lépésről lépésre az egész fejezet tartalmát. Én már szívesen befejezném a beszélgetést, ennek az apró részletekig pontos beszámolóinak a hallgatását, de ő most már végig akarja mondani és végig meg akarja mutatni valamennyi képet...

AZ ATÉLÉS ÚJABB FORMÁI

A rendszeressé vált, szinte naponkénti beszámolók az olvasmányokról hosszú ideig nem voltak egyebek, mint meglehetősen részletes tartalmi beszámolók, legtöbbször a párbeszédék meglepően pontos reprodukciójáig, olykor kommentárokkal fűszerezve. A barátaival beszélgetve hányszor elmondták *Az egri csillagok* jeleneteit, hányszor emlegették egymás között *A Pál utcai fiúk*-at s hányszor eltervelték, hogy majd ők is szerveznek hasonló csapatot!

De aztán az olvasás élménye elmé-

Gts rajza

lyült, mélyebb lett az egyszerű reprodukciónál. Kilenc és fél éves volt, amikor Teknős Péter: Földalatti vasút c. könyvét olvasta. Többször beszaladt hozzám és elmondott vagy felolvasott néhány sort. »Milyen érdekes! A szénbányászatonál szemet bányásznak, itt meg értéktelen dolgokat bányásznak ki, homokot, törmelékot, kavicsot, — tehát alagutat bányásznak...« Később: »Édesapám, olyan jó hasonlatok vannak benne! Például azt mondja, hogy olyan ez, mint amikor a háziasszony bekeményíti a ruhát, hogy kemény és fényes legyen. Itt klórkálival meg mással keményítik meg a földet...« A puszta cselekményen túl tehát már a gondolati árnyaltságot — jelen esetben a hasonlatot — is észre vette és hogy ez nyilván élményszerűen hatott rá, bizonyítja, hogy sietett sürgősen közölni velem.

Az eddig említett közlések úgyszólván csupán az *ad hoc*, az abban a pillanatban olvasott részletéről szóló beszámolók. Később már előtérbe kerülnek a könyvek egész tartalmát felölelő összefoglalók. Egyre gazdagodnak, mélyülnek a szempontok. Egy alkalommal két V. osztályos, a tizenegyedik évükben járó fiú beszélgetését hallottam egy kiránduláson. Az egyik kijelentette, hogy nem szereti Verne: A zöld sugár című könyvét. Szerinte butaság az egész. A másik érdeklődését azonban fölébresztette a cím és elmondatta a könyv tartalmát, majd ezt fűzte hozzá: »Minden könyvben ki akar valamit fejezni az író. Ebben például azt, hogy az ember olykor valami fontos dolgot elhanyagol valami kevésbé fontos miatt. Ahelyett, hogy figyelte volna a zöld sugárt, szerelmeskedett.« Társa igazat adott neki, s egészen bizonyos, hogy ezt az új szempontot beiktatta olvasási szempontjai közé.

A 12. és 13. évben mintha megcsapant volna a fiú spontán közlési vágya. Később azonban, észrevehetően magasabb szinten, gazdagabb szempontokkal, ismét visszatért. Ennek a színvonalnak az érzékeltetésére idézem egyik legutóbbi, a 14. életéből származó spontán nyilatkozatát.

Karinthy Csodapók-ját és Mikszáth elbeszéléseit olvassa felváltva. Mikszáth jobban vonzza. Sorban, időrendben olvassa az elbeszéléseket, azzal az indokolással, hogy »így jobban figyelemmel kísérheti Mikszáth fejlődését.« Egy este, hazamenvén, Mikszáthba temetkezve találtam. Később, vacsora közben csak úgy dőlt belőle a sok reflexió:

»Apa, ez a Mikszáth érdekeseket ír a babonáról. Az egyik novellában (Galandáné asszonyom) elmondja, hogy gyermekkorában az apja a kocsisukat megbüntette, becukta egy sötét helyiségbe.« S részletesen elmondja a novella egész tartalmát. Hozzáteszi: »Mikszáth azt mondja, hogy ő is hisz a babonában, mert azt, ami ebben a novellában el van mondva, azt a tulajdon szemével látta.«

Természetesen arról kell ezután beszélgetnünk, hogyan kell ezt érteni.

Majd más témára tér át: »Olyan jó megoldása van az egyik novellának!« A bágyi csodá-ra gondol, s ennek is elmondja a tartalmát. »Úgye jó megoldás? Csak így végződik: Fölfelé folyik a Bágy patak!« Tetszik neki ez, a tulajdonképeni mondanivalót nem közvetlenül, hanem csak utalásszerűen kifejező megoldás. Ugyanezért tetszik a Szegegy Gélyi János lovai című elbeszélés is. Ennek tartalmáról is beszámol. A befejező sor: »Aztán odahajította két kibontott gyeplőszárát a Bokros és a Villám nyaka közé.« »Vagyis — mondja — megölte a feleségét, magát is, meg a lovait is, mert így behajította a szakadékba.«

Ezek a példák mutatják, hogy már nem elégszik meg a tartalom elmondásával, hanem különböző tartalmi, esztétikai problémákat vet fel kommentárjaiban.

A LEÁNYGYERMEK

Ugyanezt a fejlődést figyeltem meg a fiúnál három évvel idősebb leányom esetében is. Eleinte főleg velem és nagyapjával, majd, különösen abban az életszakaszban, amelyben szinte kizárólag lányregényeket (12. és 13. életév) és Jókai-könyveket (14. és 15. életév) olvasott, elsősorban barátnőivel tárgyalt vég nélkül olvasmányairól. Külön rendszeres program volt ebben a szakaszban az egyidejűleg olvasott lányregények és Jókai-

könyvek megtárgyalása. Lehetőleg úgy rendezték olvasmányaikat, hogy egy időben legalább ketten olvassák ugyanazt a könyvet, hogy aztán töviről hegyire megbeszélhessék a cselekményt, de legfőképpen a szereplőket. Ha nem akadt megfelelő társ a Jókai-regények megbeszélésére, lányom szomorúan emlegette: »Milyen jó volna, ha nagypapa élne, mert ő minden Jókai-regényre, még a legkisebb szerepet játszó alakra is pontosan emlékezett. Milyen jó volt vele Jókai-alakokról beszélni!«

A 13. életévtől kezdve előtérbe kerültek a jellemzés és szerkesztés kérdései. Még nem volt 13 éves, amikor azt mondta: »Milyen érdekes volna, ha olyan regényeket írnának, amelyekben egy százból indul ki a cselekmény, aztán szétágazik, majd pedig ismét egy szába fonódik össze. Az egyik regény szereplői átmennének más regényekbe is.« 13 éves, amikor Thomas Mann: Márió és a varázsló c. novellájához a következőket fűzi: »Az író szándéka az, hogy megmutasson egy ilyen hipnotizáló embert, akinek erős akarata van és megvan az az ereje, hogy ezt az akaratot másokra is átvegye. Ezt ő úgy használta fel, hogy összegyűlt nézők előtt gondolkodó, felnőtt embereket fosztott meg akarattuktól, akik aztán úgy viselkedtek, mint valami bábfigurák. Ezeket odavetette a nézők elé, s megalázta őket... Nem volt helyes, hogy egy ember százakat pórázon rángasson, mint a bábszínház figuráit... Máriót teljesen megéretttem. Bosszúval együtt tért vissza az akarata. Bele tudom élni magam a lelkiállapotába...«

A BÖRZSÖNYRŐL

adott ki úttkalauzt a Sport Lap- és Könyvtadó. A 116 oldalas, 10 forintos zsebkönyv általánosságban ismerteti a Börzsöny-hegységet, felsorolja a területén található építészeti emlékeket, a hegység megközelítésének lehetőségeit, a turista és idegenforgalmi létesítményeket, az útjelzéseket, az egyes hegycsúcsokat, és mind-egyiknek közli a magasságát is. Túraterveket ad, leírja az útvonalakat. A kitűnően használható könyvecskét 12 képtábla díszíti és egy térkép teszi igen használhatóvá.

MEGTÁMADJÁK

G. B. SHAW VÉGRENDELETÉT?

A British Museum meg akarja támadni G. B. Shaw végrendeletét. Az író utolsó akarata az volt, hogy hagyatéka legnagyobb részét, ami meghaladja a hatmillió shilling értéket, 40 hangjelles brit ábcéje megalkotására kell fordítani. Shaw sokat bosszankodott azon, hogy az angolban az írás és a kiejtés látszólag áthidalhatatlanul eiválasztódik egymástól.

A LELKI KULTÚRA ALAPJAIRÓL VAN SZÓ

Az ilyen olvasmánykommentárok a gyermek, az ifjú fejlődésével párhuzamosan, fokozatosan beletorkollanak a még mélyebb, még átfogóbb művészet- és életproblémákba, s a művelt ember számára igazi társadalmi szükségletet jelentő szép beszélgetések funkcióját veszik át. Nem teljesíti hivatását a nevelés, ha nem egyengeti az ilyen társalgások kifejlődését, ha nem támogatja a gyermeket az ilyen élmények megtárgyalására alkalmas élménytárs keresésében. Csak ilyen beszélgetések beiktatásával fejlődhetik ki a gyermekben, illetőleg a serdülőben a magasabb szempontú ítéletalkotás rendszere, csak így tud igazán fölemelkedni az emberi szellem alkotóihoz.

Sok megfigyelésen alapul az a feltevés, hogy az ilyenfajta élménytárs keresés szüksége minden gyermekben spon-tán jelentkezik, csak tovább kell fejleszteni. A felnőttek érdektelensége miatt gyakori a visszahúzóds, a közlékenység elsorvadása. De ezen később is lehet segíteni. Természetesen ilyenkor már a felnőtteknek kell tapintatosan kezdeményezniök a beszélgetést. Jó, ha a szülő gyermekeivel egy időben olvas el néhány, a gyermekeknek tetsző könyvet, s ezekről kezd velük beszélni. Ha többször ad nekik alkalmat élményeik közlésére, feloldódnak, felmelegszenek és ismét megindulnak a könyvekről való beszélgetés sok színes élménnyel kecsegtető útján, az igazi műveltség, lelki kulturáltság felé.

Dr. Harsányi István

A British Museum álláspontja szerint a Shaw által ajánlott ábcéj semmi szolgálatot sem tenne az angolul beszélő világnak. Ha a törvény a múzeumnak adna igazat, a perbeil őszszegen a múzeum, az írországi nemzeti képtár és a drámai művészetek kir. akadémiája osztoznék. (Das Antiquariat)

DRÁMÁT ÍRTAK

FEHÉR LACI ÉS FEHÉR ANNA

BALLADÁJÁBÓL

Göcsej falvalban, a lankás egerszegi és novai dombok táján évszázadok óta ismert Fehér Laci és Fehér Anna balladája. A betyártörténetet Gárdonyi Géza Fehér Anna című népszínművében feldolgozta, de a balladának csak egy kis részét használta fel. 1945. őszén Vaska Miklós és Vajda József novai tanítók megkezdték a ballada teljes szövegének összegyűjtését. A több mint ezer oldalas anyagból a két pedagógus drámát írt, amelyet a novai művészeti együttes mutat be. (N. F.)

EGY MIKSZÁTH-DEDIKÁCIÓ

Négy-öt évvel ezelőtt mint az antikváriumok vezetője egy értékes magánkönyvtárból válogattam könyveket megvétel céljából. A könyvsorokat nézegetve, feltűnt egy díszes, bőrkötésű, kétkötetes mű, Mikszáth: Különös házasság c. regénye. Feltűnt szokatlan vastagsága miatt.

Közelebbről szemügyre véve, az alábbi ajánlást olvastam benne:

»Gajári Ödönnek, Budapesten

Kedves Barátom!

Itt küldöm könyvemből az első példányt, vagyis még az első előtti példányt, mielőtt a könyv felvette volna az igazi toalettjét, mellyel a világba megindul.

Ez a még fel nem öltözött könyv annak a bizalmas barátságának a symboluma akar lenni, melyet irántad érzek, — ami pedig a könyv tartalmát illeti, ez ama levegőben termett, amit az a politika teremtet, melynek zászlaja alatt szolgálunk.

Az én világnézetem töletek való. Csak a stylus és a gondolkozási modor az enyém. Nem írtam történelmet, mert nem az én feladatam. De mégis a kort rajzoltam. A történetíró úgy adja elő a maga föltevéseit, mintha igazságok volnának, a szépirodalmi író úgy adja elő az igazságokat, mintha hazugságok lennének.

A dolog azonban egyre megy. Ki-ki a

maga módja szerint szolgálja az országot, vagy annak kultúráját.

Erről különben úgy látom nincs elég papírom hosszabban fecsegni — inkább csak arra kérek, félre ne érts. — Nem egy könyvet akartam Neked ajándékba küldeni, mert akkor egy jó és tiszta példányt küldenék. De az együttérzés és barátság meleg gondolatát akartam előtted kifejezni azzal a magyar motívummal, hogy az ember az első cseresznyeszemetet a fácskájáról, mikor még szinte éretlen, elküldi legkedvesebb emberének.

Budapest, december 7. 1900.

Mikszáth Kálmán«

Unicum ez a könyv, a Különös házasság még megjelenés előtti tördelt példánya (ezért olyan vastag), amelyet Mikszáth korrigált. Igen sok olyan rész van benne, amelyet Mikszáth kihagyott és későbbi kiadásokban sem jelent meg.

A dedikáció címzettje, Gajári Ödön, liberális politikus, az egykori Ujság c. lap megalapítója volt. Az ajánló szöveg tehát egyrészt Mikszáth politikai állásfoglalásának dokumentuma, másrészt a szépiró és történetíró módszerének elmés összehasonlítása jellemző a korra, amelyben a Különös házasság megjelent.

Ez az igen értékes mű a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában található, ahová az Állami Könyvterjesztő Vállalat eljuttatta.

Réti Károly

A történelmi író adja elő a maga föltevését mintha igazságok volnának, a szépirodalmi író, aki adja elő az igazságokat mintha hazugságok lennének.

A dolog azonban egyre megy. Ki-ki a maga módja szerint szolgálja az országot, vagy annak kultúráját.

Erről különben úgy látom nincs elég papírom hosszabban fecsegni — inkább csak arra kérek, félre ne érts. — Nem egy könyvet akartam Neked ajándékba küldeni, mert akkor egy jó és tiszta példányt küldenék. De az együttérzés és barátság meleg gondolatát akartam előtted kifejezni azzal a magyar motívummal, hogy az ember az első cseresznyeszemetet a fácskájáról, mikor még szinte éretlen, elküldi legkedvesebb emberének.

Budapest Dec 7 1900

Mikszáth Kálmán

KÉRDEZTEK – FELELTEK...

Csacska kérdések éppúgy elhangzottak mint okosak, kíváncsiak mint okvetetlenkedők, beugratók mint jó szándékúak azon a »Kérdezz – felelek« délutánon, amit az ÁKV az ünnepi könyvheti' rendezett.

A válaszok azonban egytől egyig jószándékúak voltak, bárha nem is mindig kielégítők, s néhányuk éppen nem meggyőző. Am a válaszolók kénytelen kellett a készen álló lehetőségek határai közé szorították mondanivalóikat, pedig egyik-másikuk szavain érződött, szívesen mondanának többet, pozitívabban: — ha lehetne.

Miért kicsi a példányszám ?

Egyik ilyen — és legtöbbször feltett — kérdés volt: a kiadók miért olyan szűkmarkúak a példányszám megállapításánál, hogy vannak könyvek, amelyek fél nap alatt elfognak.

Köpeczi Béla, a Kiadói Főigazgatóság vezetőjének válasza:

— Ennek legfőbb oka, hogy papírszűkében vagyunk. A példányszám megállapítása a rendelkezésre álló papírmennyiség és az ÁKV igényeinek összevetése alapján történik.

— Könyvkiadásunk a jövőben azt a gyakorlatot követi, hogy az első kiadás alacsonyan megállapított példányszáma után ha kell, második, sőt harmadik kiadásra is sor kerül — fűzte hozzá.

(Az ötlet — amennyiben a megjelent példányszám biztonságos elhelyezését, eladását illeti — óvatoskodó ugyan, de nem éppen elvetendő. Ellene szól, hogy sokan — és éppen a könyvszeretők — ragaszkodnak ahhoz, hogy *első kiadást* vásároljanak. Másoknak — és ezeknek száma sem kevés — a két kiadás között eltelt idő alatt elmegy a kedvük a könyvvásárlástól.)

Hol késik a magyar irodalomtörténet?

Erre a kérdésre könnyű volt a válasz: már készül.

Kiadnak egy négykötetes, kb. 200 íves, marxista szemléletű munkát, ami a jövő év vége felé, esetleg 1958-ban jelenik meg.

A Művelt Nép Könyvkiadó kétkötetes, népszerű magyar irodalomtörténet kiadását tervezi. Ennek első kötete még ebben az évben napvilágot lát és az 1848-ig terjedő anyagot tartalmazza.

Készül egy egykötetes kiadás is, első sorban a külföldi tájékoztatásra, és máris készen áll, csak a »papírt várja« egy

ugyancsak egykötetes, kisméretű, egészen népszerű irodalomtörténet is.

Ami az ugyancsak többek által sürgetett irodalmi lexikont illeti, sajnos — így hangzott a válasz —, kiadására még előkészület sem történt. Egyelőre jobb híján meg kell elégednünk a várva várt irodalomtörténetekkel.

Ezzel szemben megkezdődött a Nagy Magyar Enciklopédia előkészítése, ami sok irodalmi címszót is tartalmaz, bár a lexikon teljes helyettesítésére nem lesz alkalmas.

Hogyan értékeljük Szabó Dezsőt ?

— Egyelőre »hivatalosan« sehogyan. — Így lepte meg a válasszal Nagy Péter a hallgatóságot. Magyarázatul hozzáfűzte, hogy Szabó Dezső halála óta műveinek értékeléséről nagyobb terjedelmű tanulmány nem jelent meg.

— A magam véleménye az — mondotta —, hogy ő volt a magyar irodalom legnagyobb pamflet-írója a Horthy-korszakban. Mindenestre nagyobb egyéniség annál még tévedéseiben is, hogy agyonhallgassuk. Feltétlenül megérdemelné, hogy legalább egy válogatást kiadjunk jelentősebb műveiből.

Villon, vagy Faludy.?

— És mi van Villonnal? — hangzott fel egymás után több kérdés is.

— Hát igen... — így a válasz. — Sok könyvnapki kívánságkönyvben olvastam e kérdést. Am vegyük végre tudomásul, hogy más Faludy és más Villon, és különösen nem azonos Faludy Villonja Villonnal, mert Faludy nem lefordította, hanem — mint maga is mondja — átköltötte ennek a zaklatott életű embernek verseit.

— Véleményem szerint ki kellene adni Faludyt is — és ebben a könyvben legyen benne a Villon-átköltés is —, de külön a legjobb, a leghűbb, esetleg új fordításoknak felhasználásával *ki kell adni a teljes Villont* is.

Az igen élénk hangulatú »Kérdezz — felelek« délután jól belenyúlt az estébe, de nem csoda, mert szinte záporoztak a kérdések. Kosztolányi, Babits, Laczkó Géza, Németh László, a külföldiek közül Shelley, Byron és még számos nyugati, klasszikussá nemesedett író, költő műveinek kiadását sürgették sokan.

Az irodalmi »Kérdezz — felelek« estét megismétlik. Okos gondolat a közvéleménykutatásnak ez a formája és a legutóbbinál jóval szélesebbkörű propagandát is megérdemelne. (K. E.)

A SZERKESZTŐ ÜZENI

A KÖNYVBARÁT LAPSZÁMOZÁSÁRÓL

ÉLES IMRÉNEK (Budapest). Nagyon helyesnek találjuk azt a javaslatát, hogy a Könyvbarátot folytatólagosan lapszámozzuk és az év végén bekötési táblát adjunk hozzá az előfizetőknek. Mindezt azonban most, év közben megvalósítani nem lehet. De a következő évfolyam indulásakor a lapszámozásra vonatkozó javaslatot megvalósítjuk. Ami a bekötési táblát illeti: ha a nyomdai kötéssel folytatandó tárgyalások eredménye egy olyan költségvetés lesz, amely szerint a bekötő tábla olcsóbb lenne, mint a lap évi előfizetési díja (ami kétséges), idejében felhívást intézünk az előfizetőkhez: ki rendeli meg a táblát. — Évi tartalomjegyzéket januárban adunk az előző évfolyamhoz.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓNKRÓL

TÖBBEKNEK. A szerkesztőségnek az a terve, hogy az új könyveket lehetőleg a megjelenésükkel egyidőben ismertessük, találkozott több olvasónk kívánságával. Ehhez az szükséges, hogy a könyvet még a nyomdai és kötési munkák befejezése előtt megkapjuk, olyan korán, hogy a recenzoroknak kiadhassuk, azok elolvashassák és meg is írassák a recenziókat. Ebben az ügyben már tárgyaltunk a kiadókkal és reméljük, hogy a könyvheti könyvekhez hasonlóan, rövidesen a további új kiadványokról is idejében tájékoztathatjuk az olvasóinkat. De még egy kevés türelmet kérünk.

Kaptunk olyan levelet is, amely azt javasolja: ne a reklám nélkül is keresett könyvekről írjunk, inkább a nehezen fogyókról. Ezzel a javaslattal nem értünk egyet. Recenzióink nemcsak ismertetik és ajánlják a könyveket, de bírálják is, segíteni igyekeznek az olvasónak véleményt alkotni, állást foglalni. Ezzel pedig nem késünk el a könyvek megjelenése után esetleg hosszabb idő múltán sem.

Ha erre valaki azt mondaná, hogy Irodalmi Tájékoztatónkól nem mindig kapja meg ezt a segítséget, akkor sajnos, igazat adnánk neki. A recenzióknak biztosítható szűk terjedelem a szükséges tartalmi ismertetés mellett kevés helyet hagy alaposabb kritikai fejtegetéseknek. A recenzió-írók nagy részének szokatlan is ez a terjedelembeli korlátozás. De nem titkolhatjuk a szerkesztőségnek azt a gondját, hogy egyes recenzorok nem is

veszik komolyan a bírálatra való buzdítást; legalábbis a szóbeli megbízáskor nem. Reméljük, ennek a megjegyzésnek — az »írásbéliség tekintélyénél« és a nyilvánosság kényszerítő erejénél fogva — nagyobb fogantatja lesz. Egy könyv fogyatékoságait az olvasó ugyanis felismeri — mi sem akarjuk kritikátlan reklámozással elleplezni.

ÁLTALÁNOS KÖNYVJEGYZÉKEKRŐL

DÉKÁNY ENDRÉNEK (Litér). Leveleire válaszolva közöljük, hogy 1950 óta jelenik meg évente olyan könyvjegyzék, amely az elmúlt év kiadványainak listáját tartalmazza (átlagban évi kb. 2000 könyv). Az 1955. évi jegyzék már megjelent az ÁKV kiadásában. Előkészületben van egy olyan nagyobbterjedelmű jegyzék, amely a forgalomban levő, tehát kapható valamennyi könyvet felsorolja, tekintet nélkül megjelenésének idejére, eltérve a régebbi általános könyvjegyzékektől, amelyek minden megjelent könyvet felsoroltak, akár kaphatók voltak, akár nem.

A Műveltség Könyvtára c. sorozat nem szűnt meg, csupán lassabb ütemben jelennek meg kiadványai. Rövidesen kapható lesz Varga: *Kis geometria* c. könyve, az év második felében pedig *A világirodalom története* II. kötet.

Azt a javaslatát, hogy lapunk valamennyi megjelenő könyvről adjon tájékoztatást, olyan formában valósíthatjuk meg, hogy a könyvek címét és hozzávetőleges árát közöljük (az ÁKV adatai alapján), így egészítve ki — bővebb ismertetés nélkül — Irodalmi Tájékoztatónkat.

A KÖNYVBARÁTOK- MOZGALOMRÓL

Több olvasónk érdeklődött már: nincs-e remény a mozgalom illetmény-kötet-listájának megváltozására és a cserélhető könyvek jegyzékének bővítésére.

A mozgalom eredeti formájában indarocot vallott. Két okból. Először is: az illetménykötetek kiválogatása nem volt szerencsés. A mai magyar irodalom támogatása például abban merült ki, hogy az illetménykötetek közé sorolták Gergely Sándor: *Rögös út* című regényét, amely a Kossuth-díjon kívül így már értékéhez viszonyítva túl nagy támogatást, propagandát kapott. A többi illetmény-

kötet kiválogatásában is kevéssé érvényesült az olvasóközönség igényeinek figyelembevétele. Másodsor: túlságosan szűk volt a csere lehetősége.

A mozgalom helyzetén ebben az évben gyökeresen változtatni már bajos, de az Állami Könyvterjesztő Vállalat az adott lehetőségek közt javítani igyekszik rajta. Lapunknak ebben a számban olvasható az ÁKV közleménye a csere új lehetőségeiről és a mozgalom tagjait megillető újabb kedvezményekről.

A mozgalom a jövő évben ismét megindul, a tervek szerint azonban már a közönség kívánságainak lehető legzélesebbkörű, közvéleménykutató-szerű figyelembevételével. Az ÁKV pályázatot fog hirdetni még ebben az évben olyan javaslatokra, amelyek a mozgalom lényeges átszervezésére vonatkoznak. Számbajöhető módja az átszervezésnek például a pontrendszer bevezetése, ami azt jelenti, hogy a mozgalom tagjainak bizonyos számú pont áll rendelkezésére; ezeknek meghatározott hányadát illetménykötetek beváltására kell fordítani, a többi pont pedig egyéb könyvek kedvezményes áron való megvásárlására jogosít. Ezen rendszeren belül is szűkebb, vagy tágabb lehetőség van a cserére. — Egyébként bármilyen rendszer megfelelő, ha minél szabadabb válogatásra ad lehetőséget és jelentős anyagi kedvezményt biztosít a mozgalom tagjainak. — Remélhetőleg az illetékesek komoly figyelemmel lesznek az olvasóközönség kívánságaira az illetménykötetek listájának összeállításában is.

AZ ANTIKVÁR KÖNYVEKRŐL

DR. NÓGRÁDY GYÖRGYNEK (Pécs). Azt a javaslatát, hogy a KÖNYVBARÁT valamilyen módon tájékoztassa olvasóit a ritkábban kapható antikvár könyvekről, továbbítottuk az ÁKV Antikvárium osztályához. A javaslatot nem lehet megvalósítani, mert az antikváriumokban található művek általában művenként csak egy-két példányban vannak meg, ezek pedig elfogynak, mire jegyzékek elkészülne, a szerkesztőség megkapná a jegyzéket, nyomdába kerülne, stb. Ilyen hosszú ideig az antikváriumok nem tárolhatják a ritka példányokat. A gyakrabban megkapható könyvekről pedig nem érdemes jegyzéket közölni.

Következő számunkban cikket készülnék közzétenni, amely ismerteti az antikváriumok országos hálózatát és pontos tájékoztatást ad arról, hogyan juthat antikvár könyvhöz az olyan érdeklődő is, akinek lakóhelyén vagy nincs antikvárium, vagy nem kapható a kért könyv.

ADLER MIKLÓSNEK (Eger). A C jelzés a könyvek címlapjának versóján a szerzői jog jogosítottjának feltüntetése: (azelőtt copyright jelzés) ez az illető mű mindennemű felhasználása — újrakiadása, dramatiszálása, megfilmesítése, kivonatos közlése stb. — tekintetében a jogosított számára a rendelkezés jogát fenntartja.

Barna Péternek (Budapest). Eric Knight: Légy hű önmagadhoz c. regényének újabb kiadása az Új Magyar Könyvkiadó 1957-es tervében szerepel.

HORVÁTH TIBOR joghallgatónak. Azt a javaslatát, hogy a rejtvényfejtők jutalmazását pontgyűjtéses rendszerrel oldjuk meg, elvileg helyeseljük. Megvalósításának komoly akadályja azonban az, hogy az ezzel járó nyilvántartás olyan adminisztrációs többletmunkát kívánna a szerkesztőségtől, amilyenre csekély létszáma miatt nem vállalkozhat.

Szappanos Gábornak (Budapest). Senki sem tévedett. Lapunk az UNESCO adatait közölte, ezeket természetesen nem tudjuk ellenőrizni. Az UNESCO csak klasszikus írókat említ, Solohov pedig éso író lévén, nem számítható közéjük; ebből következik, hogy az Irodalmi Újság sem tévedett.

KERTÉSZ LÁSZLÓNAK (Nagykörös). Arany János verseinek akadémiai kiadása után csupán bibliofil kiadása várható ez év végén, vagy a jövő év elején, de olcsó kiadás nem, bármennyire szükség volna is rá. Ezt mi is éppoly érthetetlennek találjuk, mint Ön.

Horváth László tanácselnöknek (Zalalövő). Egy-egy megjelenés előtt álló műből eddig is közöltünk részleteket, valamint írói életrajzot, pályaképet is, és ezt a gyakorlatot a lehetőség szerint folytatni fogjuk. Folytatásos regényt azonban egyrészt lapunk terjedelme miatt nem közölhetünk, másrészt művek önálló, szépirodalmi folyóirat módján történő közlése ellene mondana lapunk feladatának, mert ez lényegében ismeretterjesztés. Befizetési lapot levelének vétele után postán azonnal küldtünk.

HELYREIGAZÍTÁS

Lapunk multhavi számában több sajtóhiba csúszott, egyikük értelemzavaró: A 13. oldalon azt állítottuk, hogy Alfred Nobel 1883-tól 1896-ig élt. Ne gondolják olvasóink, hogy csodagyereket akartunk csinálni Nobelből, aki tizenhárom éves koráig feltalálta a dinamitot és kiaknázta a bakui olajmezőket, ráadásul hatalmas alapítványt tett a szellem nagyjának kitüntetésére — mindössze születési dátumát szedte rosszul a nyomda: 1833-ban született.

Májusi számunk 45. oldalán pedig a Szabó Árpád: Homérosz világa c. könyv ismertetésének utolsó bekezdése néhány olyan kérdést említ, „amelyet Homérosz is problematikusnak tartott”. Helyesen: „amelyet a szerző (ti. Szabó Árpád) is problematikusnak tartott.”

HÍREK

A JÓZSEF ATILA olvasómozgalom keretében a kecceli DISZ-szervezet helyiségében ünnepélyesen adták át a mozgalom legteljesebb résztvevőinek a bronz- és ezüstjelvényeket. A jelvénykiosztás előtt előadást tartottak József Attila életéről, a mozgalom jelentőségéről, majd szavalóverseny következett. Értékes volt különösen az, hogy a megjelentek nagy része tanyai fiatal volt, akik 6–10 km távolságból érkeztek a jól megérdemelt jelvény át vételére. A kecceli könyvtáros elsősorban a parasztfiatalok között végez szervező munkát. Együtt dolgozik a DISZ-szervezettel, sőt az MNDSZ-ből is akadt már mozgalmi tag. (F. Góhér Anna)

ÖT, utolsóéves általános iskolai tanuló érdemelte meg a beszámoló alapján a bronzjelvényt az I. kerületi II. sz. Szabó Ervín Könyvtárban. Rajtuk kívül még 75 fiatal kapott ezüst-, illetve bronzjelvényt. Az ifjakhoz Szilvást Lajos fiatal író beszélt és ismertette az I. kerületben lejtátszó Lányok című regényét. (Szendi S.-né)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA kérésére a zágrábi egyetem szerb, horvát, szlovén és dalmát népköltési gyűjteményeket küldött Budapestre. Az értékes küldeményt az Akadémiai Könyvtárban helyezték el. (N. F.)

A Pest megyei könyvtár a termelőszoövetkezeti mozgalom fejlesztése érdekében május-júniusban a következő helyeken létesített könyvtárat:

Visegrád: Alkotmány tsz., Nagymaros: Előre tsz., Táborfalva: Május 1. tsz., Sári: Haladás tsz., Ócsa: Vörös Csillag tsz., Letkés: Bástya tsz., Gyón: Szabadság tsz., Dány: Lenin tsz., Monor: Állami Gépdílmás, Örkény: Állami Gépdílmás, Sós-kút: Állami Gazdaság, Ipolyvölgyi Állami Gazdaság, Márianosztra.

Májusban függetlenített község könyvtárosaikat elvitték a mezőgazdasági könyvtárba, ahol szakszerű előadásban ismertették velük az időszerű mezőgazdasági irodalmat. (M. J.)

NYÁRI SZÜNÉTET TART augusztus 15–31-ig az Országos Széchényi Könyvtár. Az egyes gyűjtemények ez idő alatt zárva lesznek. (O. SZ. K.)

PERZSA, TIBETI, mongol és kínai művek másolatát tartalmazó mikrofilmeket kapott a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára a tübingeni Egyetemi Könyvtártól. (N. F.)

HARMINC ÚJ ELŐFIZETŐT gyűjtött a KÖNYVBARÁT-nak Mezei Magda és Liborcz Allice, a Középülettervező Vállalat két könyvtárosa. Ez a második legjobb eredmény az üzemi könyvtárak között.

A TAVASZI ÁRVIZ SORÁN Tolna megye népkönyvtárai közül a bogyszlói teljesen elpusztult, 14 könyvtár pedig kisebb nagyobb kárt szenvedett. A székszárdi Megyei Könyvtár kéressel fordult az ország valamennyi könyvtárához, hogy nélkülözhető könyvekkel segítsék az árvízkárosult Tolna megyei könyvtárakat. A felhívásra az egész országban megindult a könyvek gyűjtése. Az árvíz idején elpusztult, illetve megsérült könyvtárak már zavartalanul működnek. (N. F.)

A BELOIANNISZ Híradástechnikai Gyar III. telep (volt Vörös Szikra) dolgozóinak 30 százaléka rendszeresen látogatja a Műszaki Könyvtárat. A műszaki könyvtár olvasóinak 65 százaléka fizikai munkás. (Csizmadia Imre)

GORKIJ HALÁLÁNAK 20. évfordulója alkalmából emlékkiállítás nyílt meg az Országos Széchényi Könyvtár bejáratát folyosóján. Gazdag anyaga bemutatja Gorkij életét, irodalmi munkásságát és a nagy irodalommal való kapcsolatát. (O. SZ. K.)

HARMINCKÉT HALLGATÓ végezte el sikeresen az V. ker. tanács népművelési osztálya által rendezett könyvtáros tanfolyamot. Az eredményeket Csukly László, az Engels téri kultúrterthon igazgatója ismertette, majd Hackl Ambrus, a népművelési osztály vezetője ünnepi beszédet tartott. A hallgatók közül 18-an könyvjutalomban részesültek. Többen kérték, hogy a népművelési osztály továbbképző tanfolyamot is indítson, mert szeretnék ismereteket bővíteni. (Barabás A.)

KÖNYVMEGÓVÁSI TANÁCSADÓ" versenyt rendezett a IX. kerületi Mester utcai könyvtár 6–14 éves olvasóinak. Ismertették a könyvnap jelentőségét, a könyvnap rövid történetét és tíz, újonnan megjelent könyv tartalmát. Több, mint 80 gyerek jelent meg, nagy többségük részt vett a versenyben és közülük 13-an értékes könyvjutalomban részesültek. (Garami O.-né)

ÚJ PÓTÉPÜLETET KAPOTT AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR a Múzeum u. 3. sz. alatt. Ebben a Módszertani osztály, a Színháztörténeti osztály, a Térképtár, a Könyvelosztó, a Központi Címjegyzék, valamint a Plakát- és aprónyomatványtár anyagát helyezik el. A Guszev utcai épületben csak a könyvkötészet marad. Sajnos, az új pótépület az Országos Széchényi Könyvtár agaszott helyhiányán csak keveset enyhít, mert a Guszev utcai épület cserébe át kellett adni más intézménynek. E megoldás egyetlen előnye, hogy a három könyvtári épület közel van egymáshoz. (O. SZ. K.)

MEGJELENT „Az Országos Széchényi Könyvtár Tájékoztatója”. A képekkel gazdagon illusztrált kiadvány röviden összefoglalja a könyvtár történetét, feladatait, szervezetét, gyűjtőkörét, ismerteti az egyes gyűjteményeket és használatukat. (O. SZ. K.)

Önálló könyvkötészetet létesít a Vas Megyei Könyvtár a megyei és a szombathelyi városi tanács támogatásával. A könyvkötészetben a megye 276 könyvtárának és a megyei könyvtárnak állományát igen alacsony önköltséggel kötik be és így növelik a könyvek élettartamát. (N. F.)

LENGYELORSZÁGBAN 1956. február 16-a és 18-a között zajlott le az Országos Könyvtáros Kongresszus. A Kongresszussal kapcsolatban W. Bienkowski igen érdekes cikket írt a Nowa Kultura című folyóirat ez idel első számában. Fejtegetésében rámutat többek között arra, hogy a könyvtárak életében még most is mutatkozó ún. „kampányfeladatok”, „roham-munkák” (nóádul országos olvasóversenyek) már túlélték magukat. Ezekkel gyakran igen felülletes, hatásvadászó propaganda jár. A szerző a rendszeres munka mellett tör lándsáti. (Bibliotekarz)

IZOTÓP BIBLIOGRÁFIA

A Földművelésügyi Minisztérium Magyarai András miniszterhelyettes előkötésével izotóp bizottságot alakított. Munkájuk támogatására az Országos Mezőgazdasági Könyvtár „Rádióaktív anyagok szerepe a mezőgazdaságban” címmel a bibliográfiát állított össze. A 289 adatot tartalmazó kiadvánú a könyvtárban található külföldi és magyar cikkeket, könyveket és fordításokat sorolja fel. (OMGK.)

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

Egyes könyvismertetések után kis bibliográfiákat közlünk. Ezekben felsoroljuk a szerző egyéb műveit, vagy ugyanazzal a témával foglalkozó más könyveket. A kis bibliográfiákat Tiszay Andor állította össze.

POLITIKAI MŰVEK

Rudas László

DIALEKTIKUS MATERIALIZMUS ÉS KOMMUNIZMUS

Szikra. 382 old. Ara 28,— Ft.

A könyvnapra jelent meg Rudas László eddig még magyarul kiadatlan tanulmányainak gyűjteménye. A kötet megjelenése igen időszerű volt: a társadalomtudományok közül ugyanis többek között éppen a filozófia elmaradása mutatkozik meg a legszembetűnőbben. Ilyen helyzetben pedig fokozott jelentősége van az eddig kibányászatlan értékek felszínrehozatalának, amelyek a dialektikus materializmus alapkérdéseit igyekeznek megvilágítani.

A közrebocsátott tanulmányok 1925 és 1935 között íródtak, s a nemzetközi munkásmozgalom igen tekintélyes orgánumaiban jelentek meg. A közötti tanulmányok közül egy foglalkozik a marxizmus elméletével, egy másik a marxista dialektika oly fontos kérdéseivel, mint az ellentmondások egysége és harca. A legterjedelmesebb tanulmány választ igyekszik adni a dialektika és az ismeretelmélet, a dialektika és a természettudomány kapcsolatának bizonyult kérdéseire, s végül az utolsó tanulmány részletesen foglalkozik a vizsgált témakör elmélettel.

Az egyes írások persze konkrét céllal, adott viszonyok között, adott nézetekkel harcolva íródtak. Ez azonban nem csökkenti felhasználhatóságukat. Sőt, éppen e téren ad nagy segítséget: a határozott, logikus okfejtés, az elméleti szilárdság és éberség terén. Amellett minden egyes tanulmányon vezérlő fonalként húzódik végig a marxizmus elméletének és a proletárpárt gyakorlatának elválaszthatatlan egysége, a dialektika és a különböző tudományágak szerves kapcsolata, a következetesen érvényesített történeti szemléleti mód — egyezőval a dialektikus materializmus legfontosabb tételeinek megvilágítására irányuló törekvés.

Ez a tanulmánykötet — reméljük — nemcsak filozófiai frontunk fellendülését,

a materialista filozófia tanulmányozását fogja előrelendíteni, hanem segítséget nyújt majd ahhoz is, hogy megfelelő tudományos értékelését adjuk Rudas László filozófiai munkásságának. Ehhez az első lépést már megtette *Szecsődi László* a kötet bevezetőjeként megírt előtanulmányában, mely röviden ismerteti Rudas László életét és filozófiai tevékenységének jelentőségét. (I. B.)

Nataradzsan

HIROSIMÁTÓL BANDUNGIG

Szikra. 176 old. Ara 10,— Ft.

A nemrég lezajlott könyvnapokon fel-tűnő érdeklődés nyilvánult meg Nataradzsan könyve iránt. A könyv meg is érdemi, hogy minél többen elolvassák, mert jótollú szerzője — neves indiai újságíró — hatalmas tényanyag alapján, rendkívül világosan, amellet olvasmányos formában rajzolja meg az amerikai terjeszkedési politika történetének körvonalait.

A mű voltaképpen többet ad, mint amennyit a címe ígér. Megismerjük belőle a »nyitott ajtókat« követelő fiatal Amerikai Egyesült Államok kezdeti gyarmatosító törekvéseit, melyek az első világháború idején még hatványozottabb fokra hágtak, majd egyenesen világuralmi tervekben öltöztek testet. A második világháború küszöbén bizonyos körök Amerikai Évszázadról kezdtek álmodozni. Jellemző erre Walter Lippmann 1938-ban tett nyilatkozata: *»Még a mi időnkben tanúi leszünk annak a mindjobban érlelődő felismerésnek, hogy egy új hatalom alakult ki, amelynek az a rendeltetése, hogy a béke megteremtőjeként Róma és Anglia utódjává legyen, s amelynek feladata, hogy a küldetésre felkészüljön. Természetesen az Amerikai Egyesült Államokra gondolok...«* Nataradzsan a leleplező adatok egész légiójával mutatja be, hogy az óceánon túli »békeapostoloknak« valójában a világ leigázása volt a céljuk, s eszközeikben nemigen voltak válogatósak (katonai agresszió, diplomáciai és gazdasági zsarolás stb.).

Nataradzsan részletesen foglalkozik a Szovjetunió és Kína békepolitikájával, az egyes ázsiai országok helyzetével, s

igen érdekes — részben bíráló — megjegyzésekkel kommentálja India vezetőinek régebbi és mostani politikáját. A mindvégig érdekesítő könyvnek figyelemre méltó záróakkordja a következő mondat: »Bármít tart is valaki a kommunista elméletéről vagy a kommunista államok napi politikájáról, vitathatatlan tény az, hogy a Szovjetunió egyre növekvő hatalma és Kínának kommunista vezetéssel végbement megújulása teremtette meg azokat az objektív feltételeket, amelyek között az olyan országok, mint India, teret nyertek független diplomáciájuk számára, s alkalmat a békés rendezésre.« (Terényi István)

Broda: Az atomenergia és felhasználása békében és háborúban. Bp. 1952, Művelt Nép. 132 old.

Desanti—Haroche: Atombomba vagy atombéke? Bp. 1950, Szikra. 162 old.

Blackett: Az atomenergia politikai és katonai következményei. Bp. 1951, Szikra. 250. old.

SZÉPIRODALMI MŰVEK

Versegi Ferenc

VÁLOGATOTT VERSEK

Magvető. 303 old. Ara 14,50 Ft.

A magyar felvilágosodás egyik jelentős költőjét mutatja be a Magyar Könyvtárnak ez a kötete. Hiányt pótol és méltánytalanságot tesz jóvá, mert érdeméhez mérten nagyon keveset emlegettük mostanában Versegit. A köztudatban legfeljebb úgy élt, mint a *Marseillaise* első magyarra fordítója, akinek aztán börtönben kellett szenvednie Kazinczyval és Martinovics más társaival együtt. Az egyetemeken még annyit tanítottak róla, hogy legyőzöttje volt annak az irodalmi háborúságnak, amely a múlt század elején közte és Révai Miklós közt a magyar helyesírásról folyt, néha bizony goromba csatogással. De hogy Versegi a magyar irodalmi népiesség egyik úttörője, egykor igen népszerű, »muzsikára tett«, csinos dalok szerzője, a »fentebb« ódastílus szerencsés megszólaltatója, a próza-regény egyik korai kezdeményezője s a felvilágosodás eszméinek szorgalmas terjesztője is volt, azt néhány szakemberen kívül alig valaki tudta.

Verseinek ebből a gyűjteményéből remélhetőleg szélesebb olvasótábor barátokzik meg ezzel az érdekes, ma is friss poétával. Lesz, aki pajzán, a vaskosabb éltől sem riadó ámorí évődéseit kedveli

majd meg; lesz, aki a könnyed, zenei veresülésnek Csokonai mellett legkiválóbb korai mesterét bámulja benne. Kezdő költők kijegeyzgethetik modern-merész jelzőit: *kiféleges sors, goromba gög, nyulánk* lelkek csapoáár csatája stb.; — megingt mások finoman részletezett életképeiben találnak gyönyörűséget:

*A falunak kacagó szépségei
friss cicakra gyűlnek
a holdvilágnál, s a kevély suhancok
tölgyfa tekét vernek; még pörölye
a serény kovácsnak
a vasdorongot nyögve vékonyítja.*

S bizonyos, hogy minden olvasójának lelkét megilleti az a mély, igaz humanitás, amely Versegi nemesen felvilágosult költészetének alaphangja, s mely ma, százötven év múltán is vágya, programja a nemzeteknek:

*Mennyei emberség! óh drága gyümölcse
az észnek!
maradj te köztünk szüntelen.*

Vargha Balázs válogatása jó és arányos képet ad a feledésből kikívánckozó poétáról; csak az a kár, hogy némi bibliográfiai útmutatással nem sietett azoknak a kíváncsiaknak segítségére, akik — reméljük, minél többen — szeretnének megismerkedni Versegi teljes, ma még csak szanaszét föllelhető életművével. (L. S.)

Verseghy Ferenc: Kisebb költeményei. Kiadják: Császár Elemér—Madarász Flóris. Bp. 1910, Franklin. 408 old. (Régi magyar knyvt.)

Halmly Gyula: Versegi Ferenc élete és munkái. Bp. 1891, Franklin. 103 old.

Tömörkény István

A TENGHERI VÁROS

Szépirodalmi Kiadó. 441 oldal. Ara 32,50 Ft.

A szegedi és pesti lapokban megjelent néhány novellán és tárcán már túl volt *Steingassner István*, a fiatal osztrák-német származású patikus, amikor barátával apró cédulákra írta fel a szegedkörnyéki legszebb község és tanyaneveket: Anyás, Levelény, Tömörkény, stb. Az összekevert, írással lefelé fordított cédulákra irányzott bugylibicska hegye a Tömörkény felírását találta el. Így választott nevet Tömörkény István, egyik legmagyarabb novellistánk, hogy nemcsak nevével, de egész életművével cáfolhatatlanul megcáfolja a fajelméletet. Steingassner Istvánból így lett Tömörkény István, a magyar parasztság, halászok, pásztorok, vízenjáró és kétkezi munkások életének halhatatlan krónikása.

Hatalmas, szétszórt életműve máig fel- dolgozatlan, kötetben talán a fele sem je- lent meg, s az újabb válogatások sem kezdtek meg a tervszerű, alapos kiadást.

A *tengeri város* igen rokonszenves és dicséretes kezdeményezés. Czibor János, a kötet összeállítója, olyan sorozatot indít meg ezzel a kötetrel, amely az írónak 1885-től 1917-ig, haláláig írt legjobb no- velláit dolgozza fel, gyűjti össze. Ez a kö- tet 1896-ig követi az író pályafutását. S a fiatal Tömörkényi máris hány remekmű- vel örvezdetteti meg olvasóit! A *Néhány birkák irányában*, a *Vig Péter hatosa*, a *ravasz Kabók* Tömörkényi játékos humo- rának, derűjének mélységébe enged be- pillantást; A *tengeri város* eleven és nagy művészettel kelti életre a messzevagyó, tudni és tanulni kívánó ember nosztalgi- áját: a *Parádé* a katonai élet szatírája; csodálatosan tömör a tragikus *Két vénség*. S még hány felejthetetlen írás!

Magyar írók és olvasók csak Tömör- kényi halálakor döbrentek rá, hogy a kor egyik legnagyobb íróját vesztették el ben- ne. Kosztolányi ezt írta: »*Ilyen súlyos ne- vet még a háború alatt sem irtunk az iro- dalom vesztésglistájába.*« Krúdy pedig így emlékezett: »*Az Alföld felett álomként tűnik el a látóhatár felé egy fehér kócsag- madár. Ez volt Tömörkényi lelke.*«

Tömörkényi lelkét — hatalmas életmű- vét — hadd ismerje meg minél jobban, minél alaposabban a mai olvasó. A *ten- geri város*, ez a jól összeállított, szép kiál- lítású kötet 1945 óta a legfontosabb lépés Tömörkényi műveinek kiadásában. (R. P.)

Tömörkényi István: *Föltetszik a hajnal*. Bp. 1955. Szegedi Magvető. 323 old. 1 t.

Tömörkényi István: *Vándorló földek*. Bev. Sőtér István. Bp. 1952. Ifjúsági Kk. 200 old.

Tömörkényi István: *Kétkézi munkások*. 2. kiad. Bp. 1952. Szépirodalmi Kk. 194 old.

Hemingway

AZ ÖREG HALÁSZ ÉS A TENGÉR

Új Magyar Könyvkiadó. 119 old. Ára 10,50 Ft.

Ernest Hemingway 1898-as születésű. Ahhoz a nemzedékhez tartozik, amely az első háborúban lépett ki az amerikai el- szigeteltségből és ismerkedett meg az »öreg« Európa érettebb, bonyolultabb életformájával, problémáival. Kinyílt szemű, elfogulatlan tekintetű nemzedék ez, több benne a jószándék, mint a hit, s ha hisz is, inkább a jellemben és aka- ratban hisz, mint az észben. Belső tanács- talanságát nem leplezi állelkesedéssel, inkább bevallja illúziótlanságát. Ha ne- mesen viselkedik, úgy tűnteti fel, mintha csupán sportból, virtusból tenné. Megveti

a látványos ripacskodást és pózolászt. Az egyszerűség és férfiaság az ideálja.

Ezt az ideált formálja újra meg újra Hemingway minden művében. Ennek a kisregénynek története is egyetlen ru- góra jár, amely egyszerre az ideál meg- fogalmazása és művészi »fogás« (de nagy- szerű fogás). Ez pedig az, hogy Santiago, az öreg halász, *nem tudja magáról, hogy hős*. Nyolcvannégy napi teljes sikertelen- ség után óriási hal akad a horgára és napokon át vonszolja a csónakot a nyílt tengeren. Az éhségtől és vénségtől kő- válygó fejű Santiago nem akar egyebet, mint halat fogni, eladni a piacon, végre tele gyomorral, nyugodtan olvasni a béz- ből-tudósításokat (baseball: amerikai labdajáték). A hallal, a tengerrel, az éh- séggel, rosszultáplált testének gyengeségé- vel vívott élet-halálharcában a legtöbb, amire gondol: vajon DiMaggio, a csodált bézbőljátékos teljesítményével fölér-e, amit most csinál? Hogy eközben a halászbecsület és az emberi helytállás eposzi hősvé nő, az eszébe sem jut. Nem is tudja, mi az az eposz.

Pedig Hemingway, frázisok nélkül, rendkívüli ember- és természetábrázoló tehetséggel eposzt írt ebből az egyszerű történetből. Művészi színvonalát a No- bel-díj fémjelzi.

Nem optimista könyv, mert a zsák- mányt csontig rágják a rátámadó cápák, Santiago csak a csontvázat vontatja be a kikötőbe. Nincs itt szó »a jóknak jutal- máról, a gonoszok bűnhődéséről.« Kímé- letlen, kegyetlen élet ez. Nem nehéz a kisregényben fölfedezni az egzisztencia- lista filozófia, vagy még pontosabban: az egzisztencialista életérzés jegyeit: a ter- mézet, az élet, a világmindenség vad és vak erőinek védtelenül odadobott ember életérzését, aki küzdelmében csak ma- gára számíthat. De nem a petyhüdt le- mondás, az »ugyis mindegy«, hanem a »csak azért is« filozófiája hatja át:

Ha van a könyvben — nem a stílusá- ban! hanem a koncepciójában — pátozs, úgy ennek a »hősiességnek a reménytelen- ségben« pátozsza az, amelynek nemességét nem lehet kétségbevonni. Csupán az a kérdés vetődik fel óhatatlanul: a társa- dalomban ezer szállal gyökerező mai em- ber mit kezdhet Santiago Robinzon- szerű hősiességével? Szellemi igényeink- kel mit szóljunk Hemingway nem is na- gyon titkolt antiintellektualizmusához? Összefogva: egy ideál, amely menekülés visszafelé, egy elemi egyszerűségű, ter- mézeti (és éppen ezért már megvalósít- hatatlan) életforma felé, az eziránti nosz- talgián kívül mit adhat nekünk, akik már arra vagyunk kíváncsiak, hogyan nemesedhetik meg az ember a *társadal- mon belül?* (L. O.)

AZ EZÜST KECSKE —
A NAP LOVAGJA

Szépirodalmi Könyvkiadó. 348 old. Ara 22,50 Ft.

Rastignac-i karriertörténetek Jókai stílusában a századforduló társadalmáról. Az első: mese egy kajszibarackot ebédező, sültkrumplit vacsoráló fiatalemberről, akinek két kincse van: tiszta fiatalsága és egy ezüst kecskét ábrázoló sétatáplálca. Robin Sándor üres szívét becserélti teli zsebre s megindul a lejtőn — felfelé. Képviselő lesz. A lejtőn felfelé nehéz megállni. Egyre jobban belemerül az akkori politika korrupciós mocsarába, végül is megundorodva saját aljasságától, elbukik erkölcsileg.

Az ezüst kecske szimbólum: a reményt nyújtó tiszta fiatalság jelképe, közeli rokona a balzaci számbőrörnek.

A másik történet egy hidegen számító kalandorról szól. Asztalos Aurél szeretője lesz egy Habsburg herceg szeretőjének és ezután szándékozik karriert csinálni. Itt is elbukik a hős, de itt már fizikailag is megsemmisül, nemcsak erkölcsileg.

A két regény elkészülte között öt év telt el — közbeesett a *Fehér Könyv* szerkesztésének korszaka — jelentős és nagy változások mutatkoznak az író stílusában és szemléletében. Az ezüst kecske erősen Jókai hatására utaló történet, a közeli romantika sok szertelen kellékével. Szerkezetileg széthullóbb, kevésbé regényszerű, mint *A nap lovagja*, mely már világnézetileg is fejlettebb: sokkal konkrétabb formában mond ítéletet a kor pénzhaszoló társadalmáról. Egyáltalán, ez a regény Bródy regényeinek egyik legsikerültebbje, egyes pontjain eléri a realista regények színvonalát. Levetkőzi benne majd minden naturalista és romantikus kötelékét és nyitott írói szemmel lát, bátor írói kézzel nyúl a kor problémáihoz. — *Az ezüst kecskében így ír Bródy: »Robin úgy tapasztalta, hogy minden politika fölött, a folyosóra ereszkedő füstfelhőkben is egészen felül úszik a pénz, vékony, finom kötegekben, százasok, ezresek, sőt külön kezelt milliók is... Lehet, hogy a kókuszszőnyeg, a pádimentum alatt, az egész képviselőház lába alatt ugyanez elementum uralkodott.«* — Mi is így érezzük ennek a színesen olvasmányos könyvnek lapjairól — érezzük ezt az állandó szédült körforgást, bódult körtáncot a Pénz körül. S ebben a táncban kell elbuknia ennek a két fiatalembernek, mivel megszedítette őket a pénz mérge. (*Gál Péter*)

A JEGYESEK

Új Magyar Könyvkiadó. 661 old. Ara 44,— Ft.

Alessandro Manzoni főművét, *A jegyeseket Révay József* kitűnő fordításában adta ki újra az Új Magyar Könyvkiadó. Az olasz romantikus iskola feje, az olasz irodalom nagy történeti regényének írója sokban emlékezteti az olvasót a mi Eötvös Józsefünkre. Ugyanaz a fennkölt és mégis gyakorlatias idealizmus, ugyanaz a mélységes, de kevés illúziót tápláló, szelíd, okos emberszeretet hatja át, mint *A falu jegyzője* és *Magyarország 1514-ben* íróját.

A jegyések nemcsak Manzoni legfőbb műve, de az egész olasz regényirodalomé is. A XVII. századi Lombardiában játszik cselekménye, a Como-parti nép körében, amely az idegen spanyol és hazai feudális elnyomás alatt egyaránt szenved. A fiatal, külső akadályok miatt egymásé lenni nem tudó jegyespár történetét követve zajlik le előttünk egy milánói éhséglázadás és egy nagy pestis. Ez utóbbinak nagyméretű történeti freskója a világirodalom legnagyobbaszabású leírásai közé tartozik.

Manzoni regénye mélységesen olasz regény, mély, bizalmas realitásérzékével, emberségével, természetközelségével. Írója vallásos géniusz, aki benne gyökerezik népében. A nép hatalmas függetlenségi küzdelmét és szabadságharcát választja ki magának művészi feladatul. A népen elsősorban a parasztokat és a polgárokat érti, velük állnak szemben az olasz feudális urak, az idegen zsarnokok és azoknak olasz szolgái, világiak és egyháziak egyformán. Hőséül is egy derék, igen rokonszenves, tragikussorsú olasz kisembert választott, akinek életén át egész népe sorsát iparkodik tükrözni.

A regényhez Kardos Tibor írt terjedelmes és alapos előszót, mely sokban cáfolata a másfél évtized előtt ugyan csak tőle származó előző felfogásának. (*Katona Jenő*)

Alekszej Tolsztoj

EL BESZÉLÉSEK I—II.

Új Magyar Könyvkiadó. 597 és 561 old. Ara 68,50 Ft.

Az *I. Péter* és a *Golgota* írójának elbeszéléseit ígéri a címlap; valójában ennél jóval többet tartalmaz a két vastag kötet. A tulajdonképpeni elbeszélések mellett találunk benne olyan hosszabb lélegzetű s önállóan megjelent műveket

is, mint a *Nyikita gyermekkora*, az *Aelita*, az *Ibikusz* és az *Emigránsok*; az utóbbi egymaga majdnem fele a második kötetnek.

Az első elbeszélések 1910-ben keltek; az utolsók, *Ivan Szudarev elbeszélései*, 1942-ben és 1944-ben. Mindössze harmincegynéhány év — de ha az elbeszélések tartalmát vagy hangulatát nézem, akár száz is lehetne. Mekkora változott a világ, mindenekelőtt éppen orosz földön! Misuka Nalimov, az első történet főszereplője — akár csak a *Holt lelkek* földesurai; más elbeszélések meg Turgenyev regényeinek, Csehov drámáinak eltévedt, tehetetlen, tragikus alakjait juttatják eszünkbe. Az *Orosz jellem* viszont a Nagy Honvédő Háború végén játszódik; néhány jellemző vonással nagyszerűen megrajzolt alakjait korszakok választják el az előbbiektől. S közül: történetek az első világháború napjaiból, a polgárháború idejéből és főképpen a forradalom utáni orosz emigráció kaotikus, szennyes világából. Néhány elbeszélés az orosz történelem távolabbi múltjába viszi vissza az olvasót: az Ál-Gyimitrij, Péter cár napjaiba. Az *Aelita*, ez a fantasztikus regény pedig előre, a jövőbe s egy messiás, másik csillagra: a Marsra.

Mintha nem is egyetlen író művének, hanem száz év orosz irodalmának összesszemetét akarná adni az előttünk fekvő válogatás. Ez a benyomásunk a legszebb bizonyossága annak, milyen nagy pályát futott meg Alekszej Tolsztoj s milyen sokoldalú írói egyéniség volt. A két kötet a Szovjet Írók Válogatott művei sorozatában jelent meg. Nem válik a kiadó dicséretére, hogy ennél a reprezentatív sorozatánál sem tudja biztosítani a kötetek egyöntetűségét: a második kötet összehasonlíthatatlanul durvább, sárgásabb papírt kapott, mint az első. Az utószó — 1945 helyett — tévesen 1944-re teszi Alekszej Tolsztoj halálát.

(Viktor János)

Lányi Sarolta

ŐSZI KERT

Magvető. 470 old. Ara 29,50 Ft.

Pedagógusként kezdte, akár másik nagy kortársa, a nála valamivel idősebb Kaffka Margit, de tehetsége őt is irodalmi pályára vonzotta.

1906—1910: még csak a hangját próbálgatja Lányi Sarolta, a századvégi importált s megmagyarosodott szentimentalizmus, majd itt-ott Ady hatása érződik első versein, de a fiatal költőnő mást

is megtanul: a fejlett, igen fejlett vers- és rímtechnikát, formai műgondot és igényességet. Amikor a Nyugat együttesében jelentkezik — ahol Ady és Kosztolányi, Babits, Tóth Árpád és Juhász Gyula éneklik a szótól, adják meg a hangot (de nehéz lehetett akkoriban költőnek saját szavaival megszólalni egy ilyen nagyszerű kórusban!), — már mindinkább magára talál: ettől fogva költészete kivirágzik, elmélyül, bővül tematikája és »eszméinek szótára«, új és nagyszerű színdíket hoz verseibe igaz és nagy szerelme, anyasága. S attól fogva, hogy a költőnő rövidebb a társadalom igazságtalanságaira, belső és külső körülmények folytán élete és munkássága összefonódik a jövőt megalkotó munkásosztály eszméivel.

»Keserű fuvolám — kiesik a számból. — Elmegyek meghalni — ebből az országból!« — írja a *Távolodó ének*-ben, amikor 1922-ben férjével együtt a Szovjetunióba emigrál. A szovjet társadalom élete, a szovjet költészet nagy hatással van rá, költeményeinek agitatív ereje, harcossága növekszik: »Ne adjátok fel a harcot, azért sem, azért sem!« üzeni a magyar bányászoknak, s nem egyhelyütt a marxizmus tanításait fogalmazza verssé (*Újságolvasás közben*, 1935.).

A felszabadulás után hazatér, siet programot adni népének és önmagának: »Építs új hidat, új otthont, szilárdat — S termő kerteket. — Építs a hazának — erős lelkeket.« A férje halála után írt, felejthetetlenül szép verseit *Gyászfátyol* címmel gyűjti egybe.

A 13 ciklusból álló *Őszi kert*-et, amelyben Lányi Sarolta ötven év termését takarította be, *Czöbel Béla* rajzai illusztrálják. (Csanádi Ákos)

Tersánszky J. Jenő

A SZERELMES CSÓKA ÉS MÁS REGÉNYEK

Magvető Kiadó. 504 old. Ara 34.— Ft.

Tersánszky a régi Nyugat nyárspolgári-ijesztgető hagyományainak időben utolsó és legerősebb képviselője. E szándékos nyárspolgáriijesztgetés ellenére, különös módon még régebbi írásaiban is valami kedves báj, üdeség bújkal. A külvilággal groteszk harcban álló, társadalmon kívüliek életének felfedezője, akasztófa-humorú és ugyanakkor idilli jóérzésű rajzolója e kötet három kisregényében, a szerelmes csóka, a vezérbika és Bandika kanári történetében hagyományosan suhancos hangvételét a szokottnál még mélyebb zengésű lírával, emberséggel itatja át. Játékosága rendkívül összetett: szen-

vedés, remény, csüggedés, humor, vígság és tragédia egyben; nemcsak leleményes, de szenvedélyes vizsgálata is a merészen megragadott társadalmi és egyéni kérdéseknek.

Bár mindhárom kisregény főhőse állapot, nem aesopusi tanmesékről van szó. Vitéz Tyákó »címzetes tizedes, a m. kir. 1001-ik honvéd gyalogezred aranyéremmel kitüntetett, nyugalomba vonult küldönc-csókája«, szerelme, Grünika (milyen trousseau-ok a nevek is!), a bölcs, okoskodó vezérbika és Bandika kanári, »a teremtésnek előkelő, kifinomodott, elfinomodott remekműve«, akivel a fasiszta háborúviselés és nyilas rémuralom szörnyűségeit, valamint a felszabadulást együtt éljük át — inkább Kipling állataival távoli rokonok. Csak sokkal mélyebb társadalmi tartalommal és a humoros szemléletnek valami egészen különleges vonásával, amellyel minden valami furcsa, groteszk költői lebegésbe emelkedik, s a legrealisabb részletek is ezer különös színben csillognak.

Szatirikus tendenciái és tanulságai magyar népmeseli elemekből merítettek (a csókatársadalom rajzában például: mindenki boldogtalan lesz, aki tehetségével ellentétes pályán dolgozik, még ha egyébként irigylendő pozíciót tölt is be), de ítéletei az alkotáson keresztül érvényesülnek a közvetlenség költészetével, legtöbbször kommentár nélkül, a realista ábrázolás határt nem ismerő lehetőségeit kihasználva. Ő maga tréfás epilogusfelében így vall erről: »De egyebekben édes-kegyes olvasóm, ennek a műfajilag szürrealizmussal leöntött neo-impresszionista történetnek ne a végkifejlésében keress jelképet és erkölcsi tanulságot, mint általában hozzászoktattak szellemi produktumok... Ne! A jelképet, a tanulságot ennek a történetnek hiteles folyamata rejti. Ez gyöngye művem egyetlen, de megdönthetetlen erőssége.« (III. Bándika a vészben.)

Tersánszky egyéni, érdekes művészetének régi és új hódolói számára egyaránt nagy-nagy öröm ez a kiállításában is szép könyv. (T. Polgár István)

Tersánszky J. Jenő: *Kakuk Marci*. III. Csernus Tibor. 1—2. köt. Bp. 1956, Szépirodalmi Kk. 426, 490 old.

Tersánszky J. Jenő: *A bándor*. Válogatott elbeszélések. Sajtó alá rend. Czibor János. III. Csohány Kálmán. Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 352 old.

Tersánszky J. Jenő: *Egy biciklitűk története*. III. Bozókya Mária. Bp. 1955, Magvető. 156 old.

Tersánszky J. Jenő: *Egy ceruza története*. Bp. 1948, Révai. 167 old.

Tersánszky J. Jenő: *Egy kézikocsi története*. Bp. 1949, Révai. 141 old.

Ivan Goran Kovacsics

TŰZEK ÉS RÓZSÁK

Uj Magyar Könyvkiadó. 160 old. Ara 11,— Ft.

E horvát költő magyar nyelven most megjelent verseit a fasiszmus elleni szabadságharc idején barátai a partizánvértől áztatott hegyek között elásták és csak a jugoszláv főlzabadó háború befejezte után kerültek elő a föld mélyéből. Ivan Goran Kovacsics ekkor már nem élt. 1943-ban, harmincesztendőskorában vértanúhalált szenvedett.

A *Tűzek és rózsák* Petőfi-sorsú költője 1956 tavaszán ennek jegyében hoz üzenetet nekünk egy nép gazdag lelkéről, hősi küzdelmeiről. A szerkesztő, Csuka Zoltán vezetésével, műfordítóink java fáradozott azon, hogy e nagy jelentőségű költőt híven tolmácsolják.

Legkiemelkedőbb költeménye a világirodalmi rangú *Jama*, a *Tömegsír*. Minden túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy ez a tíz énekből álló jalkiállítás a fasiszmus által megtiport emberiség egyik legrámaibb, legművészeibb dokumentuma. A sírgödör felé vándorzó, megvakított partizáncsoport utolsó óráit oly lírai erővel és már-már dantei forrósággal fejezi ki, mint ahogy csak a legnagyobbak képesek:

»Ó, fájdalmas fény, soha ilyen éllel
Nem ragogtál felém a hajnalokban.
Villámban, tűzben: s szemem vak
gödörében

Most szinte tüzes könnyekkel zokogtam:
S a poklok villogásán át is égtek
A mártírjajjok, amint hozzám értek.«

E költemény hatását fokozza, hogy szerzője szinte látnoki módon a saját tragédiáját írta meg előre. Műfordítási irodalmunk dicséretére szolgál, hogy a Tömegsírt ketten is átültették magyarra: Csuka Zoltán és Benjámín László. (E kötet az előbbiét közli.) Kovacsics költészete egyébként sokszínű: változatos tartalmi és formagazdagság jellemzi. Az üde szerelmi dal, a tájak melankóliáját kifejező elégiák, a falusi pillanatok megragadó idillek, a harcra buzdító dithirambusok, a fegyverbeszólító pártó dai köszöntése; egy töretlenül teljes költői világ szépségével és harmóniájával ajándékozzák meg az olvasót. Megkapó természetkezelettel, a nép- és a szabadságszeretet forrósága, a zsarnokok izzó gyűlölete hevíti a veressorokat.

Ismeretes, hogy Goethe a délszláv költészet és dal mily nagy rajongója volt. Ivan Goran Kovacsics méltó e magasra értékelt és nagymúltú líra hagyományaihoz. (*Vihar Béla*)

Jaroslav Hašek

SVEJK. EGY DERÉK KATONA
KALANDJAI A
VILÁGHÁBORÚBAN. I—II.

Uj Magyar Könyvkiadó. Ara 65,— Ft.

Századunk cseh irodalmának világszerte ismert, legnépszerűbb regényét, a színpadra, filmre is átdolgozott *Svejk*et csorbítatlan kiadásban, Réz Adám fordításában olvashatjuk.

Annak idején, amikor az első — külföldön nyomott — kiadás elkerült hozzánk, nálunk is akadtak sokan, akik csak mint irodalmon kívüli jelenséget voltak hajlandók elfogadni a *Svejk*et nyers kasszárnyastílusa, vaskos, nem éppen szalonképes humora miatt. Nem vették észre, például az író nagyszerű típusteremtő képességét. *Svejk* sajátos népi hős, aki a maga módján szembefordul a monarchia nemzeti törekvéseket eltipró politikájával. Fura »együgyűségével«, kimeríthetetlen anekdotázásával kinevetteti a Habsburg-világ civil és egyenruhás hatalmasságait, a korrupt és bürokrata közszellemet, a Kuk-hadsereg embertelen drilljét.

Hašek az írói eszközök tekintetében szerény, a jellemzéshez, megjelenítéshez kevés vonást, színt használ, mint a folklór (és mint Josef Lada remek illusztrációi); végül azonban felejthetetlen, csupaelet kép marad az olvasóban az ábrázolt világról — és csak azt sajnáljuk, hogy az író korai halála miatt nem tudta befejezni a regényt. Nehéz lenne még egy regényt találni az első világháború gazdag irodalmából, amely hasonló elevenséggel, ma is frissen ható és vonzó satirizáló hévvel leplezi le a bomló monarchiát, a front és a hinterland jellemző helyzeteit, alakjait. A *Svejk* kiállotta az idő próbáját, humora nem avult el, s ha erre a letűnt világra gondolunk, óhatatlanul eszünkbe jutnak *Svejk* anekdotái, a regény groteszk, de valóságghiteltű alakjai.

A *Svejk* satírája, humora mögött a haza és az emberség forró szeretete lobog. Vannak olyan alakjai is (Marek önkéntes), akikben már nemcsak a becsület, igazságszerető cseh kispolgár elégedetlensége él, hanem igazi forradalmi jobbat akarás. Nyilvánvaló, hogy a regény szókimondása miatt fanyalgó széplelkűeknek főképp Hašek társadalomkritikájának szenvedélye nem tetszett; de ők sem állhattak útjába a regény sikerének, évtizedek óta növekvő népszerűségének. (P. L.)

Rónay György

A FRANCIA RENESZÁNSZ
KÖLTÉSZETE

Magvető. 362 old. Ara 39,— Ft.

Izléses, szép kötet, külsejét és tartalmát illetően egyaránt. Rónay György majd 140 oldalas tanulmányban a felszabadulás óta először elemzi hazánkban a XVI. század francia költészetét. »A célom az volt — írja a jegyzetek bevezetőjében —, hogy szép verseket ismertessek a magyar olvasóval, de amellet úgy válogassam egybe szemelvényeimet, hogy aki a könyvet forgatja, lehetőleg átfogó képet nyerjen a kor irodalmáról, levegőjéről, természetéről.«

E cél hatja át a terjedelmes tanulmányt is, amely népszerű, sőt — horribile dictu! — olvasmányos marad anélkül, hogy irodalomtörténeti jellegén csorba esnék. Rónay általában a szellemes összefoglaló szerepét vállalja, nem eredetieskedik, nem akar újat mondani kutatási lehetőségek híján. Ismerteti a tényeket, az egy-egy eseményre vonatkozó különböző — gyakran ellentétes — nézeteket, nem kíván bizonyítani — bizonyítsanak a versek.

A versek pedig valóban bizonyítanak. Arról tanúskodnak, hogy »az anyag... majdnem korlátlanul bővíthető volna«, hogy Clément Marot, Maurice Scève, Ronsard, Du Bellay sok esztendei mulasztás után hűséges tolmácsra talált.

Hatalmas, eléggé nem méltányolható munka gyümölcse A francia reneszánsz

költészete, s ha némely fogyatékoságát megemlítem, teszem azt főként, mert remélem, hogy Rónaynak nem ez az utolsó, a régi francia líráról hírt hozó kötete. Úgy vélem, hogy némely jelentős költő (*Rémy Belleau, Mellin de Saint Gelais, Agrippa d'Aubigné*) nem kap a válogatásban fontosságának megfelelő súlyt, s hogy a bevezető tanulmány többet foglalkozik egyes poéták életrajzával, mint költészetük és koruk kölcsönhatásaival. (Itt kell még megemlíteni azt a bosszantó tényt, hogy nyomdánk nem rendelkezvén a sajátos francia betűk típusaival, más típusból szedik a szöveget, másból az c, é stb. betűket, ami sajnálatos szépséghibát ejt a különben gondos kiállítású, gazdag könyvön. (*Gera György*)

Rónay György: Új francia költők. Versfordítások. Bp. 1947, Réval. 259 old.

Doris Lessing

ELDORÁDÓ

Új Magyar Könyvkiadó. 384 old. Ara 26,— Ft.

Doris Lessing, haladó gondolkodású angol író, írói pályájának még a kezdetén tart, de a hozzánk eljutott hírek szerint hazájában népszerű. Most megjelent kötetében négy elbeszélést vagy inkább kisregényt olvashatjuk, amelyek a téma és az írói szándék rokonsága fűz eléggé szoros egységbe.

A téma: angol kivándorlók és őslakos négek sorsa, kapcsolata a mai Dél-Afrikában, az angol gyarmatokon, ahol az író nő gyermek- és ifjúkorát töltötte. Az elbeszélésekben sok az élményszerű elem; a környezetrajz finomsága, a szereplők, problémák ábrázolása is sokoldalú helyzetismeretről tanúskodik. Több elbeszéléseben arról ír, hogy az angol kivándorlók a gyors meggazdagodás reményével indulnak a második világháború után is a dél-afrikai angol gyarmatokra (*Lobola*), de kevesen találhatnak itt megélhetést; kínzó gazdasági, társadalmi problémák állják útját a vállalkozó kedvnek. Fehérek és négek viszonyát a hamu alatt parázként izzó, megoldatlan kérdések jellemzik. Az angol telepések részéről közöny, vagy az érdekek mocsarába fulladó reformtervek az egyik oldalon, elfogultságok és embertelenségek örvénye a másik oldalon (*Termeszvár*). A néger lakosság még most teszi az első lépéseket az öntudatra ébredés felé (*Éhség*); az ősi falvak, *králok* hagyományos életformájából kiszakadva egyelőre könnyű zsákmanya a gyarmati terrornak és gátlástalan ka!andoroknak.

Az emberi jogokért vívott szervezett harcot még kevesen vállalják.

Az író nő humanizmusa, amellyel egy előttünk jórészt ismeretlen világ problémái között próbál utat mutatni, megfogja az olvasót. De ábrázoló módszere, jellemfestő, atmoszférát érzékeltető készsége már kevésbé: dokumentumszerű keserű képeiben sok a riportelem; az alakok rajzánál pedig vagy túlpszihologizálásba bonyolódik (*Eldorádó*), vagy megelégszik illusztratív eszközökkel (*Lobola*).

Nagyon sok feladatunk van még a nyugati irodalmak, így a mai angol irodalom megismeretése körül — talán jelentősebb művek lefordításával kellene kezdenünk... (*P. L.*)

Somfai László

VIHARBAN

Tiszatáji Magvető. 533 old. Ara 28.50 Ft.

Somfai László terjedelmes regényében, a mi legmaibb jelenünk sűrűjébe nyúl és igen éles konfliktusokat ragad meg.

A *Viharban* főhőse, Anna, egy kubi-kus családból származó, fodrászlányból lett tanárnő fokról fokra elszakad férjétől, az egyszerű és nála sokkal kevésbé fejlődőképes kovácstól. Balázs Imre orvosban már-már új élettársra talál. Tizenhatéves kislánya azonban erkölcsi ballépést követ el. Részben az anyai felelősségérzés indítja arra Annát, hogy visszatérjen a családi tűzhelyhez, de főként az a felismerés, hogy az ő helye művelt emberként is régi osztályostársai között van.

Annának és az őt körülvevő valóságának a rajza egészen a regény két utolsó fejezetéig — kisebb részlethibáktól eltekintve — hiteles, sőt helyenként igen mély. Anna küzdelme belső, nyugtalanító problémáival, iskolai feladataival, napi gondjaival, igaz és magávalragadó. Igaz a férjnek, a szerelmesnek, a tizenhatéves kislánynak és számos epizódfigurának jellemábrázolása. Nagyon sajnálatos, hogy az író munkája befejezésében erőszakkal téríti el hőseit a maguk valódi útjáról. A sokrétű élet művészi tükrözését elhomályosítja a toladódon fellépő szempont. Regényirodalmunk mai fejlődése akkor is elutasítja a műre kívülről ráaggatott szempontokat, ha ezek helyes politikai gondolatot kívánnának is szolgálni. Itt azonban nem csupán az a baj, hogy a megoldás nem a konfliktusok és hősök belső lényegéből fakad, hanem az, hogy maga a szempont sem helyes. Balázs

Imrét kiváló orvosnak, jellemes, mély-érzésű embernek ismertük meg, aki a régi értelmiséghez tartozik. És mert ennek a régi értelmiségnek néhány tagja silánynak bizonyul a regényben, az író Balázst is osztályhelyzete miatt kudarcra kárhozhatja. Ez a kudarc az olvasóban rendkívül kielégítetlen érzést kelt. Ugyanakkor a férj — éppen ilyen hibás meg gondolásból — talpig férfi léte sem maga szerzi vissza Annát, hanem osztályhelyzete győz. Ilyen végki- fejtet természetesen erőltetett cselek- ményszálakkal, erőltetett motívumokkal érhet csak el Somfai László. (*Lóránd Lajos*)

ZRÍNYI ÉNEKEK

A szigetvári hős Zrínyi Miklós alakja a szomszédos népek költészetében.

Katonai Kiadó. 206 old. Ara 16,— Ft.

Tizenhét délszláv mű és népköltési alkotás van a kötetben összegyűjtve; valamennyi közvetlenül vagy közvetve Zrínyiről, illetve a szigetvári hőstetről szól. A fordító és összeállító Kiss Károly felbecsülhetetlen érdeme, hogy szinte az ismeretlenségből emelte ki ezeket a műveket, melyek a népköltészetnek is, de egyúttal a szomszéd népekkel való közös történelmi sorsunknak is hihetetlenül érdekes, olykor megrendítő, magas színvonalúan művészi dokumentumai.

Véres csaták, bátor portyázások virtu- sa, deli vilézek híre, szelíd szerelmek emléke szövi át mindet. Egyre-másra bukkannak fel már ismert és ismeretlen magyar szereplők, vonatkozások, de a délszláv hősöket is magunkéinknak érezzük. E verseknél szebb bizonyosága aligha van közös sorsunknak, egymást megbecsülé- sünknek, a török hódoltság szenvedéseiben és harcaiban fogant ősi barátságunknak. Megkapó egyébként az a naciona- lista gyűlölködést még nem ismerő hu- mánus, mely még a török emberi és hősi vonásait is elismeri.

Az első, *Kortársak* című részben olvas- hatjuk Karnarutics Barna horvát költő Zrínyi-eposzát (*Sziget várának elfogla- lása*), melynek művészi értékén kívül külön érdekessége, hogy tíz évvel Sziget- vár eleste után íródott. Nem kétséges, hogy Zrínyi, a költő, a szigetvári hős dédunokája ismerte ezt az ős-Zrí- nyiást és munkája közben bizonyára fel is használta. A kötet középső, *A nép emlékezete* című része a legértékesebb. Délszláv hősi énekek, népballadák gyűj- teménye. A szigetvári hős életének való- ságos és képzeletszülte eseményeit, sze-

relmét, házasságát, török fogságát, sza- badulását, csatározásait, hősi tetteit, s végül a szigetvári ostromot és Zrínyi hal- lálát tartalmazzák — a legkülönbözőbb, legszínesebb változatokban.

A fiatal költő Kiss Károlyt nemcsak az összegyűjtés és fordítás úttörő tényé- ért illeti elismerés, hanem a fordítás ki- való minőségéért is, melyet a magyar népköltészet tökéletes műfaji és stílus- ismerete fémjelez. — Ortutay Gyula be- vezető tanulmányát folklor-kutató tu- dós és »egyszerű« olvasó egyaránt haszon- nal olvashatja. (T. P. I.)

Zrínyi Miklós levelet. Bev. és jegyz. el- látta Markó Árpád. Bp. 1950, Akadémiai ki- adó. 172 old.

Zrínyi Miklós válogatott művei. Sajtó alá rend. Bán Imre. Bev. Klaniczay Tibor. Bp. 1952, Szépirodalmi Kk. 436 old.

FÁBIÁN ZOLTÁN

HEGEDŰSZÓ

Magvető. 209 old. Ara 13,50 Ft.

A fiatal író új kötetében különböző műfajokhoz tartozó írásokat gyűjtött egy- be; elbeszéléseket, karcolatokat, napló- jegyzeteket. Az egyes írások értéke erő- sen változó, a válogatás nem olyan sze- rencsés, az alaphang sem olyan egységes, mint a néhány évvel ezelőtt megjelent *Utak-é*. Legsikerültebbek azok, amelyek mai életünkbeli merítik tárgyukat — ezek teszik ki a könyv nagy részét. A kötet három drámai hangú elbeszéléssel indul; a hangulatában és előadásmódjában — talán túlságosan is — Móricz Zsigmond- ra emlékeztető *Egy ítélet* a régi »igazság- szolgálat« mérhetetlen aljasságát áll-ítja pellengérré. A *Hídon* és az *Egye- dül* már kevésbé sikerültek; mind a ka- tonának hurcolt fiatal fiú felszabadulási élménye, mind az idegenlégióba vetődött magyar tiszt levele töredékes, túl vázlat- szerű. Továbbálapozva annál érdekesebb írásokat találunk. A *Barátok* című, izgal- mas és tanulságos elbeszélésben az író jelenünkből merít; olvasása közben nap- jaink egyik gyakran felbukkanó, sok gon- dot okozó jelenségével találjuk magunkat szemközt: Cs. Nagy István, a tehetséges, szorgalmas, majd elbizakodottá, könnyel- művé váló munkásfiú története komoly erkölcsi tanulsággal szolgál.

Fábián ugyancsak bátran és szókimon- dóan nyúl egy másik problémához a kö- tet címadó novellájában. Noha a *Hegedű- szó* nem olyan megnyugtatóan lezár, mint a *Barátok*, és nem látjuk a meg- oldást sem, a történet mégis élményszé- rűen vésődik az ember emlékezetébe.

A fiatal Hajdu Jánosék holtvágányra futó házasságával az író olyan súlyos kérdéseket állít középpontba, melyekről kevés szó esett újabb irodalmunkban. Ez a történet túlnő egy elbeszélés keretein, nagyobbigényű annál — a végére érve ezért támad hiányérzetünk.

A kötet két szatirikus élű karcolatában Fábrián nem használta ki a témában rejlő lehetőségeket. Az egyébként szellemes *Az ellenőr* kissé erőltetett, a *Telefonnál* egyenesen mesterkéltséggel és zűrzavaros, stílus szempontjából is alatta marad a többinek. Ez arról tanúskodik, hogy az író elsősorban drámai cselekmények, drámai sorsok megjelenítésére hivatott. A kötetet záró naplójegyzetek — úgy érezzük — nem ebbe az együttesbe kívánkoznak. (*Pallai István*)

Fábrián Zoltán: *Utak. Elbeszélések. Bp. 1952, Szépirodalmi Kk. 153 old.*

IFJÚSÁGI MŰVEK

TARKA MADÁR

Ifjúsági Könyvkiadó. 379 old. Ara 26,50 Ft.

Ez a hangulatos és oly találó címet viselő vaskos versgyűjtemény a gyermekek számára készült, *Kormos István* gondos és szakszerű válogatásával.

Balassa Bálinttól Illyés Gyuláig, Benjamin Lászlóig és Juhász Ferencig hét évszázad költőinek üde dalait énekli a magyar poézis »tarka madara«. Az ifjú olvasó e versekből megérzi, hogy a haza nemcsak a közös táj, nyelv és történelem foglalta, hanem éppígy szervesen hozzátartozik *Kerekes Izsák balladája*, *Petőfi Tiszája*, *József Attila Medvéntánc* stb.

A kötet e nyilvánvaló feladatát szerencsésen meg is valósítja. A szerkesztő a verseket helyes összeállítási elv szerint öt csoportba osztotta. Elsőül a tájleíró, majd a hazafias tárgyú, ezt követően a családi vonatkozású, továbbá a munka értékét kifejező és végül az évszázadok jellegét megszólaltató költemények következnek. *Würtz Ádám* pompás tollrajzai és festményei ihletetten érzékeltetik a versek hangulatát. Egyetlen észrevételünk, hogy hiányzik ebből a gyermekeknek szánt kötetből néhány kifejezetten nekik íródott és róluk szóló olyan költemény, amely pedig mindenképpen e gyűjteménybe kívánkozik (pl. *Petőfi: Arany Lacinak*, *Szabó Lőrinc: Lóci versei* stb.). Az értékes antológia második kiadásában nyilván pótolják e mulasztást. (*V. B.*)

Köszegi Imre

A DIÁKSZÁZAD BECSÜLETE

Ifjúsági Könyvkiadó. 406 old. Ara 21,50 Ft.

Nem könnyű feladatra vállalkozott Köszegi Imre, amikor meg akarta mutatni azt az utat, amelyet a szegvári gimnázium hetedik és nyolcadik osztálya megtesz, amíg a diákok eljutnak a forradalom szükségességének megértéséig. Nehezítette dolgát, hogy a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből származó fiatalok mindegyike úgyszólván az utolsó pillanatig magán viseli osztálya gőgjét, előítéletét, tartózkodását, sőt ellenszenvét attól a forradalomtól, amely — *horribile dictu!* — munkásokat állít az állam élére. Amikor azonban néhányan megértik a célt, a tisztaszívű fiatalok lelkességével állnak a küzdők sorába.

Ha mindehhez hozzátesszük, hogy a tizenkilences forradalomról van szó, körülbelül elmondtuk a regény tartalmát is. Szélesen, keményen lerakott alapon épült fel ez a munka, mint a piramis talapzata, s egyetlen ütemben halad fel, a »kifejlet«, a piramis csúcsának irányába. A cselekmény menetének ezt a folyamatos nyugodtságát csak a felhőszakadás-jelenet szakítja meg, s teszi gyorsabb sodrásúvá, bár van még néhány olyan részlete, amely lüktetővé, nitmikusan lendülővé emeli az érdekes történetet.

Szereplői közül a diákoké mellett a tanárok magatartásának festése ragadja meg leginkább az olvasót. Ők és a kisváros »középosztályának« tagjai részben alig értik, mi történik körülöttük, részben hiába vágnak közöttük néhányan egy jobb, tisztultabb, igazabb, becsületesebb világra, sokat a »társadalmi állás«, másokat a reverenda »kötelez«. Legfeljebb a közömbösség, néhányan a rokonszenv kinyilvánításáig lazítják meg a »fegyelem« pórázát. Mert a várva várt szabadságnak ellensége is akad soraikban...

A történetet egy diákszerelem szálai szövik át — egy kissé erőtlen, de igen tiszta, inkább csak vágyakozó szerelemé.

Külön kell szólni a stílusról. Igen sok kifogás esik különösen ifjúsági irodalmunk stílusa, sőt stílusának stílustalansága ellen. Nos, ezek a lehangoló megjegyzések aligha vonatkozhatnak Köszegi stílusára. Szókötései, fordulatai eredetiek, érdekesek. Szókincse gazdag, kifejező, árnyalatos, irodalmi igényű.

A jóslatokkal kívánatos csínján bánni, de úgy fest, hogy ez a könyv lesz a fiúolvasók *Francia kislány*-a. (*K. E.*)

Köszegi Imre: Budavár ostroma, 1945-ben. Bp. 1945, Müller kiad. 94 old.

**ISMERETTERJESZTŐ,
TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVEK**

Thomas Mann

**VÁLOGATOTT
TANULMÁNYOK**

Magvető. 467 old. Ara 40,50 Ft.

Arról, hogy Thomas Mannt fölfedez-
zük, már lekéstünk. Dicsérni fecsegés
volna, alaposan ismertetni itt nincs hely-
yük. Inkább ebben a kötetben igyek-
szünk fölfedezni, megtalálni azt, amit
a kiadó előszava ígér: »egy jelentős, hu-
manista gondolkodó fejlődését és eszme-
világát«.

Mann minden írásában Mann, ez igaz,
de számunkra elsősorban mint a legne-
mesebb német kultúra képviselője fon-
tos. Ezért nagyon helyes, hogy a kötet
összeállítója, *Gera György*, túlnyomó-
részt német mesterekről írt portréiból
válogatott. Természetes, hogy amikor
Mann *Theodor Fontaner*ről, *Chamissor*ról,
*Lessing*ről, *Theodor Storm*ról ír, szemé-
lyükön és művészetükön túl általános
művészeti, bölcséleti és sajátosan német
problémákra is rávilágít. A *Goethe és
Tolsztoj* c. terjedelmes tanulmány pedig
szinte az ő alapvető értekezése »über
naive und sentimentalische Dichtung«
(Schiller nagy esszéje), amelyben a köl-
tészet két alapvető típusát, a természeti
és a szellemi típust elemzi. Az előbbi-
hez sorolja Goethét és Tolsztojt, az
utóbbihoz Schillert és Dosztojevszkijt.
Schillerről is megtaláljuk a halála 150.
évfordulójára írt nagy esszét.

Hogy a kötetbe belekerült a *Vázlat
Csehovról*, tovább mélyíti Thomas
Mannak, az esztétikusnak képét, de a
»humanista gondolkodó fejlődését« és
különösen »eszmevilágát bemutató«
könyvnek még mindig nem találjuk a
kötetet. Mann eszmevilága ugyanis itt
meglehetősen a mi »képünkre és hason-
latosságunkra« van ábrázolva, óvatosan
kihagyva Mannak azokat az esszéit,
amelyek a némettség dekadens, nálunk
manapság problematikus értékelésű
nagyságai — *Nietzsche*, *Wagner*, *Scho-
penhauer* stb. — iránti vonzódásának,
megértésének, bár igaz, egyben a velük
folytatott szellemi párbajának is doku-
mentumai.

A *Tizenhat év* c. tanulmány (a József-
tetralógiáról) már többet árul el a »két-
féle némettség« küzdelméből, amely rész-
ben magában Mannban is folyt; mint-
hogy Mann a tetralógiát a hitlerizmus
legvadabb periódusában írta, s alkotó
munkája, művészi szándékai, másfelől
a történelmi események közti összefüg-

gésről e tanulmányában már bővebben
ír, jobban előtérbe lép az a Mann, aki
nemcsak esztétikus volt, hanem a né-
met nép nagy fia is. Ennek több doku-
mentumát szeretttük volna látni a kö-
tetben, a meglehetősen leegyszerűsített
felfogású, alkalmi előadásnak készült
Bevezetés a Varázshegy olvasásába és
az útinapló meg az irodalmi esszé (Mann
színvonalához mérten) nem a legszeren-
csésebb keveréke, a *Hajóúton Don Qui-
jotával* helyett.

Még egy megjegyzés: a jegyzetek közt
a személyekre vonatkozóak olyan szűk-
szavúak, hogy szinte feleslegesek is.
Aki pl. a *Goethe és Tolsztoj*ból már el-
olvasott 50 oldalt, úgyis tudja, hogy Cor-
neille »új-klasszikus tragédiaköltő« volt.
Augustinus Aurelius hippei püspököt
pedig ne röstelljük Szent Ágostonnak
nevezni, ezeröttszáz éve így ismerik a
világirodalomban, klerikálisok és anti-
klerikálisok egyaránt. (*Lékay Ottó*)

*Thomas Mann: A Buddenbrook ház. Egy
család alkonya.* Ford. Lányi Viktor. III. Fe-
renczy Béni. 2. jav. kiad. Bp. 1955, Új Magyar
Kk. 707 old.

Thomas Mann: Novellák. Ford. Lányi Vik-
tor. Bev. Lukács György. Válogatta és szerk.
Ottlik Géza. III. Ferenczy Béni, Csillag Vera.
1—2. köt. Bp. 1955, Új Magyar Kk. 435, 423 old.

Thomas Mann: Varázshegy. Ford. Turóczy
József. 1—2. köt. Bp. 1924, Genius. XI, 591,
660 old.

Thomas Mann: József és testvérei. Ford.
Sárközi György. Bp. é. n. Athenaeum 1781 old.

Thomas Mann: Európa vigyázz! Ford.
Komlós Aladár. Bp. 1945, Anonymus 195 old.

Thomas Mann: Egy széllhámos vallomását.
A visszaemlékezések első része. Ford. Lányi
Viktor. III. Ferenczy Béni. Bp. 1956, Új Ma-
gyar Kk. 511 old.

*Lukács György: Thomas Mann. Két tanul-
mány.* Bp. 1948, Hungária. 104 old.

Kárpáti Aurél

FŐPRÓBA UTÁN

Magvető Könyvkiadó. 436 old. Ara 20,— Ft.

Több évtizeden át ült Kárpáti Aurél
színházaink nézőterének első soraiban,
és írta nemesfényű krónikáit előadások-
ról, színészi és rendezői munkáról. Mint-
egy ezer Kárpáti Aurél-kritikából egy
kötetnyi látott most napvilágot *Főpróba
után* címmel, *Abody Béla* válogatásában,
Illés Endre bevezető tanulmányával.
Harminchárom esztendő — az 1922 és
1945 között eltelt több mint három év-
tized — kiemelkedő értékű, vagy jelen-
tős elvi problémákat felvető színházi
előadásai élednek újjá e könyv lapjain.
Ezek az annak idején jobbára napilapok-
ban megjelent bírálatok így, egymás
mellett, változatosan izgalmas képét sejt-
tetik harminchárom év magyar színházi

életének; a kötetnyi cseppben érezni a tengert. A kritikák zöme klasszikusokról szól; például Hevesi Sándor nevezetes Shakespeare-, Molière-, Ibsen-ciklusairól; érthető: elsősorban a Nemzeti Színház játékkrendjét kísérte bíráló figyelemmel Kárpáti Aurél. (Aminthogy helyet kapott a kötetben a Nemzeti Színház feladataival foglalkozó, avagy a színház nehézségeit foltáró, sorsa miatt aggódó, érte polemizáló néhány elvi cikk is.) De az egykori magánszínházak jó egynehány emlékezetes sikerű előadásáról írt beszámolója sem maradt ki. (*Hat szerep keres egy szerzőt; Naplemente előtt; Szent Johanna; a Renaissance*, majd a Madách Színház *Hamlet*-előadása stb.) Némelyik kritika egy-egy alakításnak valósággal részletes elemzésévé tágul; színészportrévá szélesül. Ezek a *Főpróba után* legszebb lapjai; a kritikus a lehetetlent kísérelte meg bennük: szavakkal rögzíteni a térben s időben minden előadáson megszületőt és elmúltot.

Kárpáti Aurél tanításra méltó szép magyar nyelven írott bírázataiból, valamennyiből, sugárzó intellektus, fölüeny tárgyismeret árad. S minden során ott van, amit először kellett volna említeni: megvesztegethetetlen elvi szilárdsága. Az igazért, a még jobbért küzdött; a művészetért a talmi csillogás, a hazugság ellen. (*Dalos László*)

Kárpáti Aurél: El még Bánk! Bp. 1955, Szépirodalmi Kk. 412 old. 12 t.

Kárpáti Aurél: Kántorné. Bp. 1954, Művelt Nép. 83 old.

Kárpáti Aurél: A kételkedő kritikus. Bp. (1928.) Franklin. 203 old. (Kultúra és tudomány.)

Szilágyi János

AQUINCUM

Akadémiai Kiadó. 136 old. 90 tábla. Ara 74.— Ft.

Aquincum az ország legterjedelmesebb, feltárt ókori települése, Budapest őse. Joggal fordul felé mind az érdeklődők széles köreinek, mind a nemzetközi tudományos közvéleménynek a figyelme. Ennek ellenére évtizedek óta nem jelent meg olyan könyv, amely népszerű formában ismertette volna a római város maradványait és jelentőségüket, s több mint tíz éve semmiféle összefoglalása nem készült azoknak az új, jelentős eredményeknek, amelyeket a nagyszabású régészeti feltárások, továbbá a magyar és részben külföldi kutatók fáradozásai Aquincumra vonatkozóan elértek. Nagy örömmel kell ezért üdvözölni az aquincumi kutatások több mint két évtizede fáradhatatlan résztvevőjének és egy év-

tizede vezetőjének új könyvét, amelyben mindenki számára érthető előadásban foglalja össze mindazt, amit ma Aquincumról tudni lehet.

A kötet élén Aquincum történetének rövid összefoglalása áll, amely a város római-korbéli sorsát ismerteti az i. e. 1. század végétől a i. sz. 4. század végéig. Ebben a történeti keretbe helyezve tekintti át két fejezet a római város megmaradt jelentősebb építészeti emlékeit, majd további fejezetek az épületek belső berendezését, a művészetek, a vallási élet, a temetkezések emlékéanyagát. A kötet azonban távolról sem szorítkozik a tárgyi emlékek ismertetésére, hanem az írásos forrásanyag, a feliratok és az antik szerzők Aquincumra vonatkozó adatainak tanúságait is messzemenően felhasználja. Így nem egyszerű vezető a fennmaradt romok közt és az aquincumi múzeumban, hanem a város ókori életével kapcsolatos olyan kérdésekről is áttekintést nyújt, amelyekre a tárgyi emlékek alig, vagy éppen semmi felvilágosítást nem adnak. Így részletesen ismerteti a város római közigazgatását, akkori lakosságának társadalmi, technikai és nyelvi tagozódását, a különböző foglalkozási ágakat (katonaság, ősfoglalkozások, kereskedelem, kézművesség, szellemi foglalkozások), a különböző társadalmi rétegekhez tartozó aquincumiak életkörülményeit, a szórakozásokat, a művészeti és vallási életet. Így a könyvből a legjelentősebb magyarországi római város életének sokoldalú, színes, hiteles és teljes képe bontakozik ki az olvasó előtt, amelyet még szemléltetőbbé tesz a legjelentősebb emlékekből összeválogatott 90 táblányi gazdag képanyag, közte valamennyi jelentős művészeti emlék reprodukciójával.

A kötet kiállítása méltó az érdeklődéshez, amelyre számot tarthat, legföljebb a fejezetek kezdő- és záródíszei keltenek kevésbé megnyugtató hatást. Mindenképpen kívánatos volna, hogy az Akadémiai Kiadó ezt a jól sikerült kezdeményezést többi jelentősebb római városunk (Savaria-Szombathely, Brigetio-Ószöny stb.) ismeretterjesztő jellegű monografikus feldolgozásának kiadásával folytassa. (*Szilágyi János György*)

Budapest Régiséget, XIV., szerk. Nagy Lajos és Zakariás G. Sándor. A Fővárosi Múzeum kiadása. Bp., 1945., 600 lap.

Budapest Régiséget, XV., szerk. Pogány Ö. Gábor. A Fővárosi Múzeum kiadása. Bp., 1950., 600 lap.

Budapest Régiséget, XVI., szerk. Gerevich László. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat. Bp., 1955., 440 oldal.

Budapest Régiséget, XVII., szerk. Gerevich László. Akadémiai Kiadó. Bp., 1956., 367 lap.

Budapest Története, I., Budapest az ókorban I—II. Írták: Tompa Ferenc, Alföldi András, Nagy Lajos, László Gyula. Bp., 1942. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 867 lap.

Ch. Darwin

A FAJOK EREDETE

Akadémiai Kiadó. 692. old. Ara 46,50 Ft.

A középkor tekintély-elve, iskolás formulái és dogmatikus tanításai ellenében, a tudomány terjedése érdekében nem bizonyult elegendőnek csak elismerni — *Galilei* és *Copernicus* érvei és bizonyítékai nyomán — a megismerés induktív e'vü módszereinek előnyét. Az új kor nevelési alapformáját: a tapasztalati következetesség irányelvéhez legméltóbb szemléltető tanításmódot tartalommal kellett megtölteni. Erre irányult a múlt század derekán *Darwin* munkássága, amely először adott tudománycs igényű, összefüggő képet az élő világról.

Mi is a Darwin-féle fejlődéstani gondolatmenet s egyszersmind főművének, *A fajok eredeté*-nek (1859) sommás tanulása?

A növényvilág és az állatvilág kialakulása nem valaminő egyszeri teremtés-aktus eredménye, hanem mintegy ug-rásszerű átváltással és lényegesen bonyolultabb föltételek közt magasabbrendű folytatása a szerves anyag világ-nak. A fajok és a fajták nem egyszer s mindenkorra meghatározott érvénnyel alakulnak, fejlődnek, korcsosodnak, pusztulnak, hanem a létért való küzdelemben, a környezethez való alkalmazkodásuk módja s mértéke szerint. A természetes kiválasztás (*szelektió*) során külső behatástól függetlenül alakulnak a *fajok*. A mesterséges környezetben a gazdálkodó ember szabja meg — ösztönösen vagy tudatosan, jól vagy rosszul — a *fajták* keletkezését.

Nemcsak abban igazolódik a mű klasszikus értéke s alkotójának nevelőereje, amit minden időkre tisztázott: a természetes és mesterséges kiválogatás tényében, új fajok létrejöttében stb. Igazolódik *Darwin* munkamódszere, a tapasztalatokon, vizsgálatokon, kísérleteken alapuló tudományos módszer is, amely a tudományos biológiát élesen elhatárolhatóvá teszi mindenféle áltudományos, burkoltan vagy álcázottan idealista elmélettől.

A fogalmak újabb értelmezését, a szavak jelentéstani változását is figyelembe véve, ez újabb, harmadik kiadás revíziós munkálataiban derekasan működött *Ákos Károly*, *Boros István*, ifj. *Gellért Oszkár*, *Malán Tibor* és a bevezető önéletrajz újabb fordítója, *Szász Béláné*.
(*Nagy Tibor*)

Timirjazev, K. A.: Mi a darwinizmus?
Ford. Nánási György. Bp. 1949. Szikra. 173 old.
(Tudomány és haladás.)

Aragon

MŰVÉSZEKRŐL, MŰVÉSZETRŐL

Magvető. 218 old. Ara 29,— Ft.

Ez a szép köntösű, gazdagon illusztrált tanulmánykötet hosszú idő óta az első könyv, amely magyar nyelven ad hírt egy nyugati ország kulturális életéről. A nálunk is jól ismert kiváló író és kritikus tanulmányai és előadásai megismertetnek bennünket Franciaország haladó értelmiségének az új kultúráért vívott harcával. Aragon ennek a harc-nak egyik legsokoldalúbb és legképzettebb bajnoka, aki egyik nap az Unesco-ban tart előadást a tömegek kultúrájáról, másik nap Stendhal romantikájának realista gyökereit tárja fel a pártfőiskola növendékei előtt ötnegyedóra keretében, harmadik nap a barát és a harcostárs szeretete serkenti arra, hogy Éluard halála egyéves évfordulója alkalmából nagy cikkben körvonalazza a költő helyét és jelentőségét a francia nemzeti költészetben. Aragonnak nem esik nehezére ezt a széleskörű tevékenységet közös nevezőre hoznia. Minden témájának gerince a kommunista ember világnézete és erkölce, ez acélozza meg tollát, ebből fakad szenvedélyes lendülete és politikai tisztánlátása, amelyre a kapitalista környezetben vívott küzdelmeiben bizton támaszkodhat. A kötet legjellemzőbb írása talán a *Picasso ihlete* című tanulmány, amelyben a szerző a polgári kritikusokkal vitázva kimutatja és megdönthetetlenül bizonyítja, hogy Picasso *Ihlet* című rajzszorozata azokat a művészeket gúnyolja ki, akik az élet szépsége

mellett a maguk szűk absztrakcióiba temetkeznek. Aragon írásai — értelmi és érzelmi telítettségük miatt — nem könnyű olvasmányok, a szerző úgy igyekszik ezen a nehézségen segíteni, hogy gondolatai közlésére sokszor választja az eleven, párbeszédesebb formát: az ellentábor képviselőinek legjellemzőbb vonásaiból írói fantáziával megalakított típusokkal vitázik alapvető elvi kérdésekről (»Duval úr unokaöccse«).

Mint kommunista közéleti férfi, Aragon, ahol csak teheti, felemeli szavát a szektás szüklátóköroség ellen, figyelmeztet a párton belül mutatkozó káros nézetekre, a kommunista művészek fokozott kötelességeire:

*A pártok közül ez az egy párt vallja
célnek
Hogy mindent a magáé méltó helyére tesz
Igazolványa nem előjogot jelent csak
Nagyobb munkára kötelez*

írja Aragon egyik versében. Ezt tükrözi tanulmánykötetének minden sora, ez a meggyőződés teszi hitelessé és megbecsültté Aragon írásait hazájában éppúgy, mint külföldön. A kötet szerkesztői, fordítói követésre méltó munkát végeztek.

(Péter Imre)

Bodnár Éva

TORNyai JÁNOS

Képzőművészeti Kiadó. 116 oldal. Ara 38.— Ft.

A *Magyar Mesterek* sorozatban szép könyvet írt Bodnár Éva Tornyai Jánosról, a hódmezővásárhelyi szegényparaszt-ságból származott jelentős festőnkéről. Tornyai festészetének méltatását komoly és elmélyült társadalomtörténeti háttérbe, Hódmezővásárhely élénken megrajzolt környezetébe állítja bele Bodnár Éva ízes, magyaros stílussal megírt műve. Megkapóan mutatja be Tornyai egész munkásságát, amelyet a nagy festő annak a célnak szentelt, hogy az alföldi parasztság életének legbensőbb tartalmát örökítse meg a színek és formák nyelvén. Tornyai festészetéről megmutatja, hogy ma is elevenen ható művészi hagyaték, amelynek van mondani valója napjaink számára is.

Tornyai képei mindig őszinte emberi érzést tolmácsolnak. A magyar paraszti mélyesége embersége hatja át őket és ez a legegyszerűbb képén is megfogja, magával ragadja a szemlélőt. Tornyai művésze Munkácsyéhoz kapcsolódik, ennek realizmusát fejleszti tovább, de

Munkácsy nagy kompozíciós képessége nélkül. Az egykori asztalosinas és a szegény parasztyerek élményei egy talajban gyökereznek, mint ahogy a magyar nép ábrázolása Munkácsy életképein és Tornyai művészetében egyaránt a legbensőbb érzések kifejezését jelenti. Tornyait Munkácsy művészetének legnagyobb értékei: népi tartalma, előadásának drámai lendülete, mozgalmas, nagyvonalú ecsetkezelése, mélytűzű színei ragadták magukkal.

Különösen megkapó módon eleveníti elénk Bodnár Éva az öregedő Tornyai sorsát. Szinte látjuk, amint újra és újra, több mint harmincszor festi meg leg-egyénibb művét, a *Juss-t*, ahol a nincstelen ember köznapi tragédiáját, talán gyótró gyermekkori élményét egyetlen jelenetbe sűrítve örökítette meg. Külön ki kell emelnünk Bodnár könyvének függelékét a benne filológiai pontossággal közölt Tornyai levelekkel, az ezután közölt első teljesígyényű Tornyai bibliográfiát, amely példás szorgalommal összeállítva minden napilapban, folyóiratban, vagy nagyobb összefoglaló művekben megjelent cikket, hírt vagy kisebb tanulmányt egyaránt tartalmaz. A kötet, melyet Tornyai János műveinek jegyzéke és 40 kép egészít ki, gondos, szép kiállításban jelent még, címlapján Tornyai János legszebb képével, a sárgatömösű »Szobabelső«-vel. (Czobor Ágnes)

MŰANYAGZSEB KÖNYV

Szerkesztette: Kovács Lajos

Műszaki Könyvkiadó. 646 old. Ara 74,50 Ft.

A műanyagok kedvező tulajdonságai révén ma már legfontosabb szerkezeti anyagaink közé tartoznak, amelyeket az iparnak úgyszólván valamennyi területén előszeretettel alkalmaznak.

A könyv első része a műanyagkémiai alapfogalmakat, valamint a műanyagok szerkezetét és tulajdonságait ismerteti. A második rész a műanyagok kémiájáról ad kivonatos áttekintést, továbbá a műanyagok gyártását tárgyalja. A harmadik rész a műanyagipari segédanyagokkal foglalkozik. A negyedik és ötödik rész alkalmazási területeik szempontjából csoportosítja tárgyalja a különféle műanyagokat, a hatodik rész pedig a műanyagok feldolgozásával és megmunkálásával foglalkozik. A könyv hetedik része a műanyagipari szabványokat és vizsgálati előírásokat tartalmazza, a nyolcadik rész pedig a műanyagok jellemző tulajdonságaira vonatkozó adatokat ismerteti. (A. L.)

Makádi András

MARÁS

Műszaki Könyvkiadó, 325 old. Ara 31,— Ft.

A gépgyártás egész területét felölelő zsebkönyv sorozat üzemi munkások és a termelést közvetlenül irányító műszaki dolgozók számára készül. A szerző arra törekedett, hogy könyve marósok, művezetők, technikusok, gyártástechnológusok és üzemmérnökök számára egyaránt hasznos és könnyen érthető legyen.

Az első fejezetek a marással kapcsolatos alapismereteket, a marás válfajait és jellemzőit, a marás mozgásláncolatát, az anyagok forgácsolhatóságát, a marószerszámokat, a maróél szerkezeti jellemzőit és a szerszámgyártást ismertetik. Az olvasó ezután a marás technológiájáról kap áttekintést. A szerző tárgyalja az éltartósság és vágósebesség kérdéseit, az előtolás és fogásmélység megválasztását, a maró élére ható erők számításait, és a marás teljesítményszükségletének meghatározását. Ezután a marógépek ismertetése következik, amelyet rövid történelmi visszapillantás vezet be. A marógépek osztályozásának és tartozékainak ismertetése után a szerszám felszereléséről és beállításáról, a munkadarab felfogásáról, a különféle marási eljárásokról ír, vázolja a marási hibákat, megmagyarázza kiküszöbölésüket, és a marási idő kiszámításáról is kapunk összefoglaló áttekintést. (A. L.)

HOGYAN SAKKOZZUNK?

Sport Lap- és Könyvkiadó, 127 old. Ara 10,— Ft.

Vége egy könyv a sakkönyv-termésből, amely azzal kezd a mondanivalóját, hogy ismerteti még a sakktáblát is, elmagyarázza a bábok mozgását, tehát a játék alfajánál kezd, hogy omegájáig eljusson. Igaz, hogy ezt az utat az elég kis terjedelmen át villámtempóban teszi meg. Célja azonban az is, hogy a »nagyok« játékából is tanulságos mutatót adjon.

Ismerteti a játszma három fázisát: a megnyitást, a közép- és végjátékot. Részletesen foglalkozik a legkülönbözőbb megnyitási módokkal, védelmi megoldásokkal. Utána feladványokat közöl, majd magyarázatokkal ellátott játszmákat ad, végül a továbbképzéssel kapcsolatban látja el olvasóit tanáccsal.

Alföldi László könyve az egészen kezdő sakkozók körében biztos sikerre tarthat számot. (K. E.)

Pálinkás Gyula

SZŐLÉSZETI ÉS BORÁSZATI ZSEBKÖNYV

Mezőgazdasági Könyvkiadó, 302 old. Ara 30,— Ft.

Igazi zsebkönyv, mind nagyságát és terjedelmét, mind tartalmát tekintve, a zsebkönyvek előnyeivel és hátrányaival egyetemben. Szerencsére az utóbbiak száma nem nagy. Leginkább mégis az, hogy a szerzők (mert többen voltak: Pál linkás Gyulán kívül Biró Károly, Ebrényi Gyula, Barra István, Ásvány Akos, Domahidy Miklós, Mecz Árpád és Rakcsányi László is részt kér a szerzőség-ből) kis terjedelemre, de minél bővebb adat-anyagra, a kiadó pedig olcsóságra törekedvén, olyan tömören fogalmazták meg mondanivalóikat, hogy ennél tömörebb már alig is lehetne. Az igyekezetnek azonban egy igen gazdag tartalmú munka lett az eredménye.

A szőlészeti rész magába foglalja a világ szőlőterületének és bortelemelésének legfontosabb adatait és mindez természetesen külön Magyarországról is, továbbá a szőlészeti éghajlattant és meteorológiát, a szőlőfajták ismeretének tudnivalóit, a telepítést, művelést és a szőlőgazdasági üzemtant. Foglalkozik a talajtannal, a szőlő kórtanával és a betegségei elleni védekezéssel.

A borászati rész bővebb, csak legfontosabb mondanivalóit soroljuk fel: erjedéstan és bakteriológia, borászati kémia. Megemlékezik tizenhét legfontosabb borvidékünkéről, a borkezelésről és pincegazdaságról, a borgazdasági géptanról, az egyes sajtótípusokról, alapos részletességgel szól a hordókról és a melléktermékek hasznosításáról. A könyv végén (egyébként a tömörség érdekében közben is) számos táblázat teszi a zsebkönyvet értékesé mind az egyéni gazdák, mind a szőlőtermelő tsz-ek, állami gazdaságok és borgazdasági üzemek ügyszólván minden dolgozója számára, aki szereti szakmáját és minél többet akar tudni róla. (K. E.)

Antal Pál: Szőlőtelepítés. Bp. 1947, Szikra. 24 old.

Baranyai József: A helyes szüret és a bor kezelése. Bp. 1953, Művelt Nép. 38 old.

Csapó Gyula: Gyümölcstermesztés és szőlőművelés. Bp. 1948, Szent István Társulat. 187 old.

Makszimov: A növény élete. Bp. 1951, Művelt Nép. 95 old.

Francé Raoul: A növények élete. Bp. 1943, Dante. 332 old.

A. V. Cinger

**SZÓRAKOZTATÓ
NÖVÉNYTAN**

Művelt Nép. 203 old. Ara 14,50 Ft.

A. V. Cinger szokatlan feladatra vállalkozott: jőnevű fizikus létére növényteni könyvet írt, mégpedig jó könyvet. Nem ígéri, hogy végigvezet a rendszeres botanikán, hanem már előszavában figyelmeztet: amit tapasztalatai vagy olvasmányai alapján a növényekről tud, azt mondja el rövid *elbeszélések* alakjában.

Az egyes fejezetekből, helyesebben elbeszélésekből érdekes és izgalmas dolgokat tudunk meg a növényekről. Megismerjük a növényvilág óriásait és törpéit, az »emigráns« növényeket, a mérgező fákat, a gyermeket is elbíró amazonaszi viktóriát; olvasunk a növényvilág torzszülötteiről, a megsebzett növényekről, a növénynemesítésről és még sok másról.

Bár az egyes fejezetek látszólag nincsenek kapcsolatban egymással, hasonlóan a mozaikokból összerakott képhez, teljes egészet alkotnak. Az egyes növényekről a szerző annyit mond el, hogy

ezáltal a növénytan majd minden ágát megvilágítja, az olvasó mégsem veszi észre, hogy szórakozva bár, de tanult, számos botanikai fogalmat ismert meg. És még valamire megtanít Cinger: szeretni a növényeket.

Talán éppen a szerző nem szakember volta eredményezi azt a közvetlen, helyenként szinte lírai, és sosem fölényeskedő vagy oktató hangot, amely élvezetes olvasmánnyá teszi a könyvet. Cinger azonban mégsem vulgarizál, hanem mindig tudományos színvonalon népszerűsít.

A könyv fordítása sikerültnek mondható. Egy bosszantó hiba: Cinger egyik mesterét, Sztoljetov professzort, a Cingerről szóló megemlékezés »*tehetséges*«-nek mondja. Sztoljetov a vas mágnesezhetősége szabályainak és más nagy jelentőségű fizikai törvényszerűség felfedezője volt — a nem helyénvaló »*tehetséges*« jelző bizony lekicsinylés az ő esetében.

A könyv kiadása, szép ábrái és gondos kivitele a kiadó dicséretére válnak, helyes lenne azonban a jövőben az ismeretterjesztő műveket sem rosszabb minőségű papírra nyomtatni, mint pl. a szép-irodalmiakat. (N. B.)

ESEMÉNYNAPTÁR

1621. július 28-án született Jean de La Fontaine francia meseköltő.

LaFontaine válogatott költeményei (ford. Tiboldi L.), Bp. 1935. Kóka. 113 old.; —: Válogatott mesék (ford. Radnóti M.), Franklin. 69 old.; —: Mesék (szerk. és az előszót írta Gyergyai A.), Bp. 1955. UMK. 269 old.

1796. július 21-én halt meg Robert Burns skót költő.

Burns Róbert költeményei (ford. Lévy J.), Bp. 1892. Franklin. 558 q.; —: válogatott versei (szerk. Kéry L. és Kormos I.), Bp. 1952. Szépirodalmi. 331 old.
Th. Charleyle: Burns Robert (ford. Koltai V.), Győr. 1927. 87 old.

1856. július 26-án született George Bernard Shaw író és drámaíró.

Shaw G. B.: Eretlenek (ford. Szinnai T.), Bp. 1946. Dante. 349 old.; —: Szerelmi házasság (ford. Békési I.) Bp. 1947. Parnasszus. 93 old.; —: Művészszerelm (ford. Szinnai T.), Bp. 1947. Dante. 338 old.; —: Fekete leányzó keresi az Istent (ford. Biró S.), Bp. 1945. Dante. 84 old.; —: M. Conolly házassága (ford. Szinnai T.), Bp. 1949. Dante. 375 old.; —: Öt színdarab (ford. Ottlik G. és Réz A.), Bp. 1952. Szépirodalmi. 427 old.; —: Genf 1938 (ford. Képes G.), Bp. 1955. Magvető. 178 old.
Lutter T.: G. B. Shaw. Bp. 1952. Művelt Nép. 131 old.

1841. július 27-én halt meg Mihail Jurevics Lermontov orosz költő.

Lermontov válogatott költeményei (ford. Gábor A. és Kardos L.), Bp. 1951. UMK. 254 old.; —: Korunk hőse (ford. Szabó E.), Bp. 1906. Révai
Sz. V. Ivanov: Lermontov (ford. Radó Gy.), Bp. 1954. Művelt Nép. 115 old.

1856. július 30-án halt meg George Weerth német proletár költő.

G. Weerth: Humoros karcolatok és egyéb-frások (Vál. és a utószót írta Bódi L.), Bp. 1954. Szépirodalmi. 311 old.

Könyvismertetések és irodalmi cikkek jegyzéke

IDEOLOGIAI — POLITIKAI IRODALOM

Horárik János harca a hierarchia és az egyház ellen. Élet és Tudomány, jún. 27.
Máté György: Szikrától lobban a láng. Szabad Ifjúság, jún. 5. (Agárdi.) Természet és Társadalom jún. (Antal Gábor).
Vas Zoltán: A fény felé. Magyar Nemzet, jún. 16.
Willard, Marcel: Vádol a védelem. Társadalmi Szemle, május. (Lukács László.)

ISMERETTERJESZTŐ, TUDOMÁNYOS ÉS SZAKIRODALOM

Aragon: Művészetről, művészekről. Magyar Nemzet, jún. 23. (Rónai Mihály András)
Arszenyev: A Távolság-Kelet őserdeiben. Esti Budapest, jún. 9.
Balassa Imre — Gál György Sándor: Operakalauz. Népszava, jún. 9.
Bartha Dénes: J. S. Bach. Művelt Nép, júl. 1.
Cinger, A. V.: Szórakoztató növénytan. Élet és Tudomány, jún. 6. (Papp Jenő István)
Gulyás Pál: Magyar Írói Alnév Lexikon. Esti Budapest, jún. 16. (Hollós Korvin Lajos); Természet és Társadalom, június. (Lukácsy Sándor)
Hazánk felszabadulásáról. (Bibliográfia.) Társadalmi Szemle, május. (Kóhalmi Béla)
Heyerdahl: Tutajjal a Csendes-óceánon. Élet és Tudomány, jún. 6. (Vasváry Artur)
Horváth János: Tanulmányok. Szabad Nép, jún. 24. (Tolnai Gábor)
Irodalomtörténeti füzetek. Természet és Társadalom, június. (Rejtő István).
Kardos László: Tóth Árpád. Alföld, 1956. 3. sz. (Nagy János.)
Kárpáti Aurél: Főpróba után. Művelt Nép, jún. 24. (Demeter Imre)
Komlós Aladár: Reviczky Gyula. Csillag, június. (Németh G. Béla)
Láng Sándor: A Mátra és a Börzsöny természeti földrajza. Természet és Társadalom, június. (Ozoray György)
Lyka Károly: Szobrászatunk a századfordulón. Szabad Művészet, május. (Farkas Zoltán)
Lyka Károly: Festészetünk a két világháború között. Népművelés, június. (Pallai István)
Mann, Thomas: Válogatott tanulmányok. Esti Budapest, jún. 2. (Rónai Mihály András); Magyar Nemzet, jún. 23. (Sós Endre)
Ráth-Végh István: Mendemondák és történelmi hazugságok. Magyar Nemzet, jún. 6.
Szabolcsi Bence: Liszt Ferenc estéje. Népszava, jún. 9. (Rajki András)
Székely Sándor: Herman Ottó. Élet és Tudomány, júl. 4. (Cs. Halászfalvy Éva)
Tevan Andor: A könyv évezredes útja. Szabad Ifjúság, jún. 9. (Agárdi)
Zerinovary Szilárd: A Föld fizikája. Természet és Társadalom, június. (Dr. Kulín György)

SZÉPIRODALOM

Andrejev, V.: Harcol a nép. Művelt Nép, jún. 24. (Vámosi Pál)
Aszódi Imre: Forrás fakadt. Alföld, 1956. 3. sz. (Bata Imre)
Balázs Anna: Vadmadár. Csillag, június. (Katkó István)
Balázs Anna: Virágnító szerelem. Irodalmi Újság, jún. 9. (Tóth Dezső); Esti Budapest, jún. 18.
Bárany Tamás: Csigalépeső. Szabad Nép, jún. 6. (Ungvári Tamás); Népszava, jún. 7. (Hajdu Ferenc); Irodalmi Újság, jún. 9. (Földes Anna); Művelt Nép, jún. 17.

Benjámín László: Egyetlen élet. Magyar Nemzet, jún. 10. (Vargha Balázs); Új Hang, június. (Tamás Attila)
Bernáth Aurél: Igy éltünk Pannóniában. Magyar Nemzet, jún. 3. (Czibor János); Művelt Nép, jún. 10. (Kellér Andor)
Boldizsár Iván: Balatoni kaland. Magyar Nemzet, jún. 9. (Ungvári Tamás)
Brandys: Honpolgárok. Magyar Nemzet, jún. 8. (Vidor Miklós)
Csanádi Imre: Erdei vadak, égi madarak. Szabad Nép, jún. 6. (Diószegi András); Szabad Ifjúság, jún. 8.
Császár Klára: Ha már megvirradt. Szabad Ifjúság, jún. 21. (Gábor István)
Cseres Tibor: Here báró. Magyar Nemzet, jún. 30. (Maróti Andor)
Darázs Endre: Erőd utca. Szabad Nép, jún. 7. (Mezei József)
Devecseri Gábor: Három hét egy esztendő. Szovjet Kultúra, június. (Vészi Endre)
Dobozy Imre: Mindennapi történetek. Művelt Nép, jún. 24.
Egri Lajos: Rőzseláng. Művelt Nép, jún. 10.
Enczi Endre: Gyógyulás. Magyar Nemzet, jún. 8. (Ungvári Tamás); Esti Budapest, jún. 9. (Kemény György); Művelt Nép, jún. 10. (Varga Imre).
Fábián Zoltán: Hegedűszó. Népszava, jún. 5. (Pál Miklós); Művelt Nép, jún. 10.
Fehér Klára: A tenger. Esti Budapest, jún. 2. (Hajnal Gábor); Szabad Ifjúság, jún. 7. (Kőbányai); Szabad Nép, jún. 8. (Diószegi András)
Fekete Gyula: Ismerősök. Szabad Ifjúság, jún. 14. (Kapusi Rózsa); Művelt Nép, jún. 17.; Szabad Nép, jún. 27. (Béládi Miklós)
Földes János: Műveinkben élünk. Szabad Nép, jún. 4. (Rejtő István)
Garsin: A piros virág. Új Világ, jún. 28. (Dénes Tibor)
Gládkov, Fjodor: Nehéz esztendő. Magyar Nemzet, jún. 7. (Eörsi István); Népszava, jún. 19. (Timár György)
Goda Gábor: Panoptikum. Népszava, jún. 5. (Bogáti Péter); Szabad Nép, jún. 8. (Mihályi Gábor); Irodalmi Újság, jún. 30. (Kispéter András)
Gowdon—Allan: Egy sebészorvos hősi élete. Népművelés, június.
Gorkij: Meztelábások. Művelt Nép, jún. 10.
Gyárfás Miklós: A szerep. Szabad Nép, jún. 14. (Bokor László); Irodalmi Újság, jún. 16. (Gelléri András)
Hemingway: Az öreg halász és a tenger. Népszava, jún. 26.
Illés Béla: Harminchat esztendő. Esti Budapest, jún. 2. (Böloni György); Irodalmi Újság, jún. 16. (Diószegi András)
Illyés Gyula: Kézfogások. Esti Budapest, jún. 2. (Rákos Sándor); Szabad Nép, jún. 17. (Diószegi András)
Jászai Mari írsái. Alföld, 1956. 3. sz. (Pukánszkyne Kádár Jolán)
Juhász János: Pókhálóban. Szabad Nép, jún. 7. (Orkeny István); Csillag, június. (Czibor János)
Kanteletár. Művelt Nép, jún. 17.
Karinthy Ferenc: Irodalmi történetek. Szabad Nép, jún. 7. (Szabolcsi Miklós)
Kirst, Hans Hellmut: 08—15 avagy Asch őrvezető kalandos lázadása. Magyar Nemzet, jún. 8.; Esti Budapest, jún. 9. (Lenkel Lajos)
Kőrösi Csoma: Budai Antal históriája, Váru nemzetsége. Magyar Nemzet, jún. 27. (Vincze Géza)
Kovacsics, Ivan Goran: Tüzek és rózsák. Szabad Nép, jún. 1. (Héra Zoltán)
Körössényi János: Országrontó Gara. Művelt Nép, júl. 1. (Fábián Kata)
Lányi Sarolta: Ősi kert. Szabad Nép, jún. 27. (Diószegi András)

Lessing, Doris: *Eldorádó*. Magyar Nemzet, jún. 9.; Esti Budapest, jún. 9. (Kis Erzsébet)
 Lovas Márton: *Kolhozparaszatok*. (Egy szerény könyv.) Irodalmi Újság, jún. 30.
 Mann, Thomas: *Egy szélahámos vallomása*. Irodalmi Újság, jún. 9. (Szabó Ede)
 Molnár Géza: *A szerelmes kistnás*. Népszava, jún. 19. (Vihar Béla); Irodalmi Újság, jún. 30. (Mesterházi Lajos)
 Oravecz Paula: *Petri Anna*. Alföld, 1956. 3. sz. (Vass József)
 Rab századok. Esti Budapest, jún. 16. (Román György)
 Remenyik Zsigmond: *Por és hamu*. Alföld, 1956. 3. sz. (Székelyhidi Agoston)
 Sadoveanu: *Örvény felett*. Magyar Nemzet, jún. 9. (Balogh László)
 Sarkadi Imre: *Elmaradt találkozás*. Szabad Nép, jún. 4. (Héra Zoltán); Csillag, június (Szabó Ede)
 Somlyó György: *Talizmán*, Szabad Nép, jún. 14. (Héra Zoltán)
 Szabó Pál: *Most és mindörökké*. Magyar Nemzet, jún. 3. (Sebestyén György); Szabad Nép, jún. 9. (Nagy Péter)
 Szemlér Ferenc: *Két sor jegenye*. Magyar Nemzet, jún. 27. (Vitézy János).
 Szilvási Lajos: *Fény a hegyek között*. Szabad Nép, jún. 5. (Illés Jenő)
 Szimonov: *Fegyvertársak*. Népművelés, június. (Lenkel Lajos)
 Szüdi György: *Szülőföldem Budapest*. Csillag, június. (Szabó György).
 Tersánszky J. Jenő: *Kakuk Marci*. Alföld, 1956. 3. sz. (Kovács Kálmán)
 Tömörkény István: *Tengeri Város*. Esti Budapest, jún. 23. (Rákos Sándor)
 Vailland, Roger: *Szép Maszk*. Csillag, június. (Örkény István)
 Várnai Zseni: *Egy asszony a milliók közül*. Új Hang, június. (Lányi Sarolta)
 Vasodri Pál: *valogatott írásai*. Irodalmi Újság, jún. 30. (Lukácsy Sándor)
 Vészi Endre: *Csillagterkép*. Népszava, jún. 12. (Katkó István)
 Zrinyi énekek. Irodalmi Újság, jún. 9. (Kónya Lajos); Magyar Nemzet, jún. 30. (Hegedűs Bite Dániel) Népművelés, június. (Varga Imre)

IFJÚSÁGI IRODALOM

Bárdos László: *Melkum Menyhért utazása*. Esti Budapest, jún. 9. (Takács Tibor)
 Beljajev: *A régi vár*. Alföld, 1956. 3. sz. (Schulek Máttyás)
 Földes Péter: *Az ibolyaszínű fény*. Esti Budapest, jún. 9. (Székely Andorné)
 Gergely Mihály: *Julka*. Népszava, jún. 7. (Kulcsár Odón); Magyar Nemzet, jún. 30. (Czibor János)
 Iljin—Szegei: *Nézz körül*. Művelt Nép, jún. 10.
 Komjáthy István: *Mondák könyve*. Alföld, 1956. 3. sz. (Sebestyén Árpád)
 Mai magyar költők. Magyar Nemzet, jún. 6.
 Mit tudsz a világról? Népművelés, június.
 Németh Imre: *Az ősi szó nyomán*. Új Világ, jún. 7. (Fákdy János)
 Szabó Árpád: *A trójai háború*. Művelt Nép, jún. 10.
 Tarka madár. Művelt Nép, jún. 24.
 Tersánszky J. Jenő: *Makk Marci hőstette*. Művelt Nép, jún. 17.

Gorkijról: — Héra Zoltán: *A gorkiji humanizmus*. Szabad Nép, jún. 19. — D. Zöldhelyi Zsuzsa: *Alekszej Makszimovics Gorkij*. Népszava, jún. 19.
 Ibsenről: — Pákozdi Ferenc: *Ibsen*. Alföld, 1956. 3. sz. — Sükösd Mihály: *H. Ibsen*. Új Hang, június.
 Bajomi Lázár Endre: *Cornelle rejtélye*. Magyar Nemzet, jún. 6.
 SziJ Rezső: *Magyar századok*. Csillag, június.
 Csuka Zoltán: *Egy jugoszláviai magyar tróáról*. Csillag, június.
 Lányi Sarolta: *Fagyjejev (1901—1956)*. Csillag, június.
 Ungvárt Tamás: *A „régli nemzedékek” Csillag, június.*
 Rényi Péter: *Heine két verséről*. Csillag, június.
 Farkas Zoltán: *Schöpftin Aladárról*. Csillag, június.
 Rác István: *A Kanteletár*. Fordítás közben. Új Hang, június.
 Páffy Endre: *Mihail Benic, a román nagy költője*. Új Hang, június.
 Fodor Ilona: *Mai verses mesétkről*. Új Hang, június.
 Abódy Béla: *Gondjainkról*. Új Hang, június.
 Devecseri Gábor: *Honti Rezső*. Új Hang, június.
 Veres Péter: *Az irodalom és az olvasó*. Művelt Nép, jún. 10.
 Beér János: *Költészet és filozófia viszonya a magyar ideológiában*. Társadalmi Szemle, május.
 Szegei Pál: *A szép magyar könyv*. Irodalmi Újság, jún. 9.
 Waldapfel József: *Az egyetemi irodalomtántítás néhány kérdése*. Szabad Nép, jún. 12.
 Kardos Pál: *Móricz Zsigmond és Nagy Lajos parasztabrázolásáról*. Alföld, 1956. 3. sz.
 Juhász Béla: *Simon István költői útjáról*. Alföld, 1956. 3. sz.
 Tóth Béla: *Kiss Tamás*. Alföld, 1956. 3. sz.
 Szabó Pál: *Veres Péter*. Alföld, 1956. 3. sz.
 Szüdi György: *Széljegyzet az irodalmi vitához*. Művelt Nép, jún. 17.
 Sebestyén György: *Van-e irodalmi közvélemény? Magyar Nemzet, jún. 17.*
 Képes Géza: *Hriszto Botev halálának 80. évfordulójára*. Szabad Nép, jún. 2.
 Katkó István: *A költők „hibája”-e a borulátás? Népszava, jún. 20.*
 Kőpeczi Béla: *Könyvheti tanulságok*. Művelt Nép, jún. 24.
 Bogáti Péter: *Író és olvasó találkozása*. Népszava, jún. 23.
 Lutter Tibor: *A mai angol irodalom és a mai magyar olvasó*. Magyar Nemzet, jún. 24.
 Révai József: *József Attila*. Szabad Nép, jún. 24.
 Nádass József: *Írók és irodalmi társaságok*. Művelt Nép, júl. 1.
 Koczogh Ákos: *A klmaradtakért*. Irodalmi Újság, jún. 30.
 Egy ismeretlen Petőfi-levél. Közl.: *Hatvány Lajos*. Irodalmi Újság, jún. 30.
 Irodalmi életünk időszerű kérdései. Irodalmi Újság, jún. 30.
 Belleji László: *George Bernard Shaw*. Népművelés, június.

Összeállította: Bán Gézáné.

A KÖNYVTÁROS

A Népművelési Minisztérium lapja — Szerkeszti: a Szerkesztőbizottság — Főszerkesztő: Katona Jenő — Felelős szerkesztő: Zolnay Vilmos — Felelős kiadó: a Lapkiadó Vállalat igazgatója — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút. 9—11. Telefon: 221—285, 221—293 — Terjesztik: Budapesten a Főposta Hírlapterjesztő Özeme, vidéken helyi hírlapterjesztéssel foglalkozó postahivatalok. Előfizetés: a Posta Központi Hírlap Iroda vállalatánál. Budapest, V., Józset nádor tér 1. távbeszélő: 180—850. Negyedévi előfizetési díj: 9.— Ft. Csekkszámlaszám: 61 238. Példányszám: 6330